

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร
THE MONASTERY DEVELOPMENT FOR BUDDHIST TOURISM
IN SAMUTSAKHON PROVINCE

พระสมุห์อัครักษ์ ธีรสุโก (ช่างเมือง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

พระสมุห์อรุณรักษ์ อีรสุโก (ช่างเมือง)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE MONASTERY DEVELOPMENT FOR BUDDHIST TOURISM
IN SAMUTSAKHON PROVINCE**

Phrasamu Anurak Dhirasakko (Changmueang)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
[Buddhist Management]**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

.....
(พระสุธีธรรมมานูวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ประธานกรรมการ
(พระครูปริมาณารักษ์, รศ.ดร.)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

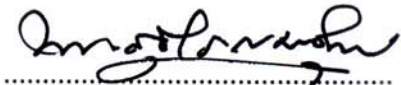
.....กรรมการ
(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	ประธานกรรมการ
	พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.	กรรมการ
	อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณีต	กรรมการ

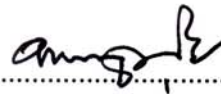
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.)

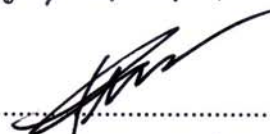
.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

.....กรรมการ
(ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม)

.....กรรมการ
(พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.)

.....กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ยuthana ปราณีต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ.

กรรมการ

อาจารย์ ดร.ยuthana ปราณีต

กรรมการ

วิทยานิพนธ์ : การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ผู้วิจัย : พระสมุห์อนุรักษ์ วีรสกุลโก (ช่างเมือง)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม พ.ม., พธ.บ., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

: พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. ป.ธ.๗, พธ.บ., ศศ.ม.,
ร.ป.ม.(การจัดการความขัดแย้ง)

: อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปรานีโต พธ.บ., ร.บ., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งศึกษากับกลุ่มประชาชนที่มาท่องเที่ยววัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๔๐๐ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร และ ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way Anova) ทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference)

ผลการวิจัย พบว่า

๑. ระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๒.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และ ๔.ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๒. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล โดยภาพรวมประชาชนที่มีเพศและจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีอายุ วุฒิการศึกษา อาชีพและรายได้ ที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓ ปัญหาส่วนใหญ่ในการพัฒนาวัด คือ ปัญหาเกี่ยวกับความสะอาด ขยะมูลฝอย มูลสุนัข มูลนก ห้องน้ำห้องสุขาไม่ค่อยสะอาด มีดินไม่น้อยไม่ค่อยร่มรื่น เจ้าหน้าที่ของทางวัดที่ทำความสะอาด หรือทำงานในจุดต่างๆ มีน้อย ทั้งยังแต่งกายไม่ค่อยสุภาพ และปัญหาในเรื่องของกิจกรรมในวัดซึ่งมีการประชาสัมพันธ์น้อย จัดไม่ตรงกับวันหยุด จึงทำให้ไม่ทราบเรื่องและไม่สะดวกในการมาร่วมกิจกรรม

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดและเจ้าหน้าที่ประจำในจุดต่างๆ ให้มากขึ้น และแต่งกายให้เรียบร้อย ในเรื่องการพัฒนาศาสนสถาน หากมีการสร้างใหม่ควรมีการคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก มีการวางผังใหม่ให้ดี มีการปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดความร่มรื่นและเป็นการทำให้ภูมิทัศน์ของวัดสวยงาม น่ารื่นรมย์ การจัดกิจกรรมต่างๆ ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง และมีการบริหารจัดการในด้านต่างๆ ของวัดให้สมบูรณ์ เพราะหากวัดมีความพร้อมในการรองรับประชาชนที่มาวัดแล้ว ย่อมทำให้ประชาชนมาวัดแล้วเกิดศรัทธา เกิดความยินดี เกิดความสุขใจ มาทำบุญ ทำกุศลต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

Thesis Title : The Monastery Development for Buddhist Tourism in Samutsakhon Province

Researcher : Phrasamu Anurak Dhirasakko (Changmueang)

Degree : Master of Arts [Buddhist Management]

Thesis Supervisory Committee

- : Asst.Prof. Dr.Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)
- : Phramaha Boonlert Indapañño,Asst.Prof. Pali IIV, B.A.,M.A., M.P.A. (Conflict Management)
- : Dr.Yuttana Praneet B.A., M.A., Ph.D.(Pol.Sc.)

Date of Graduation : March 15, 2012

ABSTRACT

The objectives of this research are: 1) to study the people's opinions on the monastery development for Buddhists tourism in Samutsakhon Province, 2) to compare the people's opinions on the monastery development for Buddhist tourism in Samutsakhon Province, classified by personal factors, and 3) to study the problems and suggestions of the monastery development for Buddhist tourism in Samutsakhon Province. The research methodology is the survey research. The samples used in this study were 400 o peoples who visited as tourists to the monastery in Samutsakhon Province. The tool used in data collection was questionnaires which divided into three parts: 1) general questions concerning to the people who answered the questions, 2) the people's views on the monastery development for Buddhist tourism, and 3) the questions of the problems and suggestions of the peoples to the monastery development for Buddhist tourism, and the data analysis was computed by using statistical techniques such as the frequency, percentage, mean, standard deviation, T-test, and F-test which analysis ANOVA (One way analysis of variance), and the Least Significant Difference (LSD).

The findings of this research are as follows:

1. The people's opinions on the monastery development for Buddhist tourism in Samutsakhon Province, in overall at a high level. When considered by each aspect, namely; the monastery activities development, religious places development, monastery personnel's development, and environmental development. They are found high levels in every aspect.

2. Comparison of the people's opinion on the monastery development for Buddhist tourism in Samutsakhon Province, classified by personal factors, in overall, the peoples visiting the monastery who have sex and time of visit are not different, thus reject the hypothesis. But, the peoples have age, education, occupation and income, are found significantly different at 0.01 according to the hypothesis.

3. Most of the people complain to the monastery development for Buddhist tourism are: cleanness, a few plants, cleaning staffs, impolite dressing staffs, monastery activities advertisement and none-holiday activities running, etc. Therefore, the peoples cannot come to join activities at the monastery.

The suggestions toward the monastery development for Buddhist tourism are: there should be arranged the cleaners, service-minded staffs as well as the well-dressed in every temple. As for religious development, the construction should be focused on usefulness. The structural planning such as tree growing should be in advance. Any activities of religious affairs should be organized on weekend and holiday. Thus make the people come to visit the temple feel easy and knowledgeable, fully relaxed to the full extent of the Buddhist Tourism.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีก็ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของหลายฝ่าย ซึ่งผู้วิจัยขอระบุนามเพื่อเป็นการแสดงความขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร. ประธานกรรมการตรวจสอบ วิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ วิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. และ อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้า แนะนำการทำวิทยานิพนธ์พร้อมตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่าน อันได้แก่ พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร. , พระมหาโยตะ ปยุตโต, ผศ.ดร.รัชชพันธ์ อิศรเดช, ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น และอาจารย์วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระมงคลพิพัฒน์ เจ้าอาวาสวัดหลักสี่ ราษฎร์สโมสร พระครูสาครพิพัฒนามารณ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ ราษฎร์สโมสร ที่ได้ให้การอบรม แนะนำ สนับสนุนการศึกษาและทุกสิ่งทุกอย่างตลอดมาด้วยความเมตตาเป็นอย่างสูง ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระสาครมณี เจ้าอาวาสวัด สุทธิวาตวราราม พระครูสาครพิพัฒนามารณ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ ราษฎร์สโมสร พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก พระครูธรรมรัต เจ้าอาวาสวัดนางสาว พระครูสิริสาครธรรม เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ ขอขอบคุณนายภูภัตชัย เกียรติอัมพร ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร นางกัญญา หินเมืองเก่า ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร นายประดิษฐ์ ่องอาจ ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ขอขอบใจเจ้าหน้าที่ห้องสมุดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เจ้าหน้าที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และเจ้าหน้าที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ ที่ช่วยให้ความสะดวกในการค้นคว้าตำรา เอกสารและงานวิจัยต่างๆ ขอขอบคุณผู้แต่ง ผู้เรียบเรียงเอกสาร ตำราและผลงานการวิจัยต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้ใช้อ้างอิงในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

คุณความดีและประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายบูชาพระคุณครู อุปัชฌาย์อาจารย์ และมารดา บิดาผู้ให้กำเนิด รวมถึงญาติพี่น้องทุกท่านที่คอยให้กำลังใจมาโดยตลอด ทั้งผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้เมตตาแก่ผู้วิจัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระสมุห์อนุรักษ์ ชีรสกโก (ช่างเมือง)

๑๕ มีนาคม ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๗)
สารบัญภาพ	(๑๓)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๔)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๗

บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด	๑๑
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	๔๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๕๑
๒.๕ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร	๕๙
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา	๗๖
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด	๘๘
๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว	๙๔
๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๑๐๐
๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๙
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๑๐
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๑๔
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๑๑๔
บทที่ ๔ ผลการศึกษา	
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๑๗
๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร	๑๒๐
๔.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๒๕
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร	๑๕๓
๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัด สมุทรสาคร	๑๕๖
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๖๒
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๗๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๗๗
บรรณานุกรม	๑๗๙
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๘๖
ภาคผนวก ข. แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์	๒๐๙
ภาคผนวก ค. หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือในการทำวิจัย	๒๒๓

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
ภาคผนวก ง. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ เที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๒๒๙
ภาคผนวก จ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แบบสอบถาม)	๒๓๑
ภาคผนวก ฉ. หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๒๓๗
ประวัติผู้วิจัย	๒๔๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำแนกตามภูมิภาคในประเทศไทย ณ ปี ๒๕๔๘	๕๔
๔.๑ แสดงจำนวน และคำร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล	๑๑๗
๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม	๑๒๐
๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๑๒๑
๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	๑๒๒
๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๑๒๓
๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๑๒๔
๔.๗ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ	๑๒๖
๔.๘ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ	๑๒๗
๔.๙ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ	๑๒๘
๔.๑๐ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามอายุ	๑๒๙

สารบัญญัตินี้ (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๒๑	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามอาชีพ
	๑๔๒
๔.๒๒	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามอาชีพ
	๑๔๓
๔.๒๓	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามอาชีพ
	๑๔๔
๔.๒๔	แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามรายได้
	๑๔๕
๔.๒๕	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้
	๑๔๖
๔.๒๖	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามรายได้
	๑๔๗
๔.๒๗	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามรายได้
	๑๔๘
๔.๒๘	แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามรายได้
	๑๔๙
๔.๒๙	แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด
	๑๕๐
๔.๓๐	สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖
	๑๕๑

สารบัญญัตราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๓๑ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๑๕๓
๔.๓๒ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	๑๕๔
๔.๓๓ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๑๕๔
๔.๓๔ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๑๕๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	๑๐๘
๔.๑ แสดงการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๑๖๒
๔.๒ แสดงด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๑๖๓
๔.๓ แสดงด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	๑๖๔
๔.๔ แสดงด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๑๖๕
๔.๕ แสดงด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๑๖๖
๔.๖ แสดงถึงเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	๑๖๗
๔.๗ แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๖๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงมาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม ข้อ หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๙/๗๑ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๕๙ หน้า ๗๑ เรียงตามคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

อง.จตุกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต (ภาษาไทย)
 อง.ปญจก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (ภาษาไทย)
 ขุ.ชา.ทุก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาต ชาดก (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ หลักของพระพุทธศาสนาจึงเป็นแก่นและแกนของวัฒนธรรมไทยทุกสาขา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่างๆ ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่น

วัดในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ปฐมโพธิกาล โดยการถวายอุทยานเวพวันของพระเจ้าพิมพิสาร ด้วยพระราชดำริที่ว่า “หม่อมฉันขอถวายอุทยานเวพวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พระพุทธเจ้าข้า” พระพุทธองค์ทรงรับอารามแล้ว ทรงแสดงธรรมีกถาให้พระเจ้าพิมพิสารสมาทานอาชวาทาญรีนเริง ต่อมาพระพุทธองค์ ได้ทรงแสดงธรรมีกถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม”^๑ ตั้งแต่นั้นมาจึงได้เริ่มมีวัดเกิดขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน วัดเป็นสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ใช้เป็นสถานศึกษา อบรม ให้มีความรู้ในด้านวิชาชีพตำราแพทย์แผนโบราณและศิลปกรรมแขนงต่างๆ ใช้ทำบุญบำเพ็ญกุศล เป็นศูนย์กลางการบริหารและการปกครองรวมทั้งเป็นสถานที่สงเคราะห์ทางจิตใจแก่ประชาชน ดังนั้นวัดจึงเป็นสถานที่ที่สำคัญยิ่ง ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาตลอดมา^๒ และเป็นเหมือนสถานที่รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนหรือหมู่บ้านนั้นๆ เพราะวัดถือได้ว่าเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่พักทางใจ และเป็นที่ยึดความสงบทางใจได้ดีที่สุด

บทบาทของวัดในอดีต เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมาอยู่รับใช้พระ รับการฝึกฝนอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น เป็นสถานสงเคราะห์ ที่บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนตลอดจนผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยเลี้ยงชีพ เป็นสถานพยาบาล ที่แจกจ่ายบอกยาและรักษาคนเจ็บป่วย เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์และหาความรู้ต่างๆ เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ เป็นที่ไกลเกลียดชังข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและความทุกข์ต่างๆ เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๙/๗๑-๗๒

^๒กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

ของชาติ เป็นคลังพัสดุซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกันเมื่อมีงานวัดหรือยืมไปใช้เมื่อตนมีงาน เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุม เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม^๓

บทบาทต่างๆ ที่กล่าวมา เริ่มลดน้อยถอยลงไปตามสภาพความเจริญของประเทศที่แปรเปลี่ยนไป จากการพัฒนาประเทศที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ วัตถุประสงค์ ส่งผลให้ความสงบสุขแบบเดิมๆ ค่อยๆ หดลึกลงไป ประกอบกับมีโรงเรียนช่วยรับผิดชอบเรื่องการศึกษามากขึ้น มีโรงพยาบาลมารับผิดชอบเรื่องการรักษาพยาบาลออกไปจากวัด การที่คนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดน้อยลง ทำให้การได้ศึกษารับรู้หลักธรรมทางศาสนาที่ได้จากวัดลดน้อยลงไปด้วย ตลอดจนคนในสังคมจะต้องมาช่วยกันฟื้นฟูส่งเสริมให้วัดและพระสงฆ์ กลับมามีบทบาทช่วยจรรโลงสังคม ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้ประชาชนอีกครั้งหนึ่ง เหมือนในอดีตที่ผ่านมา^๔

การท่องเทียวในอดีตของวัด คือ เป็นสถานที่มาทำบุญ มีผู้คนมานมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบศาสนกิจ เพื่อความเป็นสิริมงคล ต่อมาเมื่อมีนักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจบรรดาเสนาสนะ อันทรงคุณค่าและมีรูปแบบศิลปกรรมอันงดงามทั้งหลายภายในวัด ก็ทำให้วัดที่มีเสนาสนะอันงดงามและมีความเป็นมาที่บ่งบอกถึงอดีตอันรุ่งเรืองกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นมา ในปัจจุบันนี้บทบาทด้านการท่องเที่ยวของวัดมีมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกิจกรรมของวัดมากขึ้น อีกทั้งวัดก็พยายามจัดกิจกรรมทางศาสนาและก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนเช่นกัน ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พบเห็นได้ในวัด เช่น ศึกษาความเป็นมา ชมศิลปกรรม นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญทำทานตามความเชื่อ ฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิ เพื่อมาพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับการชมทัศนียภาพของธรรมชาติ และการจับจ่ายซื้อสินค้าท้องถิ่นที่ผู้คนในชุมชนรอบข้างวัดนำมาจำหน่ายตามที่แต่ละวัดจะมี กิจกรรมที่กล่าวข้างต้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมาก^๕ ผู้คนบางกลุ่มเมื่อมีปัญหาต่างๆ ก็มักจะเข้าวัดบ้าง เพื่อหาความสงบร่มเย็นให้กับจิตใจของตัวเอง ผู้คนบางกลุ่มก็เข้าวัดโดยไม่มีความทุกข์หรือปัญหา แต่มาวัดเพื่อต้องการความสุขสงบทางใจเช่นกัน ไม่ว่าจะมาทำบุญ ทำสาธารณกุศลต่างๆ การกราบไหว้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ การ

^๓ พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต), สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕ - ๒๐๖.

^๔ สมานจิต ภิมยี่ริน, วัดพัฒนา'๔๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

^๕ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, วัดพัฒนา'๔๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๘๓ - ๘๔.

ร่วมพิธีกรรมทางศาสนาที่ทางวัดจัดขึ้น ร่วมประเพณีในวันสำคัญต่างๆ พร้อมทั้งการมาพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ฉะนั้น วัดจึงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการพัฒนาจิตใจ และเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนโดยทั่วไปก็ว่าได้ วัดจึงต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น มีภูมิทัศน์ที่น่าชื่นชม มีการพัฒนาบุคลากร พัฒนาความรู้ของบุคลากรให้ทันต่อสมัยทั้งทางโลกและทางธรรม และมีการพัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัดให้ดีขึ้น รวมถึงการพัฒนาด้านความสะอาดในบริเวณวัด และการพัฒนาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้ผู้คนที่มาวัดแล้วเกิดความสบายใจ คลายจากความทุกข์ พร้อมทั้งมีความอิ่มเอิบใจ มีความสุขใจ รู้สึกผ่อนคลายจากความเครียดต่างๆ ได้รับความรู้ความเข้าใจถึงศิลปวัฒนธรรม และให้พุทธศาสนิกชนได้มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ดียิ่งขึ้น พร้อมทั้งมีความคิดริเริ่มที่ดีกลับไป ด้วยอาศัยหลักธรรมที่ได้ไปจากวัดนั่นเอง

หากแต่การพัฒนาวัดในสภาพปัจจุบันนี้ ซึ่งมักจะประสบปัญหาต่างๆ เช่น ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ซึ่งการดำเนินการในด้านต่างๆ เหล่านี้ยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร จึงทำให้เกิดเป็นปัญหาในหลายๆ อย่าง เช่น ประชาชนที่มีท่องเที่ยวเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อวัด เนื่องจากวัดไม่สะอาด มีสิ่งปลูกสร้างไม่เหมาะสมกับวัด มีสภาพวัดที่ไม่น่าชื่นชมหรือมาแล้วไม่เกิดความสะดวกต่างๆ เช่น มีที่จอดรถมีน้อย ที่นั่งพักไม่เพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาวัด ห้องน้ำ - ห้องสุขา สกปรกหรือมีจำนวนน้อย เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของทางวัดมีน้อยหรือมีกิริยาที่ไม่เหมาะสม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่พบได้มาก หากไม่ดำเนินการหาทางแก้ไข ย่อมที่จะทำให้ประชาชนเริ่มออกห่างจากวัดไป ความเสื่อมใสศรัทธาที่ลดลง และการพัฒนาวัดก็จะทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น

อนึ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า จังหวัดสมุทรสาคร เป็นจังหวัดที่น่าจะพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธได้ โดยจังหวัดสมุทรสาคร ประชากรร้อยละ ๘๘ นับถือศาสนาพุทธ มีวัดทั้งหมด ๑๐๖ วัด แบ่งเป็นวัดมหานิกาย ๘๖ วัด และวัดธรรมยุต ๑๐ วัด ซึ่งมีวัดที่มีชื่อเสียง เช่น วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร วัดนางสาว วัดท่ากระเปาะ วัดโคกรกราก วัดสุทธิวาตวราราม เป็นต้น ซึ่งความน่าสนใจในการท่องเที่ยววัดในจังหวัดสมุทรสาคร เนื่องด้วยวัดดังกล่าว เป็นวัดที่มีชื่อเสียงในด้านความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปประจำวัด มีศาสนสถานที่ยิ่งคุณค่า มีบริเวณวัดที่อยู่ติดกับแม่น้ำลำคลอง หรือติดกับทะเลปากอ่าว จึงทำให้มีวังมัจฉาหน้าวัด ที่มีปลาเป็นจำนวนมาก ทั้งปลาสวายและปลาตะเพียนทอง ให้ประชาชนผู้มาเยือนได้ชม และสนุกสนานกับการให้อาหารปลา ประกอบกับมีทัศนียภาพที่สวยงาม บรรยากาศดี จึงเหมาะแก่การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมทั้งการกราบไหว้ขอพรพระพุทธรูป

ศักดิ์สิทธิ์เพื่อความเป็นสิริมงคล และการทำสาธารณกุศลต่างๆ ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

จากข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการณ์และปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยเอง ซึ่งจำพรรษาอยู่ในวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าของวัดที่กำหนดไว้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้พบกับสภาพปัญหาต่างๆ ในการดำเนินการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ รวมถึงปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินงานและการบริหารจัดการในด้านต่างๆ เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ในการเสนอแนวทางการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธให้บรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มีการกำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยการทบทวนเอกสาร จากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน ๔ ด้าน คือ ๑.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ๓.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๔.ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑) ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด

๒) ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน ๔ ด้าน คือ ๑.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ๓.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๔.ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยว วัดที่กำหนดเป็นวัดท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยใช้วิธีการสุ่มประชากรแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ที่กำหนดจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของในแต่ละวัด จำนวน ๕ วัด เฉลี่ยวัดละ ๘๐ คน รวมทั้งสิ้น ๔๐๐ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ วัดที่ทางจังหวัดสมุทรสาครได้กำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน ๕ วัด ได้แก่

๑. วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร	อำเภอบ้านแพ้ว
๒. วัดนางสาว	อำเภอกะทู้ม้าน
๓. วัดท่ากระเปือ	อำเภอกะทู้ม้าน
๔. วัดโกรกกราก	อำเภอเมืองสมุทรสาคร
๕. วัดสุทธิวาตวราราม	อำเภอเมืองสมุทรสาคร

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึง มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มีความแตกต่างหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ประชาชนที่มีอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

๑.๕.๕ ประชาชนที่มีรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

๑.๕.๖ ประชาชนที่มีจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยไว้ ดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น การทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ปรารถนาและต้องการให้ดีขึ้น

วัด หมายถึง วัดที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสาคร โดยแบ่งเป็น ๓ อำเภอ ดังนี้

๑. อำเภอบ้านแพ้ว ได้แก่ วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร

๒. อำเภอกระทุ่มแบน ได้แก่ วัดนางสาว วัดท่ากระบือ

๓. อำเภอเมืองสมุทรสาคร ได้แก่ วัดโกรกกราก วัดสุทธิวาตวราราม

การพัฒนาวัด หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัด เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พร้อมทั้งเป็นที่ประกอบสาธารณกุศล และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ และปฏิบัติธรรมของประชาชนโดยรวม ในด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านการพัฒนาศาสนสถาน หมายถึง การปรับปรุงศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ เสนาสนะ ฯลฯ ให้มีความสวยงาม เรียบง่าย สะอาด สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มั่นคง แข็งแรงและเหมาะแก่การใช้งาน

- ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด หมายถึง การพัฒนาความรู้ความสามารถแก่ พระภิกษุ สามเณร รวมทั้งคนของวัด รวมถึงการบริหารจัดการเจ้าหน้าที่และบุคลากรในวัด

- ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด หมายถึง การจัดกิจกรรมต่างๆ ในวัด เช่น การเวียนเทียน การแสดงธรรม รวมถึงกิจกรรมสาธารณกุศลต่างๆ เช่น การไหว้พระ ทำบุญ ฯ

- ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม หมายถึง การปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรวมของวัด เช่น การปลูกต้นไม้ การประดับตกแต่งด้วยของต่างๆ รวมถึงที่จอดรถ ห้องน้ำ ร้านค้า และความสะดวกสบายโดยรวมของวัด

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางไปยังที่ต่างๆ ด้วยความสมัครใจ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปวัด หรือพุทธศาสนสถานโดยมีจุดมุ่งหมาย เช่น เป็นการเดินทางไปเพื่อทำบุญและสาธารณกุศลต่างๆ เพื่อสักการะบูชา พระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อร่วมปฏิบัติธรรม ชมศิลปวัฒนธรรมในวัดหรือพุทธศาสนสถานนั้นๆ ไปเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งไปเพื่อร่วมศาสนพิธี และงานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น ไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

๑.๗.๔ ทำให้ได้สารสนเทศ เพื่อนำไปปรับปรุงวิธีการบริหารงานของการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไปในอนาคต

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ รวมไปถึงงานวิจัยที่มีผู้ได้ดำเนินการจัดทำไว้ โดยมีประเด็นรายละเอียด ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ๒.๕ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา
 - ๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด
 - ๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
 - ๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา และการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนาไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนา ไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา ไว้ว่า การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี^๑

^๑ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

ที. อาร์. แบ็ทเทิน (T. R. Batten) ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา ไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ^๒

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนา ไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้มีการวางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change) ^๓

อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบที่ทำการ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ (qualitative changes) ส่วนการแปลงรูป (transformation) เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของตัวกระทำ (environmental changes) นอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณภาพและปริมาณ เช่น การคมนาคมของประเทศไทยเมื่อเริ่มแรกได้มีการใช้รถเทียมม้า แล้วปรับปรุงให้ดีขึ้นโดยใช้เครื่องจักรไอน้ำมาทำรถไฟ และค่อยๆ ปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นๆ เรื่อยยิ่งขึ้นๆ การเปลี่ยนแปลงจากรถม้ามาเป็นรถไฟหรือเป็นรถยนต์ หรือเครื่องบินจนเป็นจรวดก็ดี นับได้ว่าเป็นการพัฒนา ^๔

ทิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการและได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย..... สภาวะการพัฒนากลายเป็นสภาวะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่ โดยไม่มีสภาวะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอาศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทย ไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว.เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ “ควายเหล็ก” ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย ^๕

วิทยากร เชียงกุล ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะ

^๒Batten, T.R. **Community and Their Development**, (London : Oxford University Press, 1959), p. 2.

^๓สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕.

^๔อมร รักษาสัตย์ และ ชัตติยา กรรณสูต, **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๒ – ๘.

^๕ทิตยา สุวรรณชฎ, **“สังคมวิทยา” ใน วิทยาศาสตร์สังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๘๗ – ๑๘๘.

ขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และ การพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^๖

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ^๗

สรุป ความหมายของคำว่า การพัฒนา คือ การทำให้เจริญ ทำให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านระบบการทำงาน หรือการเปลี่ยนแปลงตามที่ได้กำหนดทิศทาง หรือจุดมุ่งหมายไว้ เพื่อต้องการให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๒.๑.๒ แนวคิดการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา

แนวคิดในการพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคมและตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนา คือ การปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจ อันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคมซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่ง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^๘ ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนา ทำให้เจริญ ทำให้เป็นใหม่ขึ้น ฝึกอบรม คือ ภavana มี ๔ ประการ คือ

๑. กายภavana หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกีฬายว่งกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๕ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

^๖วิทยากร เชียงกูล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฉบับแกระ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗ - ๑๘.

^๗ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น. ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

^๘พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๐ - ๗๑.

๒. สีสภาวณา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตตภาวณา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็ง มั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่นเบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวณา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางด้านกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ และทางด้านปัญญา เมื่อบุคคลมีการพัฒนาแล้วจึงจะส่งผลต่อไปยังการพัฒนาสังคม

สรุป แนวคิดจากดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย ซึ่งการพัฒนาหากได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้แล้ว ก็ย่อมทำให้การพัฒนานั้นดีมากขึ้นและส่งผลต่อไปยังการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ สืบไป

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงความหมาย แนวคิดและแนวทางในการพัฒนาวัดไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาวัด

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า การพัฒนาวัด ไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นถึงความหมายของ “การพัฒนา” ไว้ว่า การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี และ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมาย

ของคำว่า “วัด” ไว้ว่า สถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น^๙ หากนำทั้งสองคำมารวมกัน คือ การพัฒนาวัด ก็จะได้ความหมายว่า การทำสถานที่ทางศาสนาให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงสถานที่ทางศาสนาในทางเจริญขึ้น และไปในทางที่ดีขึ้น

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาวัด^{๑๐} ไว้ว่า การดูแลรักษา และการปรับปรุงวัดให้อยู่ในสภาพที่สะอาด สว่าง สงบ ตามแนวทางพระพุทธศาสนา หากแต่การนี้ต้องอาศัยศักยภาพของวัดและบุคลากรภายในวัด รวมถึงศรัทธาความเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้การพัฒนาวัดบรรลุวัตถุประสงค์

“สะอาด” นั้น โดยเป้าหมายหลัก หมายถึง วัดเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ผู้มีความสะอาดทั้งกาย วาจา ใจ ดำรงอยู่ในศีลจารวัตรอันงดงามและเป็นสถานที่ให้อุบาสิกอุบาสิกา ได้มาฝึกฝนให้ตนเองสะอาดกาย วาจา ใจ ตามรอยพระสงฆ์ แต่ถ้าหากกล่าวโดยรูปธรรม คำว่าสะอาด ในที่นี้หมายถึงการดูแลและการจัดการวัดที่ดี ไม่สกปรกกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบ เป็นที่เกิดศรัทธาปสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

“สว่าง” หมายถึง วัดที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้สว่างด้วยคุณธรรม คือ สมာธิ หรือ สมถะวิปัสสนา และเปิดโอกาสให้สาธุชนได้มีโอกาสสมาธิศึกษาธรรม และฝึกปฏิบัติให้เกิดความสว่างในใจด้วยพุทธธรรม ตามรอยพระสงฆ์ ในส่วนรูปธรรม ได้แก่ การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รก ทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ใช้สอยสูงสุด

“สงบ” หมายถึง วัดที่เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ผู้มีกาย วาจา และใจอันสงบ สำรวมด้วยศีล สงบอยู่ด้วยสมာธิและปัญญา และเป็นสถานที่ให้สาธุชนได้รับความสงบด้วยศีลสมาธิปัญญา ตามรอยพระสงฆ์ ในส่วนรูปธรรม วัดที่เป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกทีกกรีกโครม รมเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

ศักยภาพของวัดทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทหลักคือ

๑. วัดมีพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น พระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก พระพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา ฯลฯ

๒. วัดมีสิ่งปลูกสร้างที่มีชื่อเสียง เช่น พระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ฯลฯ

๓. วัดเคยมีพระสงฆ์ผู้ประพาศดีปฏิบัติชอบ เป็นครูบาอาจารย์กรรมฐาน หรือทรงวิทยาคม เป็นผู้อนุเคราะห์ประชาชน เช่น หลวงพ่อปาน วัดบางนมโค หลวงปู่มั่น วัดสระประชุมวัน หลวงพ่อสด วัดปากน้ำ ฯลฯ

^๙ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๕๙.

^{๑๐}สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญฺโญ), วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖ – ๒๘.

๔. วัดมีเจ้าอาวาสที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีการจัดการศึกษาภายในวัด มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีกิตติคุณชื่อเสียงดี

สำหรับ ๓ ประเภทแรก ดูเหมือนจะไม่ค่อยประสบปัญหาเท่าไร เพราะได้อาศัยกิตติคุณชื่อเสียงของพระพุทธรูป พระสถูปเจดีย์ และหลวงปู่หลวงพ่อครูบาอาจารย์ในอดีตได้สร้างคุณงามความดีไว้ ส่วนประเภทที่ ๔ นั้น เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาวัดในยุคปัจจุบัน พระสงฆ์ที่จะมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดต่างๆ ต้องมีความพร้อมในทุกด้าน จึงจะทำให้วัดพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองได้ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ดังนี้

ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึง **ธรรมของเจ้าอาวาส** ไว้ว่า ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้ควรยกย่อง คือ^{๑๑}

๑. เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยมารยาท เพียบพร้อมด้วยวัตร
๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ
๓. เป็นผู้ประพฤติขัดเกลา ยินดีในการหลีกเร้น
๔. เป็นผู้ยินดีในกัลยาณธรรม มีวาจางาม เจริญถ้อยคำให้ไพเราะ
๕. มีปัญญา ไม่โง่เขลา ไม่เป็นคนเซอะ

ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึง **ธรรมที่เป็นเหตุให้เป็นที่รัก** ไว้ว่า คุณสมบัติที่จะทำให้เจ้าอาวาสเป็นที่รัก เป็นที่สรรเสริญ ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นที่ยกย่องของเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการ คือ^{๑๒}

๑. เป็นผู้มีศีล สำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ชื่นใจ แทงตลอดดีด้วยทักขิฐิ

๓. เป็นผู้มีความวาจางาม เจริญถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมือง ที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

๔. เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

๕. ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ เพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบัน

^{๑๑} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๑/๓๗/๓

^{๑๒} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๒/๓๗/๔

ในอังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้อาวาสงตงาม ไว้ว่า ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมทำอาวาสให้ตงาม ธรรม ๕ ประการ คือ^{๑๓}

๑. เป็นผู้มีศีล สรรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอดดีด้วยทิวฐิติ

๓. เป็นผู้มีวาจางาม เจรจาถ้อยคำไพเราะอันประกอบด้วยวาจาชาวเมือง ที่สละสลวย ไม่หยาบคาย ให้ความหมายได้

๔. เป็นผู้สามารถชี้แจงบุคคลผู้เข้าไปหาให้เห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ รั้งใจให้อาจหาญแก่กล้า ปลอดชโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกถา

๕. เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

ในอังคตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึง ธรรมที่เป็นเหตุให้มีอุปการะมากแก่อาวาส ไว้ว่า ภิกษุเจ้าอาวาสที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการนี้ ย่อมเป็นผู้มีอุปการะมากแก่อาวาส ธรรม ๕ ประการ คือ^{๑๔}

๑. เป็นผู้มีศีล สรรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย

๒. เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมสมสุตะ เป็นผู้ได้ฟังธรรมทั้งหลายที่มีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ครบถ้วน แล้วทรงจำไว้ได้ คล่องปาก ขึ้นใจ แทะตลอดดีด้วยทิวฐิติ

๓. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ปรักหักพัง

๔. เมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึง หรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวกภคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”

๕. เป็นผู้ได้ฌาน ๔ อันมีในจิตยิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ได้โดยไม่ลำบาก

^{๑๓} อัง.ปัญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๓/๓๗๕

^{๑๔} อัง.ปัญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๔/๓๗๖

ในอังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต กล่าวถึง ธรรมที่เป็นเหตุอนุเคราะห์คฤหัสถ์ ไว้ว่า ภิกษุเจ้าอาวาสประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ ย่อมอนุเคราะห์คฤหัสถ์ได้ ธรรม ๕ ประการคือ ^{๑๔}

๑. ให้คฤหัสถ์สมาทานอธิศีล
๒. ให้คฤหัสถ์ตั้งอยู่ในการเห็นธรรม
๓. เข้าไปหาคฤหัสถ์ผู้เป็นไข้ให้สติว่า “ ท่านทั้งหลายจงตั้งสติไว้ต่อพระรัตนตรัยที่ควรแก่สักการะ” และเมื่อภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงหรือภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึง เธอเข้าไปบอกพวกคฤหัสถ์ว่า “ผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุสงฆ์จำนวนมากเข้ามาถึงแล้ว ภิกษุจากต่างแคว้นเข้ามาถึงแล้ว ขอเชิญพวกท่านทำบุญเถิด นี่เป็นกาลสมัยที่จะทำบุญ”
๔. ฉันทโภชนะที่พวกคฤหัสถ์นำมาถวาย จะเลวหรือประณีตก็ตามด้วยตนเอง
๕. ไม่ทำศรัทธาไทยให้ตกไป

เหล่านี้เป็นหน้าที่หลักของเจ้าอาวาสที่พระบรมศาสดาทรงวางไว้เป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อจะนำไปสู่การพัฒนาวัดที่ยั่งยืน

สมานจิต ภิรมย์รื่น ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาวัด ไว้ว่า การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้วัดมีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ ^{๑๖}

สรุป ความหมายของคำว่า การพัฒนาวัด คือ การดูแลรักษา และการปรับปรุงวัดให้เจริญขึ้น หรือเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยการบริหารจัดการให้วัดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด จัดวัดให้ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ และเป็นสถานที่สงบ ไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม เป็นที่เกิดศรัทธาแก่ผู้พบเห็น หากแต่การนี้ต้องอาศัยศักยภาพของวัดและบุคลากรภายในวัด รวมถึงศรัทธาความเลื่อมใสของสาธุชน จึงจะทำให้การพัฒนาวัดบรรลุวัตถุประสงค์

๒.๒.๒ แนวคิดและแนวทางในการพัฒนาวัด

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ พบว่ามีผู้ให้แนวคิดและแนวทางในการพัฒนาวัด ไว้หลายท่าน ดังนี้

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาวัดเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะความผูกพันของคนไทยที่มีต่อวัดนั้น

^{๑๔} อัง.ปัญจก. (ไทย) ๒๒/๒๓๕/๓๗๗

^{๑๖} สมานจิต ภิรมย์รื่น, วัดพัฒนา'๔๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑),

มีความลึกซึ้ง การพัฒนาวัดจึงควรมีรูปแบบแตกต่างไปจากการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่นๆ เพราะความเลื่อมใสศรัทธา เป็นเรื่องของจิตใจที่ละเอียดลึกซึ้ง การพัฒนาวัดจึงต้องคำนึงถึงในแง่ของการอนุรักษ์ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม รวมทั้งคำนึงถึงกิจกรรมต่อเนื่องต่อลักษณะทางกายภาพของวัด เช่น การจัดให้มีสถานที่จอดรถที่ไม่รบกวนสถานที่ปฏิบัติธรรมหรือประกอบกิจกรรมทางศาสนา มีการแบ่งแยกเขตสังฆาวาส พุทธาวาส กับสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยว

การพัฒนาใดๆ ก็ตาม ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบเชิงนิเสธ (Negative Impact) ระหว่างความสัมพันธ์ของวัด กับประชาชนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปธรรม หรือนามธรรม เป็นเรื่องที่ต้องหาทางหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้นอย่างเด็ดขาด เมื่อใดที่จำเป็นต้องเลือก จะต้องคำนึงถึงคนในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก และให้ความสำคัญมากที่สุด^{๑๗}

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว ได้สรุปการบรรยายของ นายภราเดช พยัฆวิเชียร ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า วัดเป็นสุดยอดของแหล่งท่องเที่ยวเพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมมีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรที่เป็นวัฒนธรรม นามธรรม เพียงแต่เราจะถ่ายทอดออกไปได้อย่างไร ทั้งที่บทบาทของวัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง ๒ ด้าน คือ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทางด้านการนำรายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัดและประเทศโดยรวม ขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งที่สามารถให้ความรู้ความคิดที่กว้างขึ้น ให้ความสงบ ความร่มเย็น กับผู้มาเยือน ให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น

ปัญหาที่พบมากในวัด คือ เรื่องการวางผัง การแยกสัดส่วนที่ชัดเจนว่าส่วนใดเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส เดิมวัดที่มีโบสถ์ วิหาร เจดีย์ พอสังคมพัฒนาขึ้นก็มีความต้องการมากขึ้น ต้องการศาลาการเปรียญ โรงเลี้ยง ห้องสมุด โรงเรียนปริยัติธรรม แต่ลืมมองสิ่งที่วางไว้เดิม หลักการทำผังที่ถูกต้อง คือ การแยกกลุ่มการใช้สอยให้ชัดเจน เป็นสัดส่วนว่าเขตใดเป็นเขตวันวาย เขตกลาง เขตสงบ แล้วแยกเป็นเขตพุทธาวาส สังฆาวาส ชาวตะวันตกก็มีการแยกเป็นเขตสาธารณะ เขตกึ่งสาธารณะ เขตกึ่งส่วนตัว เขตส่วนตัว โดยจะให้เขตสาธารณะอยู่ติดกับเขตส่วนตัวไม่ได้ แต่ของเราสามารถเข้าไปถึงกุฏิพระ มีป้ายชายของ ป้ายเมรุติดกุฏิ ตรงนี้ต้องจัดให้เป็นสัดส่วนอย่างชัดเจนว่าตรงไหนเข้าไปได้ ตรงไหนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ห้ามเข้า ของบางอย่างที่คนนำมาถวายอาจจะไม่เข้ากับสถาปัตยกรรมของวัด พระจะต้องเป็นผู้กำกับดูแล ไม่รับของเหล่านั้นมา เช่น มีฆราวาสนำเสากอธิค (Gothic) มาถวายให้สร้างศาลาแบบยุโรป แบบโรมัน ก็ไม่เหมาะสม ถือเป็นการทำลายภูมิปัญญา หรือการออกแบบโบสถ์ให้มีรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้โบสถ์อีสาน (ลิม) ไปเหมือนกับโบสถ์ภาคกลาง ก็ทำลายภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น

^{๑๗} ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, "วัดกับการท่องเที่ยว", จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๗ - ๔๘.

การซ่อมแซมโบราณสถานในวัดต้องเข้าใจขั้นตอนการทำ เพราะวัสดุในการสร้างสมัยก่อนกับปัจจุบันไม่เหมือนกัน ต้องศึกษาในเรื่องการบำรุงรักษา การซ่อมแซม การดูแลอาคารสถานที่ที่รกรุงรัง โดยเฉพาะวัดที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ผลที่ตามมาคือต้องมีที่วางรองเท้า ที่ขายดอกไม้ ขายรูปเทียน ขายของที่ระลึก ขายอาหาร บางอย่างที่มีกิจใช้สอยรองไปทำเป็นหลักก็ผิดลักษณะ ความใหญ่โตและฝีมือของช่างของคนโบราณก็ไปทำลายทำให้เสียศักยภาพของภูมิปัญญาคนโบราณที่ทำมาดีแล้ว สิ่งของที่รกรุงรังควรเก็บไว้ในที่เก็บของ จัดที่จำหน่ายให้เหมาะสม โดยอาจสร้างเป็นศาลาให้สอดคล้องกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นให้มีรูปแบบง่ายๆ ใช้วัสดุที่คงทน ไม่ต้องโดดเด่น ความงามในหลักศาสนา คือ ความเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย วัดจะต้องสื่อความหมายการทำให้คนรับรู้ ประชาสัมพันธ์ให้เกิดความประทับใจ ให้เห็นว่าวัดเป็นสิ่งที่เขาค้นหามาตลอดชีวิต หลักธรรมเป็นสัจธรรม เป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ดีแล้ว ชอบแล้ว เราจะทำอย่างไรให้เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน แล้วเอาสถานการณ์ปัจจุบันมาใช้ตามหลักธรรม ไม่ใช่ไปยึดอยู่เฉพาะหลัก เราสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมะให้เข้ากับรูปแบบปัจจุบัน รู้เท่าทันและทำให้ทันกับภาวะโลกที่มันบีบเข้ามา จะสามารถพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ให้ประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สร้างความร่มเย็นให้แก่ชุมชน เพื่อที่ศาสนาจะได้ดำรงอยู่ และเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้สร้างสังคมของเราให้มีความสุขสืบไป^{๑๔}

พระราชธรรมโมลี (สมศักดิ์ ฐิริปัญญา) ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาของการพัฒนาวัดในปัจจุบัน ก็ต้องพูดรวมถึงตัวบทบาทของวัดและพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำทำหน้าที่ปกครองวัดในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส แต่ก่อนจะเห็นได้ว่าวัดนั้นมีบทบาทต่อสังคมแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหารการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการสงเคราะห์ และด้านศาสนพิธีต่างๆ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดเริ่มจะจางหายและหมดไป เพราะสังคมของเราไปรับเอาความเจริญสมัยใหม่แบบตะวันตกมาเป็นวิถีชีวิต แต่ก่อนวัดซึ่งเคยเป็นสถานที่ศึกษามีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ เคยเป็นสโมสรพบปะสังสรรค์ชุมนุมเวลาที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับบ้านเมือง แต่สิ่งเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป สืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และตัวพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ผู้บริหารวัดไม่สร้างสรรค์ปรับปรุงวัดและตัวเองเข้ากับความเจริญ พระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนจะต้องเป็นผู้สนใจในกิจการของวัด จะปล่อยปละละเลยไปตามมีตามเกิดเรื่อยไปไม่ได้ เพราะจะก่อให้เกิดปัญหาต่อการพัฒนาวัดได้ ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงปัญหาหลักและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาในปัจจุบันโดยภาพรวมแล้ว พอประมวลได้จากบทบาทของวัดและพระสงฆ์ที่กำลังจะเสื่อมไปได้ เช่น ด้านบทบาทของวัดที่ถูกลดสถานะไป ด้านบทบาทของ

^{๑๔} กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว, “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”, จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๔, (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๔๒) : ๔๙ – ๕๒.

พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำไม่มีศักยภาพเพียงพอ ด้านขาดระบบและการจัดการที่ดี และด้านติดขัดเรื่องงบประมาณ^{๑๙}

พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) ได้กล่าวไว้ว่า พัฒนาสงฆ์ก็คือพัฒนาวัด การพัฒนาวัดให้ดี ให้กลับมารมรื่นสงบเงียบ เรียบง่ายและเป็นของชุมชน ก็ต้องมาดูที่พระสงฆ์ สามเณรว่าได้ศึกษาอบรมเพาะบ่มมีความรู้ความสามารถ เข้าใจโลก สังคม จนสามารถประยุกต์ พุทธธรรมมาให้เป็นประโยชน์สูงสุดแก่สังคมได้อย่างไร วัดคงจะพัฒนาไปไม่ได้เลย ถ้าพระภิกษุ สามเณร ศาสนทายาท ผู้สืบทอดพระศาสนา ยังไม่ได้พัฒนาสนับสนุนให้มีการบ่มอบรมเพาะ ความรู้ความสามารถ ศีลาจารวัตรและจิตวิญญาณอย่างแข็งแกร่งเพียงพอ^{๒๐}

พระครูพิมลธรรมภาณี (ดำเนิน อุตถจารี) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ไว้ว่า การพัฒนาวัดในทัศนะสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องใช้เชิงรุกในการพัฒนาวัด ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านจิตใจ ส่วนรูปแบบโครงสร้าง แนวทาง และวิธีการพัฒนาวัดนั้น ต้องมีหลักการ ๗ อย่าง คือ

๑. วางผัง (แผนพัฒนา)
๒. ตั้งโครงการ (ขั้นตอนการพัฒนา)
๓. งานมีทิศ (ทิศทางการพัฒนา)
๔. คิดเป็นระบบ (ศึกษายุทธศาสตร์ กำหนดยุทธวิธี เตรียมบุคลากร)
๕. เคารพกติกา (ยึดหลัก รักแบบ)
๖. จัดการศึกษา (ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นภาระธุระการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย)
๗. พัฒนาสังคม (ช่วยแนะ ช่วยนำ ช่วยทำความเข้าใจ ส่งเสริมให้ความร่วมมือกับคณะสงฆ์ และรัฐบาล)

กิจกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาวัด เพื่อให้ประชาชนละแวกวัดได้มีโอกาสผูกพันกับวัด มีความสำนึกว่าวัดเป็นของประชาชน วัดจะต้องอำนวยความสะดวก ให้ผู้บริหารท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ และประชาชน นักเรียน นักศึกษา ใช้บริการวัดในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และวัฒนธรรมอันดีงามของไทย พัฒนาเชิงบูรณาการ เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง โดยมีสาระสำคัญแผนพัฒนาวัด ตามกรอบแนวนโยบายการพัฒนาวัด ที่รัฐบาลและคณะสงฆ์ โดยกรมการศาสนา ที่มีวัตถุประสงค์พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้นๆ วัดจะต้องมีแผนงาน โครงการ และ

^{๑๙} พระราชธรรมโมลี (สมศักดิ์ ฐิริปัญญา), วัดพัฒนา'๔๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๗๐.

^{๒๐} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), วัดพัฒนา'๔๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๖.

มาตรการที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่การปฏิบัติ ปัจจุบันคำว่าการวางแผน หรือ แผน เป็นเรื่องจำเป็นในชีวิตประจำวัน สำหรับนักบริหาร นักพัฒนาหรือบุคคลทั่วไป อาจจะไม่รู้ว่าเราได้วางแผนเพื่อที่จะดำเนินงานในกิจกรรมต่างๆ มากมาย กรณีผู้บริหารจัดการวัด ได้แก่ เจ้าอาวาส วางแผน คิดโครงการ มาตรการเกี่ยวกับการพัฒนาวัดว่าจะทำอะไรก่อนหลัง จะเกิดผลอย่างไร ตรงกับความพอใจของเราเอง ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณร รวมทั้งทายาททายิกาแห่งวัดเราหรือไม่^{๒๑}

สาระสำคัญการพัฒนาวัด ด้านวัตถุ และบุคลากร

๑. วัดจะต้องมีแผนผังปัจจุบัน แผนผังโครงการ
๒. เสนาสนะ และถาวรวัตถุของวัด ต้องได้มาตรฐานใช้บริการดี มีสัญลักษณ์แห่งการเป็นวัดไทย

๓. เสนาสนะและถาวรวัตถุของวัด ต้องเป็นระเบียบตามผัง

๔. วัดจะต้องมีแผนภูมิบริหาร มีปฏิทินปฏิบัติการ

๕. วัดจะต้องมีประวัติวัด ป้ายชื่อวัด ป้ายนิเทศต่างๆ ถาวรวัตถุ หรือเสนาสนะควรมีชื่อและประวัติการก่อสร้าง

๖. บุคลากร ช่วยบริหารวัด ที่จำเป็นจะต้องมี อาทิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ไวยาวัจกร ที่ถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม และจะต้องมีผู้สนองงาน คือ เลขานุการเจ้าอาวาส ควรมีคณะที่ปรึกษา และคณะทำงานพัฒนาวัด ฝ่ายต่างๆ ตามความเหมาะสม

๗. วัดจะต้องมีเอกสารสิทธิ์ที่ดิน

๘. วัดจะต้องมีทะเบียนทรัพย์สินและบัญชีประเภทต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวง

๙. วัดจะต้องสะอาด ร่มรื่น สวยงาม

๑๐. วัดจะต้องไม่เป็นที่หมักหมมของวัสดุเหลือใช้ หรือวัตถุข่ารุงอื่นใด

๑๑. วัดจะต้องปรับภูมิทัศน์ ให้สอดคล้องกับภูมิประเทศ^{๒๒}

สาระสำคัญการพัฒนาวัด ด้านจิตใจ

๑. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณรทุกรูป ต้องยึดหลัก ๕ ประการ

๑.๑ เคารพพระธรรมวินัย

๑.๒ เอาใจใส่ในกิจวัตร คือ บิณฑบาต กวาดวัด ทำวัตร สวดมนต์ ท่องปณิภาวนา

^{๒๑} พระครูพิมลธรรมภาณี (ดำเนิน อุดตจาร์), วัดพัฒนา ๔๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

- ๑.๓ ผีกัดกาย วาจา ให้ดี
- ๑.๔ มีการเอื้อเฟื้อ
- ๑.๕ ไม่เบียดเบียนบริการ รักษวัดเหมือนบ้าน รั้งงานเหมือนชีวิต
๒. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ต้องจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
๓. พระภิกษุสามเณร ต้องไปเรียน ใครรู้ ชูการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ
๔. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ให้ความสำคัญในการศึกษาปฏิบัติแก่ประชาชนละแวกใกล้วัด
๕. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ให้เกียรติผู้บริหารระดับท้องถิ่น โดยมีทัศนคติที่ดีต่อกัน แม้นคนละเพศ แต่จะต้องปรับใจให้ไปด้วยกัน
๖. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรจะต้องเน้นจัดกิจกรรมปกติ ในวันธรรมสวนะ เช่น แสดงธรรม สันทนาธรรม และบำเพ็ญจิตภาวนา
๗. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ตลอดจนถึงพระภิกษุสามเณรจะต้องเน้นกิจกรรมพิเศษในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หรือวันนักขัตฤกษ์ หรือวันสำคัญอื่น ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น
๘. เจ้าอาวาส รอง หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ต้องเป็นภาระในพิธีกรรม ซึ่งมีขึ้นภายในวัดของตน หรือละแวกใกล้วัด ด้วยความรับผิดชอบ
๙. เจ้าอาวาส ต้องเป็นภาระธุระในการส่งเสริม สนับสนุน ส่งเคราะห์การศึกษา อบรม และปฏิบัติพระธรรมวินัย แก่พระภิกษุสามเณร เยาวชน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป^{๒๓}
- พระธรรมปริยัติเวที(สุเทพ มุสสุธมฺโม)** ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาวัด^{๒๔} ไว้ว่า การที่จะพัฒนาอะไรก็ตาม สิ่งแรกที่จะต้องพัฒนาก่อนอื่นใดก็คือ การพัฒนาตนเอง ต่อมาก็พัฒนาคนอื่นตามไปด้วยการพัฒนางาน สุดท้ายเป็นการพัฒนาเงินที่ตนเองครอบครองดูแลอยู่ ซึ่งเป็นลำดับที่จะต้องพัฒนากันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ละเลยไม่ได้ เช่น ถ้าพัฒนาตัวเองไม่ได้ เป็นตัวอย่างที่ดีไม่ได้ ก็อย่าหวังเลยว่าจะไปพัฒนาคนอื่น แต่ถ้าสามารถพัฒนาตนเองได้ดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งต่อหน้าและลับหลังได้ ต่อไปจะไปพัฒนาคนอื่นก็ทำได้ง่าย เพราะคนอื่นจะเกรงใจให้ความเคารพนับถือยำเกรง ซึ่งเรียกว่า เมื่อครองตนเองได้ก็จะไปครองใจคนอื่นได้ แล้วจะทำงานทำการอะไรก็ง่ายสะดวก เพราะถ้าคนที่ครองเอาไว้ได้เป็นคนดีมีคุณธรรม ซื่อสัตย์ สุจริต ช่วยทำงานได้ดี งานก็มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ก็สามารถครองงานได้ เมื่อกองงานได้แล้วแน่นอนย่อมจะมีเงินเพิ่มขึ้น เพราะงานคือเงิน หรือว่าเงินก็คืองาน ซึ่งก็จะต้อง

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

^{๒๔}พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ มุสสุธมฺโม), วัดพัฒนา ๕๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐), หน้า ๘๓ – ๘๘.

พัฒนาเงิน หรือครองเงินให้ดีที่สุด การบริหารจัดการเรื่องเงินนั้น ต้องให้มีระบบมีระเบียบ โปร่งใสสุจริต สามารถตรวจสอบได้ทุกเมื่อ

ในขณะที่เดียวกันนี้การจะทำอะไรก็ตาม ถ้าปราศจากการนำเอาธรรมะคำสอนของ พระพุทธเจ้าเข้าไปใช้เข้าไปเกี่ยวข้อง สิ่งที่ทำนั้นจะไม่มีทางสำเร็จได้เลย ฉะนั้น พระธรรมคำ สอนของพระพุทธเจ้าจึงจะเปรียบได้ว่าเป็นยาวิเศษขนานใหญ่ที่ผู้ใดหรือใครก็ตามนำเอาไปใช้ นำเอาไปปฏิบัติ ผู้นั้นจะสามารถแก้ปัญหาและดับปัญหาได้ ดังนั้นจึงสรุปว่าจะต้องมีการพัฒนา ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. การพัฒนาตนเองหรือการครองตน โดยนำเอาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มาเป็นเครื่องพัฒนาตนเองก่อน พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่จะพัฒนาตนให้ดีขึ้นนั้นต้อง เป็นเรื่อง “ศีล” เท่านั้น เพราะศีลเป็นแม่บทของการทำดี พุทธดี และคิดดีของมนุษย์สามัญทั่วไป ถ้าขาดศีลเสียแล้วย่อมจะทำอะไรก็ไม่ดี โกงทุจริต โกหก เห็นแก่ได้ เบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ และชาวโลกทั่วไป เสียสละไม่เป็น สรุปว่าคนที่ขาดศีลไม่รักษาศีล จะเป็นคนทำอะไรก็ไม่ดี พุทธ อะไรก็ไม่ดี คิดอะไรก็ไม่ดี จะครองตนเองไม่ได้ เพราะไม่ได้พัฒนาตนเอง เพราะฉะนั้น คนดีที่มีศีลจะเอาศีลมาพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นแต่สิ่งที่ดีแก่ตนเองและผู้อื่นจะพูดแต่เรื่องที่ดี และคิดแต่ เรื่องที่ดีๆ เมื่อปฏิบัติตามศีลก็จะประคับประคองตนเองได้ดี ที่เรียกว่า “ครองตน” ได้ เหตุเพราะ นำศีลมาพัฒนาตนเองก่อน

๒. การพัฒนาคน หรือการครองคน การที่จะเข้าอยู่ในใจของคนอื่นได้นั้น จะต้องมี บารมีโดยการสั่งสมบารมีให้แก่กล้าขึ้นเรื่อย ๆ จากน้อยไปหามาก และในพระธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้าที่ยึดครองใจคนอื่นได้นั้น คือ “สังคหวัตถุ ๔” ถ้าผู้ใดหรือใครก็ตามที่ปฏิบัติตาม หลักสังคหวัตถุ ๔ ย่อมจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของคนโดยทั่วไปทั้งระดับล่างไปถึงระดับสูง ดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ในอังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ คือ ^{๒๔}

๑. ทาน (การให้)
๒. เปยยวัชชะ (ปียวาจา - วาจาเป็นที่รัก)
๓. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์)
๔. สมานัตตตา (การวางตนสม่าเสมอ)

๓. การพัฒนางาน หรือการครองงาน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง ผู้นำไม่ควร ปล่อยปละละเลยเด็ดขาด การทำงานให้ได้ดีสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ต้องใช้พระธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้า คือ อิทธิบาท ๔ ได้แก่

๑. ฉันทะ พอใจในสิ่งนั้น
๒. วิริยะ ขยันหมั่นเพียรทำสิ่งนั้น

^{๒๔} อกฺ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐

๓. จิตตะ เอาใจใส่ให้ความสำคัญกับสิ่งนั้น

๔. วิมังสา หมั่นพิจารณาไตร่ตรองสิ่งที่เราทำนั้นให้ถี่ถ้วน

เมื่อมีอิทธิบาท ๔ จะทำงานอะไรก็สำเร็จหมด กลายเป็นผู้นำที่ดูงานออกบอกรงานได้ ใช้คนทำงานถูก ผู้นำหลายคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการทำงานดูงานไม่ออก บอกรงานไม่ได้ ใช้คนไม่ถูกกับงาน งานออกมาจึงล้มเหลวไม่ประสบความสำเร็จ กลายเป็นผู้นำที่ไม่มีผลงาน ไม่มีลูกน้องเชื่อถือในผลงาน จะทำงานอะไร ก็ต้องพึ่งคนอื่น อาศัยคนอื่นอยู่รำไป

๔. การพัฒนาเงิน หรือการครองเงิน เมื่อทำงานได้ดีมีผลงานแล้ว แนนอนเงินย่อมจะเป็นผลตามมา เมื่อได้เงินมากก็ต้องบริหารหรือครองเงิน ให้ดีมีระบบมีระเบียบปราศจากการทุจริตทั้งจากตัวเองและผู้ร่วมงาน คือ ต้องไม่โกง ไม่เบียดบัง ไม่หาผลประโยชน์จากเงินส่วนรวมนั้น ถือเป็นอริไม่ใช้เงินตน พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่จะช่วยสกัดกั้นจิตใจไม่ให้เป็นคนโกงกิน เบียดบังหาผลประโยชน์จากส่วนรวม นั้น คือ

๑. หิริ ความละอายแก่ใจต่อการทำความผิดในทุกๆ เรื่องทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. โอตตปฺปะ ความเกรงใจต่อผลของความผิดนั้น กล่าวได้ว่าถ้าเขาจับได้ก็จะต้องมีความผิดต้องได้รับโทษจากความผิดนั้น

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้ง ๒ ข้อนี้ ถือเป็นธรรมประจำของเทวดา ผู้มีธรรมะ ๒ ข้อนี้ จะกลายเป็นเทวดาทันที ทั้งที่ตัวเองยังเป็นมนุษย์อยู่ เทวดาจะไม่ทำความผิดทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพราะมีพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ๒ ข้อนี้ จึงได้ชื่อว่า“เทวธรรม”

บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยหิริและโอตตปฺปะ

ตั้งมั่นอยู่ในสุกกธรรม (กุศลธรรม)

เป็นผู้สงบระงับ เป็นคนดีงาม

ท่านเรียกว่า ผู้มีเทวธรรมในโลก ^{๒๖}

ฉะนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัด เพื่อให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามหลักของการพัฒนาทั้ง ๔ ประการนี้ตามลำดับ โดยเฉพาะการพัฒนาตนเองต้องให้พร้อมอยู่เสมอ ซึ่งเมื่อพัฒนาตนให้พร้อมแล้วต่อไปจะพัฒนาอะไรก็เป็นเรื่องเล็ก และจะประสบความสำเร็จได้โดยง่าย

บุญเลิศ โสภา ได้กล่าวไว้ว่า ^{๒๗} การพัฒนาวัดจะต้องเน้นวัดให้เป็นดังเช่นในอดีตด้วย และจะต้องพัฒนาให้ดีกว่า ในอดีตที่ผ่านมา เพียงแต่สถานการณ์ทำให้กระบวนการของการพัฒนาวัดบางอย่างเปลี่ยนรูปแบบไป อาจจะมาจากสาเหตุและปัจจัยทั้งภายในและสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม โดยเฉพาะโลกได้เข้าสู่ระบบเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบอุปกรณ์

^{๒๖} ขุ.ชา.ทูก. (ไทย) ๒๗/๖/๓

^{๒๗} บุญเลิศ โสภา, วัดพัฒนา ๔๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๘), หน้า

เครื่องมือเครื่องใช้ในการบริหารจัดการเข้ามามีบทบาทชึ้นามากขึ้น กระบวนการพัฒนาจึงเปลี่ยนไป เพื่อให้การพัฒนาอนุรักษ์ ส่งเสริม ความดีงามของสถานภาพวัดในอดีตและพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งในฐานะพุทธบริษัทที่มีส่วนรับผิดชอบ การสอดส่องดูแล สนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรม กิจการต่างๆ ของวัดที่อยู่ในชุมชนของตน มีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา มีความรู้สึก ว่าตนเองจะต้องมีส่วนในความเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมวางแผน อนุรักษ์ รักษา สิ่งของภายในวัด การมีส่วนร่วมจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ

การพัฒนาวัด มีองค์ประกอบหลักใหญ่ๆ อยู่ ๓ ประการ คือ

๑. การพัฒนาศาสนวัตถุ/ศาสนสถาน
๒. การพัฒนาศาสนธรรม
๓. การพัฒนาศาสนบุคคล

การพัฒนาวัดให้ไปสู่เป้าหมายนั้น เจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะเจ้าอาวาสคือ ผู้บริหารจัดการ มีหน้าที่รับผิดชอบกิจการต่างๆ ภายในวัด วัดจะเจริญรุ่งเรืองดีงามเรียบร้อยเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สามารถดึงดูดให้เด็กเยาวชน ประชาชนเข้ามาสนใจวัดร่วมกิจกรรมพิธีกรรมภายในวัดก็อยู่ที่ผู้นำ ดังนั้น จึงสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการพัฒนาอย่างย่อ ดังนี้ คือ

๑. การวางแผน เป็นการกำหนดกรอบแนวทางของการพัฒนาว่าจะดำเนินไปในทิศทางใด ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร โดยอาจวางแผนดำเนินการเป็น ๓ ระยะด้วยกัน คือ

๑. แผนระยะสั้น อาจกำหนด ๑ - ๒ ปี
๒. แผนระยะกลาง อาจกำหนด ๓ - ๕ ปี
๓. แผนระยะยาว อาจกำหนด ๕ - ๑๐ ปี

๒. การบริหารจัดการ เจ้าอาวาสดำเนินการจัดการอย่างจริงจัง โดยตั้งเป็นแผนงานไว้ว่าในปีงบประมาณที่ตั้งไว้ จะพัฒนาวัดในด้านใดก่อน เช่น การพัฒนาศาสนวัตถุ/ศาสนสถาน หรือการพัฒนาศาสนบุคคล หรือจะพัฒนาควบคู่กันไป

๓. การเขียนโครงการ เพื่อให้มีรูปแบบการบริหารจัดการในวัดให้มีประสิทธิภาพ ควรเขียนโครงการ การดำเนินงานว่าในแผนระยะสั้นจะพัฒนาอะไร ระยะกลางจะพัฒนาอะไร และระยะยาวจะพัฒนาอะไร

๔. งบประมาณ โดยพิจารณาว่าการจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายตามที่ตั้งไว้ นั้น แหล่งเงินทุนจะมาจากส่วนใดบ้าง วัดมีความพร้อมเพียงใด ประชาชน ชุมชนใกล้เคียงวัดมีศักยภาพในการสนับสนุนอุปถัมภ์ได้เพียงใด มีงบจากรายได้ส่วนใดบ้าง หรืออาจจะขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕. วัสดุอุปกรณ์ ในการที่จะสนับสนุนการพัฒนาวัดมีวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือการดำเนินงานหรือไม่ เพียงพอหรือไม่ หากไม่มี ไม่เพียงพอ จะหาได้จากแหล่งใด

ซึ่งหลักการพื้นฐานเหล่านี้ ควรจะต้องนำมาพิจารณาประกอบกัน จึงจะขับเคลื่อน
เดินหน้าไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมานจิต ภิรมย์ริน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางในการดำเนินงานพัฒนาวัด
ไว้ ๓ ด้าน คือ^{๒๔}

๑. การพัฒนาศาสนสถานและศาสนวัตถุ

๑.๑ พัฒนาและปรับปรุงศาสนสถาน เช่น โบสถ์ วิหาร กุฏิ ฯลฯ ให้สวยงาม
ประหยัดเรียบง่าย สอดคล้องต่อศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาติ และท้องถิ่น มีการจัดเก็บ
ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ไบลาณ ฯลฯ แยกไว้อย่างชัดเจนเป็นหมวดหมู่ในรูปของพิพิธภัณฑ์
และเป็นประโยชน์สูงสุดในแง่การศึกษา และเป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชน

๑.๒ ปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความสะอาดร่มรื่น เช่น การปลูก
ไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้เพื่อความร่มรื่น มีบ่อน้ำ สระน้ำ ทางเดินเท้า ท่อระบายน้ำ ฯลฯ
การจัดทำแผนผังภายในวัดเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม
ต่างๆ ในชุมชน

๒. การพัฒนาบุคลากร

๒.๑ ปรับปรุงระบบการรับบุคคลเข้ามาบวช เพื่อให้ได้ผู้มีคุณภาพและมุ่งหวัง
จะใช้ชีวิตที่ดีงามเป็นประโยชน์ในบวรพุทธศาสนารวมทั้ง มีกระบวนการคัดเลือกพระสังฆาธิ
การที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ คุณวุฒิและวัยวุฒิอันเหมาะสม
รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

๒.๒ พัฒนาความรู้ของพระสังฆาธิการให้ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทาง
ธรรม สามารถนำวิทยาการแผนใหม่มาใช้จัดการหรือบริหารกิจการในวัด หรือในองค์กรการ
ปกครองให้มีประสิทธิภาพและสามารถเป็นผู้นำของชุมชนได้

๒.๓ พัฒนาความรู้ของบุคลากรทางศาสนา คือ พระภิกษุ สามเณร ชี
อุบาสก อุบาสิกา และศิษย์วัด ให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบและ
ประกอบศาสนกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคม ขจัดผู้แสวงประโยชน์และไม่ประสงค์ให้ออกจาก
สถาบันพระพุทธศาสนา ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรสามารถอบรมสั่งสอน และชี้้นำสิ่งที่ดีงามแก่สังคม
ได้

๓. การพัฒนาการจัดกิจกรรมภายในวัด

๓.๑ ปรับปรุงแบบการประกอบศาสนพิธีให้มีความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถ
ประกอบศาสนพิธีได้ตรงตามพุทธบัญญัติ ประหยัด เรียบง่ายและเป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิด
ความเสื่อมเสียสุรุ่ยสุร่าย หรือไม่เหมาะสม

^{๒๔} สมานจิต ภิรมย์ริน, วัดพัฒนา'๔๑, หน้า ๑๔ - ๑๗.

๓.๒ จัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุ ให้เรียนรู้หลักธรรม คำสั่งสอน สามารถปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง เป็นแบบอย่างแก่สังคมและเผยแพร่หลักธรรมดังกล่าวแก่ประชาชนได้ มีการจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาที่ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในการเรียนรู้และศึกษาหลักธรรมทางศาสนา รวมทั้งความรู้อื่นอันเป็นประโยชน์ นอกจากนี้ ควรเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนให้มีความเข้าใจและยึดมั่นศรัทธาในหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

๓.๓ พัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้มีความหลากหลาย สามารถเลือกใช้ความรู้จากหลักธรรมพื้นฐานมาเป็นหลักในการเผยแพร่ โดยสามารถดำเนินการได้อย่างแพร่หลาย มีการใช้สื่อต่างๆ รวมทั้งใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

๓.๔ พัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ ให้วัดเป็นที่พึ่งพิงของประชาชน โดยเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เช่น การศึกษา สงเคราะห์สำหรับผู้ยากไร้ การฝึกอาชีพ การศึกษาพิเศษ การจัดแหล่งสาธิตความรู้ สวนสมุนไพร การสงเคราะห์บุคคลติดเชื่อโรคเอดส์ การเปิดโอกาสให้ชุมชนใช้วัดเป็นศูนย์รวมของกิจกรรม จัดลานกีฬาที่เหมาะสมตลอดจนใช้เป็นสถานที่ประชุมและประกอบกิจกรรมต่างๆ อันตอบสนองความต้องการของสังคม ทั้งนี้ เพื่อให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างแท้จริง

การพัฒนาวัดให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายดังกล่าวได้นั้น นอกจากวัดเองจะต้องเริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง โดยมีเจ้าอาวาสและบุคลากรในวัดเป็นแกนนำแล้ว ยังต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากประชาชนรอบวัด และชุมชนอันเป็นพื้นที่ตั้งวัด รวมทั้งหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ระดมการช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ เพื่อสนับสนุนกิจการของวัดให้มีบทบาทสำคัญ ในการช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชน และเป็นศูนย์รวมของความสุขสงบให้แก่สังคมได้อย่างแท้จริง

ธำรง อมโร ได้ให้แนวคิดพอเป็นแนวทางในการพัฒนาวัดในทางที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ พอจะสรุปได้ว่า^{๒๕} วัดจะต้องปรับตนเองให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ ที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงของประชาชนได้หลายประการ แต่จะยกที่สำคัญเพียง ๒ ด้าน คือ

ก. ด้านศาสนสถาน

ศาสนสถาน ได้แก่ สถานที่และสิ่งก่อสร้างภายในวัด คือ โบสถ์ (เรียกตามศัพท์ว่า อุโบสถ สำหรับวัดราษฎร์ทั่วไป และเรียกว่า พระอุโบสถ สำหรับวัดหลวง) ศาลาการเปรียญ วิหาร กุฏิสงฆ์ เป็นต้น ถือว่าเป็นเบื้องต้นของศรัทธาประชาชนเป็นรูปธรรมที่สามารถมองเห็นได้โดยง่าย การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามาใกล้ชิดวัดซึ่งจะทำให้พระสงฆ์สามารถมีโอกาสกลมเกลียวจิตใจของประชาชนนั้นได้จะต้องพัฒนาวัดให้ดีเสียก่อน นอกจากนี้ หากวัดได้รับการ

^{๒๕} ธำรง อมโร, วัดพัฒนา ๔๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

พัฒนาให้ดีแล้วยังสามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ สามารถทำรายได้ให้กับชุมชนและประเทศชาติได้อีกด้วย ดังนั้น วัดจะต้องปรับปรุงและพัฒนา ดังนี้

๑. บริเวณวัดต้องมีความมั่นคงสวยงาม สะอาด ร่มรื่นมีระเบียบ เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยในการประกอบศาสนกิจการศึกษา การปฏิบัติธรรม และการจัดกิจกรรมของชุมชน โดย

๑.๑ บูรณะและพัฒนาถาวรวัตถุภายในวัดให้เข้มแข็ง มั่นคง มีความเรียบร้อยสวยงาม

๑.๒ รักษาความสะอาดบริเวณวัดอยู่เสมอ

๑.๓ ปลูกไม้ดอกไม้ประดับและต้นไม้ที่ให้ความร่มรื่น โดยปลูกอย่างเป็นระบบระเบียบ

๒. พัฒนาวัดให้เป็นแหล่งความรู้ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพแขนงต่างๆ เช่น จัดตั้งโรงเรียนสอนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวิชาสามัญในช่วงหยุดเรียน จัดตั้งโรงเรียนสอนวิชาชีพแขนงต่างๆ ทั้งวิชาชีพถาวรและวิชาชีพเสริมรายได้ ได้แก่ วิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ตัดผม เสริมสวย ทำอาหารและขนม ฯลฯ ทั้งนี้ให้สัมพันธ์กับทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมทั้งการตลาดด้วย

๓. ให้วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ในการจัดประชุมอบรมประกอบพิธีกรรมต่างๆ ที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา

๔. ให้วัดเป็นศูนย์กลางในการเกื้อกูลสงเคราะห์ประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น ศูนย์สงเคราะห์ผู้ประสบภัย ศูนย์ดับเพลิงประจำหมู่บ้าน ศูนย์แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค เป็นต้น

๕. ให้วัดเป็นแหล่งอนุรักษ์ สืบทอดเผยแผ่ พัฒนา และสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในวัด จัดตั้งกลุ่มพลังเพื่อสืบทอดและเผยแผ่ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งศูนย์อนุรักษ์โบราณวัตถุ จัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพท้องถิ่น เป็นต้น

ข. ด้านการเผยแผ่ศาสนา

การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของศาสนาไปสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัตินั้น ถือเป็นภารกิจหลักของพระสงฆ์ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมเป็นอย่างมาก เพราะหากคนในสังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาแล้ว การพัฒนาด้านอื่นๆ ก็จะสามารถทำได้โดยง่าย แต่เนื่องจากในปัจจุบันโลกได้เจริญรุดหน้าไปมาก การเผยแผ่ศาสนาโดยวิธีการแต่เดิมอาจใช้ไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อยประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่วัดจะต้องปรับปรุงวิธีการเผยแผ่ศาสนาเพื่อให้ศาสนาเป็นแกนหลักในการพัฒนาสังคม ดังนี้

๑. จัดกิจกรรมเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชุมชน โดยกิจกรรมนี้จะต้องเป็นความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้วัดและชุมชนมีความผูกพันแน่นเหนือกันมากยิ่งขึ้น กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่

๑.๑ เปิดวัดเป็นแหล่งความรู้ทางศาสนา วิชาการด้านอื่นๆ ทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งบรรจุไว้ในหนังสือที่สำคัญ คือ พระไตรปิฎก ดังนั้นวัดจะต้องทำความเข้าใจแก่คนในวัด และประชาชนว่า พระไตรปิฎกมิใช่มีไว้เพื่อกราบไหว้บูชาหรือเก็บใส่ตู้โชว์เฉยๆ จะต้องคิดให้ถูกว่าพระไตรปิฎก คือ แหล่งความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ที่จะต้องศึกษา อ่าน และค้นคว้า เพื่อทำความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

๑.๒ จัดอบรมความรู้ทางศาสนาให้แก่นักเรียน นิสิตนักศึกษาและประชาชนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดนิทรรศการ การเข้าค่ายคุณธรรม การใช้เสียงตามสายหรือหอกระจายเสียง

๑.๓ จัดตั้งศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พร้อมทั้งจัดการให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเด็กในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำตำรา เอกสาร จัดนิทรรศการ เป็นต้น

๑.๔ จัดตั้งศูนย์ศึกษาทางพระพุทธศาสนาในวันหยุด (เสาร์ – อาทิตย์)

๑.๕ จัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพต่างๆ ในวัด

๑.๖ จัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้าน ธนาคารข้าว ธนาคารโค – กระบือ จัดตั้งศูนย์รวมผลผลิตของหมู่บ้าน ศูนย์รวมยา เป็นต้น

๑.๗ จัดตั้งฌาปนกิจสงเคราะห์ ศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยภายในวัด

๑.๘ จัดตั้งหอสมุดประจำชุมชน ที่อ่านหนังสือพิมพ์ วารสาร จัดตั้งหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

๑.๙ จัดตั้งกลุ่มรวมพลังต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาสังคม

๑.๑๐ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๑๑ จัดตั้งศูนย์ประปาหรือแหล่งน้ำประจำหมู่บ้าน

กิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ จะเป็นเครื่องประสานความเชื่อมโยง ความผูกพันระหว่างวัด พระสงฆ์ กับประชาชนในชุมชน ซึ่งจะเป็นโอกาสให้พระสงฆ์มีความใกล้ชิดและเข้าใจปัญหาของชุมชน สามารถใช้หลักธรรมกล่อมเกล่าจิตใจของประชาชนได้ง่ายยิ่งขึ้น และสามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ จะต้อง มีหน่วยงานที่รับผิดชอบทำหน้าที่ประสานงานระหว่างวัดและหน่วยงานต่างๆ หรือองค์การที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันฝึกวิชาชีพต่างๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สาธารณูปโภคฯฯ ให้เข้ามาดำเนินการในวัด โดยจัดระบบบริหารงานให้สอดคล้องเหมาะสมกัน

๒. มีการกระจายอำนาจ การวางแผนร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ระหว่างวัดองค์กรต่างๆ เช่น สถานศึกษา หน่วยงานราชการ / เอกชน และชุมชน

๓. ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยประกอบการเผยแพร่หลักธรรมสู่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมของศาสนาอย่างถ่องแท้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๔. ให้องค์กร หน่วยงานและสถาบันต่างๆ เช่น สื่อมวลชน สถานศึกษา เข้ามามี ส่วนร่วมในการเผยแพร่หลักธรรมสู่ประชาชน

๕. จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมประชาชนในรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสมกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

๖. จัดตั้งศูนย์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหรือศูนย์ปฏิบัติธรรมในวัดทุกแห่ง พร้อมทั้งจัดตั้งกองทุนสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมหรือศูนย์ปฏิบัติธรรมนั้น

๗. ผลิตตำรา เครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของประชาชนให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น

๘. นำหลักคำสอนมาอธิบายขยายความให้สามารถรู้ และเข้าใจได้โดยง่าย ตาม ความเหมาะสมแก่การศึกษาและวุฒิภาวะของประชาชน ทั้งนี้ โดยมีให้หลักธรรมนั้นๆ คลาดเคลื่อนจากเดิม

๙. เน้นการปฏิบัติตามหลักธรรมมากกว่าการรู้หลักธรรมเพียงอย่างเดียว

พระครูนิวริฐธรรมขันธ์ (เจริญ มุนีจारी) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาวัด^{๓๐} ไว้ว่า การพัฒนาวัดอาจมีแนวคิด วิธีการ ก่อนข้างจะสอดคล้องใกล้เคียงกัน โดยหลักของการพัฒนา อยู่ที่ว่าใครจะเริ่มต้นที่จุดไหนก่อน แต่เห็นว่าต้องพัฒนาวัตถุและคนไปพร้อมๆ ในคราวเดียวกัน คือ

๑. พัฒนาเสนาสนะ คือ ปัจจัยอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรมให้มีความสะดวก ตลอดจนที่พักอาศัยของพระภิกษุและสามเณร อุบาสกและอุบาสิกา เพื่อชาว พุทธทั่วไปที่สนใจจะได้เข้ามาศึกษาปฏิบัติธรรม

๒. บุคลากรพระสงฆ์สามเณรต้องหมั่นทำกิจ ศึกษา และปฏิบัติธรรมอย่าง สม่ำเสมอ เช่น ทำวัตรเช้า – เย็น ลงอุโบสถสังฆกรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจให้โปร่งเบาสบาย

๓. ร่วมทำกิจกรรมหมู่คณะ และป้องกันความเสื่อม ความเสียหาย อันจะเกิดขึ้น

๔. เป็นผู้มีอัธยาศัยในการปฏิสันถาร ทั้งอามิสปฏิสันถารและธรรมปฏิสันถาร

๕. สนใจรับรู้ทุกข์สุขของคนในชุมชนรอบๆ วัด และให้การสงเคราะห์ไปตาม สมควร ทั้งหมดที่กล่าวนี้จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้ก็ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสที่เป็นแกนนำเป็น สำคัญ ต้องประกอบด้วยเมตตา เสียสละ มีความเพียร อดทน มีสัจจะ หวังความเจริญมั่นคง ต่อพระพุทธศาสนา และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนเป็นเป้าหมาย

^{๓๐} พระครูนิวริฐธรรมขันธ์ (เจริญ มุนีจारी), วัดพัฒนา'๕๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๓.

กรมการศาสนา ได้ให้แนวทางการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนสรุปได้ ดังนี้ ^{๓๑}

๑. พัฒนาวัดให้เกิดความรู้สึกแก่ชุมชนในท้องถิ่นว่า วัดเป็นของตน มีความรู้สึกหวงแหน รัก และช่วยกันดูแลรักษา

๒. สร้างสภาพวัดให้มีความหมาย ๕ ประการ คือ

๒.๑ เป็นที่พำนักอาศัยของพระภิกษุสามเณร

๒.๒ เป็นที่บวชเรียนศึกษาปฏิบัติธรรม

๒.๓ เป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของประชาชน ชาวบ้านรอบวัด

๒.๔ เป็นที่ประชาชน ชาวบ้านรอบวัดได้มารับการปลูกฝังศีลธรรม

๒.๕ เป็นศูนย์กลางสำหรับประกอบกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน ของประชาชน ชาวบ้านรอบวัด

๓. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดต้องสะอาดร่มรื่น มีการจัดกิจกรรมเพื่อประชาชน มีความพร้อมที่จะให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นที่มีความต้องการเข้าวัด เพื่อบำเพ็ญกุศล ศึกษาพระธรรมวินัย และหลักพระพุทธศาสนา ประชาชนจะได้เห็นคุณค่าและเข้าวัดมากขึ้น

๔. สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างวัดกับประชาชนในท้องถิ่น วัดควรเป็นแกนนำของประชาชนในท้องถิ่นในการติดต่อกับหน่วยงานอื่นๆ การจัดกิจกรรมเพื่อการสาธารณูปโภค สาธารณูปการตลอดจนการส่งเสริมอาชีพซึ่งควรใช้วัดเป็นศูนย์กลาง

๕. ให้เกิดการยอมรับตลอดไปว่า วัดกับชุมชนนั้นๆ เป็นหน่วยเดียวกัน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การพัฒนาจะเริ่มขึ้นและสำเร็จลุล่วงได้ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้ประสานที่สำคัญ จึงควรจะได้ศึกษาสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบต่างๆ ของวัดเพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานไว้ก่อน โดยมีจุดมุ่งหมายแห่งการพัฒนาวัดเล็งสู่เป้าหมาย ๓ ประการ อันเป็นหลักความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา คือ

ประการที่ ๑ การพัฒนาด้านศาสนวัตถุ

ศาสนวัตถุ ได้แก่ ที่ตั้งวัดและทรัพย์สินของวัด ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท โดยสังเขป ดังนี้

๑. เสนาสนะ

๑.๑ ที่ดินที่ตั้งวัด จัดให้มีหนังสือสำคัญขึ้นทะเบียนไว้กับทางราชการให้เรียบร้อย

^{๓๑} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา , คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๓ - ๑๒.

๑.๒ วัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้างภายในวัด แยกเป็น ๓ เขต คือ
ก. เขตพุทธาวาส เป็นที่ตั้งอุโบสถ เจดีย์ วิหาร สถูป ศาลาการเปรียญ และ
สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นแดนที่สงบเงียบเรียบร้อย

ข. เขตสังฆาวาส เป็นที่ตั้งกุฏิที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร โรงครัว หอฉัน โรง
เก็บพัสดุ โรงไฟฟ้า โรงประปา ศาลารับแขก

ค. เขตสาธารณสงเคราะห์ เป็นบริเวณที่ทางวัดกันไว้เพื่อสงเคราะห์แก่
ประชาชน เช่น เป็นที่ตั้งโรงเรียน สุขศาลา สถานพยาบาล สมาคมทางศาสนา โรงเรียนพระ
ปริยัติธรรม ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สุสาน ฌาปนสถานตามความเหมาะสมแก่วัดนั้นๆ

เมื่อได้แบ่งเขตทั้งสามนี้แล้ว วัดมีที่ดินเหลือพอที่จะจัดประโยชน์หารายได้
บำรุงวัดอยู่อีก ก็ให้กำหนดเขตเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเขต เรียกว่า เขตจัดประโยชน์ ซึ่งเขตจัด
ประโยชน์นี้จะต้องกันไว้ให้ห่างจากเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส เพื่อมิให้มีกิจการอย่างใด
อย่างหนึ่งอันเป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบเรียบร้อยภายในวัด

๑.๓ ในบริเวณวัดมีการปลูกต้นไม้ผล ไม้ดอก ไม้ใบ ไม้ที่เกี่ยวกับการเรียน
พุทธประวัติ และไม้ที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านนั้น ทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษาและเป็นสถานที่
รื่นรมย์ พื้นลานวัดปิดกวาดให้สะอาดตามธรรมชาติ จะทำเป็นสนามหญ้าหรือทำลานปูนก็
แล้วแต่ความเหมาะสม แต่ต้องรักษาความสะอาดปราศจากมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล มีถังรองรับ
เศษขยะตั้งไว้เป็นระยะ มีถนนหรือทางเท้าภายในวัด

๑.๔ วัดควรมีประตูเปิดปิด ตามเวลาเพื่อความปลอดภัยแก่ทรัพย์สินของวัด
และเพื่อความศักดิ์สิทธิ์แห่งปูชนียสถาน ทั้งทำให้เกิดความเป็นระเบียบในการปกครองวัด

๑.๕ มีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดศรัทธาของประชาชนตามสมควร เช่น
ป้ายวัด ป้ายบอกเวลาเปิดปิดวัด ป้ายชื่อสิ่งปลูกสร้าง ป้ายชื่อต้นไม้ที่ควรศึกษา ป้ายขอให้
ช่วยกันรักษาความสะอาด ฯลฯ นอกจากนี้ ควรมีแผ่นป้ายพิเศษบอกตำนานหรือประวัติสำคัญๆ
ของวัดนั้น เมื่อคนเข้าวัดจะได้อ่านและทราบความสำคัญของวัดทันที และป้ายแสดงยอด
พระภิกษุสามเณร และศิษย์วัด เป็นต้น

๑.๖ การทาสีเสนาสนะก็ดี แผ่นป้ายก็ดีให้ใช้สีเรียบๆ ไม่ฉูดฉาดเกินไป

๑.๗ การปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทย เป็นที่
แสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่นนั้นๆ กับควรให้มีขนาดและจำนวนเท่าที่จำเป็น
มิใช่ว่าวัดที่เจริญจะต้องมีสิ่งก่อสร้างใหญ่โตและราคาแพงเสมอไป แต่หากอยู่ที่ความเหมาะสม
พอดีกับฐานะของวัด และความสะอาดเรียบร้อยเป็นสำคัญ และถ้าเป็นไปได้ก็ควรใช้วัสดุที่ผลิต
ในท้องถิ่นในการปลูกสร้าง และตกแต่งด้วยก็จะทำให้เกิดความน่านิยมมาก นอกจากนี้ การ
ก่อสร้างถาวรวัตถุขนาดใหญ่ จะต้องให้สถาปนิกและวิศวกรตรวจแบบแปลนเพื่อความมั่นคงด้วย

๒. คุณสมบัติของวัด

๒.๑ ทรัพย์สินของวัด เช่น พระพุทธรูป ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ตลอดจนที่ดิน อันเป็นที่ตั้งวัด มีการควบคุมดูแล เป็นอย่างดีและบำรุงรักษาตามหลักวิชา

๒.๒ ทรัพย์สินของวัดส่วนที่จัดประโยชน์ทางวัดได้ดำเนินการให้เป็นไปตาม กฎหมาย กฎกระทรวง คำสั่งมหาเถรสมาคม และระเบียบแบบแผนของทางราชการ ทั้งได้ ดำเนินการไปในทางที่ชอบที่ควร

๒.๓ ทะเบียนบัญชีพัสดุ บัญชีเงิน เอกสารการรับจ่ายเงิน ถูกต้องตามแบบ ของทางราชการ

๒.๔ บรรดาหนังสือสัญญา นิติกรรม หนังสือ วัดได้ปฏิบัติไปตามเงื่อนไข โดยสุจริตใจ

๓. สวัสดิการ

๓.๑ วัดได้จัดระบบการส่งเสริมสวัสดิภาพของพระภิกษุสามเณร และคนใน วัดตลอดจนผู้ไปติดต่อกับวัดเป็นอย่างดี เช่น มีน้ำดื่ม น้ำใช้ มีไฟแสงสว่าง มีที่อยู่อาศัยอัน เหมาะสม

๓.๒ มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล เช่น มีส้วม มีที่ปัสสาวะ มีถังรับมูลฝอย มี เครื่องมือปัดกวาดและทำความสะอาด ตลอดจนน้ำชำระพร้อมบริบูรณ์

๓.๓ จัดการเลี้ยงดูพระภิกษุสามเณร ตลอดจนการรักษาพยาบาลให้ทั่วถึง

๓.๔ จัดให้พระภิกษุสามเณรได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรม และการศึกษาเล่าเรียน โดยที่ทางวัดสนับสนุน ไม่ใช่ปล่อยให้ตามยถากรรม

๓.๕ มีเจ้าหน้าที่สวัสดิการตามพระพุทธานุญาต เช่น เจ้าหน้าที่กัตตุเทศก์ และเจ้าหน้าที่เสนาสนะคหาปกะ เป็นต้น

๓.๖ จัดสวัสดิการสำหรับคนเข้าวัด เช่น มีส้วม ที่ปัสสาวะ น้ำดื่ม ที่พัก ที่ รับประทานอาหาร ที่จอดรถ ที่เก็บรองเท้าไม่ให้สูญหาย ตลอดจนคำแนะนำต่างๆ

ประการที่ ๒ การพัฒนาด้านศาสนธรรม

ศาสนธรรม ได้แก่ หลักคำสั่งสอนทางศาสนา หรือการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งแบ่งเป็น ๒ ประเภท โดยสังเขปดังนี้

๑. สมณธรรม

๑.๑ ส่งเสริมการเรียนรู้พระธรรมวินัยของพระภิกษุสามเณร

๑.๒ ส่งเสริมการศึกษาธรรม สำหรับประชาชน

๑.๓ ส่งเสริมการปฏิบัติสมณธรรม เช่น การรักษารัฐคงวัตร การทำสมาธิ เติบงกรรม และการประพฤติพรหมจรรย์

๑.๔ มีการแสดงเป็นประจำในวันธรรมสวนะและมีการประกอบพิธีมหาบูชาในวันสำคัญทางศาสนา

๑.๕ พระภิกษุสามเณรมีการลงอุโบสถ ทำวัตร สวดมนต์ ทำอุโบสถสังฆกรรม ทำอุปัชฌายวัตรอาจารย์วัตรตามจารีตของสงฆ์

๑.๖ กำจัดเสียซึ่งการอันจะชักนำศาสนิกชนให้เกิดความมั่งงายและปฏิบัติผิดเพี้ยนทั้งที่ไปจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ากระทำขึ้นเองและที่ส่งเสริมให้ผู้อื่นทำ ทั้งไม่ปล่อยปละละเลย ให้บุคคลภายนอกใช้วัดหรือเคหะ และที่ดินของวัดเป็นที่ประกอบกิจอันเป็นปฏิบัติภักซ์ต่อพรหมจรรย์

๒. สาธารณสงเคราะห์

ความมุ่งหมายในเรื่องนี้คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและกัน ชาวบ้านพากันบำรุงวัด ฝ่ายชาววัดก็อำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านในทางที่ชอบที่ควร โดยยึดหลักหน้าที่ของสมณะพึงบำรุงกุลบุตรกุลธิดาในสังคาโลวาทสูตร (ทศ ๖) ยกตัวอย่างเช่น

๒.๑ วัดจัดตั้งหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ขึ้นตามคำแนะนำของกรมการศาสนา เพื่อสงเคราะห์เด็กผู้เยาว์ในหมู่บ้านที่ตั้งวัด

๒.๒ กั้นที่ดินบางส่วนให้ทางราชการปลูกสร้างโรงเรียน และทางวัดก็ให้การอุปถัมภ์แก่โรงเรียนนั้น

๒.๓ เอื้อเพื่อให้สถานที่ ตั้งหน่วยงานการกุศลสาธารณประโยชน์ภายในวัด ซึ่งไม่ทำให้วัดได้รับความเสื่อมเสียทั้งในด้านศิลปกรรมและด้านจิตใจของประชาชน เช่น ตั้งสุสาน ศาลา สานีอนามัย สุสาน และฌาปนสถาน เป็นต้น

๒.๔ กั้นบริเวณวัดส่วนใดส่วนหนึ่งอันเหมาะสมไว้ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นหรือมีศาลาที่พักให้ประชาชนได้ไปพักผ่อนหาความสงบใจเป็นครั้งคราว

๒.๕ จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางศาสนา และห้องสมุดบริการเอกสารทางวิชาการ ให้ประชาชนและเยาวชนแสวงหาความรู้รอบตัวตามสมควร

ประการที่ ๓ การพัฒนาด้านศาสนบุคคล

ศาสนบุคคล ได้แก่ พุทธบริษัททั้ง ๔ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด ซึ่งแบ่งเป็น ๓ ประเภท โดยสังเขปดังนี้

๑. สงฆ์

ข้อนี้หมายถึง การปกครองพระภิกษุสามเณรและอารามิกชนภายในวัดนั้นๆ ให้เป็นหมู่คณะที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย และเป็นหมู่ที่มีระเบียบเรียบร้อย เช่น

๑.๑ พระสงฆ์มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน ต่างก็ร่วมมือในการพัฒนาวัดวาอาราม

๑.๒ เป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่า พระสงฆ์เป็นหมู่ที่มีระเบียบ เช่น ในการครองผ้า ในการทำกิจวัตรร่วมกันในการใช้สอยเสนาสนะ สังฆบริวาร ตลอดจนเวทกุฎี และบริเวณวัดอันเป็นที่อยู่อาศัย

๑.๓ เป็นวัดที่ไม่มีอิทธิพลหรือฟ้องร้องกันให้เป็นที่อื้อฉาว หากมีอิทธิพลขึ้นทางวัดก็พิจารณาหาทางยุติด้วยความเป็นธรรม

๑.๔ เจ้าอาวาสวัดได้มีการสอดส่องดูแลกุฎีของตนมิให้ประพฤตินอกกริตนอกรอยทั้งในและนอกวัด

๑.๕ บรรดาบุคคลภายในวัด ต้องมีระเบียบบัญญัติซึ่งแสดงการย้ายเข้าย้ายออก และการลาภกิจ

๑.๖ บุคคลทุกคนที่พำนักอาศัยอยู่ในวัด ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ย่อมอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของเจ้าอาวาสทั้งสิ้น คือ เจ้าอาวาสสามารถปกครองวัดได้ทั่วถึง

๑.๗ บุคคลที่พำนักอาศัยอยู่ในวัดทุกคน บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่วัด และสนับสนุนการพัฒนาวัดนั้นๆ

๒. สังฆาธิการกิจ

๒.๑ เจ้าอาวาสได้นำพระภิกษุสามเณรขึ้นอยู่ในการปกครองบังคับบัญชาของพระสังฆาธิการผู้ปกครองเหนือตนด้วยดี

๒.๒ เจ้าอาวาสได้ปฏิบัติตามคำสั่งของมหาเถรสมาคมและของเจ้าคณะโดยเอื้อเฟื้อ

๒.๓ การใดซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อทางราชการบ้านเมืองทางวัดก็ได้ปฏิบัติตามด้วยดี เช่น การส่งรายงานฐานะของวัด การส่งรายงานสถิติวิหาริกและอื่นๆ รวมทั้งการโต้ตอบชี้แจงกับทางราชการหรือทางเจ้าคณะในเรื่องต่างๆ ด้วย

๒.๔ การใดที่ทางสงฆ์ห้ามมิให้กระทำ เช่น ห้ามการเรียไร ห้ามจัดงานวัดโดยวิธีอันไม่สมควร ห้ามมิให้มีการเสพ และจำหน่ายยาเสพติดให้โทษร้ายแรงในวัด และข้อห้ามอื่นๆ ซึ่งห้ามโดยกฎหมายหรือโดยประกาศของทางราชการ ทางวัดก็ได้เอาใจใส่งดเว้นโดยสุจริตใจ เช่น ไม่ยินยอมให้บุคคลภายนอกใช้วัดจัดกิจกรรมอันก่อความผาสุกของประชาชน

๓. สัปบุรุษ

๓.๑ ทางวัดได้ปลูกฝังศรัทธาของศาสนิกชนในหมู่บ้านที่ขึ้นกับวัดโดยทั่วถึง

๓.๒ ปรากฏว่าประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้วัดพาพันเลื่อมใสในวัดของตน

๓.๓ สัปบุรุษที่ขึ้นกับวัด ต้องตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามตามสมควรแก่ภาวะของตน

๓.๔ ประชาชนที่ขึ้นกับวัดได้ช่วยทะนุบำรุงวัดเต็มกำลัง

๓.๕ วัดได้เป็นธุระในการสงเคราะห์ประชาชนตามสมณวิสัย เช่น การปลูกฝังความสามัคคี แนะนำทางการศึกษา แนะนำทางทำมาหากิน แนะนำมิให้ตกไปสู่อบายมุข เป็นต้น

แนวความคิดที่เป็นแนวทางดำเนินงานในการพัฒนาวัดอย่างง่าย ๆ ^{๓๒}

ขั้นที่ ๑ แต่งตั้งกรรมการ

การพัฒนาวัดควรจะได้ดำเนินงานไปในรูปแบบของคณะกรรมการ เพื่อระดมความคิดและความร่วมมือร่วมใจกัน ซึ่งอาจประกอบด้วยพระสงฆ์ภายในวัดประมาณ ๕-๗ รูป คฤหัสถ์ประมาณ ๗-๑๐ คน โดยคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และที่สำคัญจะต้องพร้อมที่จะให้ความร่วมมือด้วยดี เมื่อติดต่อทาบทามเป็นการภายในเรียบร้อยแล้ว จึงประกาศแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วปิดประกาศให้ทราบทั่วกันทั้งวัดและหมู่บ้าน และจัดทำสำเนาเอกสารส่งให้เจ้าคณะปกครองเหนือตนตามลำดับทราบด้วย

ขั้นที่ ๒ ชี้แจงพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด

การประชุมชี้แจงแก่พระภิกษุสามเณรและศิษย์วัดเป็นสิ่งจำเป็นที่ท่านเจ้าอาวาสควรกระทำเป็นประจำๆ ประมาณปีละ ๑ ครั้ง การชี้แจงนั้น คือ การแจ้งความเปลี่ยนแปลงของวัด และความก้าวหน้าในการพัฒนาให้ทราบโดยทั่วกัน และขอความร่วมมือจากบุคคลในวัดทุกประเภท ถ้าวัดมีโรงเรียนตั้งอยู่ในวัด ก็ให้แนะนำแก่ครูและนักเรียนด้วย เช่น เมื่อวัดเริ่มทำความสะอาดบริเวณวัด ก็ให้ทุกคนรู้จักช่วยกันรักษาความสะอาด อย่าทิ้งเศษกระดาษหรือเศษอาหารบนลานวัด เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ ประชุมกรรมการ

การประชุมครั้งแรกถือเป็นครั้งที่สำคัญมาก ควรนัดประชุมวันที่กรรมการจะมาประชุมได้พร้อมเพรียงกัน

เรื่องที่ควรนำเข้าวาระการประชุมครั้งแรก ควรมีดังนี้

๑. เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงนโยบายของรัฐบาล และคณะสงฆ์ในการพัฒนาวัดว่า มุ่งที่จะส่งเสริมให้วัดพัฒนาทางด้านวัตถุ และด้านจิตใจควบคู่กันไป สำหรับเป้าหมายในการพัฒนาวัด ก็คือ มุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของ

^{๓๒} กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา, คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัดลานวัด ลานใจ ลานกีฬา, หน้า ๑๒-๑๓.

ชุมชน ซึ่งเจ้าอาวาสจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวดีพอ เพื่อสมาชิกจะได้มีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงกัน การพัฒนาวัดจะได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามเป้าหมาย

๒. เรื่องอาณาเขตของวัด ควรจะพิจารณากันถึงการจัดให้มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดให้เรียบร้อย การกำหนดเขตวัดเพื่อการจัดทำแผนผังวัด ได้แก่ การกำหนดว่าหน้าวัด หลังวัด ควรอยู่ที่ทิศทางใดจึงจะเหมาะสม จะแบ่งเนื้อที่วัดออกเป็นเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส เขตสาธารณสงเคราะห์ตรงไหน อย่างไร จำเป็นต้องจัดทำรั้วหรือกำแพงหรือไม่ดังนี้ เป็นต้น

๓. เรื่องการจัดทำโครงการพัฒนาวัด สมาชิกต้องช่วยกันเสนอความคิดเห็นว่าทางวัดควรจะต้องมีอะไรบ้างสิ่งไหนจำเป็นจะต้องทำก่อนหรือหลัง จะทำเมื่อไร ใช้เวลาเท่าใด ใช้กำลังงานและงบประมาณจากไหน งานนั้นๆ ควรมอบหมายให้ใครเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินงาน รวบรวมได้แล้วจัดทำเป็นแผนงานของวัด เรียงตามลำดับงานที่สำคัญและความจำเป็นก่อนหลังไว้เพื่อเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการปฏิบัติงานและติดตามประเมินผล

ขั้นที่ ๔ จัดทำแผนผังวัด

การจัดทำแผนผังวัด ควรหาผู้ที่มีความรู้ในการทำแผนผังมาช่วยจัดทำ ให้ เช่น ช่างจากกรมการศาสนา ช่างจากเทศบาล ครู – อาจารย์วิทยาลัยเทคนิค เป็นต้น แผนผังวัดควรจัดทำเป็น ๒ แบบ คือ

๔.๑ ผังสภาพปัจจุบัน แสดงรายละเอียดต่างๆ ของสภาพปัจจุบันทั้งหมด

๔.๒ ผังโครงการ เป็นผังที่ควรจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาวัด ตามมติที่ประชุมกรรมการพัฒนาวัดในการประชุมครั้งที่ ๑ วาระที่ ๒ เรื่องการกำหนดเขตวัดเพื่อจัดทำผัง ผังโครงการนี้เป็นผังที่สมบูรณ์ที่คาดการณ์ล่วงหน้าว่า เมื่อพัฒนาวัดด้านวัตถุเบ็ดเสร็จแล้ว สภาพของวัดในอนาคตจะเป็นเช่นไร หน้าวัด หลังวัด จะหันไปทางทิศไหน อาคารเสนาสนะแต่ละหลังจะตั้งเป็นหมวดหมู่อยู่อย่างไร สิ่งใดจะต้องรื้อทิ้ง สิ่งใดจะต้องเคลื่อนย้าย สิ่งก่อสร้างที่จะปลูกใหม่ จะปลูกตรงไหน บริเวณวัดจะตกแต่งและจะตัดถนนเช่นไร การนี้ผู้ทำผังจะต้องมีความรู้ในเรื่องการจัดวางผัง และตกแต่งบริเวณ จึงจะสามารถทำได้เหมาะสมสวยงามตามสภาพของพื้นที่ตั้งวัดและสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคมของละแวกนั้น

ในการจัดทำผังโครงการ ควรจัดเป็นหมวดหมู่ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ใช้สอย และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อที่ของวัดออกเป็นเขตต่างๆ ดังนี้

เขตพุทธาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งวิหาร อุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตร เจดีย์

เขตสังฆาวาส ได้แก่ เขตที่ตั้งกุฏิ ครุฑ เรือนไฟ ที่สรงน้ำ

เขตสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ บริเวณโรงเรียน บ้านพักชี บริเวณฌาปนสถาน

หากวัดมีที่ดินแปลงที่ตั้งวัดเหลือพอที่จะจัดประโยชน์ได้ ให้เสนอกรมการศาสนา เพื่อกำหนดเป็นเขตจัดประโยชน์ตามที่ระบุไว้ในกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) ข้อ ๒

แผนผังที่จัดทำขึ้นนั้น ต้องใช้มาตราส่วนเป็นเครื่องประกอบในการย่อขนาดอาคารสถานที่ต่างๆ จากสภาพความเป็นจริงให้ถูกต้องด้วย

ขั้นที่ ๕ จัดทำโครงการพัฒนาวัด

เมื่อคณะกรรมการ ได้ประชุมหารือกันในเรื่องแผนงานพัฒนาของวัดว่าจะต้องทำงานหรือกิจกรรมใดบ้างตามลำดับความสำคัญก่อนหลังแล้ว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในงานหรือกิจกรรมนั้นๆ ควรจะได้เขียนโครงการกิจกรรมให้ชัดเจน เสนอกรรมการเพื่อพิจารณาอนุมัติโครงการก่อนที่จะดำเนินการ กิจกรรมของวัดที่จะพัฒนาแยกได้เป็น ๒ ทาง คือ

๕.๑ การพัฒนาทางด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาสภาพวัดให้เกิดศรัทธาทางรูปธรรม ซึ่งได้แก่ อาคารเสนาสนะ มีเอกลักษณ์ของการเป็นวัดไทย ปลูกสร้างอยู่เป็นหมวดหมู่ สวยงามและไม่ใหญ่โตเกินความจำเป็นแห่งประโยชน์ใช้สอย และสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ถนนบริเวณวัดสะอาด ร่มรื่น ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับอย่างเหมาะสม อาณาเขตของวัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ การก่อสร้างอาคารสถานที่ต่างๆ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแผนผังโครงการที่จัดทำไว้

๕.๒ การพัฒนาทางด้านจิตใจ หมายถึง การพัฒนาทางนามธรรม เช่น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่ศาสนิกชนในท้องถิ่น รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ที่วัดควรจะเป็นศูนย์กลางจัดทำขึ้น เพื่ออำนวยความสะดวกต่อชุมชนหมู่บ้านนั้นการพัฒนาทางด้านนี้ ควรจะได้นำหน้าหรือพัฒนาควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพวัดทางด้านวัตถุหรือรูปธรรม ตัวอย่างกิจกรรมที่วัดควรจัด เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน ได้แก่

- การจัดให้มีการทำบุญสมทานศีล และฟังธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะและวันสำคัญทางศาสนา
- การจัดงานเพื่อระลึกถึงชนบทรรมนิยมประเพณีอันดีงามในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันตรุษ วันสารท วันสงกรานต์ วันลอยกระทง ฯลฯ การนี้จะจัดให้มีการเล่นพื้นเมือง สนทนาธรรม บรรยายธรรม ฟังปาฐกถา จัดนิทรรศการ ฯลฯ งานก็จะมี ความหมายและความสำคัญมากยิ่งขึ้น
- การส่งเสริมให้ลูกหลานหมู่บ้านตำบลนั้น ได้บรรพชาอุปสมบท เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัย
- การจัดให้มีการสอนปริยัติธรรมภายในวัด และส่งเสริมให้พระสงฆ์ในวัดได้ศึกษาหาความรู้ในสาขาวิชาการต่างๆ อย่างกว้างขวาง
- การตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ ให้เรียนพุทธศาสนวันอาทิตย์ หรือจัดสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียน และประชาชนในวัด
- การจัดสอนกัมมัฏฐาน ทั้งสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน แก่ประชาชนเจ้าของวัดที่ปรารถนาเข้าวัดเพื่อสงบจิตใจ

- จัดบริเวณอาคารสถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้จัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานเอนามัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศาลาพักร้อน หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ สร้างบ่อน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารพืชพันธุ์เกษตรกร ธนาคารโคกระบือ กองทุนมูลนิธิ สหกรณ์ ศูนย์บริการสาธารณสุข ศูนย์ฝึกวิชาชีพ ฯลฯ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

ขั้นที่ ๖ ดำเนินการพัฒนาวัด

เมื่อได้จัดทำแผนผังวัดจัดทำแผนและโครงการพัฒนาวัดซึ่ง ได้แก่ กิจกรรมต่างๆ เสร็จและผ่านความเห็นชอบจากกรรมการในการประชุมครั้งต่อๆ มาเรียบร้อยแล้ว ก็เริ่มการพัฒนาไปเลย โดยอาจจะกำหนดวันชุมนุมสัปดาห์และประชาชนในท้องถิ่น เพื่อประกาศชี้แจงความมุ่งหมายในการพัฒนาวัด และโครงการต่างๆ ที่วัดจะดำเนินการให้ทราบโดยทั่วกัน พร้อมทั้งเชิญชวนและขอความร่วมมือจากประชาชน ในการที่จะดำเนินการพัฒนาวัดในโครงการต่างๆ นั้นด้วย จากนั้นจะร่วมกันทำความสะอาด ปลูกต้นไม้ ทำรั้ววัด ไว้เป็นที่ระลึก จะเป็นการดียิ่ง ซึ่งในโอกาสข้างหน้าวัดจะได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านอีกต่อไปด้วยดี

ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

๑. การที่บริเวณวัดสะอาด ตกแต่งด้วยไม้ยืนต้นและไม่ประดับอย่างรมรื่น ช่วยทำให้จิตใจสงบและดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น
๒. จัดตั้งถังรับขยะไว้ตามจุดต่างๆ ให้เพียงพอ ช่วยให้วัดสะอาดสวยงาม
๓. ควรมีส้วมที่สะอาดไว้ต้อนรับประชาชนที่ไปวัดให้เพียงพอ
๔. สร้างศาลาพักร้อนไว้ให้ประชาชนพักผ่อน และอ่านหนังสือพิมพ์ ก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย
๕. หากมีตู้เก็บรองเท้าไว้ตามอุโบสถ และศาลาการเปรียญ ก็จะเป็นระเบียบและสวยงาม
๖. มีป้ายบอกเวลาปิด – เปิด ประตูวัด ป้ายบอกชื่อต้นไม้และอาคารสถานที่ต่างๆ ก็จะช่วยสร้างค่านิยม และป้องกันทรัพย์สินของวัดได้อย่างมาก
๗. การมีห้องสมุด พิพิธภัณฑ์และสุขศาลา หรือตู้ยา เป็นการบริการทางด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนอย่างดี
๘. ในวันสำคัญทางศาสนา วันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่างๆ ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หรือเป็นการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ
๙. การที่เตี๊ยกวัดแต่งกายสะอาดมีมารยาทที่ดีแก่ผู้ไปมาติดต่อกับพระ ย่อมเป็นศรีแก่วัด
๑๐. จะเป็นที่ยื่นชมยินดีมากหากพระภิกษุสามเณรและศิษย์วัด มีการกวาดบริเวณวัดและอาคารเสนาสนะต่างๆ ให้สะอาดเป็นประจำอย่างประเพณีอันมีมาแต่โบราณกาล

๑๑. วัดที่ได้ชื่อว่าเป็นวัดพัฒนาแล้ว จะต้องรักษาสภาพวัดพัฒนาให้ปรากฏอยู่ตลอดไป

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงการพัฒนาวัด^{๓๓} ไว้ว่า การจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนเท่านั้นยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน การพัฒนาวัดที่สมบูรณ์ครบถ้วนจะต้องพัฒนาวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์ และให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการให้สอดคล้องกับภารกิจ ๖ ด้าน ของคณะสงฆ์ ดังนี้

๑. การปกครอง หมายถึง การดูแล คຸ້มครอง บริหาร

เป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าของวัด หรือเจ้าคณะปกครองดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่(หน) นอกจากนี้ ยังรวมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตร

๒. การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม

เป็นภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา การอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นครูสอนเป็นกรรมการตรวจข้อสอบธรรม – บาลี สนามหลวง เป็นเลขานุการสอบธรรม – บาลี สนามหลวง เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็นประธานจัดสอบธรรม – บาลี สนามหลวง และเป็นเจ้าสำนักเรียนในฐานะที่เป็นเจ้าอาวาส นอกจากนี้ยังรวมถึงการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมต่างๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เช่น มอบทุนการศึกษา แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบไล่ได้ จัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม เป็นต้น

๓. การเผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไป ทำให้ขยาย กว้างขวางออกไป

เป็นภารกิจด้านการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัด และนอกวัด การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อ

^{๓๓} กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการประเมินมาตรฐานการพัฒนาวัด, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๒ – ๖.

ต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระภิกษุ จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชน เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา เช่น การจัดงานเทศน์มหาชาติ การจัดงานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การจัดงานในวันที่ กำหนดเป็นวันสำคัญของไทย (วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์) การจัดโครงการบรรพชาสามเณร ภาพฤกษ์ร้อน การจัดโครงการบวชเนกขัมมจารีณี (ชีพรามณ์) การจัดอุปสมบทหมู่หรือจัดให้มีการปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ การจัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะฯ ลงกล่าวโดยสรุป การดำเนินการใดๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัด นอกวัด ชื่อว่า ภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

๔. การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด การดูแลศาสนสมบัติวัด

เป็นภารกิจที่วัดหรือพระภิกษುದำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ และสิ่งแวดล้อม การบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาสและเขตสังฆาวาส หรือกล่าวง่าย ๆ ก็คือ ภารกิจด้านการก่อสร้าง การซ่อมแซม การจัดให้มีการบำรุงดูแลรักษาถาวรวัตถุหรือสาธารณสมบัติของวัด เช่น การสร้างอุโบสถ วิหาร อาคารเรียน ศาลาการเปรียญ หอธรรม กุฏิ เมรุ การจัดการศาสนสมบัติให้เป็นไปด้วยดี การจัดทำบัญชีเสนาสนะและศาสนสมบัติของวัด เป็นต้น

๕. การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การฝึกฝน อบรม แก่ประชาชน

เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ โดยมี ความมุ่งหมาย ๔ ลักษณะ คือ

๕.๑ การจัดการศึกษาเป็นโรงเรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยมุ่งให้พระภิกษุสามเณร นักเรียน ได้ศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ได้แก่ โรงเรียนราษฎร์การกุศลของวัด ศูนย์การเรียนรู้ศีลธรรมในวัด (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนวันอาทิตย์เดิม หรือวันหยุดอื่นๆ) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์

๕.๒ การสงเคราะห์ให้เด็กและประชาชน ได้รับการศึกษาในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ เช่น การเป็นผู้นำในการก่อตั้งโรงเรียนในชนบทในที่ตั้งของวัด การให้สร้างสถานศึกษาในบริเวณวัด การให้ใช้หรือให้เช่าที่ดินวัด หรือที่ธรณีสงฆ์ในการสร้างสถานศึกษาของรัฐ หรือท้องถิ่น การเป็นผู้อุปการะโรงเรียนต่างๆ การให้ความอุปถัมภ์แก่เด็กวัด

๕.๓ การสอนศีลธรรมแก่นักเรียน นักศึกษาในระบบโรงเรียนตามแผนการศึกษาชาติ เช่น การสอนธรรมศึกษา การสอนศีลธรรม หน่วยงานพระธรรมทูต และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในการเผยแพร่ศีลธรรมในโรงเรียน และสถานศึกษาต่างๆ

๕.๔ การสงเคราะห์แก่กุลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษา เช่น มอบทุนการศึกษา มอบอุปกรณ์การศึกษา ฯลฯ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าของวาสนได้บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน หรือสร้างหรือซ่อมแซมอาคารสถานศึกษาหรือการดำเนินการใดๆ ของพระภิกษุที่มีความสามารถโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียน จัดว่าเป็นภาพกิจด้านการศึกษาสงเคราะห์ทั้งสิ้น

๖. การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป

เป็นภารกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้ โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนเป็นสำคัญ ได้แก่ การสงเคราะห์พระภิกษุสามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกุศลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัดเป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสงเคราะห์ ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงทาน การบริจาคทรัพย์ส่วนตัว หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุขมูลฐาน การปกครอง การช่วยเหลือผู้ประสบอุทกภัยหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

สรุป แนวคิดจากดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาวัดเพื่อวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยว นั้น จะต้องมีการพิจารณากันอย่างรอบคอบ ควรมีรูปแบบแตกต่างไปจากการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพราะจะต้องคำนึงทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม รวมทั้งคำนึงถึงกิจกรรมต่อลักษณะทางกายภาพของวัดด้วย มีการแบ่งแยกเขตสังฆาวาส พุทธาวาส กับสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาวัด ปัญหาที่พบมากในวัด คือ เรื่องการวางผังของวัด การแยกกลุ่มการใช้สอยให้ชัดเจน เป็นสัดส่วนว่าเขตใดเป็นเขตวุ่นวาย เขตกลาง เขตสงบ ซึ่งการดำเนินการบริหารจัดการต่างๆ เหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีได้ ส่วนการพัฒนาวัดโดยทั่วไป คือ การดูแลรักษาปรับปรุงวัด ให้เจริญรุ่งเรือง โดยมีการพัฒนาให้มีสภาพวัดที่สะอาด สงบร่มรื่น ทำให้เป็นดังวัดในอดีตบางและประยุกต์ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน โดยจะต้องมีการพัฒนาที่ตัวบุคลากรของวัดด้วย นั่นก็คือ ตัวพระสงฆ์และสามเณรในวัด จะต้องมีการศึกษาหาความรู้ให้เข้าใจทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่ออันจะนำหลักธรรมคำสอนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้มากที่สุด โดยเฉพาะพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่บริหารวัด ต้องปรับปรุงวัดและตัวเองให้เข้ากับคามเจริญ จะต้องเป็นผู้มีความสนใจในกิจการงานของวัด ไม่ปล่อยปละละเลย เพราะจะทำให้เกิด

ปัญหาในการพัฒนาวัดได้ ทั้งยังต้องมีการร่วมแรงร่วมใจกับประชาชนคนรอบวัด ในการทำคนในชุมชนให้มีความรักสามัคคีช่วยกันในการทำนุบำรุงวัด และทำให้เสมือนวัดและชุมชนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคีมีความสุข

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงคำนิยามหรือความหมาย สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์แก่วัด และปัญหาของการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการ พบว่ามีผู้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยว ไว้หลายท่าน ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ไว้ว่า ก. เที่ยวไป^{๓๔} ไปเพื่อหาความสนุกเพลิดเพลินตามที่ต่างๆ^{๓๕}

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ จะกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงาน และการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่มีคำว่าระยะทางจะใกล้หรือไกล และการเดินทางเพื่อจะเป็นการค้างแรมหรือไม่ก็ตาม^{๓๖}

นิคม จารุมณี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. การเดินทางจากที่อยู่ปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
๒. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
๓. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๓๗}

^{๓๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๕๑๐.

^{๓๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๔.

^{๓๖}การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, คือถิ่นฐาน คือบ้านเรา อบต. กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : แพลน โมทิฟ, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๓๗}นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

เดวิดสัน ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางออกจากที่พักในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เป็นการชั่วคราวเพื่อการเยี่ยมญาติมิตร หรือวัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ไม่ใช่การประกอบอาชีพ เช่น การพักผ่อน การเล่นกีฬา การประชุม การสัมมนา ^{๓๘}

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวโดยผู้ท่องเที่ยวไม่มุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทน แต่เป็นการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ^{๓๙}

ศิริ ฮามโพธิ์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในทางสังคมวิทยาว่า การท่องเที่ยวอันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในลักษณะดังต่อไปนี้

๑. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งปกติจะไม่เคยพบกันมาก่อน
๒. เป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ภาษา ความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ ฯ

๓. พฤติกรรมของกลุ่มคนที่ต้องการผ่อนคลายจากความตึงเครียดทางเศรษฐกิจและสังคมในชีวิตประจำวัน

๔. พฤติกรรมของคนต่างถิ่นที่ประสานกันระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ตนได้รับ จากการดำรงชีวิตของคนต่างถิ่น ^{๔๐}

กุลวรา สุวรรณพิมล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวมีความหมายกว้างขวางมาก แต่สามารถกำหนดได้โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ ๓ ประการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากลโดยเฉพาะขององค์การการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (International Union of Official Travel Organization หรือ IUOTO) คือ ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ^{๔๑}

มล.ต๋อย ชุ่มสาย และ ญิบพันธ์ พรหมโยธี ได้ให้ความเห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างไม่เฉพาะเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่การท่องเที่ยวยังหมายถึง การเดินทางเพื่อการประชุม เพื่อศึกษาหา

^{๓๘} Davidson Rob, **Tourism. 2nd.ed**, (Singapore Longman : Group Limited, 1995), P. 2.

^{๓๙} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, **วิถีไทยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๖.

^{๔๐} ศิริ ฮามโพธิ์, **สังคมวิทยาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗.

^{๔๑} กุลวรา สุวรรณพิมล, **หลักการมัคคุเทศก์**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า

ความรู้ เพื่อการกีฬา เพื่อติดต่อบริการ ตลอดจนการเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์นั้นก็ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น^{๔๒}

บูเคิร์ต และ เอ็มโคลิค ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวมีลักษณะ ๕ ประการ คือ

๑. การท่องเที่ยวที่เกิดจากการเคลื่อนที่ของมนุษย์สู่ที่หมายต่างๆ รวมทั้งการหยุดพัก ณ ที่เหล่านั้น

๒. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมี ๒ ส่วน คือ การเดินทางสู่จุดหมาย และการหยุดพักประกอบกิจกรรม ณ จุดหมายนั้น

๓. การเดินทางและการหยุดพักเกิดขึ้นนอกภูมิลำเนาและที่ทำงาน การท่องเที่ยวจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดกิจกรรม แตกต่างจากกิจวัตรของเจ้าของถิ่นที่เดินทางผ่านและพัก

๔. การเดินทางสู่จุดหมาย เป็นการเดินทางชั่วคราวในระยะเวลาสั้นๆ โดยมีความตั้งใจว่าจะกลับภายใน ๒-๓ วัน หรือ ๒-๓ สัปดาห์ หรือ ๒-๓ เดือน

๕. ความตั้งใจในการเยือนจุดหมายปลายทาง มิได้เป็นไปเพื่อตั้งหลักแหล่ง หรือเพื่อประกอบอาชีพ^{๔๓}

๒.๓.๒ สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

สังคมอุตสาหกรรมที่แผ่ขยายอย่างรวดเร็วไปยังประเทศต่างๆ ประกอบกับความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ที่เป็นผลตามมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้การท่องเที่ยวของชนชั้นกลางทั่วโลกขยายตัวอย่างรวดเร็วไปตามกันจนถึงปัจจุบันที่การท่องเที่ยวกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก^{๔๔} ในสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกลายเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น ตลอดจนภาวะการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดของประชากร เพื่อความอยู่รอดของตนเองและสมาชิกในครอบครัวอย่างนำวิตกขึ้นทุกวันนี้ กล่าวได้ว่า ประชากรส่วนใหญ่ต้องทำงานหนัก บางคนทำงานเพื่อปากท้องของตนเองและสมาชิกในครอบครัว จึงไม่มีเวลาว่างสนใจต่อกิจการท่องเที่ยว แต่ขณะเดียวกัน คนบางกลุ่มจะประกอบกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเสริมสร้างความร่ำรวยหรือยกฐานะทางด้านสังคมให้สูงขึ้น กลุ่มชนพวกหลังนี้จึงมีฐานะทางด้านเศรษฐกิจดีพอที่จะหา

^{๔๒} ม.ล. ต้อย ชุมสาย และ ญิบพันธ์ พรหมโยธี, **ปฐมบทวิชาการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^{๔๓} Burkart, A.J. and Mcolik, S, **The Management of Tourism**, (London : Cox & Wyman Ltd., 1975), p 4.

^{๔๔} Lea, J., **Tourism and Development in the Third World**, (London : Richard Clays Ltd., 1993), p 2.

เวลาออกไปท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนในสถานที่ต่างๆ ได้ ตามความเป็นจริงแล้ว กลุ่มชนทุกหมู่เหล่า ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มั่งมีหรือยากจน หรือผู้ที่อยู่ในปฐมวัย มัชฌิมวัย หรือปัจฉิมวัยย่อมมีความปรารถนาที่ต้องการเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อมีโอกาสหรือสถานภาพทางด้านเศรษฐกิจเอื้ออำนวย

นิคม จารุมณี อธิบายว่า นักท่องเที่ยวภายในประเทศเกือบทั้งหมดล้วนเป็นผู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น สาเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวจึงมีหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุที่สำคัญได้ดังนี้ ^{๔๔}

๑. ความเครียดในการทำงาน จากการทำงานที่เคร่งเครียดตลอดเวลาจะต้องใช้กำลังกายหรือกำลังความคิดเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้เอง ร่างกายจึงจำเป็นต้องพักผ่อน เพื่อให้การทำงานในช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น การหยุดงานในวันสิ้นสุดสัปดาห์ การปิดภาคเรียนหรือการหยุดพักร้อนของข้าราชการและคนงานทั่วไปจึงเป็นเรื่องที่สำคัญกับการใช้เวลาว่างที่ปรากฏในช่วงระยะเวลาดังกล่าว กิจกรรมการพักผ่อนของประชากรเหล่านั้นที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวไปจะใกล้หรือไกลจะขึ้นอยู่กับระยะเวลาและศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจของแต่ละบุคคล

๒. รายได้ของประชากรดีขึ้น จากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้คนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและประดิษฐ์ค้นคิดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งจะทำให้ประชากรมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีเวลาว่างเหลือพอที่จะนำมาใช้เพื่อการพักผ่อน การที่ฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชากรดีขึ้น จะมีผลส่งให้ประชากรมีความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการพักผ่อนและหาความรู้เพิ่มเติมให้แก่ตนเอง เช่น การพาครอบครัวไปเที่ยวชมปราสาทหินพิมาย การเดินทางไปงานเทศกาลประจำปีของจังหวัดใกล้เคียง เพราะค่าใช้จ่ายถูก การเดินทางสะดวกปลอดภัย ทำให้ประหยัดทั้งเวลาและเงินทอง แต่สิ่งที่ได้รับคือ ความรู้ ความพึงพอใจ ความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว คุ่มค่ากับเงินทองที่เสียไป เป็นต้น

๓. ความสะดวกทางการคมนาคม การคมนาคมนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมทำให้เกิดกิจการท่องเที่ยวปรากฏขึ้น ในสภาพปัจจุบัน การไปมาติดต่อกันระหว่างสถานที่ต่างๆ กระทำได้สะดวกและรวดเร็ว มีการตัดถนนหรือเส้นทางผ่านเข้าไปยังสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจากการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว ต้องเสียค่าใช้จ่าย และเวลาไม่มากนัก ประกอบกับการเดินทางที่สะดวก จึงเป็นแรงจูงใจที่ทำให้ประชากรอยากเข้าไปใช้บริการ และคนส่วนมากก็มีโอกาสที่จะกระทำได้อย่างทั่วถึง

^{๔๔}นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓.

๔. มีเวลาว่าง เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จึงทำให้เครื่องมือเครื่องใช้ที่นำมาใช้ในการผลิตมีประสิทธิภาพ มีการนำเอาเครื่องมือและเครื่องจักรชนิดต่างๆ มาใช้ทำงานแทนคน จึงทำให้การผลิตสินค้ากระทำได้อย่างรวดเร็ว อันเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้คนมีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การทำนาในประเทศไทย แต่เดิมพื้นที่นำมาใช้ปลูกข้าว ๒๐ - ๓๐ ไร่ ครอบครัวของเกษตรกรต้องใช้เวลาเป็นแรมเดือนในการเตรียมพื้นที่และเพาะปลูกข้าว

ในสภาวะปัจจุบันเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีการพัฒนาการผลิตที่ทันสมัยได้นำเอาเครื่องจักรกลหรือเทคโนโลยีในระดับต่างๆ ตามสถานภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละบุคคลมาใช้ในการผลิต พื้นที่ดินขนาดดังกล่าวจะใช้เวลาทำการเตรียมพื้นที่และทำการเพาะปลูกข้าว ๑ - ๒ วันเท่านั้น และการนำเครื่องจักรกลและเครื่องใช้ชนิดอื่นๆ เข้ามาเสริมในการทำการเพาะปลูกนั่นเอง จะทำให้ประชากรสามารถทำนาได้ปีละหลายครั้ง ผลผลิตต่อไร่สูงสามารถกำจัดวัชพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถขยายพื้นที่ในการทำนาได้มากขึ้น ซึ่งถ้าหากราคาผลผลิตข้าวไม่ตกต่ำมากแล้ว จะทำให้รายได้ของประชากรโดยทั่วไปดีขึ้น และมีเวลาว่างพอที่จะนำไปใช้แสวงหาความสุขทางด้านการท่องเที่ยวและอื่นๆ ได้ตามโอกาสและสภาพทางเศรษฐกิจเอื้ออำนวย

๕. จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จากการที่จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้สภาพชุมชนในเมืองเกิดสภาพความแออัดยัดเยียด สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในเมืองเกิดมลภาวะ สถานที่ท่องเที่ยวภายในเมืองมีจำกัด และสถานที่ท่องเที่ยวตามชนบทเมืองต่างๆ ทั้งยังมีการค้นพบแหล่งโบราณสถานใหม่ๆ เช่น บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี และยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆ ขึ้นอีกมากมาย โดยอาศัยหลักวิชาการและเพื่อสนองต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ และมีความจำเป็นต้องการสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้นเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้เอง ประชากรที่พักอาศัยอยู่ในเมืองจะหาโอกาสเดินทางท่องเที่ยวไปในท้องที่ชนบทและเมืองต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้ามจะมีประชาชนชาวชนบทบางส่วนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเมือง ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรมมากมาย และเป็นที่น่าสนใจของชาวชนบท ดังนั้นจึงพอจะชี้ให้เห็นได้ว่าการที่จำนวนของประชากรเพิ่มมากขึ้น ความต้องการสถานที่และการเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างถิ่นหรือต่างแดนจึงเพิ่มมากขึ้นด้วย

จึงกล่าวได้ว่า การที่ประชากรมีความเคร่งเครียดกับการทำงานมากขึ้น ประชากรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการมีรายได้สูงขึ้น การพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างพอเพียง เช่น การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร ไฟฟ้า ที่พักร้านอาหาร ฯลฯ ตลอดจนการพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์ แหล่งข้อมูลและสถานที่ท่องเที่ยวให้ทันสมัยถูกหลักวิชาการ สามารถเอื้ออำนวยการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งกว่านั้น การที่ประชากรเพิ่มมากขึ้นก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่ผลักดันให้ประชากรแสวงหา

ทางออก เพื่อเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด ด้วยการสร้างทัศนคติและพัฒนาค่านิยมการท่องเที่ยว เพื่อศึกษาหาความรู้และความบันเทิงจากมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า หรือภูมิปัญญาของมนุษย์แต่ละท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การสร้างคุณค่าให้กับความเป็นมนุษย์และความพึงพอใจให้กับตนเอง กลุ่มของตนเองทั้งหมดที่กล่าวมาจึงถือได้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการท่องเที่ยวนับปัจจุบัน

๒.๓.๓ บทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ มักจะมีวัตถุประสงค์หรือมีสิ่งดึงดูดใจต่างๆ กันไป บ้างก็ต้องการเดินทางไปยังที่ใดที่หนึ่งเพื่อชื่นชมธรรมชาติ ความงามตาอากาศ แต่สิ่งหนึ่งที่มีพลังดึงดูดให้ผู้คนจำนวนมากเดินทางดั้นด้นไป ก็คือ การเดินทางไปยังสถานที่สำคัญทางศาสนาของตน วัดนั้นดำรงตำแหน่งสถานที่สำคัญสำหรับนักท่องเที่ยวมาช้านาน เป็นสิ่งดึงดูดใจที่มีอิทธิพลสูง และจะมีต่อไปไม่มีวันสิ้นสุด ซึ่งบทบาทของวัดที่เอื้อต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น คือ

๑. สภาพของวัดที่มีสถาปัตยกรรม วิหาร อุโบสถ องค์พระพุทธรูปและสิ่งต่างๆ อันประกอบรวมกันเป็นวัด อยู่ในสภาพที่เหมาะสม วัดที่มีบริเวณสะอาดสะอ้าน ตัวอาคารสง่างาม ไม่อยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม พระสงฆ์ปฏิบัติตนสมควรแก่กิจของสงฆ์ สรรวม และสามารถให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม แก่ผู้ไปเยือน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่วัดให้และสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้ โดยปกติวิสัย

๒. วัดเป็นที่รวบรวมศิลปกรรมอันเป็นผลงานของช่างสกุลต่างๆ เป็นผลงานที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาด้วยจิตใจศรัทธา จึงมักเป็นศิลปกรรมชั้นยอด วัดจึงเป็นแหล่งที่จะให้นักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไปได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ และชื่นชมผลงาน อันเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางรวบรวม เก็บรักษา และดูแลศิลปวัตถุเหล่านั้น ให้อยู่ในสภาพที่ดี ศิลปวัตถุเหล่านั้น มิได้เป็นแต่เพียงวัตถุเก่าแก่ที่งดงามด้วนคิดปะเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าของความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ ที่สะท้อนให้เห็นได้เป็นรูปธรรม ในรูปของศิลปกรรมแบบต่างๆ อันเปรียบเหมือนสะพานเชื่อมสายใยของอดีตกับปัจจุบัน ไม่ให้ขาดออกจากกัน^{๔๖}

๓. การที่วัดเป็นสถานที่ๆ มีบริเวณมีอาคารสถานที่กว้างขวาง มีข้าวของเครื่องใช้มากมาย วัดจึงอยู่ในฐานะที่จะเป็นที่พึ่งพิงแก่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้ โดยเฉพาะคนที่มิรายได้ น้อยให้ได้มีโอกาสเดินทางท่องเที่ยวได้มากขึ้น นับเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนที่ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ให้สามารถเดินทางท่องเที่ยว เปิดหูเปิดตา

^{๔๖}ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓ (กรกฎาคม – กันยายน ๒๕๓๕) : ๔๔.

มากขึ้น ในอดีตนั้น กิจกรรมที่พักรแรมก็ถือกำเนิดมาจากการที่ศาสนสถานให้ที่พักแก่ผู้เดินทางไปจาริกบุญ มีหลักฐานปรากฏว่าในเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปแสวงบุญในประเทศอินเดีย หรือในบริเวณที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรโรมัน วัดหรือโบสถ์มีบทบาทในการให้ที่พักแก่ศาสนิกชน บางแห่งก็เปิดให้พักรฟรี บางแห่งก็เรียกเก็บเงินเพื่อเอาไปบำรุงวัด ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของการประกอบกิจการที่พักรแรม^{๔๗}

๒.๓.๔ ความสำคัญของการท่องเที่ยวที่เอื้อประโยชน์แก่วัด

วัดยังประโยชน์นานาประการ โดยเฉพาะในด้านการเป็นแหล่งดึงดูดใจสำคัญ การท่องเที่ยวก็มีส่วนก่อประโยชน์ในด้านการสร้างความมั่นคงให้แก่วัดไม่น้อยเช่นกัน ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเป็นที่มาของรายได้ เงินรายได้นี้เมื่อไหลเข้าสู่กระแสเศรษฐกิจก็เกิดการหมุนกระจาย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมวัด วัดก็จะได้รับประโยชน์ในรูปแบบของรายได้จากการประกอบธุรกิจต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น รายได้จาก การให้เช่าพระ การขายดอกไม้ธูปเทียนเครื่องสักการบูชา การเก็บค่าที่จอดรถ เงินรายได้จากการบริจาคทรัพย์สินและสิ่งของ การทอดกฐิน การทำบุญในโอกาสพิเศษ วัดจึงมีรายได้ทั้งที่เป็นตัวเงิน สิ่งของ ทรัพย์สิน เครื่องใช้ และอื่นๆ

๒. วัดที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก ก็ย่อมจะกระตุ้นให้เกิดธุรกิจต่างๆ เป็นช่องทางให้คนในท้องถิ่นมีโอกาสได้รับการว่าจ้างงาน หรือมีอาชีพใหม่ๆ มีรายได้เพื่อการยังชีพ คนเหล่านี้เมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ก็ย่อมจะเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เมื่อถึงเวลาและมีโอกาส เช่น การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางศาสนา เทศกาลสำคัญ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม และยังช่วยทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้ดำรงคงอยู่สืบทอดไปอีกทางหนึ่ง

๓. นักท่องเที่ยวบางคนอาจเป็นนักเขียน นักข่าว เมื่อไปเที่ยวตามวัดวาอาราม ได้พบเห็นสิ่งดี เกิดความประทับใจ สิ่งบกพร่องเกิดความคับข้องใจ ก็จะกลับไปเขียนข่าว บทความ สารคดีเผยแพร่ให้ประชาชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ ก็จะเป็นหนทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาได้ทันที่ โดยเฉพาะการเรียกร้องให้หน่วยราชการเข้าไปดูแลปฏิสังขรณ์ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ในบางกรณีการถ่ายภาพศิลปวัตถุและสถานที่ไว้ อาจกลายเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์

๔. การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเดินทางไปพบเห็นศิลปกรรมของวัดต่างๆ จะเป็นเครื่องยืนยันว่า คนไทยนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีต โดยมีศิลปกรรมตามวัดเป็นหลักฐานทางวัตถุที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่จะกระตุ้นให้มีความตื่นตัวที่จะอนุรักษ์ พัฒนาให้อยู่ใน

^{๔๗} Bhatia, A.K., **Tourism Development : Principle and Practices**, (New Delhi : 2 nd Steering Publishers Private Limited, 1983), p.237.

สภาพที่เหมาะสม หากมีการกระทำใดๆ ที่ไม่ถูกไม่ควร ก็จะมีคนคอยเป็นหูเป็นตาดูแล รวมทั้งการต่อสู้ ต่อต้านขัดขวางการทำลายศิลปวัตถุอันเป็นสมบัติส่วนรวมของคนทั้งชาติ

๕. การที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสพบเห็นความวิจิตรตระการตา ความโอ่อ่าสง่างามของศาสนสถาน ได้พบเห็นจริยาวัตรอันงดงามของพระสงฆ์ ก็อาจเกิดความเลื่อมใสศรัทธาสนใจในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาทางพระพุทธศาสนา หรือมีความตั้งใจในการที่จะทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้จริงยั่งยืนสืบต่อไป^{๔๘}

๒.๓.๕ ปัญหาของการพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญคู่กับสังคมไทยมาช้านาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพราะวัดบางวัดมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ ประกอบกับมีสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะหรือเป็นโบราณวัตถุสถาน ตลอดจนเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแก่การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทำให้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เข้าไปเยือน จึงก่อให้เกิดธุรกิจเพื่อการบริการต่างๆ สำหรับนักท่องเที่ยวขึ้นในพื้นที่ของวัดหรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายสินค้าของที่ระลึก ร้านขายดอกไม้รูปเทียน เป็นต้น จากการที่วัดได้เพิ่มพูนบทบาทมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ ซึ่งหากจะพิจารณาโดยสังเขปก็สามารถแบ่งได้หลายประเด็น ดังนี้^{๔๙}

๑. **ปัญหาด้านกายภาพ** คือ วัดบางวัดไม่มีการแบ่งเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสไว้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัดอย่างไม่เหมาะสม เช่น สร้างสถานบริการแก่ผู้มาเยือนรุกหรือเข้าไปใกล้ชิดเกินไปในเขตพุทธาวาส ทำลายความสง่างามของสิ่งก่อสร้างอันมีคุณค่าในเขตพุทธาวาสบ้างก็สร้างสถานบริการบุกรุกเข้าไปในเขตสังฆาวาสซึ่งเป็นส่วนที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ ก็ย่อมจะเป็นการรบกวนการปฏิบัติธรรมของสมณเพศการมีสิ่งปลูกสร้างภายในบริเวณวัดก็มักจะมีได้วางผังแม่บทเต็มรูปแบบไว้ก่อน จะสร้างขึ้นต่างกาลต่างสมัยตามกำลังศรัทธาหรือทุนรอนที่ได้รับ ทำให้เกิดปัญหาการวางตำแหน่งอาคารย่อยหรือสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นภายหลังไปทำลายหรือบดบังความสง่างามของอาคารหลัก คือ พระวิหาร พระอุโบสถ และพระเจดีย์ บ้างก็ไปทำลายคตินิยมดั้งเดิม เช่น เดิมเป็นพื้นที่เว้นว่างเป็นลานทรายตามคตินิยมเดิมเปรียบเสมือนห้วงมหาสมุทร มีพระเจดีย์เป็นเขาพระสุเมรุ และมีอาคารสำคัญอื่นๆ เป็นทวีปทั้งห้า พร้อมทั้งใช้ประโยชน์ลานทรายนั้นเพื่อกิจประเพณีพื้นบ้าน เช่น ประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย เป็นต้น ก็เกิดสิ่งปลูกสร้างขึ้นใหม่หรือปฏิรูปดลานทรายโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์รวมทั้งปัญหาความไม่เหมาะสมของขนาดสัดส่วนอาคารต่างๆ เช่น สร้างกุฏิ

^{๔๘}ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์, “วัดกับการท่องเที่ยว”, จุลสารการท่องเที่ยว, ๔๕ – ๔๗.

^{๔๙}วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, “วัด : จำเป็นอย่างไรรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”, จุลสารการท่องเที่ยว, ฉบับปีที่ ๗ เล่มที่ ๑, (มกราคม ๒๕๓๑) : ๗๔ – ๗๖.

ขนาดใหญ่ประดิษฐานกับพระอุโบสถ สร้างถึงเก็บน้ำสูงพอๆ กับพระเจดีย์และหอรบั้งทำสิ่งก่อสร้างใหม่ๆ ไปชมความสง่างามและทำลายบรรยากาศหน้าเคารพศรัทธาในสิ่งก่อสร้างเดิม นอกจากนี้รูปแบบสถาปัตยกรรมและสีสันทนของสิ่งก่อสร้างใหม่ก็ไม่สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งก่อสร้างเดิม มักจะโดดเด่น ขนาดใหญ่โตเกินประโยชน์ใช้สอย กับทั้งสีสนูดฉาน ให้ความรู้สึกขัดแย้ง ทำให้เป็นการทำลายคุณค่าทางศิลปะของโบราณวัตถุสถานของวัดที่มีอยู่เดิมโดยสิ้นเชิง

๒. ปัญหาด้านภูมิทัศน์ คือ การจัดแต่งภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดมักไม่ค่อยได้รับความสนใจกัน ด้วยมองข้ามว่าเป็นปัญหาเล็กน้อย การปล่อยปละละเลยให้เกิดสิ่งก่อสร้างขึ้นใหม่ตามยถากรรม โดยไม่มีการวางแผนแม่บทรวมของวัดไว้ ทำให้ภูมิทัศน์เสียไปอย่างน่าเสียดาย มุมมองที่จะได้ชื่นชมถึงความสง่างามของวัดไม่มี การจัดสวนไม้ดอกไม้ประดับหรือปลูกไม้ยืนต้นเสริมร่มเงาก็กระทำไปตามความคิดส่วนบุคคล ไม่ได้มองภาพรวมหรือหารือผู้รู้ในการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมก่อน ทำให้เกิดปัญหามีต้นไม้ใหญ่รูปทรงขี้ดตาปลูกติดกับสิ่งก่อสร้างสำคัญ บดบังมุมมองไป เช่น ปลูกไม้ใบใหญ่หนาที่บดบังองค์เจดีย์แทนที่จะปลูกไม้ใบโปร่งซึ่งมองดูเหมาะสมกว่า รวมทั้งการละเลยดูแลรักษาไม้ดอกไม้ประดับ การจัดทางเดินเท้าให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยนอกจากนี้ การจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมภายในบริเวณวัด เช่น ป้ายชื่อวัด ป้ายชี้ทาง โคมไฟ ถังขยะ ลานจอดรถ และห้องสุขา หรือแม้กระทั่งการสร้างฌาปนสถานขึ้นในบริเวณวัด ก็ควรจะคำนึงถึงรูปแบบให้เสริมแต่งภูมิทัศน์ของบริเวณวัดให้สวยงามยิ่งขึ้น ไม่ใช่สร้างขึ้นมาแล้วกลับกลายเป็นสิ่งทำลายภูมิทัศน์ในส่วนรวม

๓. ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียง คือ ปัญหานี้มักจะเกิดขึ้นกับวัดที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนหรือในตัวเมือง เพราะจะเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียงเป็นที่พักอาศัยและประกอบการค้าขาย มีการปลูกสร้างอาคารพาณิชย์เป็นตึกแถวสูงๆ โอบล้อมบริเวณวัดทำให้สูญเสียทัศนียภาพที่ดีไป บางวัดก็ตัดที่ดินริมถนนให้เช่าสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ แล้วเหลือช่องทางเล็กๆ เปิดเข้าสู่ตัวบริเวณวัดเท่านั้น ทำให้บรรยากาศที่สงบและร่มเย็นของศาสนสถานสมควรแก่การเคารพศรัทธาเสื่อมไป นอกจากนี้การประกอบกิจกรรมต่างๆ จากกิจการในชุมชนใกล้เคียง เช่น ตลาด ย่านการค้า ก็เกิดปัญหาหาบเร่ แผงลอย ร้านขายของที่จอดรถสาธารณะ ตลอดจนมลภาวะจากความคับคั่งของการจราจรที่ปราศจากการควบคุมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย รุกล้ำไปกระทบต่อพื้นที่วัดโดยตรง

๔. ปัญหาในด้านสังคมและเศรษฐกิจของวัด คือ ในสภาพสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบัน วัดได้เปลี่ยนแปลงบทบาทจากการให้บริการเฉพาะด้านศาสนาอย่างเดียว วัดบางวัดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนอีกลักษณะหนึ่ง มีผู้เข้าไปใช้บริการนอกเหนือจากการไปทำบุญ ฟังเทศน์ เช่น นักเรียนนักศึกษาเข้าไปใช้เป็นสถานศึกษานักท่องเที่ยวเข้าไปใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้เกิดบริการใหม่ๆ ขึ้น เช่น ที่จอดรถของยวดยานที่พานักท่องเที่ยวมา ร้านค้าขายอาหาร เครื่องดื่ม ร้านสินค้าที่ระลึก ศาลาที่นั่งพัก และห้องสุขาตลอดจนบางครั้งก็มีการ

ให้บริการด้านที่พักแรมแก่นักท่องเที่ยวในหน้าเทศกาลงานบุญต่างๆ เช่นงานสงกรานต์ งานแห่เทียนพรรษา และงานลอยกระทง สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจภายในวัด ทำให้เกิดความพลุกพล่านของผู้คน ขาดความเป็นสัดส่วนเกิดความจำเป็นในค่าใช้จ่ายทั้งการทะนุบำรุงซ่อมแซมวัด ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าจ้างพนักงานดูแลรักษาความสะอาดหรือทำหน้าที่อื่นๆ ปกติวัดอาจจะได้รับเงินอุดหนุนจากกรมศาสนาจำนวนหนึ่งซึ่งน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับบริการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น วัดจึงจำเป็นต้องจัดหาผลประโยชน์จากการขอรับบริจาค จัดทำวัตถุมงคลให้เช่า เรียกค่าตอบแทนจากการใช้ประโยชน์ที่ดินของวัด เช่น การตั้งร้านอาหารเครื่องดื่ม ร้านขายของที่ระลึก ค่าบริการห้องสุขาและค่าบริการที่จอดรถ เป็นต้น การดำเนินการเหล่านี้หากไม่มีการจัดระเบียบในการดูแลให้เหมาะสมรัดกุม ยิ่งผู้ควบคุมดูแลวัดอยู่ในสมณเพศก็ย่อมบริหารงานได้ไม่ทั่วถึง ปล่อยให้เอกชนรับไปดำเนินการแทน ก็มักเกิดการมุ่งเอาเฉพาะผลประโยชน์เป็นหลัก ทำให้เกิดสภาพที่ไม่เหมาะสมขึ้นในบริเวณศาสนสถาน ผลกระทบเหล่านี้จึงเป็นปัญหาต่อสภาพสังคมและเศรษฐกิจของวัดในที่สุด

จากปัญหาข้างต้น วัดใดที่มีลักษณะทางกายภาพเหมาะสมสำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยว หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ มีศักยภาพทางด้านการท่องเที่ยว จึงสมควรกำหนดหรือมีการวางแผนการพัฒนา และการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพให้เหมาะสมไว้ เพื่อเตรียมการป้องกันและแก้ไขปัญหที่อาจจะเกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาเรื่องการขาดการวางแผนและควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในวัด ปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากชุมชนข้างเคียงวัด ปัญหาการเสื่อมโทรมของโบราณสถานโบราณวัตถุภายในวัด และปัญหาในเรื่องที่กิจกรรมการท่องเที่ยวจะเข้ามามีบทบาทในวัด

สรุป แนวคิดจากดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยว คือ การเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ ด้วยความสมัครใจ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อคลายความตึงเครียดจากเศรษฐกิจหรือจากความเครียดในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง และยังมี ความหมายรวมถึง การเดินทางเพื่อการประชุม เพื่อศึกษาหาประสบการณ์ความรู้ เพื่อการศึกษา เพื่อติดต่อธุรกิจ การเยี่ยมญาติพี่น้อง และตลอดจนเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวทั้งสิ้น ซึ่งสาเหตุในการท่องเที่ยวมีมาจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น ความเครียดจากการทำงาน รายได้ที่ดีขึ้น ความสะดวกในการเดินทาง มีเวลารว่างมากขึ้น พร้อมทั้งประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ดังกล่าวแล้ว จึงทำให้เกิดมีการท่องเที่ยวขึ้น

วัดจัดได้ว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น เนื่องจากความเคารพนับถือในพระพุทธศาสนา ประกอบกับมีความสนใจในการศึกษาหาความรู้ถึงศิลปกรรมในทางศาสนสถานต่างๆ การปฏิบัติธรรม จึงทำให้วัดมีบทบาทต่อการมาท่องเที่ยวมาก ซึ่งในบทบาทนี้ก็จึงทำให้วัดได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ ได้นำรายได้จากการทำบุญมาบูรณปฏิสังขรณ์วัด บริหารงานของวัดในด้านต่างๆ แต่เมื่อวัดได้รับบทบาทในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ก็ย่อมมีปัญหาที่ตามมา เช่น ปัญหาด้านกายภาพ ปัญหาด้านภูมิทัศน์

ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินข้างเคียง ปัญหาด้านสังคมและเศรษฐกิจของวัด จะนั้นวัดจึงต้องมีการบริหารงานในการพัฒนาไปด้วยความรอบคอบ เหมาะสม พร้อมทั้งมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระเบียบแบบแผน ซึ่งก็จะทำให้วัดเป็นสถานที่นำมาซึ่งความสุข ความสบายใจ ความยินดีของประชาชน และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจให้กับพุทธศาสนิกชนโดยรวม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการ แล้วพบว่า หากพิจารณาความหมายของ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือโครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ แล้วจะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้กล่าวถึง นิยามความหมาย จำนวนผู้ประกอบการ ประมาณการขนาดตลาดของการท่องเที่ยว ปัญหาและอุปสรรค ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาไว้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางงานวิชาการ พบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ไว้หลายท่าน ดังนี้

ศูนย์บริการวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ให้ความหมาย^{๕๐} ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน(Religious Place)เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถานและพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ครอบคลุมถึงสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ สถานที่ตั้งของอาคารที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามกิจกรรมการใช้งานที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังหมายถึง การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการบำบัตจิตใจ โดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดใน

^{๕๐} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพฯ : มปท, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘.

ชีวิตประจำวัน ซึ่งการฝึกตนนี้จะต้องเข้าไปฝึกปฏิบัติตนภายในพุทธสถานโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถาน หมายถึง อาคารหรือสิ่งปลูกสร้างที่เกี่ยวข้องกับศาสนา คือ ที่ประดิษฐานรูปเคารพ สถานที่สำหรับบรรดาศาสนิกชนมาประชุมกันเพื่อทำพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดจนที่พำนักของนักบวชตามศาสนานั้นๆ ศาสนสถานของศาสนาพุทธ ได้แก่ วัด เจตีย์ พระธาตุ ปราสาท เช่น วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน และพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

๒. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถานปฏิบัติธรรม หมายถึง สถานที่สำหรับบำบัติจิตใจ โดยการเข้าฝึกปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อการฝึกฝนจิตใจให้สงบ สถานที่ปฏิบัติธรรม เช่น เสถียรธรรมสถาน สำนักปฏิบัติวิปัสสนา อ่อน้อย เป็นต้น

ศุภลักษณ์ อัครางกูร ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา^{๕๑} ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนาเป็นหลัก ถือเป็นปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ยุคแรกๆ ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบันการเดินทางลักษณะนี้มักจะรวมกิจกรรมอื่นนอกเหนือจากกิจกรรมทางพุทธศาสนาเข้าอยู่ด้วย ผู้ที่นับถือศาสนาต่างๆ มักจะมีความเชื่อในการทำกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งอาจรวมถึงการเดินทางไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือประกอบพิธีกรรม อย่างไรก็ตามกิจกรรมบางอย่างได้ลดความนิยมไปเนื่องจากจำนวนผู้ที่นับถือศาสนา หรือความเชื่อนั้นลดลง สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนามีได้มีเพียงผู้ที่นับถือศาสนานั้นเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมที่วุ่นวายในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปต่างให้ความสำคัญสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาเป็นที่พึงพิงทางจิตใจกันมาก

ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ^{๕๒} ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปยังพุทธศาสนสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

๑. เป็นการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศลวิวัตถุ ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ

^{๕๑}ศุภลักษณ์ อัครางกูร, พุทธกรรมหนักท่องเที่ยว, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๕๑), หน้า ๙๙.

^{๕๒}ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ, “ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕.

๑.๑ ทานมัย	ทำบุญด้วยการให้
๑.๒ ศีลมัย	ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติดี
๑.๓ ภาวนามัย	ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา
๑.๔ อปจายนมัย	ทำบุญด้วยการประพฤติอ่อนน้อม
๑.๕ เวยยาวัจจมัย	ทำบุญด้วยการช่วยขวนขวายรับใช้
๑.๖ ปัตติทานมัย	ทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนความดีให้ผู้อื่น
๑.๗ ปัตตานุโมทนามัย	ทำบุญด้วยความยินดีของผู้อื่น
๑.๘ ฐัมมัสสวนมัย	ทำบุญด้วยการฟังธรรม
๑.๙ ฐัมมเทศนามัย	ทำบุญด้วยการสั่งสอนธรรม
๑.๑๐ ทิฏฐชุกัมมัย	ทำบุญด้วยการทำความเห็นให้ตรง

๒. เป็นการเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และปฏิบัติธรรม ณ พุทธศาสนสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง

๓. เป็นการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาลประเพณีต่างๆ เช่น การไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ตักบาตรดอกไม้ แห่เทียนพรรษา เป็นต้น

๒.๔.๒ จำนวนผู้ประกอบการและแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา(Religious Tourism)^{๕๓}

ในประเทศไทยมีศาสนสถาน สำนักสงฆ์ ศาลเทพเจ้าต่าง ๆ มีทั้งหมดทั่วประเทศ ๓๓,๙๐๒ แห่ง ข้อมูลเกี่ยวกับศาสนสถานมาจาก www.thaitambon.com ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละตำบลในประเทศไทย โดยพบว่าศาสนสถานที่มีที่ www.thaitambon.com ได้พิจารณาแนะนำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนา มีทั้งสิ้น ๒,๑๖๑ แห่ง อยู่ในภาคกลางจำนวน ๖๘๘ แห่ง ร้อยละ ๓๑.๘ ภาคเหนือ ๕๘๘ แห่ง ร้อยละ ๒๗.๒ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๕๒๒ แห่ง ร้อยละ ๒๔.๒ ภาคใต้ ๒๔๑ แห่ง ร้อยละ ๑๑.๒ และภาคตะวันออก ๑๒๒ แห่ง ร้อยละ ๕.๖

ในส่วนของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีสถานที่สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม มีจำนวน ๑๖ แห่ง ส่วนใหญ่อยู่ในภาคกลางจำนวน ๘ แห่ง ร้อยละ ๕๐.๐ และภาคเหนือและภาคใต้จำนวนเท่ากัน ภาคละ ๓ แห่ง ร้อยละ ๑๘.๘ และภาคตะวันออก ๒ แห่ง ร้อยละ ๑๒.๕ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๒.๑

^{๕๓} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ, (กรุงเทพฯ : มปท, ๒๕๕๙), หน้า ๔๖ - ๔๗.

ตารางที่ ๒.๑ แสดงจำนวนแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำแนกตามภูมิภาคในประเทศไทย ณ ปี ๒๕๔๘

ภาค	ศาสนสถาน		สถานวิปัสสนา		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กลาง	๖๘๘	๓๑.๘	๘	๕๐.๐	๖๙๖	๓๒.๐
ตะวันออก	๑๒๒	๕.๖	๒	๑๒.๕	๑๒๔	๕.๗
ตะวันออกเฉียงเหนือ	๕๒๒	๒๔.๒	-	-	๕๒๒	๒๔.๐
ใต้	๒๔๑	๑๑.๒	๓	๑๘.๘	๒๔๔	๑๑.๒
เหนือ	๕๘๘	๒๗.๒	๓	๑๘.๘	๕๙๑	๒๗.๑
รวม	๒,๑๖๑	๑๐๐.๐	๑๖	๑๐๐.๐	๒,๑๗๗	๑๐๐.๐

๒.๔.๓ ประเมินการขยายตลาดของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism)^{๕๔}

ในส่วนของผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศาสนสถาน และสถานวิปัสสนา ซึ่งการท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่มีหน่วยงานใดจัดเก็บข้อมูลด้านรายได้ และจำนวนนักท่องเที่ยวไว้อย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามจากการส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่ส่งเสริมการไหว้พระ ๙ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ได้มีการประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมดังกล่าวไว้ในปี ๒๕๔๕ และปี ๒๕๔๗ ในเขตกรุงเทพมหานครช่วงเทศกาลปีใหม่ พบว่า ในปี ๒๕๔๕ จำนวนนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมไหว้พระ ๙ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีประมาณ ๑,๓๖๘ คน ส่วนในปี ๒๕๔๗ จำนวนประมาณ ๒๔,๐๐๐ คน ซึ่งมีอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นมาก

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะไม่สามารถทราบขนาดตลาดจากจำนวนนักท่องเที่ยวได้ชัดเจน แต่จากการสำรวจตัวอย่างนักท่องเที่ยว พบว่า มีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาในสัดส่วนที่สูงถึงร้อยละ ๔๙ สำหรับชาวไทยและร้อยละ ๔๕ สำหรับชาวต่างชาติ

^{๕๔} ร้อยละเดียวกัน, หน้า ๗๒.

๒.๔.๔ ปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) ^{๕๕}

ภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๒ ด้าน คือ ๑.ด้านรูปแบบการให้บริการ ๒.ด้านบุคลากร โดยมีรายละเอียดของปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

๑. ปัญหาด้านรูปแบบการให้บริการ

- ความไม่เป็นระเบียบของผู้ประกอบการร้านค้า ที่เข้ามาขายสินค้าภายในวัด การมีมิชชันนารีภายในบริเวณวัด การล้วงกระบี่ การวิ่งราว ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม

- สิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัดยังไม่ดีพอ เช่น ห้องน้ำภายในวัดยังไม่สะอาด และมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการนักท่องเที่ยว หรือบริเวณรอบวัดมีไฟฟ้าไม่เพียงพอ ทำให้ในปัจจุบันเกิดปัญหาอาชญากรรมบ่อยครั้ง

- สถานปฏิบัติธรรมของภาคเอกชนบางแห่ง ขาดงบประมาณในการพัฒนาสถานที่ เช่น การจัดเจ้าหน้าที่ดูแล การทำความสะอาดสถานที่ และการขยายพื้นที่ให้กว้างขวางเพื่อรองรับกับจำนวนผู้มาปฏิบัติธรรมที่มีเป็นจำนวนมาก เป็นต้น

๒. ปัญหาด้านบุคลากร

- บุคลากรมีไม่เพียงพอต่อการให้บริการ โดยเฉพาะบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านการฝึกอบรมด้านวิปัสสนากรรมฐานในสถานปฏิบัติธรรม เนื่องจากมีผู้มาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ทำให้บางครั้งครูผู้สอนไม่เพียงพอในการดูแลอย่างใกล้ชิด

- ความสามารถด้านสื่อสารภาษาต่างประเทศ ของผู้ให้บริการในสถานปฏิบัติธรรมที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก แต่บุคลากรหรือพระนิสิตยังไม่สามารถสื่อสารกับผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติได้ โดยเฉพาะวัดที่สำคัญและได้รับความนิยม

๒.๔.๕ ความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐ ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา(Religious Tourism) ^{๕๖}

๑. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ควรเป็นศูนย์กลางการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของภาครัฐให้แก่บุคลากรที่ให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ชาวบ้านที่เป็นอาสาสมัคร มัคทายก เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาคุณภาพการให้บริการได้อย่างเหมาะสม

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕ - ๙๙.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๖.

๒. ควรมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของไทยให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง เพราะเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ โดยการส่งเสริมให้เมืองไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในภูมิภาคนี้ รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยหันมาสนใจมานั่งวิปัสสนา การนั่งสมาธิ และเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น

๓. ควรมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการรักษาความปลอดภัย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ในการดูแลความปลอดภัยในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา เพื่อให้ไม่มีมิชชันนารีเข้ามารบกวนนักท่องเที่ยว

๒.๔.๖ ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) ^{๕๗}

จุดแข็ง

๑. ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานจำนวนมาก มีวัดในพระพุทธศาสนา มากถึง ๓๓,๙๐๒ แห่ง ทั้งนี้ในส่วนของวัดทางพุทธศาสนา ได้มีการจำแนกระดับของวัดในกลุ่มพระอารามหลวง มีทั้งหมด ๒๗๒ แห่ง แจกแจงออกเป็นระดับต่างๆ ๓ ระดับ คือ พระอารามหลวงชั้นเอก ชั้นโท ชั้นตรี ซึ่งแต่ละแห่งจัดได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีความสวยงามทางด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และประณีตศิลป์ เนื่องจากพระอารามหลวงเป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศานุวงศ์ เช่น สมเด็จพระบรมราชาธิราช สมเด็จพระยุพราช ทรงสร้าง หรือทรงบูรณปฏิสังขรณ์ หรือมีผู้สร้าง น้อมเกล้าฯน้อมถวายพระห้อมถวายเป็นวัดหลวง และวัดที่ราษฎรสร้าง หรือบูรณปฏิสังขรณ์ และขอพระราชทานให้ทรงรับไว้เป็นพระอารามหลวง เช่น วัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร เป็นต้น

นอกจากนี้ในวัดที่มีศักยภาพหรือมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จากการรวบรวมโดย www.thaitambon.com ที่มีการคัดเลือกวัดต่างๆ ในแต่ละตำบลของแต่ละจังหวัด พบว่ามีวัดหรือศาสนสถานที่ถูกส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นจำนวนมาก ประมาณ ๒,๒๐๐ แห่ง ซึ่งกระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ทั่วทุกภูมิภาค

๒. วัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่มีชื่อเสียงโดยเฉพาะวัดในระดับอารามหลวงส่วนใหญ่ มีความพร้อมด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ มีจุดบริการขายดอกไม้ธูปเทียน ที่จอดรถ ห้องน้ำ ป้ายอธิบายต่างๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และมีการพัฒนาภูมิทัศน์อยู่ตลอดเวลา ด้านของการจัดการได้มีการ

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๘.

แบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส มีการจัดการที่ชัดเจน เป็นสัดส่วนอย่างดี มีการปลูกต้นไม้ต่าง ๆ ทำให้มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สามารถเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย

๓. เมื่อพิจารณาจำนวนและความพร้อมของผู้ที่ทำหน้าเผยแพร่พระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา พบว่า ในประเทศไทยมีบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นจำนวนมาก และมีบุคลากรพร้อมสำหรับรองรับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของประเทศไทย อย่างไรก็ตามอาจยังไม่สามารถรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ เนื่องจากข้อจำกัดในด้านภาษา

จุดอ่อน

๑. ปัจจุบันวัดที่ได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว แต่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในการท่องเที่ยวอย่างแท้จริงยังมีอยู่ไม่มากนัก ดังนั้นในช่วงเทศกาลสำคัญประจำปีของประเทศไทย เช่น เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ จะมีนักท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมตามวัดที่มีชื่อเสียงต่างๆ เป็นจำนวนมาก ทำให้เจ้าหน้าที่ของวัดไม่สามารถดูแลเรื่องความสะดวกเรียบร้อยได้อย่างทั่วถึง ทั้งในเรื่องสถานที่จอดรถ ความสะอาดของทางเดินเท้า หรือห้องน้ำ เป็นต้น ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความไม่ประทับใจ

๒. งบประมาณจากภาครัฐ ในการใช้จ่ายดูแลศาสนสถานต่างๆ ในประเทศไทย ยังมีอยู่จำกัด ไม่มากเพียงพอสำหรับการบำรุงดูแลรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด จึงจำเป็นต้องมีการขอบริจาคจากบุคคลทั่วไป หรือนักท่องเที่ยว ซึ่งบางครั้งทำให้เสียภาพลักษณ์ของศาสนสถาน

๓. วัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งยังขาดแคลนพระสงฆ์หรือบุคลากรที่สามารถทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ด้านศาสนาพุทธให้กับชาวต่างชาติ เนื่องจากปัจจุบันพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่หรือคนดูแลภายในวัดหรือศาสนสถานต่างๆ ส่วนใหญ่ไม่สามารถพูดภาษาต่างประเทศได้ ทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติที่สนใจในศาสนาพุทธที่มาท่องเที่ยวตามวัดต่างๆ ได้

โอกาส

๑. ปัจจุบันคนไทยในเมืองประสบปัญหาความเครียดจากเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากภาวะเศรษฐกิจ และปัญหาภายในครอบครัว ทำให้คนส่วนใหญ่นิยมหันมาหาทางแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าวัด หรือมาสนใจศึกษาทางธรรม หรือไปนมัสการเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงตามต่างจังหวัด เพื่อเป็นสิริมงคลกับชีวิตเพิ่มมากขึ้น

๒. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.)และศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของ กทม. เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างจริงจัง โดยมีการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวประเภทนี้อีกต่อเนื่อง เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวไหว้พระให้ครบ ๙ วัด ภายใน ๑ วัน ในช่วงปีใหม่ ที่กรุงเทพฯ หรือ การท่องเที่ยววัดในเขตภาคกลาง และในเขตภาคเหนือ

๓. จากเดิมที่กลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอายุมากกว่า ๕๐ ปี และผู้ที่เกษียณอายุการทำงานแล้ว แสดงให้เห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงศาสนา หรือที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบอิมมูญ เป็นการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ แต่ปัจจุบันจากการสำรวจนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อความสนใจในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาจำนวน ๘๔๑ คน พบว่ามีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาสูงถึง ร้อยละ ๔๘.๙ และนักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีอยู่ในทุกช่วงอายุ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุอยู่ในช่วง ๒๑ - ๓๐ ปี มีสัดส่วนของการไปท่องเที่ยวเชิงศาสนาสูงที่สุดถึงร้อยละ ๒๔.๘ รองลงมา คือ อายุมากกว่า ๕๐ ปีขึ้นไป (ร้อยละ ๒๐.๐) อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี (ร้อยละ ๑๙.๒) อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี (ร้อยละ ๑๘.๗) และอายุต่ำกว่า ๒๑ ปี (ร้อยละ ๑๗.๓) ตามลำดับ นอกจากนี้ในกลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวต่างชาติ ๔๙๐ คน พบว่ามีสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่เคยทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาถึงร้อยละ ๔๔.๗

๔. ในปัจจุบันกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีนโยบายที่จะให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ในแหล่งชุมชนต่างๆ ซึ่งจะมีส่วนช่วยทำให้เกิดความเชื่อมโยงของวัดกับคนในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นทำให้คนมีความสนใจในศาสนาเพิ่มมากขึ้น และสามารถส่งผลต่อไปถึงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ด้วย

อุปสรรค

๑. การเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของผู้ประกอบการนำเที่ยวนั้น ผู้ให้บริการจะต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาเป็นอย่างดี เช่น สามารถเป็นผู้นำสวดมนต์ได้ ทราบประวัติสถานที่นำนักท่องเที่ยวไป ซึ่งในประเทศไทยมีผู้นำเที่ยวศาสนาที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านศาสนา และมีบริษัทนำเที่ยวเชิงศาสนาไม่มากนัก เนื่องจากหัวหน้าทัวร์ หรือผู้นำเที่ยวต้องเป็นผู้ที่ชื่นชอบ สนใจ และมีความรอบรู้เรื่องวัด สถานที่ต่างๆ ในแต่ละจังหวัด รวมทั้งเรื่องธรรมเนียม และประวัติศาสตร์ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นอย่างดี

๒. การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาใหม่ๆ ยังมีน้อย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนายังกระจุกตัวอยู่ที่กรุงเทพฯ และเมืองท่องเที่ยวหลักๆ เช่น เชียงใหม่ ภูเก็ต พระนครศรีอยุธยา เท่านั้น ทั้งๆที่ประเทศไทยมีศาสนสถานที่สำคัญกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทำให้ขาดโอกาสในการขยายฐานของนักท่องเที่ยว

๓. ในภูมิภาคเอเชียมีหลายประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ และมีศาสนสถานที่มีความสวยงาม เช่น ประเทศญี่ปุ่น จีน เกาหลี เป็นต้น หรือแม้กระทั่งศาสนสถานของศาสนาอื่น เช่น วัดของศาสนาฮินดูที่เกาะบาหลี่ ประเทศอินโดนีเซีย ทำให้การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของประเทศไทย มีคู่แข่งจากประเทศเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ยังมีหลายประเทศที่ประชาสัมพันธ์

การท่องเที่ยวเชิงศาสนาของตนเองผ่านสื่อโทรทัศน์ในรายการละครหรือภาพยนตร์ต่างๆ เช่น ประเทศเกาหลีส่งเสริมวัด Temple Stay ผ่านละครชุดเรื่อง “Full House” เป็นต้น

สรุป แนวคิดจากดังกล่าวข้างต้นได้กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ตามคำนิยามของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในหนังสือ โครงการส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ แล้วจะพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังศาสนสถาน (Religious Place) เพื่อเยี่ยมชมหรือบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นมัสการศาสนสถาน และพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำบุญทำทานและการสาธารณกุศลต่างๆ การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการบำบัตจิตใจโดยการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน ซึ่งบางครั้งการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเป็นการเดินทางโดยมีเหตุผลทางศาสนา ซึ่งเหตุผลในการเดินทางที่แท้จริงแล้วอาจไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ในปัจจุบัน สถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาไม่ได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชมศาสนสถาน หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ยังให้ความสนใจเข้าชมความงาม เข้าชมศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมของศาสนสถาน หรือเข้าไปพักผ่อนสงบจิตใจ ซึ่งในปัจจุบันนี้ ผู้คนโดยทั่วไปนั้น ก็มักจะให้ความนิยมในสถานที่ทางศาสนาเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจกันมาก รวมถึงการเดินทางไปเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ ประการ บำเพ็ญสาธารณกุศล หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง และยังร่วมไปถึงการเดินทางไปเพื่อเข้าร่วมศาสนพิธี และงานเทศกาลประเพณีต่างๆ

๒.๕ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร

วัดที่ผู้วิจัยได้นำมาลงไว้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นวัดที่ทางจังหวัดสมุทรสาครได้กำหนดไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ซึ่งจะมีรายละเอียดการประชาสัมพันธ์อยู่ในหนังสือ แผ่นพับ และเอกสารแนะนำการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสาคร และเพื่อความชัดเจนของในแต่ละสถานที่ ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้าประวัติของในแต่ละวัด และรายละเอียดต่างๆ มาลงไว้ดังต่อไปนี้

๑. วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร^{๕๘}

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร เป็นวัดราษฎร์ เดิมชื่อวัดใหม่หลักสี่ราษฎร์ศรัทธา ตั้งขึ้นเมื่อปีมะโรง พุทธศักราช ๒๔๗๑ โดยที่ประชาชนที่อยู่ในบริเวณหลักสี่และบริเวณกึ่งกลาง

^{๕๘} ประดิษฐ์ องอาจ, ประวัติหลวงพ่อโต, ๒๕๓๒ (อัสสัมชัญ).

คลองดำเนินสะดวกรวมตัวกัน สร้างขึ้นบนที่ดินของนายแจ่ม วาสุกกรี ผู้มีจิตศรัทธาขายที่ดินถวายให้เป็นที่ธรณีสงฆ์สำหรับสร้างวัด นับได้ว่านายแจ่ม วาสุกกรี เป็นผู้ให้กำเนิดวัดหลักสี่ฯ โดยแท้ ในเบื้องต้นของการสร้างวัด มีเพียงกุฏิมุงด้วยจากหลังเดียว ต่อมาได้รับการถวายบ้านเก่าเป็นฝากระดานบ้าง ฝาขัดแตะบ้าง ทางวัดได้รื้อถอนมาปลูกเป็นกุฏิสงฆ์เพิ่มขึ้น และได้ตั้งชื่อวัด ตามชื่อหลักแบ่งเขตคลองว่า วัดใหม่หลักสี่ ตั้งอยู่ในมณฑลนครไชยศรี ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ หมู่ ๒ ตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มาถึงทุกวันนี้ นับอายุมาถึงปัจจุบันก็ประมาณ ๘๓ ปี ซึ่งในตอนแรกของการสร้างวัด ได้อาราธนาหลวงพ่อบำ จากวัดใหม่ราษฎร์นุกูล มาเป็นเจ้าอาวาส แต่วัดก็ยังพัฒนาไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควร ถึงแม้เปลี่ยนเจ้าอาวาสไปถึง ๓ รูป แล้วก็ตาม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ ทางเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาคร โดยพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระสมุทรคุณากร ได้พิจารณาเห็นว่าวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสรนั้นทรุดโทรมมาก จำเป็นต้องหาเจ้าอาวาสไปดูแลปกครองวัดใหม่ ท่านจึงได้พิจารณาเห็นว่า พระใบฎีกาบุญธรรม คุณสมปนโน (พระมงคลพิพัฒน์) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน เหมาะสมที่สุด จึงได้แต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส รูปที่ ๔ ของวัด เมื่อพระใบฎีกาบุญธรรม ได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ท่านก็ได้ร่วมมือกับพุทธศาสนิกชนพัฒนาวัด ให้เจริญรุ่งเรืองโดยลำดับ จะเห็นได้ว่าปัจจุบัน วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร เป็นวัดที่มีขนาดใหญ่วัดหนึ่ง มีถาวรวัตถุที่สวยงาม เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ ศาลาทำน้ำ เป็นต้น ซึ่งได้รับการพัฒนาโดยพระเดชพระคุณหลวงพ่อบำเจ้าคุณพระมงคลพิพัฒน์ วัดจึงได้เจริญรุ่งเรืองใหญ่โตมาจนทุกวันนี้

สภาพฐานะและที่ตั้งวัด

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ หมู่ ๒ ตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ จำนวน ๖๓ ไร่ ๖๐ ตารางวา ตั้งขึ้นเมื่อปีมะโรง พุทธศักราช ๒๔๗๑ นับอายุมาถึงปัจจุบันก็ประมาณ ๘๔ ปี

อาณาเขตและอุปการวัด

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร	ทิศเหนือ	ติดกับคลองดำเนินสะดวก
	ทิศใต้	มีที่ดินติดกับที่เอกชน
	ทิศตะวันออก	มีที่ดินติดกับที่เอกชน
	ทิศตะวันตก	มีที่ดินติดกับที่เอกชน

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง แต่ปัจจุบันการชลประทานดีขึ้น ทำให้น้ำไม่ท่วมเหมือนแต่ก่อน บริเวณวัดนั้นถูกล้อมรอบไปด้วยสวนผลไม้ เช่น องุ่น ส้ม มะนาว ฝรั่ง เป็นต้น

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร มีการคมนาคมที่สะดวก เพราะวัดตั้งอยู่ริมคลองดำเนินสะดวก สามารถไปมาได้โดยทางเรือ และทางรถ

ทรัพย์สินของวัด

มีที่ดินที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ จำนวน ๖๓ ไร่ ๖๐ ตารางวา และได้ให้ราชการใช้เป็นสถานที่ในการจัดการศึกษา คือ ให้ที่ดินสำหรับจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน ๘ ไร่เศษ (โรงเรียนวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร) และระดับมัธยมศึกษาจำนวน ๓๗ ไร่ ๒ งาน ๖๐ ตารางวา (โรงเรียนวัดหลักสี่พัฒนราษฎร์อุปถัมภ์) และให้ใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างสนามกีฬาประจำอำเภอบ้านแพ้ว ของกรมพลศึกษาอีก ๓ งาน ในเขตที่ตั้งโรงเรียนมัธยม และยังมีผู้ศรัทธาถวายที่ดินให้อีก ๑ แปลง จำนวน ๑๑ ไร่ ๓ งาน ๒๐ ตารางวา ซึ่งอยู่ห่างจากวัดประมาณ ๑.๒ กิโลเมตร

อาคารและเสนาสนะต่าง ๆ มีอุโบสถที่ถาวรสวยงาม มีกุฏิคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทยประยุกต์ มุงกระเบื้องเคลือบ มีหอนั้น หอสวดมนต์ มีศาลาการเปรียญหลังใหญ่ที่สุดในคลองดำเนินสะดวก จุคนได้ไม่น้อยกว่า ๑,๐๐๐ คน มีศาลามงคลพิพัฒน์ ศาลาพิพัฒนาศาครธรรม ศาลาสบายใจ ๑ - ๔ มีฌาปนสถานจตุรมุขที่สวยงาม มีศาลาทำน้ำทรงไทยตั้งเรียงรายได้ระยะอยู่หน้าวัด มีวิหารจตุรมุขยอดมณฑปลงลักปิดทองประดับกระจกสีอย่างสวยงามและหน้าบันยังได้ประดิษฐาน พระปรมาภิไธย ย่อ ภ.ป.ร. ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ปูชนียวัตถุที่สำคัญ คือ องค์หลวงพ่โต หลวงพ่โตวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีหน้าตักกว้าง ๒ เมตร สูง ๓ เมตรเศษ องค์พระแกะสลักด้วยศิลาแลง (หินทรายแดง) ผิวไล่ด้วยปูน เป็นศิลปะสมัยอุทอง พระพักตร์กลมอ้มยิ้มละไม ในส่วนของพระเมลาติดอนโคนสุดเป็นรูปกลีบบัว ส่วนปลายแหลมเป็นเปลวเพลิง ตรงกลางเป็นรูปอุณาโลม เม็ดพระสกขมวดปลายแหลมเป็นกันหอย พระกรณยาวจรดพระอังสา พระอังสาและพระอุระใหญ่กว้างแลผึ่งผายสง่างามยิ่งนัก พระเพลาเป็นแบบสมาธิธรรมดา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระชานุ พระหัตถ์ซ้ายวางหงายบนพระเพลา ซึ่งเราเรียกปางนี้ว่า “ ชนะมาร, สดุงมาร, มารวิชัย ” ถ้าพระองค์ได้สัดส่วนห่อหุ้มด้วยทองคำเปลว ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์มีบุญญาภินิหารมาก เป็นที่เคารพสักการะของประชาชน ทั้งชาวจีนและชาวไทย ในจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดใกล้เคียง ดังจะเห็นได้ว่า จะมีประชาชนเดินทางมากราบไหว้ขอพรจากท่านตลอดเวลาทุกวัน โดยเฉพาะในช่วงงานประจำปีปิดทองขอพรหลวงพ่

โตนั้น จะมีประชาชนจากทั่วทุกสารทิศ ต่างหลั่งไหลมากันเนื่องแน่นตลอดงาน จนทำให้องค์หลวงพ่อดำนั้น นุ่มไปทั้งองค์ ด้วยแผ่นทองคำเปลว ที่เกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน

ความเป็นมา

หลวงพ่อดำ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างและผู้สร้างแต่อย่างใด แต่สันนิษฐานตามพุทธลักษณะแล้ว เชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปโบราณสืบอายุยี่หมื่นมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่เดิมหลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูปในวัดแห่งหนึ่งในจังหวัดสมุทรสงคราม ต่อมาวัดดังกล่าวได้ถูกทิ้งให้ร้าง ภายหลังได้พังทลายไปในแม่น้ำแม่กลอง คงเหลือแต่หลวงพ่อดำถูกทอดทิ้งให้ตากแดด ตากฝนบนเนื้อที่เพียงนิดเดียว แต่ด้วยบุญฤทธิ์และด้วยเทวากินิหารแห่งเทพผู้พิทักษ์รักษาองค์หลวงพ่อดำ จึงบันดาลให้หลวงพ่อดำ (เจ้าอวาสรูปที่ ๒ ของวัดหลักสี่) ได้ไปพบเห็น จึงได้ขอจากทางราชการ เมื่อได้รับอนุญาตจึงอัญเชิญท่านไปประดิษฐานเป็นกาลชั่วคราวที่วัดดอนมโนรา เมื่อหลวงพ่อดำไปอยู่วัดดอนมโนรานั้น มีสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก แต่ก็ยังไม่ได้รับการบูรณะตบแต่งแต่อย่างใด ต่อมา ประชาชนชาวหลักสี่ ได้พร้อมใจกันไปอาราธนาหลวงพ่อดำ ให้ไปดำรงตำแหน่งเจ้าอวาสวัดหลักสี่ สืบต่อจากหลวงพ่อดำ ซึ่งได้สละตำแหน่งเจ้าอวาสไปอยู่ที่อื่น หลวงพ่อดำเห็นแก่ลูกหลานและศิษยานุศิษย์ของท่าน จึงรับอาราธนาไปเป็นเจ้าอวาสและขอให้นำหลวงพ่อดำไปด้วย เมื่อท่านมารับตำแหน่งเป็นเจ้าอวาส ท่านจึงได้บอกแก่ชาวบ้านและลูกหลาน ให้ไปช่วยกันอัญเชิญหลวงพ่อดำมาจากวัดดอนมโนรา

เมื่อหลวงพ่อดำได้มาถึงวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสรแล้ว หลวงพ่อดำพร้อมด้วยพุทธศาสนิกชน ได้อัญเชิญหลวงพ่อดำขึ้น และให้ท่านประดิษฐานอยู่หน้าวัดริมคลองดำเนินสะดวก ต่อจากนั้นก็ได้ปลุกวิหารมุงจาก พอกันแดดกันฝนให้หลวงพ่อดำเป็นการชั่วคราวก่อน และต่อมาก็ได้ทำการซ่อมองค์หลวงพ่อดำในส่วนที่ชำรุด ให้กลับมา มีสภาพที่สมบูรณ์ และประดิษฐานเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ตั้งแต่นั้นมาจนถึงในปัจจุบันนี้

การบริหารและการปกครอง

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ดำเนินการปกครองเป็นไปตามพระธรรมวินัยขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามระเบียบ ข้อบังคับ โดยอาศัยหลักพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎข้อบังคับ คำสั่ง ประกาศ ของมหาเถรสมาคม รวมทั้งกฎหมายราชอาณาจักรไทย และตลอดจนประเพณี และกฎกติกาของวัด

วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร มีเจ้าอวาสปกครองวัดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๑ จนถึงปัจจุบันมีจำนวน ๔ รูป คือ

๑. พระอธิการอ่ำ เป็นระยะแรกของการสร้างวัดใหม่ๆ ซึ่งมีกุฏิอยู่เพียง ๑ – ๒ หลัง ท่านได้ดำรงตำแหน่งไม่นานก็สละตำแหน่งแล้วย้ายไปอยู่วัดอื่น

๒. พระอธิการแพ่ง ท่านมาอยู่ที่วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสรพร้อมกับหลวงพ่อโต วัดเริ่มได้รับการพัฒนาให้เจริญขึ้นบ้าง ภายหลังท่านได้สละตำแหน่งแล้วย้ายไปอยู่วัดในจังหวัด นครปฐมและมณฑลภาพที่นั่น

๓. พระอธิการตัน ท่านได้มาดำรงตำแหน่งอยู่ที่วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสรไม่นาน ก็ย้ายไปอยู่วัดอื่น

๔. พระมงคลพิพัฒน์ (บุญธรรม คุณสมปนโน) เจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์ สโมสร รูปปัจจุบัน อายุ ๘๘ ปี พรรษา ๖๘ วิทฐานะ นักธรรมชั้นเอก ท่านมารับตำแหน่ง เจ้าอาวาสในขณะที่ยังมีพรรษาไม่ถึง ๑๐ ขณะที่มารับตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร มีตม่น้ำอยู่เพียง ๒ ใบ จานและชาม รวมกันยังไม่ถึง ๕๐ ลูก ไม่มีโบสถ์ มีกุฏิมาจากชำรุดทรุด โทรมแทบทั้งหมด ศาลาการเปรียญหลังเก่าโก่งงอที่ผาติกรรมมาด้วยราคา ๒๐ บาท แต่ด้วย คุณธรรมความดีของท่าน และความเพียรพร้อมสมบุญด้วยศิลาจารวัตรที่งดงาม จึงเป็นที่ เจริญศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป เป็นพระนักคิด นักพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญจน พลิกโฉมหน้าของวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ให้มีสภาพดังเช่นในปัจจุบันนี้

๒. วัดนางสาว ^{๔๙}

วัดนางสาว ประวัติความเป็นมาของวัดนี้เกิดขึ้นมาพร้อมกับตำบลท่าไม้ เพราะ เหตุที่ตำบลท่าไม้ เป็นตำบลเก่ามีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา จึงมี เรื่องราวในประวัติศาสตร์ กล่าวว่ ตำบลท่าไม้ เป็นตำบลหนึ่งในเขตเมืองสาครบุรี คือ จังหวัดสมุทรสาครในปัจจุบัน เป็นเมืองชายทะเลตอนใต้ของกรุงศรีอยุธยา ได้มีชาวไทยกลุ่ม หนึ่งอพยพหนีภัยสงครามมาถึงวัดร้างที่ริมแม่น้ำ คือ แม่น้ำท่าจีนในปัจจุบัน บังเอิญมีทหาร ลาดตระเวนของพม่าผ่านมา จึงเกิดการสู้รบกันขึ้น บรรดาชายฉกรรจ์ต่างพากันร่วมใจต่อสู้ ส่วนคนชรา ผู้หญิงและเด็กๆ ต่างพากันหาที่หลบซ่อน ในบริเวณนั้นปรากฏว่ามีโบสถ์เก่าๆ อยู่ หลังหนึ่ง จึงได้วิ่งเข้าไปหลบซ่อนตัวอยู่ และในจำนวนนั้นมีหญิงสาว ๒ คน มีความกลัวมาก จนไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรให้ตัวเองพ้นภัยในครั้งนี้ ทั้ง ๒ สาวพี่น้องจึงพากันตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ ณ สถานที่นั้นว่า ถ้ารอดพ้นภัยอันตรายคราวนี้ได้ จะช่วยกันบูรณะซ่อมแซมโบสถ์ หลังนี้ให้ดีขึ้น พร้อมกับจะสร้างวัดขึ้นใหม่ให้ด้วย

เป็นที่ประหลาดใจว่า พอสิ้นคำอธิษฐานเท่านั้น เสียงของการต่อสู้ก็ได้ยุติลง หญิง สาวทั้งสองและผู้ทีหลบซ่อนอยู่รอดจนแน่ใจว่าพวกพม่าไปหมดแล้ว จึงได้พากันออกมาจากที่

^{๔๙} คมสันต์ คันทัพไทย, ประวัติวัดนางสาว, ๒๕๕๒ (อัตสำเนา)

หลบซ่อน ต่อมาได้สร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ที่บริเวณนั้น เมื่อหญิงสาวทั้งสองได้ทำมาหากินจนมีหลักฐานมั่นคงแล้ว หญิงสาวผู้น้องจึงคิดที่จะทำตามคำอธิษฐานไว้คือจะบูรณะซ่อมแซมโบสถ์เก่าที่เคยเข้าไปหลบภัยแต่คราวก่อน แต่หญิงสาวผู้พี่คัดค้านว่า โบสถ์หลังเก่านั้นเก่าแก่และชำรุดทรุดโทรมมาก คงจะบูรณะซ่อมแซมยาก ควรจะหาที่ใหม่ก่อสร้างโบสถ์และวัดขึ้นใหม่จะดีกว่าแต่น้องสาวยังคงยืนยันที่จะบูรณะซ่อมแซมโบสถ์เก่าเหมือนเดิม เมื่อพี่น้องทั้งสองมีความเห็นต่างกันจึงเป็นอันว่าโบสถ์หลังเก่านั้นคงสภาพทรุดโทรมอย่างเดิมมิได้บูรณะซ่อมแซม

ต่อมาหญิงสาวผู้พี่ได้แต่งงานกับเศรษฐีหนุ่มคนหนึ่งในละแวกนั้น และได้ย้ายไปอยู่บ้านสามีไปประกอบอาชีพในหมู่บ้านที่อยู่เหนือขึ้นไปเล็กน้อย และทั้งสองสามีภรรยาก็ได้สร้างวัดขึ้นมาวัดหนึ่งให้ชื่อว่าวัดกกเตย ซึ่งปัจจุบันไม่มีแล้ว เพราะว่าถูกกระแสน้ำพัดจนที่ดินที่สร้างวัดนั้นพังลงไปใต้ม่าน้ำหมด

ฝ่ายหญิงสาวผู้น้องยังคงครองตัวเป็นโสดตลอดมา และได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่าจะไม่ยอมแต่งงาน จนกว่าจะได้บูรณะซ่อมแซมโบสถ์หลังเก่านั้นจนสำเร็จเรียบร้อยพร้อมทั้งสร้างวัดขึ้นมาใหม่ให้จงได้ จากนั้นหญิงสาวผู้น้องก็ได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมโบสถ์และสร้างวัดขึ้นมาจนสำเร็จ ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันให้ชื่อวัดว่า “วัดพรหมจารีราม” เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่หญิงสาวผู้น้อง แต่ละคนส่วนใหญ่มักนิยมเรียกกันว่า “วัดน้องสาว” ต่อมาคำที่เรียกว่าวัดน้องสาวได้กลายเป็น “วัดนางสาว” จนกระทั่งปัจจุบัน

สภาพฐานะและที่ตั้งวัด

วัดนางสาว ตั้งอยู่เลขที่ ๒๙ บ้านท่าไม้ หมู่ที่ ๗ ถนนเศรษฐกิจ ตำบลท่าไม้ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร ตามทางหลวงหมายเลข ๓๕(ธนบุรี – ปากท่อ)แยกเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๐๙๑ ประมาณ ๕ กิโลเมตร แล้วเลี้ยวเข้าซอยมาประมาณ ๑ กิโลเมตร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๐

วัดนางสาวตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ มากนัก ใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน โดยประมาณแล้วก็ ๓๐ นาทีก็ถึงแล้ว อีกทั้งการคมนาคมก็สะดวก และยังมีรถประจำทางผ่าน เช่น สาย ๔๐๒ จากนครปฐม – มหาชัย , ขสมก. สาย ๑๙๙ จากสนามหลวง – กระทุ่มแบน

อาณาเขตและอุปการวัด

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๙๙ ไร่ ๑ งาน ๓๒ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๙๗๙๘

อาณาเขต ทิศเหนือ	จดคลองแค
ทิศใต้	จดคลองวัดนางสาว
ทิศตะวันออก	จดที่เอกชน
ทิศตะวันตก	จดแม่น้ำท่าจีน

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม ขอบเขตวัดมีกำแพงล้อมรอบ บริเวณวัดมีความเป็นระเบียบสวยงาม และทัศนียภาพร่มรื่น การคมนาคมที่สะดวกเข้าถึงวัด

ทรัพย์สินของวัด

บริเวณพื้นที่ของวัดนางสาวมีทั้งหมด คือ มีความกว้างถึง ๘๙ ไร่กว่า แบ่งเป็น สัดส่วนสำหรับโรงเรียนวัดนางสาว และแบ่งพื้นที่บางส่วนให้โรงงานเช่า เนื่องจากดูแลไม่ไหว จึงเหลือบริเวณของวัดนางสาว ประมาณ ๓๐ ไร่ ในสมัยก่อนนั้นก็ดูกว้างขวางดี แต่มาในปัจจุบันนี้ มีสิ่งก่อสร้างเกิดขึ้นมากมาย จึงแลดูแคบลง เมื่ออาตมาได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่อ ปี ๒๕๑๙ ก็ได้สร้างศาลาการเปรียญต่อจากเจ้าอาวาสองค์ก่อน ในตอนนั้นได้ขอพรจากหลวง พ่อดำขอให้ทำได้สำเร็จอย่างที่ตั้งใจ แล้วทุกอย่างก็สำเร็จจริงๆ มาในเวลาไม่นาน ส่วนอาคาร เสนาสนะสถานที่และปูชนียวัตถุ ฯลฯ ประกอบด้วย.....

- อุโบสถกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๘ เมตร
- ศาลาการเปรียญกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๕๕ เมตรสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กเป็นทรงไทยประยุกต์
- หอสวดมนต์กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๔๗ เมตรสร้างเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นอาคารไม้สองชั้นทรงไทย
- กุฏิสงฆ์ เป็นอาคารไม้ทรงไทย
- วิหาร ๒ หลังกว้าง ๑๙ เมตร ยาว ๒๑ เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔
- ศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน ๓ หลังสร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก
- คุ่มช่อด่าง เป็นสระน้ำจำลองสถาปัตยกรรมจีน
- คุ่มนางพญา เป็นเรือนไทยหมู่ในสมัยอยุธยา
- สวนโพธิสัตว์ เป็นสวนหย่อมสาธารณะที่พักผ่อนกายและใจ เป็นต้น.

โบสถ์มหาอุดม์ เป็นโบสถ์เก่าแก่ตั้งสมัยอยุธยาตอนต้น ที่มีอายุมากกว่า ๔๐๐ ปี อุโบสถมหาอุดม์ เป็นรูปคล้ายเรือสำเภา อาคารก่ออิฐถือปูนขนาดเล็ก รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง ด้านหน้ามีฟาโล่ยื่นออกมา ๑ ห้อง มีเสาปูนสี่เหลี่ยมรองรับโครง หลังคาจำนวน ๔ ต้น ซ้อฟ้าใบระกาปูนั้งประดับกระจก แต่เดิมซ้อฟ้าใบระกาเป็นไม้ หน้าบันเป็นไม้ประจุเรียบ ต่อมาวัดได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมขึ้นมาใหม่ เป็นโบสถ์โบราณที่มีลักษณะแปลกกว่าโบสถ์อื่นๆ คือ เป็นโบสถ์มหาอุดม์ มีประตูเข้า-ออกเพียงประตูเดียว ไม่มีหน้าต่าง หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา พัทธสีมาเป็นสองชั้น หลังคามุงกระเบื้องดินเผาแบบเก่า ซื่อข้างบนใช้ไม้ซุงทั้งต้น มีเสมาคู่เป็นหินทรายขนาดเล็กอยู่รอบๆ โบสถ์ นับเป็นโบสถ์ที่

มีเหลือให้เห็นอยู่เพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย และโบสถ์มหาอุดม์ที่วัดนางสาวแห่งนี้ยังมีความสมบูรณ์ที่สุดอีกด้วย

ภายในโบสถ์มหาอุดม์ ยังมีพระประธานคือ “หลวงพ่อมหาอุดม์” ประดิษฐานอยู่คู่กับโบสถ์มหาอุดม์มาโดยตลอด ลักษณะของโบสถ์ถูกสร้างขึ้นมาอย่างง่าย ๆ มีประตูทางเข้าออกประตูเดียว ไม่มีหน้าต่าง แต่ไม่ก่อให้เกิดความร้อน อับ หรือมืดแต่อย่างใด ยังคงได้รับแสงสว่างจากแสงสะท้อนของพระอาทิตย์ เมื่อกระทบกับผิวน้ำผ่านเข้ามาทางประตูโบสถ์ และยังมีแสงสว่างผ่านเล็ดลอดลงมาจากช่องระหว่างกระเบื้องของหลังคาโบสถ์ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นผลงานจากฝีมือและมันสมองของช่างไทยในสมัยโบราณทั้งสิ้น

สาเหตุที่ต้องสร้างแบบนี้ เนื่องมาจากว่า ในสมัยก่อนนั้นไม่มีวัสดุให้เลือกมากนัก เหมือนในปัจจุบัน จึงต้องใช้อิฐมาก่อน แล้วเอาเสาไม้มาทำเป็นรูปจั่ว รูปคานไม้ได้มีรูปแบบอะไรมากนัก มีเพียงประตูเข้าออกทางเดียว ไม่มีหน้าต่าง การถูกออกแบบให้มีลักษณะเช่นนี้อาจเนื่องมาจากพระอุโบสถลักษณะนี้ นิยมสร้างในสมัยอยุธยาตอนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่มีการสร้างจิตรกรรมฝาผนังภายในเต็มไปทั้งผืน บ่งบอกถึงเรื่องราว และความเป็นมาต่างๆ มากมาย การเปิดช่องหน้าต่างมากอาจทำให้ความต่อเนื่องของภาพนั้นสะดุดลง และไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งยังทำให้ภาพจิตรกรรมเหล่านั้นขาดความสวยงาม

หรืออีกความหนึ่ง คือ การสร้างผนังภายในของพระอุโบสถให้ผืนแผ่นเดียวกันนั้น เนื่องจากการจะใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ในการลงอาคมของขลัง การทำเป็นอาคารที่ปิดเพื่อให้อาคมคงอยู่ และมีพลังความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น

เมื่อเข้าไปภายในโบสถ์มหาอุดม์จะรู้สึกได้ถึงความเย็นสบายจากพื้น และผนังหินอ่อนที่ได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ พร้อมกับการบูรณะหลวงพ่อดำขึ้นใหม่อีกครั้ง นอกจากนั้นยังได้เห็นพระพุทธรูปในรูปแบบศิลปะพม่าในปางต่างๆ ทั้งงดงาม และยังพบความสวยงามของโคมไฟคริสตลที่ห้อยระย้าเพิ่มความสว่างให้แก่โบสถ์มหาอุดม์แห่งนี้อีกด้วย

“หลวงพ่อดำ” พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ศูนย์จิตใจของชาวบ้านในละแวกนั้น ซึ่งมีชาวบ้านมากราบไหว้ขอพรและบนบานอยู่ทุกวัน ซึ่งชาวบ้านเหล่านี้เชื่อถือและศรัทธาต่อหลวงพ่อดำ จนได้มีการร่วมทำบุญสร้างวิหาร เพื่อประดิษฐานหลวงพ่อดำอย่างที่อยู่ในปัจจุบันคู่กับวิหาร “หลวงพ่อบาเลไลย์”

หลวงพ่อดำเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ของวัด มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี เป็นที่เคารพสักการะของชาวกระทุ่มแบน และจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะเรื่องบนบานสานกล่าวแล้ว มักจะไม่พลาด พระพักตร์ของหลวงพ่อดำ จะยิ้มตลอดเวลา มีเรื่องเล่าแปลกให้ลองสังเกตดูถ้ามีโอกาส ไปกราบนมัสการท่านแล้ว เวลาลงจากบันไดลองให้หันกลับไปดู จะเห็นพระพักตร์ท่านยิ้มแย้มแจ่มใสเปี่ยมเมตตาตั้งอวยชัยให้พร ทำให้รู้สึกมีความสุขขึ้นในจิตใจ อิมเอมเกิดปีติขึ้น อย่างน่าอัศจรรย์เป็นอย่างยิ่ง

เมื่อครั้งก่อนนั้นสมัยที่หลวงพ่อก้าวเป็นเจ้าของวาสได้สังเกตเห็นว่า โบสถ์นี้อยู่ใกล้แม่น้ำมาก ตรงบริเวณโค้งน้ำพอดี เกรงว่าจะตกแม่น้ำ จึงคิดจะสร้างโบสถ์หลังใหม่ขึ้นตรงบริเวณศาลาบำเพ็ญกุศลในปัจจุบัน จึงได้มีการหล่อพระประธาน เพื่อจะประดิษฐานในโบสถ์หลังใหม่ คือ หลวงพ่อดำ แต่จนแล้วจนรอดก็ไม่สามารถสร้างโบสถ์หลังใหม่ขึ้นมาได้ ไม่ว่าจะเปลี่ยนเจ้าอาวาสไปแล้วหลายองค์ก็ตาม ทั้งมรณะภาพไปบ้าง ย้ายไปจำวัดอื่นบ้าง เพราะแรงอิทธิฤทธิ์ของโบสถ์หลังเก่า หลวงพ่อดำจึงตั้งอยู่กลางแจ้งตากแดด ตากฝนมานานจนองค์ดำชาวบ้านที่เห็นจึงเรียกว่า “หลวงพ่อดำ” มาจนกระทั่งทุกวันนี้

การบริหารและการปกครอง

ปัจจุบันมีพระครูธรรมรัต(ธงชัย ชวนปญโญ)ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในปัจจุบัน มีพระครูสังฆรักษ์เชวง คมภิรมย์โม ดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาส และพระสุรรัตน์ มหาญาณ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีการจัดการปกครองแบ่งออกเป็นแต่ละฝ่ายคือ ฝ่ายการปกครอง ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายศาสนพิธี ฝ่ายอาคารสถานที่ และฝ่ายพัสดุ นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการของวัดช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของวัดด้วย

รายนามเจ้าอาวาสผู้ปกครองวัด ทั้งในอดีตถึงปัจจุบัน คือ

๑. หลวงพ่อนิล
๒. หลวงพ่อแสง
๓. หลวงพ่อก้าว
๔. พระครูถาวรสมณศักดิ์
๕. พระครูนิเทศน์ธรรมสาคร พ.ศ. ๒๕๐๐
๖. พระครูสถิตธรรมสาคร พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๙
๗. พระครูธรรมรัต พ.ศ. ๒๕๑๙ - ปัจจุบัน พระครูธรรมรัต (ธงชัย ชวนปญโญ)

เมื่อเป็นฆราวาสมีนามเดิมว่า “ธงชัย เวชเจริญ” โยมมารดาเป็นคนพื้นที่กระทุ่มแบนเมื่อโยมแต่งงานได้ย้ายรกรากไปยัง อ.ภาษีเจริญ ฝั่งธนบุรี บิดาชื่อนายสมบัติ โยมมารดาชื่อนางลำจวน เวชเจริญ ประกอบอาชีพค้าขาย การศึกษาของหลวงพ่อเริ่มแรกที่โรงเรียนวัดทองศาลางาม และจบ ม.๖ จากโรงเรียนวัดชินนโรส และได้เป็นทหารเมื่อปลดจากทหารจึงได้อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๓ ปีที่วัดนางสาว “พระท่านเจ้าคุณสมุทรรคณาจารย์”(หลวงปู่สะ) เป็นพระอุปัชฌาย์ “พระครูสุนทรธรรมวาที” วัดหลักสามเป็นพระกรรมวาจาจารย์ และ “พระครูสถิตธรรมสาคร” (อดีตเจ้าอาวาสวัดนางสาว) เป็นพระอนุสาวนาจารย์ บวชเมื่อพ.ศ. ๒๕๑๒ บวชด้วยความประสงค์ของคุณตาอยากให้บวชเพื่อใช้ธรรมะมากล่อมเกล่า ชีบชาบกล่อมเกล่าจิตใจให้เป็นคนดี เมื่อบวชแล้วก็ได้ประพฤติปฏิบัติพัฒนาร่วมกับเจ้าอาวาสองค์ก่อน เมื่อบวชได้ ๗ พรรษา เจ้าอาวาสองค์ก่อน(พระอาจารย์วร)ได้มรณภาพ ประชาชนและญาติโยมจึงได้ขอให้เป็นเจ้าอาวาสสืบต่อเพื่อสืบสานงานในด้านการพัฒนาวัด โดยเป็นพระที่รั้งตำแหน่งเจ้าอาวาสเมื่ออายุ

เพียง ๓๐ ปี เท่านั้น จากนั้นท่านได้ทุ่มเทสติปัญญาพัฒนาวัดนางสาว จนเจริญรุ่งเรืองเป็นที่
ประจักษ์แก่สายตาในปัจจุบัน

๓. วัดท่ากระบือ^{๖๐}

วัดท่ากระบือนี้ไม่มีหลักฐานชี้ชัดเกี่ยวกับการสร้างวัด ประมาณสร้างขึ้นในราว
พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้ฟังมาว่าเดิมทีเริ่มเป็นวัดเล็กๆ มีพระผู้เฒ่าเป็นเจ้าของแล้ววัดมา ชาวบ้าน
เรียกว่า “ วัดท่าควาย “ เนื่องจากชาวบ้านนำควายข้ามไปมาที่หน้าวัด เพราะว่าวัดอยู่ติดแม่น้ำ
น้ำท่าจืด พ่อค้าหรือชาวนาได้นำควายมาเพื่อค้าขายบ้าง เพื่อทำน้าบ้าง

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๑ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระไพโรจน์วุฒาจารย์ ได้รับ
แต่งตั้งจากคณะสงฆ์ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ ท่านได้ก่อสร้างวัด พัฒนาวัด มี
เสนาสนะต่างๆ เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ วิหาร กุฏิ เป็นต้น กล่าวได้ว่า ท่านเป็นองค์ริเริ่ม
สร้างสรรค์พัฒนาวัดท่ากระบือให้เป็นวัดที่สมบูรณ์มีพร้อมทุกอย่างในสมัยนั้น เมื่อพ.ศ. ๒๕๐๐
พระเดชพระคุณได้มรณภาพ พ.ศ. ๒๕๐๑ พระครูสาครบุญวัฒน์ (หลวงพ่อยัด กตปุญโญ)
ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสแทนต่อมาจนถึงปัจจุบัน คือ พระครูสิริสาครธรรม (จ่านงค์ คุณงุโค)

สภาพฐานะและที่ตั้งวัด

วัดท่ากระบือ ตั้งอยู่เลขที่ ๑๗ หมู่ที่ ๕ ถนนรุ่งประชา ตำบลบางยาง อำเภอ
กระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีที่ดินตั้งวัด ๒๓ ไร่ ๑ งาน ๑๖
ตารางวา วัดท่ากระบือนี้ตั้งขึ้นมาประมาณ ๑๐๙ ปี ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาแล้ว
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕

อาณาเขตและอุปจารวัด

วัดท่ากระบือ	ด้านทิศเหนือ	ติดกับที่ดินของเอกชน
	ด้านทิศใต้	ติดกับคลองวัด
	ด้านทิศตะวันออก	ติดกับแม่น้ำท่าจีน
	ด้านทิศตะวันตก	ติดกับถนนรถยนต์สายบางยาง - คลองปล่องเหลี่ยมไปวัดเทียนดัด

^{๖๐} พระครูสิริสาครธรรม(จ่านงค์ คุณงุโค), หนังสืองานสมโภชวิหารจตุรมุขและบำเพ็ญกุศล
คล้ายวันมรณภาพ ๕๒ ปี พระไพโรจน์วุฒาจารย์ (หลวงปู่รุ่ง ดิสุสโร), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๔๖.

ทรัพย์สินของวัด

ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๒๓ ไร่เศษ ที่ธรณีสงฆ์ ๒๔ ไร่ ๙๘ ตารางวา ได้ให้ทางราชการจัดสร้างอาคารเรียนชั้นประถมศึกษาในวัดด้วย บริเวณวัดมีการปลูกต้นมะพร้าว มะขาม ต้นทรงบาดาล ต้นตะโก

อาคารเสนาสนะต่างๆ มีอุโบสถ วิหาร ๒ หลัง ศาลาการเปรียญ ศาลาสาคร บุญวัฒน์ ศาลาบุญประชาชนิ ศาลาถวิลวงษ์ ตะเคียนหนู วิหารพระไพโรจน์วุฒาจารย์ (หลวงปู่รุ่ง ตีสฺสโร) หอพระไตรปิฎก ๓ ชั้น กุฏิสงฆ์ ๑๔ หลัง หอสวดมนต์ หอดิน ๒ ชั้น กุฏิเจ้าอาวาส ๒ หลังคู่ ๒ ชั้น ศาลาทำน้ำ ๕ หลัง บ่อน้ำบาดาล โรงครัว ฌาปนสถาน สุสานเก็บศพ ห้องน้ำ ห้องพักผู้ถือศีลอุโบสถ หอระฆัง คอนกรีตเสริมเหล็ก

ปูชนียวัตถุ มีพระประธานในอุโบสถ พระพุทธรูปนั่งปางสมาธิในอุโบสถ หลวงปู่รุ่ง ตีสฺสโร ประติมาฐาน ณ วิหารจตุรमुखหน้าอุโบสถ มีพุทธบริษัทประชาชนนับถือมากเป็นพระที่ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน มีงานบำเพ็ญกุศลวันมรณภาพประจำปีถวาย ได้มีประชาชนมาปิดทองกันมากมาย เมื่อจะประกอบกิจการงานอันใดหรือยามทุกข์ร้อนต่างๆ จะมาจุดธูปเทียนบอกกล่าวให้หลวงปู่ช่วย

การบริหารและการปกครอง

วัดนี้ดำเนินการปกครองภายในวัดตามหลักพระธรรมวินัย ระเบียบข้อบังคับ กฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และมีคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร และเลขานุการวัด ช่วยในการบริหารงานวัด

รายนามเจ้าอาวาสผู้ปกครองวัด ทั้งในอดีตถึงปัจจุบัน คือ

๑. พระไพโรจน์วุฒาจารย์ (หลวงปู่รุ่ง ตีสฺสโร)

๒. พระครูสาครบุญวัฒน์ (หยัด กตปุญโญ)

๓. พระครูสิริสาครธรรม (จ่านงค์ คุณงุโค) เจ้าอาวาสปัจจุบัน อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วิทฐานะ นักรรเมก , ปธ. ๕ , ศน.บ. (ศาสนาและปรัชญา)

๔. วัดโกรกกราก^{๖๑}

วัดโกรกกราก ได้สร้างขึ้นเป็นวัดนับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๕ ที่มาของชื่อ “โกรกกราก” คือ แต่เดิมบริเวณนี้ เป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวจีน ในสมัยก่อนชุมชนไหนมีอันจะกินมีพวกมาก ก็ตั้งเป็นก๊กเป็นเหล่า เช่น พวกอึ้งย้ง ก๊กมินตั้ง เป็นต้น และในชุมชนนี้

^{๖๑} พระครูวิสุทธีสิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธีสีโล), อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสาครกิตติคุณ(กมล คุณธมฺโม), (นครปฐม : สำนักพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๘), หน้า๑๙.

ก็เช่นกัน มีเจ๊กก๊กเป็นหัวหน้าก๊ก จึงเรียกชุมชนนี้ว่า “ก๊กก๊ก” สันนิษฐานว่าก๊กเจ๊กก๊กเป็นผู้สร้างวัด

หลักฐานที่น่าจะเป็นไปได้ก็คือเมื่อประมาณ ๕๐ ปีเศษ ด้านเหนือที่ติดกับเจดีย์หน้าโบสถ์ทั้งสององค์ มีเรือสำเภาจีนสร้างด้วยคอนกรีตข้างละลำลักษณะคล้ายกับเรือสำเภอของวัดยานนาวา กรุงเทพฯ แต่เล็กกว่า ครั้นเวลาผ่านมานาน ชื่อ “ก๊กก๊ก” จึงเพี้ยนมาเป็น “โกรกกราก”

สภาพฐานะและที่ตั้งวัด

วัดโกรกกราก ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘๘ ถนนธรรมคุณากร ตำบลโกรกกราก อำเภอเมืองฯ จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ในปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ ๑๘๙ ไร่ ๒๕ ตารางวา ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ตั้งวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๗๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๓

พื้นที่ตั้งวัด เป็นที่ราบอยู่ในเขตเทศบาลเมืองสมุทรสาคร บริเวณวัดการคมนาคมสะดวก สภาพแวดล้อมอยู่ในย่านชุมชน มีถนนธรรมคุณากรเป็นทางคมนาคมเข้าถึงวัด

อาณาเขตและอุปการวัด

ทิศเหนือ	ติดต่อกับแม่น้ำท่าจีน (ปากอ่าว)
ทิศใต้	ติดต่อกับที่ของชาวบ้าน โดยมีคลองกันเป็นเขต
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับคลองโกรกกราก
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับที่ของชาวบ้าน โดยมีคลองกันเป็นเขต

ทรัพย์สินของวัด

มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๘๙ ไร่ ๒๕ ตารางวา มีอาคารเสนาสนะต่างๆ มีอุโบสถไม้สัก ศาลาการเปรียญ กุฏิสงฆ์ทรงไทยประยุกต์คอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ๖ หลัง กุฏิสงฆ์ทรงไทยสร้างด้วยไม้สัก ๒ ชั้น ๓ หลัง อาคารเรียนพระปริยัติธรรมคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ศาลาบำเพ็ญกุศลคอนกรีตเสริมเหล็ก ๔ หลัง โรงครัวคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ๑ หลัง โรงครัวไม้ ๑ หลัง หอสวดมนต์ ๒ ชั้น หอกลอง หอระฆัง ศาลาทำน้ำ ๔ หลัง และฌาปนสถานคอนกรีตเสริมเหล็ก

ปูชนียวัตถุที่สำคัญ หลวงพ่อปู่วัดโกรกกราก พระประธานในอุโบสถ เป็นเนื้อศิลาแลง หน้าตักกว้าง ๓๑ นิ้ว สูง ๔๒ นิ้ว ปางสะดุ้งมารแบบสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา เล่าสืบต่อกันมาว่า แต่เดิมนั้น หลวงพ่อปู่เคยประดิษฐานอยู่ที่วัดช่องสะเดา เป็นวัดร้างเก่าแก่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน ซึ่งสิ่งก่อสร้างต่างๆ ปรักหักพังหมดแล้ว ดังนั้นชาวรามัญบ้านกำพรา จึง

ได้อัญเชิญมาทางเรือสององค์ องค์หนึ่งเป็นเนื้อสำริด อีกองค์หนึ่งเนื้อศิลาแลง ล่องเรือมาตามแม่น้ำท่าจีน พอเรือใกล้ถึงหน้าวัดโกรกกราก ได้เกิดลมพายุฝนตกหนัก ล่องเรือต่อไปไม่ได้ จึงนำเรือมาจอดหลบลมฝนริมคลองข้างวัด พอจอดเรือเรียบร้อย ก็ช่วยกันยกพระศิลาแลงขึ้นมาบนฝั่งเพื่อไม่ให้เรือจม เมื่อลมฝนสงบแล้ว จึงยกพระศิลาแลงลงเรือ เพื่อจะล่องต่อไป แต่ปรากฏว่ายากไม่ขึ้น ทำอย่างไรก็ยกไม่ขึ้น จึงปรึกษากันว่าชลอยพระศิลาแลงจะอยู่วัดโกรกกรากเป็นแน่แท้ และหนึ่งในจำนวนชาวมอญบ้านกำพราที่อยู่ในเหตุการณ์ ได้อธิษฐานว่า ถ้าหลวงพ่อยังอยู่วัดโกรกกราก ก็ขออัญเชิญหลวงพ่อกลับไปประดิษฐานยังอุโบสถ ปรากฏว่ายากขึ้น นับแต่นั้นมาหลวงพ่อก็เลยเป็นพระประธานในอุโบสถวัดโกรกกรากตั้งแต่นั้นมา

เพราะอะไรหลวงพ่อก็จึงใส่แว่นตา และมีคำวาปู้ต่อท้าย เนื่องจากครั้งหนึ่งได้เกิดโรคตาแดงระบาดไปทั่วบ้านโกรกกราก สมัยนั้นการแพทย์ยังไม่เจริญ รักษากันตามมีตามเกิดแต่ก็ไม่หาย ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาหลวงพ่อกันมานาน จึงได้พากันมาบนบานศาลกล่าว ถ้าตาหายเจ็บหายแดง จะนำแผ่นทองมาปิดที่ดวงตาของหลวงพ่อกับหมุดไปหมด

หลวงพ่อกับรับ ซึ่งมารับตำแหน่งเจ้าอาวาสได้ไม่นาน มาพบเข้า ท่านได้ออกอุบายหาวิธี เพื่อไม่ให้ญาติโยมปิดทองที่ดวงตาหลวงพ่อกับ จึงหาแว่นตามาใส่ให้หลวงพ่อกับ หลังจากหลวงพ่อกับใส่แว่นตาแล้ว ชาวบ้านโกรกกราก จึงขนานนามท่านว่า “หลวงพ่อกับ” วัดโกรกกราก

การบริหารและการปกครอง

วัดโกรกกราก ดำเนินการบริหารและการปกครองวัดตามพระธรรมวินัย กฎระเบียบของทางคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถช่วยรับผิดชอบดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ เป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่เจ้าอาวาส

รายนามเจ้าอาวาสผู้ปกครองวัดนี้ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือ

๑. พระอธิการแดง
๒. พระอธิการสิน
๓. พระอธิการเปรม
๔. พระอธิการโต จันทสโร
๕. พระครูธรรมสาคร (กรับ ญาณวฑฺฒโน)
๖. พระครูสาครกิตติคุณ (กมล คุณธมฺโม)
๗. พระครูสังฆกิจจาภิรักษ์
๘. พระอธิการเหล็ง เขมจิตฺโต
๙. พระครูวิสุทฺธิสัทฺธิคุณ เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน และเป็นเจ้าคณะตำบลโกรกกราก

ชื่อเดิม สัมฤทธิ์ เดชเกตุ เกิดวันจันทร์ที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๓ บิดาชื่อ นายพร มารดาชื่อ นางฉะอ้อน บ้านเลขที่ ๘๓ หมู่ที่ ๑ ตำบลดอนไถ่ อำเภอกะทู้ม่วน จังหวัดสมุทรสาคร อุปสมบทเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ณ พัทธสีมาวัดโคกกราก พระครูสาครกิตติคุณ วัดโคกกราก เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสุวัฒนสาครกิจ วัดสามัคคีศรัทธาราม พระกรรมวาจาจารย์ พระพงษ์ศักดิ์ โชคิปาโล วัดโคกกราก เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้รับฉายาว่า “วิสุทฺธิสโร” วิทยฐานะ นักรธรรมชั้นเอก ,เปรียญธรรม ๓ ประโยค พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็นเจ้าอาวาสวัดโคกกราก พ.ศ.๒๕๔๕ เป็นเจ้าคณะตำบลโคกกราก พ.ศ.๒๕๔๖ เป็นพระอุปัชฌาย์ และพ.ศ.๒๕๕๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าคณะตำบลชั้นโท ในราชทินนาม พระครูวิสุทฺธิสทธิคุณ ตั้งแต่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสมาได้ทำการปรับปรุงพัฒนา วัดโคกกราก จนมีความเจริญมาถึงในปัจจุบัน

๕. วัดสุทิวาตวราราม^{๒๒}

วัดสุทิวาตวรารามหรือวัดช่องลม เดิมเรียกกันว่าวัดท้ายบ้าน เพราะตั้งอยู่ท้ายสุดของหมู่บ้านตำบลท่าฉลอม ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วัดช่องลม เพราะตั้งอยู่ตรงปากอ่าวของแม่น้ำท่าจีน มีลมพัดเย็นอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากวัดนี้เป็นวัดที่เก่าแก่โบราณ ไม่มีหลักฐานบันทึกไว้ นอกจากจะสันนิษฐานและเล่าสืบต่อๆ กันมาเท่านั้นว่า วัดนี้สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๕๐ โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อว่า หลวงตาเอี่ยม พายเรือมาติดอยู่ที่บริเวณที่ตั้งวัดนี้ ซึ่งเป็นที่อยู่ของคุณปู่ คุณย่าอ่วม แซ่เล่า ซึ่งมีที่ดินอยู่มากมาย จึงบริจาคที่ดินประมาณ ๖๐ ไร่ ให้เป็นที่ตั้งวัดและนิมนต์หลวงตาเอี่ยมเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดนี้

ต่อมา ได้รับบริจาคที่ดินจากตระกูลนุतालย์ ตระกูลจันทร์ภักดี และตระกูลลือประเสริฐ รวม ๒ แปลง ซึ่งมีเนื้อที่ ๒๒ ไร่ ๔๙ ตารางวา และ ๒๗ ไร่ แต่เนื่องจากที่ดินของวัดถูกภัยธรรมชาติคือ ภูน้ำเซาะตลิ่งพังลงไปประมาณ ๕๐ ไร่เศษ

ปัจจุบันวัดช่องลม มีความเจริญรุ่งเรืองมาก ทั้งนี้โดยมีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺเณโชโต) ซึ่งเป็นอดีตเจ้าอาวาส เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และตัดแปลงพระอุโบสถ เจดีย์ ศาลาการเปรียญ ศาลาโรงที่ม หอสวดมนต์ กุฏิ และโรงเรียนเรื่อยมา จนได้รับพระราชทานอนุญาตให้เป็น “ พระอารามหลวง “ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๘ ต่อมาได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “ วัดสุทิวาตวราราม “ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินมาทรงยกช่อฟ้าและถวายผ้าพระกฐินต้น เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๐๘ และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน

^{๒๒}ไอศูรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี(แก้ว สุวณฺเณโชโต)”,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๒.

๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จมาทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ ๕ อีกครั้งหนึ่ง

วัดสุทธิวาตวราราม ได้ทำการประกอบพิธีผูกพัทธสีมาพระอุโบสถหลังใหม่ เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ โดยมีสมเด็จพระเจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาและสมเด็จพระนางเจ้าสุวัทนา ได้เสด็จมาเป็นประธานเปิดงานในครั้งนี้ด้วย และเนื่องจากพระอุโบสถหลังนี้ ได้รับพระราชทานเครื่องหมาย ภ.ป.ร. ไว้ที่หน้าบรรณพระอุโบสถ นับเป็นพระอุโบสถหลังแรกของจังหวัดที่ได้รับพระราชทานเครื่องหมายอันทรงเกียรตินี้

สภาพฐานะและที่ตั้งวัด

วัดสุทธิวาตวราราม (วัดช่องลม) เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่เลขที่ ๘๑๗ ถนนสุทธิวาตวิถี ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๘

อาณาเขตและอุปจารวัด

ทิศเหนือ	ติดต่อกับทางรถไฟสายแม่กลองและแม่น้ำท่าจีน
ทิศใต้	ติดต่อกับแม่น้ำท่าจีนด้านปากอ่าว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับคลองท้ายหมู่บ้าน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับวัดนักบุญอันนาลัย และตำบลบางหญ้าแพรก

ลักษณะทั่ว ๆ ไป เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำท่าจีนไหลอ้อมผ่านทั้งทางด้านหน้าและด้านหลังของวัด จึงทำให้น้ำเซาะตลิ่งพังกินเนื้อที่ของวัดเป็นจำนวนมาก

ทรัพย์สินของวัด

มีที่ดินตั้งวัดทั้งสิ้น ๕๙ ไร่ ๑ งาน ๕๐ ตารางวา อาคารเสนาสนะประกอบด้วยพระอุโบสถ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย หน้าบรรณลงรักปิดทอง มีลวดลายสวยงาม ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๘ ศาลาการเปรียญเป็นอาคารไม้สักทรงไทย ศาลาปฏิบัติธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรม กุฏิสงฆ์จำนวน ๑๔ หลัง เป็นอาคารไม้ ๑ หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑๓ หลัง วิหารเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย ศาลาเอนกประสงค์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กทรงไทย ศาลาพักร้อนหน้าวัด ๔ หลัง ศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน ๔ หลัง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ฌาปนสถาน ๑ หลัง ห้องสุขา ๕ หลัง นอกจากนี้ทางวัดยังได้จัดสร้างสวนหลวง ร.๙ ไว้บริเวณหลังวัดอีก ๑ แห่ง

ปูชนียวัตถุของวัดที่สำคัญ คือ พระประธานในพระอุโบสถ มีนามว่า "หลวงปู่หินแดง" เพราะสร้างด้วยศิลาแดงทั้งองค์ มีลักษณะสวยงาม ขนาดหน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ ๖ นิ้ว ส่วนสูง ๕ ศอก ได้อัญเชิญมาจากวัดร้างที่ชื่อว่า วัดช่องสะเดา ตำบลท่าจีน อำเภอเมืองสมุทรสาคร ครั้งแรกเริ่มนับตั้งแต่สร้างพระอุโบสถหลังแรกเสร็จแต่ยังขาดพระประธานอยู่ในเวลาต่อมาได้ยืมชาวเล่ลือกันว่า "วัดช่องสะเดา" ได้ร้างไปแล้ว และร้างมาจนเดี๋ยวนี้ เหลือพระประธานอยู่ พระประธานมีลักษณะสวยงามมาก หากได้อาราธนามาเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดช่องลมแล้ว ก็จะเป็นสิริมงคลมาก จึงพร้อมกันไปที่วัดช่องสะเดา เสียงสังฆาธิษฐานต่อหน้าหลวงพ่อบุ (หินแดง) ด้วยการบิ๊วะบวย (ภาษาจีนแปลว่าอย่างไรไม่ทราบ) ตามประสาหมณ์ในสมัยนั้นว่า หากหลวงพ่อบุจะไปสถิตย์ ณ วัดช่องลมแล้ว ขอให้เซ่งบวยและก็เป็น การสมความปรารถนา เพราะบวยนั้น "เซ่งบวย" ตามที่ได้ทำพิธีตั้งสัตยาธิษฐานไว้ในเบื้องต้น จึงพร้อมกันจัดอัญเชิญท่านลงเรือที่เตรียมไว้พร้อมแล้ว พร้อมด้วยขบวนแห่ใหญ่โตมโหฬารยิ่งนัก มาสถิตย์ประดิษฐาน ณ วัดช่องลม หน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๑ คืบ ๖ นิ้ว ส่วนสูงจากพื้นพระสันตติ์ไปถึงยอดพระเมาลี ๕ ศอก อนึ่งผู้ไปอาราธนาพระประธานมาจากวัดช่องสะเดามีหลักฐานที่เชื่อถือได้แน่นอน คือ มารดาของนางพยุ่ง ลือประเสริฐ และมารดาของคุณนายทองอยู่ บุณกิจ (ผู้เล่า) ตั้งแต่สองท่านนี้ยังรุ่นสาว อายุราว ๑๑ หรือ ๑๒ ปี ได้ไปช่วยพายเรือลากจูงเรือแห่หลวงพ่อบุมาจากวัดช่องสะเดา

พระบรมราชานุสาวรีย์รัชกาลที่ ๕ ซึ่งประดิษฐานโดดเด่นอยู่ที่บริเวณหน้าวัดประวัต คือ เมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๑๓ เวลา ๑๐.๒๒ น. ๕ พณฯจอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้มาวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์ เพื่อสร้างพระบรมรูป ร.๕ เป็น อนุสรณ์ในสมัยที่พระองค์ท่านเสด็จมาเปิดสุขาภิบาล ณ ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครเป็นแห่งแรกในประเทศไทยที่บริเวณหน้าวัด (หน้ากุฏิวัดสุทธิวาตวราราม) เรื่องราวต่อไปนี้เป็นบันทึกของหลวงปู่แก้ว เรื่องเดิมมีอยู่ว่าเมื่อ ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ วันนั้นไม่ทราบที่วัดนี้ มีงานอะไรจำไม่ได้แล้ว มีผู้ใหญ่มาที่วัดหลายคน คุณสุนทร เทพกาญจนา นายกเทศมนตรีเมืองสมุทรสาคร ก็มาในงานนี้ด้วย พอเสร็จงานในพระอุโบสถแล้ว ต่างออกจากพระอุโบสถแยกย้ายกันกลับบ้าน ข้าพเจ้าออกมาล้าหลังตามเขามา พอเจอกับคุณสุนทร เทพกาญจนา ที่ประตูกำแพงพระอุโบสถทางด้านซ้ายพอดี คุณสุนทร ยกมือไหว้และบอกว่าจะนำพระบรมรูป ร.๕ มาประดิษฐานที่วัดนี้ แล้วก็เล่าเหตุผลพร้อมทั้งชี้ประเด็นสำคัญที่ควรจะต้องหล่อพระบรมรูปให้ฟังโดยย่อข้าพเจ้ายืนฟังเพียง ๒-๓ ประโยคเท่านั้นก็เข้าใจเหตุผล โดยปราศจากกังขาและตัดสินใจในบัดนั้นเลยตอบว่าได้-ได้เลย-เอาเลย-เอาตรงไหนก็เอาไปเถอะ"

พ.ศ. ๒๕๑๓ ต้นปี เรื่องเก่าต้องเล่าใหม่อีกแล้ว มันผลุบหายหน้าไปนานแล้วก็โผล่มาอีกคือคุณสุนทร เทพกาญจนา นายกเทศมนตรีเมืองสมุทรสาคร ตอนนั้นต้องแถมสร้อยหยอดท้ายอีกหน่อยว่า "ผู้แทน" คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสมุทรสาคร ได้มาปรารภอีกครั้งว่า จะวางศิลาฤกษ์ตามวันเวลาที่กล่าวไว้แล้วโดย นายกรัฐมนตรีเป็นผู้มาวาง ข้าพเจ้า

นี้กว่า "คราวนี้แน่นอนแล้ว" แสดงความยินดีพร้อมทั้งช่วยกัน จัดทำงานนี้เท่าที่ควร จนลุล่วงเรียบร้อย เท่าที่เห็นประจักษ์อยู่ที่นี่ ส่วนผลจักปรากฏเป็นอย่างไรนั้นมันเป็นเรื่องของอนาคต ทั้งชาววัดชาวบ้านควรปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง เพื่อต้อนรับความดีอันลอยฟ้า มาประดิษฐานอยู่ในพระอารามของชาวท่าฉลอม เป็นเกียรติประวัติอยู่ชั่วฟ้าดินสลาย

การบริหารและการปกครอง

วัดนี้ดำเนินการปกครองภายในวัดตามหลักพระธรรมวินัย ระเบียบข้อบังคับกฎหมายคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์

รายนามเจ้าอาวาสผู้ปกครองวัด ทั้งในอดีตถึงปัจจุบัน คือ

๑. หลวงพ่อเอี่ยม
๒. หลวงพ่อปั้น
๓. หลวงพ่อเชียง
๔. พระครูธรรมสาคร (หลวงพ่อแก่น)
๕. หลวงพ่อเทิ้ม ญาโน
๖. พระปลัดไซ ติสฺสโร
๗. พระทองใบ ชนาสโก
๘. พระเทพสาครมุนี (หลวงปู่แก้ว สุวณฺณโชโต)
๙. พระสาครมุนี (ประสาธ สุธิโว) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน เดิมชื่อ ประสาธ เกตุแก้ว

บิดาชื่อ นายจอน เกตุแก้ว และมารดาชื่อ นางหนู เกตุแก้ว เมื่ออายุถึงเกณฑ์ก็ได้เข้าเรียนหนังสือจนจบระดับประถมศึกษา และได้เรียนต่อโรงเรียนกุศลวิทยา (วัดบางยาง) จังหวัดสมุทรสาคร จนสำเร็จชั้นม. ๒ หลังจากนั้นก็ได้ช่วยบิดามารดาทำนาทำสวนที่ตำบลคลองตัน อำเภอบ้านแพ้ว บ้านเกิดตลอดมา จนถึงวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๔๙๔ อายุครบ ๒๐ ปี บริบูรณ์ ได้อุปสมบทที่พัทธสีมาวัดคลองตันราษฎร์บำรุง ตำบลคลองตัน อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยมีพระสาครรัตนมุนี (หลวงปู่แก้ว) เป็นพระอุปัชฌาย์, พระอธิการสมบุญ วัดอ่างทอง เป็นพระกรรมวาจาจารย์ และพระอธิการพุ่ม วัดคลองตันราษฎร์บำรุง เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ซึ่งปัจจุบันท่านได้เป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ ๙ ของวัดสุทธิวาตวราราม พระอารามหลวง ตำบลท่าฉลอม อำเภอมืองฯ จังหวัดสมุทรสาคร

สรุป จากประวัติของวัดต่างๆ ที่ได้นำมาลงไว้ข้างต้นนั้น ซึ่งเป็นประวัติของวัดที่มีชื่อเสียง และเป็นวัดที่ได้กำหนดไว้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสาคร ด้วยความที่วัดดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นวัดที่มีชื่อเสียงทางด้านความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปประจำวัด มีเสนาสนะที่สวยงาม มีทัศนียภาพงดงาม เนื่องจากวัดดังกล่าวติดกับคลอง แม่น้ำ ทะเลปากอ่าว จึงทำให้มีบรรยากาศที่สดชื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยว และซึ่งทางวัด

ต่างๆ ล้วนมีกิจกรรมที่สามารถรองรับการมาของพุทธศาสนิกชนได้ดี รองรับการมาเจริญศรัทธาได้เหมาะสม ทั้งการบริหารจัดการของแต่ละวัด ก็มีการบริหารจัดการได้ดีในระดับมากพอสมควร ความพร้อมในด้านการรองรับประชาชนที่จะมาวัดในด้านสถานที่ ลานจอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขา และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ก็มีพอสมควรที่จะรองรับได้ ดังกล่าวแล้ว จึงทำให้วัดต่างๆ นี้ เป็นวัดที่เหมาะสมกับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาครได้

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้สืบค้นงานวิจัยที่มีผู้ดำเนินการจัดทำเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว เพื่อมานำเสนอประกอบการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยประเด็นที่ได้ทำการสืบค้นนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

พระศักดิ์ดา วิสุทธิธำโณ (มรดา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นฝึกพัฒนามนุษย์ในทุกๆ มิติ เช่น ขบวนการคัดสรรคนจากหลักการพิจารณามนุษย์ว่าเปรียบเสมือนบัว ๔ เหล่า, หลักจริต ๖ เพื่อการจัดสรรหลักธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลเพื่อได้รับผลที่เป็นเลิศจากการฝึกปฏิบัตินั้น การใช้คำพุทธศาสนสุภาษิตสอดแทรกในคำสอน การดำเนินชีวิตให้เจริญด้วยหลัก ภาวนา ๔ เพื่อพัฒนา กาย ศีล จิต และปัญญาของตน และสำหรับผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาผู้อื่นก็มีหลักธรรมจำนวนมากที่เหมาะสมในการนำมาใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ ได้เป็นอย่างดี รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตาปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นได้รับความสุข และมีชีวิตที่พัฒนาอย่างสมบูรณ์ ๒. เปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกซึ่งเป็นแนวความคิดที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ พบว่า มีทั้งความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน กล่าวคือ มีเป้าหมายในการพัฒนาปรับปรุงทรัพยากรมนุษย์เหมือนกัน แต่แตกต่างกันที่เป้าหมายเชิงลึก นั่นคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกจะพัฒนามนุษย์เพื่อสนองตอบความต้องการขององค์กรในด้านการเพิ่มผลผลิตตามแนวคิดของปรัชญาระบบทุนมนุษย์ (Human Capitals) หรือตามแนวคิดของปรัชญามนุษย์นิยม แต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา มีปรัชญาที่ว่ามีมนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ สามารถที่จะ

เรียนรู้อัจฉริยะได้ เข้าถึงอัจฉริยะได้ มนุษย์สามารถพัฒนาไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิมได้ ทั้งในระดับโลกก็ยะภูมิ สำหรับมนุษย์ปุถุชนทั่วไป และระดับโลกุตระภูมิ สำหรับการพัฒนาเป็น “อริยบุคคล” คือ เป็นบุคคลที่มีภูมิธรรมเหนือกว่า “ปุถุชน” ที่ยังถูกรอบงำด้วย “อวิชชา” ซึ่งเป็นที่มาของกิเลส ทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ เกลียด อาฆาตแค้น แย่งชิงทรัพยากร คดโกง ฉ้อราษฎร์บังหลวง จริยธรรมตกต่ำ และทำลายล้างกันทั้งในระดับบุคคล ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ เป็นปัญหาสำคัญของชาวโลกในทุกวันนี้ ๓. ผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนาพบว่า ข้อแตกต่างของพฤติกรรมที่เกิดจากการนำทฤษฎีทางตะวันตกมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการนำหลักพุทธธรรมมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่บ้าง คือ ผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกมีลักษณะฉาบฉวย กล่าวคือไม่มีความยั่งยืนเหมือนนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนา ซึ่งจากการสัมภาษณ์พระมหาเถระ พระนักเผยแผ่ คณะผู้บริหาร ผู้นำองค์กร และกลุ่มผู้มีชื่อเสียงในสังคมพบว่าผลการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกมีเพียงศักยภาพของร่างกาย และสติปัญญา ทักษะ ความสามารถเฉพาะในงานที่ทำหรือผลเฉพาะด้านการงาน แต่ผลลัพธ์การพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนามีลักษณะที่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) กล่าวคือ การพัฒนานั้นเป็นการพัฒนาในทุกๆ มิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย ด้านจิตใจ หรือด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ชีวิตอย่างสมดุล ด้วยหลักการ “เดินทางสายกลาง” (Middle Way)

ผลลัพธ์ส่วนสุดท้ายของการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งสองรูปแบบ มีทั้งข้อดี และข้อเสียที่แตกต่างกัน เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามทฤษฎีตะวันตกนั้นมีจุดอ่อน คือ ต้องปรับเปลี่ยนและคิดค้นทฤษฎีใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบโจทย์ หรือสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีจุดอ่อน ที่ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาจะให้ผลที่ล่าช้า และมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวนี้ทำให้คนภายนอกที่ไม่เข้าใจ มองว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้ผลที่เป็นจริง ^{๖๓}

พระครูวิริยญาณสุนทร (จรินทร์ ญาณวีโร) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นสามเณร คิดเป็นร้อยละ ๘๓.๘ มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๙ มีการศึกษาทางโลกต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ

^{๖๓} พระศักดิ์ดา วิสุทธิธำณ (มรดา), “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๗๘.๓ ด้านการศึกษาทางธรรม นักธรรมเอก คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๔ ด้านการศึกษาเปรียญธรรมเปรียญธรรม ๑-๒ /๓ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๙ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยมากทุกด้าน

ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา ซึ่งแยกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา กรณีศึกษาวัดตากฟ้า โดยภาพรวมแตกต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรมต่างกัน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนปัจจัยด้านอื่นๆ มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกันทุกด้าน

ข้อเสนอแนะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้าควรจัดทำรูปแบบการฝึกอบรมให้ความรู้ที่เป็นมาตรฐานแก่พระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาทุกระดับตระหนักถึงความมีระเบียบวินัย รับผิดชอบต่อหน้าที่

จัดอบรมเป็นประจำทุกภาคเรียนในการนำเอาหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่ พระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาและปฏิบัติธรรม สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติพัฒนาด้านกาย จิตใจ และสติปัญญาให้สูงขึ้น ^{๖๔}

พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธธนาโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๒ - ป.๕.๓ วุฒิการศึกษาสามัญญะระดับปริญญาตรี มีพรรษามากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส และระยะจำพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปีบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุขและด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก ^{๖๕}

^{๖๔} พระครูวีระญาณสุนทร (จรินทร์ ญาณวีโร), "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา : กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๖๕} พระครูสุวรรณวรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธธนาโณ), "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระมหากษัตริย์ไทย ภาทภูริ (ยัมเกิด) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระราชปัญญาเวที (ริต ริตเวที) ผลการวิจัยพบว่า ๑. ทฤษฎีตะวันตกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ กรอบทฤษฎีหลักทั้ง ๓ ประการ คือ ๑. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) ๒.ทฤษฎีระบบ(System Theory) ๓.ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychological Theory) ซึ่งกรอบทฤษฎีทั้ง ๓ นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกรอบทฤษฎีที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการเพิ่มพูนความสามารถ ความมีประสิทธิภาพ และความมั่นคงให้กับองค์การได้เป็นอย่างดี ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างผลผลิต และความสำเร็จให้กับองค์การได้ในที่สุดนั้นองค์การต่าง ๆ จะต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปกับกิจกรรมหลักทั้ง ๓ ด้าน คือ ๑.การฝึกอบรม(Training) ๒.การศึกษา (Education) และ ๓.การพัฒนา (Development) นั่นเอง

๒. พระพุทธองค์ทรงวางหลักไตรสิกขาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (พุทธบริษัท ๔) โดยทรงมองว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนได้ และมนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งการฝึกทุก ๆ ด้าน ซึ่งหลักการดังกล่าวของพระพุทธองค์ ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา หลักการฝึกความประพฤติสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีวะ (หมายรวมเอาองค์มรรค คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ) เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยใช้ศีลเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษา และการพัฒนามนุษย์ ๒) อธิจิตตสิกขา หลักการฝึกปรือในด้านคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต (หมายรวมเอาองค์ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ) สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ยกกระตบจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ในด้าน คุณธรรม กล่าวคือ ความมีจิตใจแน่วแน่มั่นคง มีสติ และสมาธิ ๓) อธิปัญญาสิกขา หลักการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ (หมายรวมเอา สัมมาทิฎฐิและสัมมาสังกัปปะ) ปัญญา

๓.บทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของพระราชปัญญาเวที สามารถสังเคราะห์เข้าในหลักการบริหารกิจการคณะทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ที่โดดเด่น กล่าวคือ การมีวิสัยทัศน์และการสร้างแรงบันดาลใจ ซึ่งนับได้ว่าการปฏิบัติงานในแต่ละด้านดังกล่าวของพระราชปัญญาเวที มีส่วนในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของสังคมที่สำคัญอีกแรงหนึ่ง รวมทั้งยังมีรูปแบบในการปฏิบัติงานที่สามารถนำไปประยุกต์ให้เข้ากับหลักทฤษฎีตะวันตกและหลักพุทธวิธี กล่าวคือ พระราชปัญญาเวทีได้ใช้หลักในการบริหาร

จัดการองค์กรในรูปแบบของระบบเปิด และการมีความพยายามที่จะสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้
 นั้นเอง^{๖๖}

พระสุริยา ส่วโร (ดวงปัญญา) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนว
 ทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : กรณีศึกษา
 โรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต ผลการวิจัยพบว่า ๑. ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการ
 พัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่าโดยรวม ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตาม
 รายด้านพบว่าทุกด้าน ได้แก่ ด้านบริหารการจัดการศึกษาด้านการจัดหลักสูตร ด้านการจัดการ
 เรียนการสอน ด้านการวัดผลประเมินผล และด้านบุคลากร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยที่
 ด้านการจัดหลักสูตรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการจัดการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยมี
 ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดในแต่ละด้าน ได้แก่ (๑) การวางแผนการพัฒนาการจัดการศึกษาให้
 ก้าวหน้า (๒) เนื้อหาวิชาเน้นการนำความรู้มาหล่อหลอมจิตใจให้เป็นคนดี (๓) ครูสามารถ
 ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนได้เข้าใจเป็นอย่างดี (๔) การวางแผนพัฒนาการวัดผลประเมินผล (๕)
 การวางแผนพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน

๒. สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ พบว่า สภาพ
 ปัญหาตามความคิดเห็นที่มีความถี่สูงได้แก่ (๑) ผู้บริหารไม่ได้กำหนดคุณสมบัติ และสรรหา
 บุคลากรที่มีความรู้มีความเชี่ยวชาญเข้ามาปฏิบัติงาน (๒) หลักสูตรเน้นให้นักเรียนเกิดทักษะ
 ความรู้มาประยุกต์เข้ากับการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันได้น้อย (๓) สื่อเทคโนโลยีประกอบการ
 เรียนการสอนไม่มี (๔) ความยุติธรรมเกี่ยวกับการดำเนินการสอบ (๕) บุคลากรครูไม่พอ โดยมี
 แนวทางแก้ไขตามความคิดเห็นที่มีความถี่สูง ได้แก่ (๑) ควรมีระบบการคัดเลือกอาจารย์ตาม
 ความรู้ ความสามารถ และตรงกับสาขาที่ต้องการเข้ามาปฏิบัติงาน (๒) การจัดหลักสูตรควร
 พิจารณาถึงเหตุการณ์สภาพจริงของสังคม จัดให้เป็นสากลและมีมาตรฐาน (๓) รัฐและคณะสงฆ์
 ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์การศึกษา และฝึกทักษะแก่อาจารย์ผู้สอน (๔) การ
 ประเมินผลไม่ควรเน้นความจำอย่างเดียวและควรมีกรรมการกลางควบคุมการสอบ^{๖๗}

วิษญาภา เมธีวรฉัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลัก
 อริยบท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบ

^{๖๖} พระมหาภักตร์ภูวโนโย ภทฺทภฺทฺริ(ยิ้มเกิด), "ศึกษายทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของ
 พระราชปัญญาเวที (จิต รัตเวที)", *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๖๗} พระสุริยา ส่วโร (ดวงปัญญา), "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของ
 คณะสงฆ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวงสะหวันนะเขต",
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
 ๒๕๕๓).

แบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๖๘ มีอายุต่ำกว่า๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านจิตตปัญญา ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน

แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต ^{๖๘}

สุทธิพร รัตนธรร ศรีธธา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธ ในทัศนะของพระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ มีป้อมเกิดมาจากการพัฒนาโลกเฉพาะด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาวิกฤตต่อสิ่งแวดล้อมในยุคสภาพแวดล้อมได้มีการตั้งคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ได้จัดทำรายงานสำคัญชื่อ OUR COMMON FUTURE บัญญัติศัพท์ "การพัฒนาที่ยั่งยืน" ต่อมาได้นำมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาโลกโดยกำหนดแผนปฏิบัติการ ๒๑ อันมีแนวทางพัฒนาระบบนิเวศน์เพิ่มขึ้นมาคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งใช้วิธีทางเศรษฐศาสตร์เป็นตัวชี้วัด มีอุปสรรคที่รากฐานแนวคิดพิชิตธรรมชาติแบบประนีประนอมในระบบทุนนิยม เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ด้วยการยอมรับและยับยั้งความต้องการประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อคนรุ่นปัจจุบันและอนาคตอยู่ได้ดีอย่างเท่าเทียมและยุติธรรม

การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) มีที่มาจากหลักพุทธธรรมซึ่งเป็นระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง แต่มีได้ใช้ชื่อว่าการพัฒนาที่ยั่งยืน ท่านแสดงมุมมองวิธีการแก้ปัญหาขององค์การสหประชาชาติ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนา

^{๖๘}วิชาภา เมธีวรฉัตร, "การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ด้วยหลักมัชฌิมาปฏิปทา ไตรสิกขา และหลักมัตตัญญูตา ที่เป็นกระบวนการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตของคนทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณาการ มีตัวชีวิตที่เป็นรูปธรรม เรียกว่า สุขภาวะองค์รวมทำให้เกิดความสุขที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติแวดล้อม แต่กิเลส ได้แก่ ตัณหา มานะ และมิถนาทัญญู ยังเป็นอุปสรรคที่คนต้องแก้ไขเพื่อประโยชน์อันอำนวยสันติสุขแก่มนุษย์และธรรมชาติต่อไป

เมื่อเปรียบเทียบการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งสองเรื่องแล้ว พบว่า มีแนวทางการแก้ปัญหาที่คน แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธเพ่งมองคุณค่าและปัญหาอุปสรรคของคนลึกละเอียดถึงขั้นกิเลส เนื่องมาจากรากฐานแนวคิดที่แตกต่างกัน คือ แบบตะวันตกแยกคนออกจากธรรมชาติ และพึงรับประโยชน์ในฐานะเจ้าของธรรมชาติ อันเป็นอุปสรรคของการพัฒนาที่ยั่งยืนตลอดมาเป็นเวลานาน อีกทั้งตัวชีวิตแบบเศรษฐศาสตร์ไม่มีความละเอียดพอกับค่าของความจริงตามธรรมชาติ ส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) มีรากฐานความคิดว่าคนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ อยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัยเช่นเดียวกัน จึงสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน^{๖๙}

ยศ งามมูลแสน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ พบว่า มีความสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) บุคคลพึงพัฒนาตนเองทั้งในแง่ของพฤติกรรม (๒) สังคม (๓) อารมณ์ (๔) จิตใจ และการพัฒนาชุมชนในงานวิจัยนี้ เน้นถึงการพัฒนาตนโดยเศรษฐกิจแนวพุทธ และใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเยี่ยมเยียนตามบ้านของสมาชิกในชุมชน การอภิปรายกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน การสาธิตสินค้า นอกจากนั้น ชุมชน คือ การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเพื่อร่วมกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง โดยจะต้องมีหลักปรัชญาในการทำงานด้วย อีกทั้งจะต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ พึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด ส่วนเหตุของปัญหาเยาวชนในพื้นที่ เกิดจาก ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในมาจากตัวเยาวชนเองภายนอก เช่น เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมเมือง เพื่อนๆ และจากปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น สถานเริงรมย์ ร้านเกมส์ ศูนย์สรรพสินค้าสะดวกซื้อต่างๆ จำนวนมากซึ่งผลของการพัฒนาชุมชน คือ การจัดกิจกรรมการเยี่ยมเยียนตามบ้าน การสาธิต จัดนิทรรศการ รมณรงค์ไม่สูบบุหรี่ และต่อต้านยาเสพติด ศึกษาไปดูงานในชุมชนอื่น และกิจกรรมการอ่านข่าวประชาสัมพันธ์เด็กและเยาวชนในชุมชน

^{๖๙} สุทธิพร รัตนธร ศรีทรา, “ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรม พบว่า การพัฒนาชุมชนย่อมมีผลกระทบข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ในหลายด้าน คือ ทำให้เยาวชนขาดจิตสำนึกในคุณค่าของหลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรม เช่น อาจจะทำปัญหาการทำร้ายร่างกายกันง่ายขึ้น ขาดสติยับยั้งจิตใจ ชอบใช้ความรุนแรงมากกว่าเหตุผลทางปัญญาเมื่อประสบกับปัญหาที่แก้ไขไม่ได้ มีผลกระทบต่อครอบครัวของเยาวชนเองที่จะต้องคอยแก้ปัญหาต่างๆ อยู่เสมอๆ เช่น หนีเรียนเที่ยวตามห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองขอนแก่น ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ของการปกครอง การดูแลของประธานชุมชนและคณะกรรมการที่จะต้องตรวจสอบ สอดส่องดูแลเพื่อป้องกันไม่ให้เยาวชนในชุมชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องที่มีผิดกฎหมาย เช่น การขายบริการทางเพศ การขายสิ่งเสพติด และมีผลกระทบต่อสถานศึกษา ซึ่งครูอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องทำงานอย่างหนัก เพราะมีนักเรียนที่ไม่เข้าเรียนบ้าง ไปเที่ยวเตร่บ้าง หรือมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในโรงเรียน ต้องว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษไปตามเหตุการณ์นั้นๆ

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓ การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเยาวชน พบว่า ผู้ปกครอง ประธานชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ได้ให้การอบรม ปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนในด้านต่างๆ ตามหลักกุศลกรรมบถ ไตรสิกขา และการปลูกจิตสำนึกการทำงานที่สุจริต การปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนเกิดความสามัคคีในระดับสาธารณะ การปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนให้รู้จักหน้าที่ตามหลักทศ ๖ และการปลูกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนตามหลักสังคัมสงเคราะห์^{๑๐}

อนุกุล บุญรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง ๔๖-๕๕ ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี มีชั้นยศนายทหารประทวน และมีอายุราชการต่ำกว่า ๕ ปี ๒.การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านกายภาวนา ด้านศีลภาวนา ด้านจิตตภาวนา และด้านปัญญาภาวนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อจำแนกรายด้านเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ด้านศีลภาวนาอยู่ในระดับมากที่สุด ด้านจิตตภาวนา และกายภาวนา อยู่ในระดับปานกลาง และด้านปัญญาภาวนา อยู่ในระดับน้อยที่สุด ๓. การเปรียบเทียบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๕ ด้าน คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ชั้นยศและอายุราชการ แตกต่างกันไป มีระดับความเห็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวนา ๔ ของ

^{๑๐}ยศ ถามูลแสน, “ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

กองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .๐๑ ๔. แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตามหลักภาวะ ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ ต่อบุคลากรของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ รวมทุกด้าน โดยรวมอยู่ในระดับความคิดเห็นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะ ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑ มีการพัฒนาอยู่ในระดับดี มีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการพัฒนากุศลกร^{๗๑}

วรวิทย์ บุญยะดาษ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสโดยภาพรวมส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนในระดับต่ำ เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่าด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสมีภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนในระดับสูง ส่วนด้านการบริหารวัดเจ้าอาวาสส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนในระดับต่ำ และด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เจ้าอาวาสส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนในระดับต่ำ ๒. การทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า อายุและระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนอายุพรรษา ระดับการศึกษา และสมณศักดิ์ มีความสัมพันธ์กับภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาสอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๗๒}

ไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺเณโชโต) ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺเณโชโต) ท่านเป็นแบบอย่างที่ดี เคร่งครัดระเบียบวินัย วางระเบียบแบบแผน ข้อวัตรไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เสียสละ โดยมุ่งหวังให้เกิด

^{๗๑}อนุกุล บุญรักษา, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวะ ๔ ของกองบัญชาการมณฑลทหารบกที่ ๓๑”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๗๒}วรวิทย์ บุญยะดาษ, “ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐).

ประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสาธาณชนทั้งในด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏประจักษ์เป็นผลงานสืบมา

การประยุกต์แนวคิดในการพัฒนาสังคมของพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺเฑโชโต) พบว่า ท่านได้นำหลักธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม ด้านการปกครองท่านได้ปรับปรุงและประยุกต์หลักสัปปริสรธรรม ๗ ได้อย่างเหมาะสม ด้านการศาสนศึกษาได้วางรากฐานของชีวิตโดยการประยุกต์หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาเพื่อการดำรงชีวิตให้ถูกต้อง ด้านการเผยแผ่ได้ประยุกต์แนวคิดจากหลายทฤษฎีมาใช้กับประชาชนอย่างมีผลสำเร็จ ด้านการสาธารณูปการ ท่านได้พัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างเหมาะสม ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ท่านได้ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ สงเคราะห์สังคมเพื่อให้ได้รับประโยชน์และความสุขอย่างแท้จริง^{๗๓}

วันวิสาข ล้ำตระกูล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยพบว่า หลวงพ่อพูลและพระน้ำฝนมีการใช้กลยุทธ์ที่มีความแตกต่างกัน โดยหลวงพ่อพูลจะเน้นการใช้ตนเองเป็นสื่อบุคคลในการสื่อสารทั้ง ๓ ด้าน และเป็นการสื่อสารเชิงอวัจนะเป็นส่วนมาก ในขณะที่พระน้ำฝนจะเน้นการสื่อสารที่เป็นเชิงวัจนะ โดยเป็นการสื่อสารที่ตรงไปตรงมา สำหรับในเรื่องของการสื่อสารภายนอกวัดนั้น หลวงพ่อพูลจะเป็นการสื่อสารเชิงรับ โดยที่การสื่อสารนั้นเป็นผลมาจากการสื่อสารในด้านอื่นๆ เช่น กิจกรรมของวัดที่จัดขึ้นเป็นประจำ ก็กลายมาเป็นการสื่อสารภายนอกวัดอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ หลวงพ่อพูลยังมีความโดดเด่นในเรื่องของวัตถุมงคล จนทำให้เกิดการสื่อสารแบบปากต่อปากเกิดขึ้น ในประเด็นของอิทธิปาฏิหาริย์ในวัตถุมงคลของท่าน สำหรับพระน้ำฝน การสื่อสารที่โดดเด่นคือ เป็นการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนเป็นส่วนมาก ผลการวิจัยพบว่า ในช่องพระน้ำฝน มีการสื่อสารผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ มากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ รวมไปถึงสื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งเกิดจากการที่พระน้ำฝนมีการวิเคราะห์ผู้รับสารทำให้สามารถเลือกสื่อที่ครอบคลุมกลุ่มผู้รับสารได้มากขึ้น

สำหรับผลการวิจัยในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณนั้น พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า เห็นด้วยอย่างยิ่งกับการนำหลักธรรมหลวงพ่อพูลไปใช้ คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๗๒ และการเป็นแบบอย่างที่ดี คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๔๕ รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการเข้าวัดไปในทางที่ดีขึ้นร้อยละ ๗๓.๔๕ สำหรับพระน้ำฝนในเรื่องของการนำหลักธรรมของพระน้ำฝนไปใช้ ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่าง เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๓๘ และเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการทำหน้าที่ของสื่อบุคคลที่มีต่อการพัฒนาชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๔๑ ส่วน

^{๗๓}ไอศูรย์ อินทร์เพชร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี(แก้ว สุวณฺเฑโชโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

ประเด็นของการทำหน้าที่ของสถาบันทางศาสนานั้น ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับการทำหน้าที่ดังกล่าวของวัดไผ่ล้อม ได้แก่ การสร้างอาชีพให้คนในชุมชน และด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๕๙ และ ๖๕.๘๖ นอกจากนี้ จากผลวิจัยยังพบว่า การทำหน้าที่สถานที่ท่องเที่ยวเชิงวิถีพุทธของวัดไผ่ล้อมนั้น ไม่ได้ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของชุมชนแต่อย่างใด คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๔๘ ซึ่งอธิบายได้ว่า วัดไผ่ล้อมได้ทำหน้าที่ที่ถูกต้องในเรื่องของการพัฒนา คือ การพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจควบคู่กันไป

กลยุทธ์การสื่อสารของหลวงพ่อบุญและพระน้ำฝนนั้น มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะผลจากภูมิหลังที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ บุคลิกลักษณะ การศึกษา สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อลักษณะการสื่อสารทั้งสิ้น จะเห็นได้จากผลการวิจัยว่า หลวงพ่อบุญและพระน้ำฝนต่างก็มีบุคลิกภาพ ความเชี่ยวชาญ ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งได้กลายมาเป็นปัจจัยความแตกต่างของการสื่อสารของพระเจ้าอาวาสทั้ง ๒ รูป ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม การสื่อสารที่จะส่งให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีที่สุดนั้น ผู้ส่งสารควรเลือกใช้วิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนเอง นอกจากนี้ในงานวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า วัดควรมีการพัฒนาต่อชุมชนบริเวณรอบวัด โดยการพัฒนานั้นต้องทำควบคู่กันไป ระหว่างด้านวัตถุ คือ การสร้างสาธารณประโยชน์และพัฒนาทางด้านจิตใจ อันเป็นหน้าที่หลักของวัดและพระสงฆ์ในการทำหน้าที่ดังกล่าว^{๙๔}

พิชิต คำพลงาม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ด้านสังคมและการศึกษา พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ชุมชน นักเรียน นักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดู เด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี พร้อมกับพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมในท้องถิ่น

ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์หลายรูปได้หาทางช่วยเหลือสังคมทางด้านเศรษฐกิจในหลายรูปแบบ โดยร่วมมือกับหน่วยราชการ โดยแนะนำให้ประชาชนทำงานสร้างรายได้ เช่น การเลี้ยงปลา เพื่อยกฐานะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญมาเป็นผู้ฝึกสอนอาชีพแก่ประชาชนในการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ เป็นต้น

^{๙๔} วนวิสารห์ ล้ำตระกูล, “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

ด้านวัฒนธรรม พระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมประเพณีตนเป็นแบบอย่างของชุมชนตามที่ตนเองอาศัยอยู่ เพราะอาศัยปัจจัยสี่จากชุมชนตลอด พระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และสภาพแวดล้อมของชุมชน จึงเห็นได้ว่าสังคมชาวอีสานอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข สามัคคี จนนับถือเป็นแบบอย่าง ถ่ายทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลังเป็นที่ยอมรับของชุมชน สังคมอื่นๆ ต่อไป

ด้านสาธารณสุข พระสงฆ์ได้ดำเนินการเกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐาน คือ เรียนรู้เรื่องการรักษาเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้าน จัดตั้งตู้ยาสามัญประจำบ้าน ปลูกสมุนไพรในบริเวณวัด รวบรวมความรู้การรักษาแบบพื้นบ้าน แนะนำหรือจัดหาหน้าสะอาดสำหรับหมู่บ้าน จะป้องกันโรคไปได้มาก และแนะนำเรื่องการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพอย่างอื่น ๆ จัดอบรมแก่พระสงฆ์และชาวบ้านให้มีความรู้ในการสาธารณสุขเบื้องต้น โดยเชิญวิทยากรจากสถานีอนามัย อำเภอ จังหวัด

ด้านสิ่งแวดล้อม พระสงฆ์อยู่ในป่าอย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ ทำงานเผยแพร่ความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าให้กับชุมชน และจัดการป่าให้สมบูรณ์และเป็นประโยชน์แก่ชุมชน ปลูกจิตสำนึกร่วมในการอนุรักษ์ป่าทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประชาชน และองค์กรทุกระดับอย่างเชื่อมโยงบนฐานของความร่วมมือ

บทบาทการพัฒนาท้องถิ่นของพระสงฆ์อำเภอภูเวียงที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในทัศนะของชุมชนมากที่สุด คือ การเผยแพร่ศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่อยากเห็นบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในอนาคตของพระสงฆ์อำเภอภูเวียงด้านศีลธรรมมากกว่าบทบาทอื่นเพราะชีวิตจะดีงามมีความสุข ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรือง สังคมจะร่มเย็นเป็นสุข ได้ด้วยการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป^{๗๕}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่า การพัฒนานั้นเป็นความหมายกว้าง โดยจะนำไปรวมกับงานด้านอื่นๆ แล้วแปลได้ว่าการปรับปรุง หรือการทำงานด้านนั้นๆ ให้ดียิ่งๆ ขึ้น ซึ่งจากงานวิจัยข้างต้น จะเป็นการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาของวัดและเจ้าอาวาสบ้าง และบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งความหมายโดยรวม ก็จะพบได้ว่าการพัฒนา ซึ่งเป็นงานในเบื้องต้นของการที่จะทำให้สิ่งต่างๆ ต่อไปนั้นให้เกิดมีความเจริญรุ่งเรืองขึ้น และนำไปสู่การปรับปรุง การพัฒนาให้ดีขึ้น ในงานต่างๆ นั้น ต่อไป

^{๗๕}พิชิต คำพลงาม, “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๙).

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษาวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

พระมหาวิชัย ยติชโย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาวัดให้เหมาะสมแก่การปฏิบัติธรรมให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญ ได้แก่ (๑) ความพร้อมในการพัฒนาของวัด คณะสงฆ์ ชุมชน (๒) การวางแผนพัฒนาวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมจะต้องคำนึงถึงสถานที่(อาวาส) ที่บิณฑบาต(โคจรคาม) อาหาร(โภชนะ) บรรยากาศ(อุตุ) ความพร้อมและความเข้าใจของบุคลากร(ปุคคละ) (๓) ความชัดเจนในการกำหนดหลักสูตรและการกระบวนกรอบรมที่ผู้มาปฏิบัติแล้วจะสามารถได้รับประโยชน์ รวมถึงนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาวัดเป็นสำนักปฏิบัติธรรม(ภัสสะ) (๔) การจัดทำแผนของโครงการจะต้องสนับสนุนการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องในคัมภีร์พระพุทธศาสนา (อิริยาบถ) (๕) ความศรัทธาและความเชื่อมั่นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อสำนักปฏิบัติธรรม

นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า ทักษะคติของบุคคลภายนอกที่มีต่อการพัฒนาวัดและความร่วมมือร่วมแรงกันของสมาชิกในวัด เป็นปัจจัยความสนับสนุนที่สำคัญต่อความสำเร็จ

จากผลการวิจัย รูปแบบของสถานที่ที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติธรรม คือ สัปปายะ ๗ ได้แก่ ๑. อาวาสสัปปายะ ๒. โคจรสัปปายะ ๓. ภัสสสัปปายะ ๔. ปุคคลสัปปายะ ๕. โภชนสัปปายะ ๖. อุตุสัปปายะ ๗. อิริยาปถสัปปายะและมีกัลยาณมิตรเป็นเครื่องสนับสนุน วัดนาคมีคุณลักษณะสัปปายะ๗ และกัลยาณมิตรซึ่งเป็นคุณลักษณะครบถ้วนดังในคัมภีร์พระพุทธศาสนาตามที่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำหนด^{๗๖}

สกุณา ปิ่นงาม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ผลการวิจัยพบว่า ทักษะคติของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีต่อวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร โดยที่ความรู้สึกโดยรวมนั้น อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ซึ่งถือว่าเป็นผลดี ที่สถานที่ท่องเที่ยวภายในประเทศยังสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ทั้งยังสามารถสร้างแนวทางเพื่อการพัฒนาสู่ความพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น สำหรับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีต่อวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากไม่เคยมาเที่ยววัด

^{๗๖}พระมหาวิชัย ยติชโย, “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

อรุณวรารามราชวรมหาวิหารมาก่อน โดยที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่นั้น รู้จักวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร จากสื่อต่างๆ อาทิเช่น โทรทัศน์ หนังสือนิตยสาร อินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถใช้เป็นหนทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาวัดอรุณฯเพิ่มมากขึ้น โดยวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเลือกมาท่องเที่ยววัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพราะความสวยงามของสถานที่ ซึ่งความรู้สึกเมื่อนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารแล้วนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความประทับใจสำหรับในส่วนของความสำคัญของปัญหาภายในวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญกับปัญหาในทุกๆ ด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งนับว่านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับทุกปัญหาในการเดินทางมาเยี่ยมชมวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร จึงสามารถนำความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีต่อวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารมาสร้างเป็นแนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น โดยการที่ผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ ควรช่วยกันสอดส่องดูแล รักษาและอนุรักษ์ในสถานที่ ทั้งยังควรออกกฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นรูปธรรม ที่สามารถปฏิบัติและควบคุมได้จริง ทั้งในส่วนของการมาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจต่างๆ ภายในวัด สำหรับปฏิบัติในการมาท่องเที่ยวหรือจะเป็นการประกอบธุรกรรมต่างๆ ภายในวัด ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทุกคนจะใช้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้คงไว้ซึ่งความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม สามารถดึงดูดผู้มาเยือนได้ตลอดไป^{๗๗}

พระอวยชัย อินศรีเมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดมี ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัด และ ปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัด ได้แก่ สภาพทางกายภาพ วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัด มีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชน เป็นพื้นที่ราบ ไม่เป็นอุปสรรคในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างพอเพียง สภาพป่าไม้ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก บุคลิกภาพของผู้นำสงฆ์ วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง ๕ วัด เป็นผู้ที่ประชาชนเคารพ เลื่อมใส ศรัทธา มีจริยวัตรที่สำรวม สุขุม เมตตา เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำสงฆ์ สุขภาพสมบูรณ์ไม่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติศาสนกิจ บริหารด้วยคุณธรรม ยุติธรรม และให้อภัย มีความรู้ความสามารถทั้งทางโลกและทางธรรม มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาได้ตามความเหมาะสมของสังคมปัจจุบัน

^{๗๗} สุกุณา ปิ่นงาม, “แนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓).

ปัจจัยภายนอกวัด ได้แก่ กิจกรรมบริการชุมชน มีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวอีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ภาคฤดูร้อน กิจกรรมรักษาโรค กิจกรรมป้องกันยาเสพติด กิจกรรมการศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนในเขตอำเภอบรบือ ทั้ง ๕ วัดให้ความร่วมมือกับวัดในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีเป็นอย่างดี เข้าร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญทางราชการ มีการดูแลอาคารสถานที่ของวัด ซึ่งเป็นสมบัติของส่วนร่วม มีการส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาและอุปสมบทอยู่เป็นประจำทุกปี มีการรักษาศิลปะในเทศกาลเข้าพรรษา และชุมชนเข้าร่วมพัฒนาวัดในรูปแบบของคณะกรรมการวัด^{๗๘}

ชาญณรงค์ หินเกิด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ๑.พระสังฆาธิการส่วนใหญ่ใช้วัดของตนเองเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ปกครองวัดด้วยความเรียบร้อย เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามบทบาทหน้าที่ด้วยดีเสมอมา ปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัดให้สะอาดและร่มรื่น รวมทั้งให้สาธารณสงเคราะห์ได้ตามฐานะานุรูป ๒.การพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคามทั้ง ๕ ด้าน พระสังฆาธิการประสบปัญหาสำคัญ ได้แก่ ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ ห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พระสังฆาธิการได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบ และชุมชนช่วยแก้ปัญหา ทำให้การพัฒนาวัดดำเนินมาได้ในระดับหนึ่ง^{๗๙}

พระครูहितศรัทธธรรม (สุพจน์ ปสาโท) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยกิจกรรม ๕ ส ของวัดท่าซุด อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการพัฒนาวัดด้วยกิจกรรม ๕ ส ของวัดท่าซุด อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านสะสาง ด้านสะดวก ด้านสะอาด ด้านสุขลักษณะ ด้านสร้างนิสัย มีปัญหาอยู่ในระดับน้อยทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อปัญหาการพัฒนาวัดด้วยกิจกรรม ๕ ส ของวัดท่าซุดในภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันและรูปแบบการพัฒนาวัดด้วยกิจกรรม ๕ ส ของวัดท่าซุด มีขั้นตอนดังนี้ คือ การวางแผนการบริหารงาน ปฏิบัติตาม

^{๗๘} พระอวยชัย อินศรีเมือง, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

^{๗๙} ชาญณรงค์ หินเกิด, “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

แผนงาน / โครงการ / กิจกรรม ติดตามประเมินผลการบริหารงานตามแผนงาน / โครงการ / กิจกรรม นำผลการประเมิน / ไปใช้ในการปรับปรุงการบริหารงาน และวางแผน ต่อไป^{๕๐}

พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ทุกวัดได้ร่วมกันพัฒนาวัดทั้ง ๖ ด้าน คือ การพัฒนาวัดด้านการปกครอง ได้มีการวางมาตรการและออกกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามแบบแผนแห่งพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุและสามเณรได้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัด การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษา ได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาต่างๆ ของคณะสงฆ์และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางด้านพระสงฆ์วัดเซตุนได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมแผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรด้วย การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน และทุนอาหารกลางวันวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนแก่สถานศึกษา ได้บรรยายอบรมและเป็นครูพระช่วยสอนตามสถานศึกษาต่างๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดกุฎีคำ วัดเกตการาม และวัดท่าสะอาดได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของเด็กเยาวชนในชุมชน และวัดเซตุนได้ให้บริการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน การพัฒนาวัดด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้ดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรมด้วยการเทศน์ การอบรมบรรยายให้แก่ประชาชนตามโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด และได้ร่วมกับประชาชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นเป็นประจำ ทางด้านพระสงฆ์วัดสันป่าข่อย ได้จัดกิจกรรมปาฐกถาธรรมให้แก่ประชาชนทุกวันอาทิตย์ในช่วงเข้าพรรษา การพัฒนาวัดด้านการสาธารณูปการ ได้มีการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้พัฒนาปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดและอาคารสถานที่ของวัด และให้ประชาชนได้เข้ามาใช้อาคารสถานที่ของวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดเกตการามได้ร่วมกับประชาชนจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นในวัด เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุต่างๆ และเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พระสงฆ์วัดท่าสะอาดวัดเมืองกาย และวัดสันป่าข่อยได้ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในด้านศิลปะการแสดงพื้นเมืองและดนตรีพื้นเมือง และการพัฒนาวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชนหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ของวัด ได้จัดตั้งมูลนิธิ

^{๕๐} พระครูนิทัศน์วรธรรม (สุพจน์ ปสาโท), “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยกิจกรรม ๕ ส ของวัดท่าซุด อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๐).

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวัด การศึกษาของเยาวชนและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมถึงการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรการกุศลต่างๆ และได้ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชนที่ยากไร้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารและที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ

การพัฒนาวัดของพระสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนี้ มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ประชาชน ประชาชนได้ตระหนักและเห็นบทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและได้ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ทำนุบำรุงกิจการงานด้านต่างๆ ของวัด ประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ที่วัดอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตลอดไป^{๙๑}

พระมหาอาคม ปญฺญารโ (บุญยัง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุงผลการวิจัยพบว่า ด้านคุณลักษณะความเป็นผู้นำ ของเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทาย พบว่า มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนคุณลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำชุมชนบ้านปากแพรก และผู้นำชุมชนวัดบางแก้วผดุงธรรม มีคุณลักษณะความเป็น ผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แต่ผู้นำชุมชนวัดอุดมวารารามและผู้นำชุมชนบ้านพนางตุง มีคุณลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

แนวทางการบริหารและการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ด้านลักษณะของการพัฒนานั้นพบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทายและผู้นำชุมชน มีการพัฒนาด้านศาสนวัตถุ / สถานที่ ทุกๆ ด้าน ยกเว้นการจัดตั้งศูนย์พัฒนาอาชีพและการฝีมือต่างๆ ของชาวชุมชนขึ้นภายในวัด และการจัดตั้งศูนย์เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ขึ้นภายในวัด การพัฒนาด้านศาสนบุคคล / บุคลากร พบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทายและผู้นำชุมชนมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน แต่ผู้นำชุมชนมีการจัดระเบียบการบริหารและการปกครองแก่คณะกรรมกรชุมชนและประชาชนในชุมชนของตนเพิ่มเข้ามาด้วย การพัฒนาด้านศาสนพิธี/กิจกรรม พบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทายและผู้นำชุมชน มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน แต่สิ่งที่ผู้นำชุมชนไม่ได้ช่วยเหลือเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัด คือ การจัดนิทรรศการงานวันสำคัญต่างๆ ทางพระพุทธศาสนา และการปรับปรุงรูปแบบของการประกอบศาสนพิธีหรือพิธีกรรมทางศาสนาที่เหมาะสมและถูกต้องแก่ชาวชุมชน

ส่วนแนวทางการบริหารและการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ด้านลักษณะของการเรียนรู้นั้น พบว่า เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน มีการส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบที่ตรงกัน

^{๙๑}พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

แต่สิ่งที่มีการส่งเสริมน้อย คือ การส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนธรรมะในโรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือในโรงเรียนต่างๆ และการส่งเสริมการเรียนพระปริยัติธรรม สายสามัญแก่พระภิกษุและสามเณร การส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบ พบว่า เจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนมีการส่งเสริมที่ตรงกัน แต่สิ่งที่มีการส่งเสริมน้อย คือ การสร้างศูนย์เผยแผ่ ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของชาวชุมชนขึ้นภายในวัด การจัดตั้งศูนย์ฝึกและส่งเสริมอาชีพต่างๆ แก่ชาวชุมชนภายในวัด การสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน การสร้างศูนย์อบรม และปฏิบัติกรรมฐาน และการสร้างศูนย์ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนแบบถาวรขึ้นในวัด

ด้านปัจจัยการบริหารงานของเจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทาย และผู้นำชุมชน ที่ช่วยส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น พบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทาย มีความสามารถในด้านการบริหารงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้นำชุมชนบ้านปากแพรกและผู้นำชุมชนวัดบางแก้วผดุงธรรมมีความสามารถในด้านการบริหารงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก แต่ผู้นำชุมชนวัดอุดมวาราราม และผู้นำชุมชนบ้านพนางตุง มีความสามารถในด้านการบริหารงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง^{๕๒}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่า การพัฒนาวัด จะต้องมีการพัฒนาในภาพรวม บางรายงานว่าจะต้องมีการปรับปรุงสถานที่และบริเวณวัด โดยบางงานวิจัยใช้วิธี ๕ส คือในภาพรวมทั้ง ๕ ด้าน คือ ด้านสะอาด ด้านสุขลักษณะ ด้านสร้างนิสัย บางว่า ต้องมีการพัฒนาทั้ง ๖ ด้าน คือ การพัฒนาวัดด้านการปกครอง การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษา การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ การพัฒนาวัดด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม การพัฒนาวัดด้านการสาธารณูปการ การพัฒนาวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ รวมถึงต้องการให้มีการพัฒนาด้านศาสนวัตถุ/สถานที่ การพัฒนาด้านศาสนบุคคล/บุคลากร การพัฒนาด้านศาสนพิธี/กิจกรรม ซึ่งในบางพื้นที่ที่มีการประสบปัญหา เช่น ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มที่ เนื่องจากห้องสมุดและหนังสือประกอบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะขาดแคลนบุคลากร งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาเหล่านี้พอจะได้รับความช่วยเหลือจากทางราชการ ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคสมทบ และชุมชนช่วยแก้ปัญหาบ้าง แต่ในบางพื้นที่ อยู่ติดกับชุมชน ไม่เป็นอุปสรรค ขนาดพื้นที่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคารเสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างพอเพียง สภาพป่าไม้ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ การคมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ซึ่งการพัฒนาวัดนั้นก็เพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ประชาชน ประชาชนจะได้ตระหนักและเห็นบทบาทความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และได้ให้ความช่วยเหลืออุปถัมภ์ทำนุบำรุง

^{๕๒}พระมหาอคม ปญฺญารโ (บุญยัง), “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖).

พระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป พร้อมทั้งช่วยเหลือกิจการงานด้านต่างๆ ของวัด ประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ที่วัดอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้วัด เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน พร้อมทั้งเป็นที่พึ่งและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจได้เป็นอย่างดี

๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีผู้ทำการศึกษา วิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้นำ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัย พบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลัก ได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมาประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยส่วนใหญ่ การสร้างวัดของจังหวัดนครราชสีมา มีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. ๑๘๘๓ – ปัจจุบัน วัดที่เก่าแก่มากได้แก่ วัดพระนารายณ์และวัดบึง ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนา ในจังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง มาโดยลำดับ เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดทางพระพุทธศาสนา มากขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกได้ ๔ ด้าน คือ ด้านศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุและจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐาน

ด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหาพบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๔ ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และ วิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ ๔ ด้านคือ ปัจจัยจูงใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดพบว่า การพัฒนา ศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้าน ศิลปกรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่งานประเพณีต่างๆ ด้านสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงาม และด้านสำนักวิปัสสนาควรพัฒนาทั้ง ๔ ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกันซึ่งได้แก่ การพัฒนา ศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบ การพัฒนาศักยภาพด้าน ปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง

โดยสรุป องค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือจังหวัดนครราชสีมา มีแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และยังมีปัจจัยภายนอกได้แก่ การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับ

วัด มัคคุเทศก์เป็นผู้แนะนำให้มีความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยว นโยบายรัฐ การส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐ การบริการด้านสาธารณสุข เป็นการบริการนอกเหนือจากที่ทางวัดได้จัดให้ การจรรยาบรรณ มีการขอกำลังตำรวจจราจร การตรวจตรารักษาความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และการเข้ามาขายสินค้าหรือบริการสำหรับพ่อค้าแม่ค้าในวัด นอกจากนั้นแล้วการท่องเที่ยวในวัดยังเป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและเผยแผ่ศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย^{๔๓}

บุษบา สิทธิการ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ผลการวิจัยพบว่า ๑.ในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะเรื่องขยะและการจราจร ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีความรุนแรงของปัญหามากที่สุด และต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านน้ำ อากาศ มลพิษ และเสียงในทางลบ ความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งต้องดำเนินการแก้ไขโดยเร็ว ๒. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นผลสืบเนื่อง จากการสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะการสร้างและขยายถนนศรีวิชัย การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุทำให้จำนวนนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่และจำนวนรถเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมของวัด ความเชื่อของคนเชียงใหม่ รวมทั้งการขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จอดรถ การจัดการขยะ น้ำเสีย ตลอดจนการจัดระเบียบในการขายสินค้า ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ^{๔๔}

สภนธ์ ภูงามติ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) ผลการวิจัยพบว่า การจัดโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด เป็นภารกิจเพิ่มเติมจากหน้าที่หลักขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯ โดยมีเหตุผล ๓ ประการ คือ ประการแรก ต้องการสนองนโยบายรัฐบาล ประการที่สอง มองเห็นศักยภาพและโอกาสขององค์กรด้านการรับส่งกลุ่มคนในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถประจำทางปรับอากาศขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) และประการที่สาม ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

^{๔๓}พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา, “ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๔๔}บุษบา สิทธิการ, “การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร”, *ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑).

สภาพปัญหาจากการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) พบว่ามี ๑.ปัญหาภายใน ๓ ประการ ได้แก่ ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ราคาบัตรโดยสาร และคุณภาพการให้บริการ ส่วนปัญหาภายนอกได้แก่ ๑.ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการจากวัดเป้าหมาย ๒.ปัญหาด้านกฎหมาย คือ การรับรองทางกฎหมายในการดำเนินโครงการระยะยาว การร้องเรียกจากบริษัทเอกชน เงื่อนไขการต่อใบอนุญาต และการมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น ๓.ปัญหาจากเหตุสุดวิสัยที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางการเมือง

การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้นำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.) ฉบับสมบูรณ์ที่ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์เชิงรุก ยุทธศาสตร์พลิกฟื้น ยุทธศาสตร์รักษาเสถียรภาพ และยุทธศาสตร์การตัดทอน

สรุป โครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร เป็นโครงการที่ดีและมีประโยชน์แก่ชาวพุทธที่สนใจในการท่องเที่ยวและการทำบุญในคราวเดียวกัน ทั้งยังเป็นวิธีการสร้างรายได้ของ ขสมก. ตลอดจนเป็นการส่งเสริมให้คนเข้าวัด ทั้งยังเป็นผลดีด้านเศรษฐกิจแก่ชุมชนเหล่านั้น สมควรที่รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้การสนับสนุนเพื่อก่อให้เกิดสังคมที่อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป^{๔๔}

สุจินณา พานิชกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก และชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรม Monk Chat ที่แตกต่างกันในด้านประเด็นการสนทนา และด้านการบริหารจัดการ ดังนี้ ด้านประเด็นการสนทนา ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอกมุ่งเน้นสนทนาในประเด็นทางพุทธศาสนา เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการเผยแผ่พุทธศาสนาแก่ชาวต่างชาติ ส่วนชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง จะสนทนาในประเด็นที่หลากหลาย เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการฝึกฝนภาษาอังกฤษ ในด้านการบริหารจัดการชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก มีลักษณะที่เป็นระบบ เนื่องจากมีการกำหนดหน้าที่ให้แก่สมาชิกและแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ รวมถึงมีการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรม Monk Chat ของสมาชิก อีกทั้งในการดำเนินงานของชมรมนั้น ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ในด้านงบประมาณและสถานที่ตั้งชมรม ในขณะที่การบริหาร

^{๔๔} สกนธ์ ภูงามดี, “การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.)”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓).

จัดการของชมรม Monk Chat วัดเจดีย์หลวง มีลักษณะไม่เป็นระบบ เพราะไม่มีการกำหนดหน้าที่และกำหนดระเบียบปฏิบัติกิจกรรม Monk Chat ที่ชัดเจนให้แก่สมาชิก อีกทั้งไม่มีงบประมาณสนับสนุนและไม่มีสถานที่ตั้งชมรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติกิจกรรม Monk Chat ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจนและเป็นระบบ รวมถึงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่าชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง ซึ่งจากลักษณะการดำเนินกิจกรรม และการบริหารจัดการที่แตกต่างกันของชมรม Monk Chat วัดสวนดอก และชมรม Monk Chat วัดเจดีย์หลวง ทำให้ชมรม Monk Chat ของวัดเจดีย์หลวง ประสบปัญหาจากการดำเนินกิจกรรม Monk Chat มากกว่าชมรม Monk Chat ของวัดสวนดอก

การศึกษาครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า กิจกรรม Monk Chat ได้ทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวในส่วนของนักท่องเที่ยวประเภทเดินทางท่องเที่ยวด้วยตัวเอง ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในกิจกรรม Monk Chat ได้สร้างประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว โดยเป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ทางการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกิดความพึงพอใจที่ได้เรียนรู้ในเรื่องราวทางพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นความรู้ใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อีกทั้งยังสร้างประโยชน์ต่อพุทธศาสนา โดยเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ และช่วยแก้ไขปัญหาคาการประพัตติตัวไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ทั้งนี้กิจกรรม Monk Chat ส่งผลให้พระสงฆ์ของในแต่ละวัด ได้มีโอกาสแสดงบทบาทด้านการท่องเที่ยว ในการเป็นผู้เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมพุทธศาสนา อันเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาด้านศาสนา ^{๕๖}

กิติรัตน์ สีหพันธ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่อุดมไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุและแหล่งภูมิปัญญาชาวบ้านจำนวนมาก ที่ถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่มีหลักเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ การมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือประวัติการก่อสร้าง คุณค่าที่ดีเด่นทางด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าที่ดีเด่นทางด้านศิลปะ และคุณค่าที่เกิดจากความรู้ทางเทคโนโลยี เมื่อนำมาพิจารณาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีแล้ว พบว่า แหล่งท่องเที่ยว

^{๕๖}สุจินดา พานิชกุล, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนาระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”, *ปริญาญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๙).

ทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีคุณลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ผาแต้ม แหล่งโบราณคดีบ้านก้านเหลือง ปราสาทบ้านเบญจ หอไตรหนองขุหลุ ธรรมมาสน์สิงห์และจิตรกรรมฝาผนังวัดศรีนวลแสงสว่างอารมณ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี พระเจ้าใหญ่อินทร์แปง หอไตรวัดทุ่งศรีเมือง หอพระบาทวัดทุ่งศรีเมือง อุโบสถวัดสุปฏิหาราม พระแก้วบุษราคัม สิมวัดแจ้ง วัดบูรพาราม วัดหนองป่าพง วัดป่านานาชาติ แหล่งผลิตทองเหลืองบ้านปะอ่าว แหล่งปั้นหม้อบ้านท่าซ่องเหล็ก แหล่งปั้นไหบ้านท่าไหและแหล่งผลิตหม้อบ้านทรายมูล เหล่านี้ล้วนแต่เข้าหลักเกณฑ์ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านไปพร้อมกัน

ส่วนการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นในส่วนการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอยู่ในระดับที่การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวมีความสะดวก สิ่งที่จะต้องให้ความสนใจในอนาคต ได้แก่ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น การจัดทำแผนการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในท้องถิ่นหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นสมบัติของตน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีมีศักยภาพมากขึ้นในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอนาคต ^{๘๗}

วิวัฒนาพร สุญา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวดอยตุง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า บริบทของสภาพแหล่งท่องเที่ยวดอยตุงตามองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ องค์ประกอบด้านองค์กร และองค์ประกอบด้านการจัดการ มีความพร้อมและสามารถจัดการแหล่งท่องเที่ยว ดอยตุง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้ด้านพื้นที่ท่องเที่ยวดอยตุง ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรจะมีการปรับปรุงในด้านการให้ความรู้และการสื่อความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่น ^{๘๘}

^{๘๗} กิติรัตน์ สีหพันธ์, “การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานีและแนวทางการพัฒนา”, งานวิจัยทุนสนับสนุนการวิจัยสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, (สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๕).

^{๘๘} วิวัฒนาพร สุญา, “แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา ดอยตุง จังหวัดเชียงราย”, ปริญาญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

ปราโมทย์ แก้ววิเชียร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมวัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ผลการวิจัยพบว่า ๑. ในภาพรวมมีปัญหาการส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกระดับปัญหาการส่งเสริมการท่องเที่ยว ๓ ระดับ พบว่ามีปัญหาระดับมาก ๑๔ รายการ ปัญหาระดับปานกลาง ๑๐ รายการ และปัญหาระดับน้อย ๖ รายการ ๒. ยุทธศาสตร์การส่งเสริมแหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นหน่วยระบบงาน ๓ หน่วย คือ ยุทธศาสตร์ที่ชุมชนดำเนินการได้เองภายใต้ความรับผิดชอบ และเป็นแผนปฏิบัติการของหมู่บ้าน ชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ชุมชนเสนอขอรับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และยุทธศาสตร์ที่ชุมชนแสวงหาทรัพยากร และประสานความร่วมมือจากภาคีความร่วมมือต่างๆ ทั้งภาครัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน^{๘๙}

เพ็ญพรรณ โกมลมิตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร มีคณะกรรมการบริหารงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารเป็นหน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากมีศักยภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินงานทั้งด้านทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ ในการพัฒนา ทำให้การดำเนินงานในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้ง ๖ ระบบของคณะกรรมการบริหารงานวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร มีบทบาทที่ชัดเจนและมีความเป็นเอกเทศสูง การประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ จึงมีน้อย นอกจากกรมศิลปากรที่ ๖(สุโขทัย)และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระพุทธรูปราชที่ทำหน้าที่ในการดูแลอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุภายในวัด ซึ่งผลจากการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวทั้ง ๖ ระบบ สามารถอธิบายได้ว่ารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหารที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีการดำเนินงานในเรื่องการเผยแพร่ การบริหาร การจัดการดูแล การพัฒนา การอำนวยความสะดวก การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว^{๙๐}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่า การท่องเที่ยวด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหาพบว่า ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ๔ ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ ๔ ด้าน คือ ปัจจัยจูงใจ

^{๘๙}ปราโมทย์ แก้ววิเชียร, “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมวัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,(มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๘).

^{๙๐}เพ็ญพรรณ โกมลมิตร, “ศึกษากระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙).

ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง ซึ่งการท่องเที่ยวในที่ต่างๆ ล้วนมี ปัญหาที่แตกต่างกันไป ตามแต่ละสถานที่ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อม ก็ ยังเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวบางที่ ก็มีความพร้อม และมีขีด ความสามารถในการที่จะจัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ยังคงขาดซึ่งการให้ความรู้และการสื่อ ความหมายที่ดี หากมีการจัดกิจกรรมที่ดีทำให้พระสงฆ์มีบทบาทสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว สร้างประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ในเรื่องราวทางพุทธศาสนา อีกทั้งยังสร้างประโยชน์ต่อพุทธศาสนา โดยเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาแก่นักท่องเที่ยว ได้เป็น อย่างดี

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้มีผู้ ทำการศึกษาวิจัยและดำเนินการจัดทำไว้หลายท่าน อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการศึกษา ซึ่ง ผู้วิจัยได้นำผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเสนอ ดังนี้

ภัทร์สุภา สีสานภาพรรณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษา เฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานใดๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบำเพ็ญบุญกุศล วัตถุประสงค์ ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่งตามคติทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้น ยังหมายรวมถึง การเดินทางไปเพื่อสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปฏิบัติธรรมและเข้าร่วมศาสนพิธี งานเทศกาล ประเพณีต่างๆ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญได้แก่ พระมหากษัตริย์ทรง เป็นต้นแบบในการเสด็จประพาสไปสู่อุทธศาสนสถาน พระพุทธศาสนาผสมผสานอยู่ในวิถีการ ดำเนินชีวิตของชาวไทยมาแต่โบราณ และกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้ประชาชนนิยม หาทงออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในลักษณะของการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธ

จากการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงพุทธในแหล่งวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทั้ง ๓ แหล่งพบว่า นักท่องเที่ยวสามารถดำเนินกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ได้ด้วยการสักการะ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสวดมนต์ การฟังธรรม และการบำเพ็ญภาวนา นอกจากนั้น ยังสามารถเยี่ยม ชมและศึกษาแหล่งศิลปวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการ อนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติ และสืบทอดปรัชญาคติและศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจ ช่วยลดปัญหาความยากจน และส่งเสริม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจ ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนา

คุณภาพคนและสังคม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรมอันดี และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านศาสตร์และศิลป์ของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย ^{๙๑}

กรณีฯ ถนอมกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร ในการวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา และรวมถึงการมาท่องเที่ยวในงานประเพณีหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียน การแห่เทียนพรรษา เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๕๑ – ๖๐ ปี สมรส รายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท และมีจุดประสงค์การเดินทางคือการท่องเที่ยว มีรูปแบบการดำรงชีวิตส่วนใหญ่ งานอดิเรกคือการท่องเที่ยว กิจกรรมทำบุญตามวัด ใช้บ้านเป็นสถานที่พักผ่อน ชอบอาหารไทย ศึกษาธรรมะด้วยการอ่านหนังสือธรรมะ ความคิดเห็นของตนเองเป็นคนรักสงบ เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อทำให้จิตใจสงบ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำบุญ บริจาคทานเพื่อช่วยเหลือสังคม ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของจังหวัดสกลนครเหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ระยะเวลาท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร ๑-๒ วัน พักแรมที่บ้านญาติ เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสกลนคร ๑ ครั้ง เดินทางมาจังหวัดสกลนคร นครพนม หนองคาย มุกดาหาร เลือกวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด และกราบสักการะพระพุทธรูปเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธมากที่สุด

เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จุดประสงค์การเดินทางมาท่องเที่ยวที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครที่แตกต่างกัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารกิจกรรม ความสนใจ และความคิดของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนครมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร ได้แก่ รูปแบบการเดินทาง สถานที่พักแรม จังหวัดที่เดินทาง การเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร ^{๙๒}

อัญชลี สมใจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ตั้งของวัดเพื่อศึกษาธรรมะ ศึกษาหาความรู้ แสวงบุญ

^{๙๑}ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมในกรุงเทพมหานคร”, *สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๙๒}กรณีฯ ถนอมกุล, “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร”, *รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘).

ประกอบกับพักผ่อนหย่อนใจ และหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน และส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑ – ๒๐,๐๐๐ บาท นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวมากกว่า ๑ ครั้ง ส่วนใหญ่ใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่ำกว่า ๑,๕๐๐ บาท นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุด สาเหตุที่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยววัดโสธรฯ เนื่องจากความเลื่อมใสศรัทธา เดินทางมาท่องเที่ยวด้วยตนเอง เดินทางมากับครอบครัวและญาติ จำนวนผู้ร่วมเดินทาง ๑ – ๕ คน เดินทางโดยรถส่วนตัว ทราบข้อมูลจากเพื่อนหรือการบอกต่อ กิจกรรมที่ทำส่วนใหญ่ คือ ทำบุญ และส่วนใหญ่จะเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีก

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จากการศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดโสธรฯ ด้านความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยววัดโสธรฯ พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นทางด้านสิ่งดึงดูดใจมาก รองลงมาคือ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ส่วนด้านกิจกรรมสันทนาการอยู่ในระดับปานกลางและด้านความสะดวกในการเดินทางตามลำดับ ^{๕๓}

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

๑. ศักยภาพสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in depth interview) กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐ วัด มีองค์ประกอบ คือ มีพระปรารักษ์ พระประธานในโบสถ์ สรูปเจดีย์ โบสถ์ วิหาร หอไตร ศาลาการเปรียญ ระเบียบ พระอุโบสถ พระพุทธรูป โลหะปราสาทที่สำคัญเพื่อให้บริการท่องเที่ยว ในเขตกรุงเทพมหานคร

๒. ศักยภาพการบริหารจัดการเพื่อการอนุรักษ์ศาสนสถานที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in depth interview) การบริหารจัดการศาสนสถานที่สำคัญสำหรับการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวของวัด มีผู้ช่วยและเจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลในเรื่องความเรียบร้อย และทางวัดส่วนใหญ่ได้มีการจัดให้เจ้าหน้าที่ อยู่ประจำในแต่ละศาสนสถานที่นั้นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ศาสนสถานที่มีความเสื่อมโทรมสิ่งแวดล้อมภายในวัด ทางวัดจะปรับปรุงซ่อมแซมบูรณะโบสถ์ วิหาร หรือการปรับปรุงห้องน้ำและสถานที่จอดรถให้มีมากขึ้น

^{๕๓} อัญชลี สมใจ, “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา : กรณีศึกษาวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒).

๓. การศึกษาข้อมูลการบริหารจัดการสำหรับเพื่อการอนุรักษ์ศาสนสถานสำหรับการท่องเที่ยว มีดังนี้

๑) ด้านการบริหารจัดการศาสนสถาน โดยรวมอยู่ในระดับดี ซึ่งเป็นผลมาจากการที่วัด กรมศิลปากรและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการดำเนินการอนุรักษ์และโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนวัดควรมีสถานที่จอดรถให้เพียงพอ มีห้องที่สะอาดและเพียงพอให้บริการ มีที่นั่งพักด้านนอกอาคารให้กับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวศาสนสถานควรนำเสนอให้ชัดเจนว่า ศาสนสถานใดเป็นหัวใจหลักของวัดแห่งนี้

๒) ด้านการบริหารแบบไตรสิกขา พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติเกี่ยวกับตัวมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์โดยใช้การศึกษา เพื่อพินิจสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญาเห็นตนเองด้วยตนเอง พระพุทธศาสนายึดหลักไตรสิกขา คือ ความเป็นวัดนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ ๓ คือ ๑.สะอาดด้วยศีล ๒.สงบคือสมาธิ ๓.สว่างคือปัญญาในเชิงบริหาร พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาบุคลากร และศาสนสถาน

๓) การจัดการด้านองค์กร การบริหารจัดการวัด แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ ๑.สภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก สงบร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และวัดมีโบราณสถานอันสวยงามมีคุณค่า เจียบ สงบ ๒.บุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประพฤติธรรม ใฝ่รู้ มีความรับผิดชอบ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เสียสละ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ๓. กิจกรรมภายในวัด แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ กิจกรรมเพื่อพระภิกษุสามเณร และเพื่อประชาชนทั่วไป กลุ่มเป้าหมาย คือ พระภิกษุสามเณร โดยจัดการเรียนรู้ธรรมวินัย และเปิดโอกาสให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในส่วนที่จำเป็น ส่วนประชาชน วัดควรจัดกิจกรรมให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเองได้ทั้งทางด้านร่างกาย ความคิดและทางศีลธรรม ๔. กระบวนการดำเนินงานด้านกิจกรรม วัดบริหารงานและจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับพระธรรมวินัย โดยการกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าหมายแผนงานและโครงสร้างการบริหาร การจัดองค์กร เป็นระเบียบข้อบังคับเป็นกรอบในการปฏิบัติงาน มีการติดตามและประเมินผลงาน เน้นการกระจายอำนาจ และมอบหมายงานให้กับบุคลากรตามความรู้ ความสามารถ

๔) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวในวัด การบริหารองค์กร วัดควรมีการประชาสัมพันธ์ศาสนสถาน ควรทำเอกสารประชาสัมพันธ์เป็นสองภาษาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติและควรมีเว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว วัดควรมีคุณลักษณะอย่างน้อย ๔ ด้าน คือ สะอาด สะดวกจำเป็นพื้นฐานของชุมชนแต่ละชุมชนควรมีสถานสถานที่ไปมาได้ โดยสะดวก เป็นศาลาเอนกประสงค์ไว้ สำหรับให้พระสงฆ์และประชาชนได้ใช้กิจกรรมทางศาสนาทั้งในประกอบพิธีกรรม การประชุม การจัดการอบรม มีความร่มเย็นรวมทั้งควรรักษาลักษณะความเรียบง่ายเสริมความสว่างทางปัญญาด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้มากที่สุด เพิ่มความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถือว่า

เป็นการสอดคล้องกับการดำเนินนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นผลให้ชาวต่างชาติมีทัศนคติที่ดีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวของวัด^{๔๔}

วนัชพร จันทรักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ๑.นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๐ วัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓๐ มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๐ มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๓๐ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๐ และมีจุดมุ่งหมายในการมาจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๐ ๒. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศแตกต่างกันจะมีปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านการคมนาคม ด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓.อาชีพและรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๗ รายการ ได้แก่ พาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยว จุดมุ่งหมายของการมาเยือน ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำนวนวันที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และระยะทางที่เหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๔. ปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย ภายในวัดมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีวิทยากรบรรยายข้อมูลและดำเนินกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันมากที่สุดที่ระดับร้อยละ ๗๐.๘๐ และปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนา ด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ประกอบด้วย สภาพของโบสถ์วิหารภายในวัดจะต้องมีการบูรณะขึ้นมาใหม่ให้มีความงดงาม และภายในวัดมีการจัดที่นั่งพัก ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันน้อยที่สุดที่ระดับร้อยละ ๐.๔๕^{๔๕}

พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า หลักคำสอนที่

^{๔๔}นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ, "ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร", รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๔๕}วนัชพร จันทรักษา, "ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช", วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒).

เกี่ยวข้องกับงานพุทธศิลป์ มีหมวดกรรมว่าด้วยเรื่อง บุษบา ไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ ไตรลักษณ์ เจติยะ อปายะ อุโบสถศีล และทศบารมี วัดเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ผู้สร้างได้ถวายเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธองค์และเป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ วัดได้พัฒนารูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นพระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชา วัดจึงได้กลายเป็นที่รวมของฝีมือเชิงช่าง และมรดกทางวัฒนธรรมในการต่อมา ดังนั้น การมาท่องเที่ยวชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทั้งด้านการพักผ่อน การแสวงหาความรู้ และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทุกวัดได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษามีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะเหล่านั้นเห็นว่า วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมเนียมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุด โดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใดๆ จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า สิ่งที่วัดควรปรับปรุงมากที่สุด คือ การจัดทำเอกสารแนะนำวัด(ร้อยละ ๓๔)และปรับปรุงความสะอาดบริเวณวัด(ร้อยละ ๓๐)กรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุนและแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่สำคัญต่อไป ^{๙๖}

อภิรักษ์ ไพบูลย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภท วัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา ต.กำแพงเพชร อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างของนักท่องเที่ยวในการวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง ๒๑-๔๐ ปี ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวประกอบอาชีพทางด้านการเกษตรกรรม มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนและรับข้อมูลข่าวสารของวัดจากคนแนะนำ

ผลการศึกษาข้อมูลด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นในภาพรวมทั้ง ๔ ด้านว่า วัดใหม่ทุ่งคามีสถียภาพทางการท่องเที่ยวในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าวัดใหม่ทุ่งคามีสถียภาพทางการท่องเที่ยวสูงเท่ากันทั้ง ๔ ด้าน คือ ศักยภาพด้านการเข้าถึง ศักยภาพด้านกิจกรรมและสิ่งดึงดูดใจ ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และศักยภาพด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

^{๙๖}พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง, “พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๔).

ผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา โดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่านักท่องเที่ยวมีทัศนคติที่ดีต่อการจัดการท่องเที่ยวของวัดใหม่ทุ่งคา ซึ่งอยู่ในระดับมาก

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคาโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ ศิล ปัญญา การบริหารสมาธิ ให้แก่ผู้สนใจ จัดบรรยายธรรมะทางวิทยุชุมชน จัดเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนโดยให้วัดใหม่ทุ่งคาเป็นศูนย์กลาง ควรมีการรื้อฟื้นประเพณีเก่าๆ ที่ได้สูญหายไปแล้ว ควรประชาสัมพันธ์วัดใหม่ทุ่งคาให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำเว็บไซต์ (website) เป็นของวัดใหม่ทุ่งคาโดยเฉพาะ จัดทำโบรชัวร์ (Brochure) หรือคู่มือท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว และในการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า องค์กรของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานราชการต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา มีความยินดี พร้อมที่จะช่วยเหลือและเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านของการบริหารจัดการและการปฏิบัติการ^{๔๗}

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพระอารามหลวงชั้นเอกทุกวัด มีศักยภาพที่โดดเด่น ซึ่งทางภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุนภาคเอกชนมีความสนใจร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังปลงปลื้มในความงดงามของพระอาราม แต่ในด้านการบริการการท่องเที่ยวของพระอาราม ๕ วัดยังไม่ได้มาตรฐาน ยกเว้นวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เนื่องจากความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่เหมาะสมในทิศทางเดียวกันได้ ระหว่างแนวคิดการอนุรักษ์กับแนวคิดเพื่อการพัฒนาวัดเพื่อบริการการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้อำนาจบริหารสั่งการต่าง ๆ ของวัด

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพระอารามหลวงนั้น ควรเน้น ๑) การชื่นชมศิลปกรรมต่างๆ ๒) การนมัสการไหว้พระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๓) การฝึกสมาธิภาวนาในวันหยุดและวันพักผ่อน ๔) สิ่งที่นักท่องเที่ยวควรได้รับในการมาท่องเที่ยวคือความเพลิดเพลิน คติธรรม เกร็ดความรู้ทางศาสนาที่ประกอบด้วยประวัติศาสตร์ที่ละเอียดลึกซึ้ง และ ๕) ควรปรับปรุงด้าน

^{๔๗} อภิรักษ์ ไพบูลย์, “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา ต.กำแพงเพชร อ.รัตภูมิ จ.สงขลา”, รายงานการค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๑).

การบริการท่องเที่ยวของวัดที่ยังไม่เป็นที่ดึงดูดใจเพื่อมาตรฐานแรงจูงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสาธารณูปโภค ^{๔๘}

สรุป จากงานวิจัยที่กล่าวไว้ข้างต้นพบว่า การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หรือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา ก็คือการท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวยังพุทธสถานต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการบำเพ็ญบุญกุศล ๑๐ หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง การทำบุญและทำสาธารณกุศลต่างๆ การเดินทางเพื่อการบำบัตจิตใจตามหลักพุทธศาสนา หรือการฝึกปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การนั่งสมาธิและการทำวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อการผ่อนคลายและลดความตึงเครียด ในปัจจุบันสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนา มิได้มีแต่เพียงผู้ที่นับถือศาสนาเท่านั้นที่เข้าเยี่ยมชม หากแต่นักท่องเที่ยวอื่นๆ ก็ยังให้ความสนใจเข้าชมความงามของศาสนสถาน นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงการเดินทางไปเพื่อสักการะบูชาพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เข้าร่วมการประกอบศาสนพิธี และงานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ และสำหรับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมของยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ประชาชนนิยมหาทางออกจากความรีบเร่ง สับสน วุ่นวาย หลีกหนีจากปัญหาต่างๆ ด้วยการเดินทางท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ มากขึ้นโดยลำดับ ความสำคัญและคุณค่าของการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่สำคัญ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี ก่อให้เกิดการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ของชาติและสืบทอดปรัชญาคติและศาสนคติ ด้านเศรษฐกิจ ช่วยลดปัญหาความยากจน และส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการพัฒนาชีวิตและจิตใจ ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนและสังคม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมอันดี และส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านศาสตร์และศิลป์ของศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของไทย ที่สืบทอดกันมาแต่โบราณกาล

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

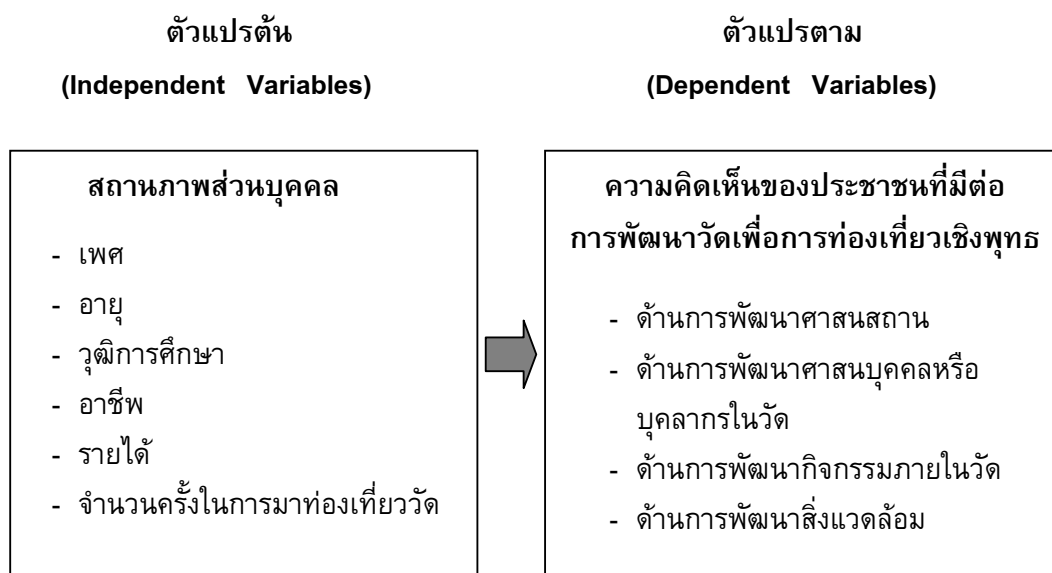
งานวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ซึ่งนำมากำหนดเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร คือ

^{๔๘} พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันท์เมือง, “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์”, ปรินญาณิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓).

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของประชาชนที่มาท่องเที่ยว วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วย เพศ , อายุ , วุฒิการศึกษา , อาชีพ , รายได้ , จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน ๔ ด้าน คือ ๑.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้สามารถกำหนดให้เป็นแผนภาพแสดงกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร “ ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งศึกษากับกลุ่มประชาชนที่มาท่องเที่ยว วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๑. ศึกษาหลักการ แนวคิดทฤษฎี ระเบียบ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. กำหนดกรอบแนวคิด หัวข้อปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัย
๓. กำหนดกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
๔. สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
๕. นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๖. ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
๗. ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่าง และเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล
๙. สรุปและรายงานผลการศึกษาวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มาท่องเที่ยว วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๕ วัด ได้แก่

๑. วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร	อำเภอบ้านแพ้ว
๒. วัดนางสาว	อำเภอกระทุ่มแบน
๓. วัดท่ากระบือ	อำเภอกระทุ่มแบน
๔. วัดโกรกกราก	อำเภอเมืองสมุทรสาคร
๕. วัดสุทธิวาตวราราม	อำเภอเมืองสมุทรสาคร

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกการสุ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เพื่อเป็นการเก็บข้อมูล โดยเลือกขนาดกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนในแต่ละวัด จำนวน ๕ วัด เฉลี่ยวัดละ ๘๐ คน รวมทั้งสิ้น ๔๐๐ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อใช้ในการจัดเก็บข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๓.๑ การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยได้กำหนดเป็นคำถามประเภทมาตราวัดประมาณค่า ๕ ระดับ ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) โดยการกำหนดคำตอบเป็นข้อความว่า มากที่สุด , มาก , ปานกลาง , น้อย , น้อยที่สุด ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จากเอกสารและผลงานวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้

๒. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๓. ดำเนินการสร้างเครื่องมือ และนำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่
 ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือ และปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับ
 คำแนะนำมา

๔. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง
 ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาสัมประสิทธิ์ความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

๕. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับ
 กลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

๑) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม
 (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธใน
 จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจัดแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน
 ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็น
 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ประกอบด้วยข้อคำถามมีจำนวน ๖ ข้อ คือ
 เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการ
 พัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจัดทำเป็นแบบสอบถามมาตร
 วัดประมาณค่า ๕ ระดับ ซึ่งมีคำตอบว่า มากที่สุด , มาก , ปานกลาง , น้อย , น้อยที่สุด ซึ่ง
 ผู้วิจัยได้จัดแบ่งข้อคำถามการพัฒนาวัดออกเป็น ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	มีข้อคำถาม	๘ ข้อ
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	มีข้อคำถาม	๘ ข้อ
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	มีข้อคำถาม	๘ ข้อ
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	มีข้อคำถาม	๘ ข้อ

โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์คะแนน ดังต่อไปนี้

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด	เท่ากับ	๕	คะแนน
ระดับความคิดเห็นมาก	เท่ากับ	๔	คะแนน
ระดับความคิดเห็นปานกลาง	เท่ากับ	๓	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อย	เท่ากับ	๒	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด	เท่ากับ	๑	คะแนน

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์^๑ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๕๐ - ๕.๐๐ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๕๐ - ๔.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๕๐ - ๓.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นปานกลาง

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๕๐ - ๒.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐ - ๑.๔๙ หมายความว่า ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นคำถามประเภทปลายเปิด (Open Ended Question) ซึ่งให้กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นในเรื่อง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๒) ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการสัมภาษณ์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์เจ้าอาวาส, รองเจ้าอาวาสของวัดที่ได้ทำการวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑. พระสาครมณี	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดสุทิวาदारาราม
๒. พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์	ตำแหน่ง	เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว
รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร
๓. พระครูวิสุทธีสิทธิคุณ	ตำแหน่ง	เจ้าคณะตำบลโกรกกราก
เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก
๔. พระครูธรรมรัต	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดนางสาว
๕. พระครูสิริสาครธรรม	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ
๖. นายรัฐกัตชัย เกียรติอัมพร	ตำแหน่ง	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร
๗. นางกัญฐณา หินเมืองเก่า	ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการสำนักงาน
พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร
๘. นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรัสกุล	ตำแหน่ง	วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร
๙. นายประดิษฐ์ ่องอาจ	ตำแหน่ง	ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการเผยแผ่
พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร
๑๐. อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์	ตำแหน่ง	ปราชญ์ชาวบ้าน

^๑ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒. หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระครูปริมาณรักษ์, รศ.ดร. ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. ผศ.ประสิทธิ์ ทองอ่อน ตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง

๔. พระมหาโยตะ ปยุตโต ตำแหน่งอาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง

๕. อาจารย์วันชัย สุขตาม ตำแหน่งอาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และโครงสร้างของคำถาม รูปแบบของแบบสอบถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงครายข้อ (Index of Item-Objective Congruence : IOC)^๒ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ ๐.๙๑๘

๓. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับประชาชนที่มาท่องเที่ยวบนมัสการหลวงพ่อวัดไร่ขิง ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๓ ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมด เท่ากับ .๙๕๐๒ แสดงว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๓ - ๒๔๔.

^๓Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**, 4th ed., (New York : Harper & Row, 1971), p 79.

๔. นำแบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถาม / แบบสัมภาษณ์ เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม/สัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๒. ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ และขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ไปถึงเจ้าอาวาส หรือ รองเจ้าอาวาส ในวัดที่กำหนดไว้ในพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยในจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อขอเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยและเพื่อการสัมภาษณ์

๓. ผู้วิจัยทำการแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ ชุด โดยนำแบบสอบถามไปแจกแก่ประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัดที่กำหนดไว้ในพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยจะรอรับแบบสอบถามกลับคืนเอง

๔. ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติ

๕. ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับเจ้าอาวาส หรือ รองเจ้าอาวาส ของวัดที่ได้ทำการวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดไปตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์

๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามเพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ใช้การทดสอบค่าที (T – Test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F – Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Anova) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธี LSD (Least Significant Difference) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique)

๓.๕.๓ วิธีการนำเสนอและรายงานผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำเสนอโดยใช้ตารางประกอบด้วยค่าความถี่ และร้อยละ

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นข้อมูลมาตราส่วนประเมินค่า นำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด ในเรื่องความคิดเห็นถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร วิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

๔. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส หรือ รองเจ้าอาวาส ของวัดที่ได้ทำการวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยในจังหวัดสมุทรสาคร ๕ รูป/ ๕ ท่าน วิเคราะห์เนื้อหาสาระในประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

บทที่ ๔

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ฉบับ สามารถเก็บแบบสอบถามคืนได้ทุกฉบับคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป โดยแบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น ๖ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ตอนที่ ๔.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ตอนที่ ๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ตอนที่ ๔.๕ ผลการสัมพัชณ์ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ตอนที่ ๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ อายุ วุฒิ การศึกษา อาชีพ รายได้ และจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด มีรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวน และค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

(n = ๔๐๐)

	สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	๑๗๕	๔๓.๗๕
	หญิง	๒๒๕	๕๖.๒๕
	รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
อายุ	ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๘๙	๒๒.๒๕
	๒๐ - ๔๐ ปี	๒๔๐	๖๐.๐๐
	๔๑ - ๖๐ ปี	๖๖	๑๖.๕๐
	๖๑ ปี ขึ้นไป	๕	๑.๒๕
	รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
วุฒิการศึกษา	ประถมศึกษา	๗๔	๑๘.๕๐
	มัธยมศึกษา / เทียบเท่า	๑๘๑	๔๕.๒๕
	อนุปริญญา / เทียบเท่า	๔๖	๑๑.๕๐
	ปริญญาตรีขึ้นไป	๙๙	๒๔.๗๕
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐	
อาชีพ	ธุรกิจส่วนตัว	๗๖	๑๙.๐๐
	เกษตรกรรม	๑๙	๔.๗๕
	รับจ้าง	๑๔๓	๓๕.๗๕
	รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	๕๒	๑๓.๐๐
	อื่นๆ	๑๑๐	๒๗.๕๐
รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐	

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

	ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รายได้	ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๗๔	๑๘.๕๐
	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๗๐	๔๗.๕๐
	๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๘๔	๒๑.๐๐
	มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๕๒	๑๓.๐๐
	รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐
จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด			
	ครั้งแรก	๓๗	๙.๒๕
	๒ - ๕ ครั้ง	๗๑	๑๗.๗๕
	๖ - ๑๐ ครั้ง	๓๔	๘.๕๐
	มากกว่า ๑๐ ครั้ง	๒๕๘	๖๔.๕๐
	รวม	๔๐๐	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ ซึ่งเป็นการแสดงข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ และจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด เพศ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน ๒๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเป็นชาย จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕

อายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐ - ๔๐ ปี จำนวน ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ รองลงมาได้แก่อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๕ มีอายุระหว่าง ๔๑ - ๖๐ ปี จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕๐ และมีอายุ ๖๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๕ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา / เทียบเท่า จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒๕ รองลงมาได้แก่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๗๕ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๐ และมีการศึกษาระดับอนุปริญญา / เทียบเท่า จำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๐ ตามลำดับ

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๕ รองลงมาได้แก่อาชีพอื่นๆ จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ มี

อาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๐๐ มีอาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐ และมีอาชีพเกษตรกรรม จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๕ ตามลำดับ

รายได้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๕๐ รองลงมาได้แก่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐๐ มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๐ และมีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐ ตามลำดับ

จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มาเที่ยววัดมากกว่า ๑๐ ครั้ง จำนวน ๒๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๕๐ รองลงมาได้แก่มาเที่ยววัด ๒ - ๕ ครั้ง จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗๕ มาเที่ยววัดครั้งแรก จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒๕ และมาเที่ยววัด ๖-๑๐ ครั้ง จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๐ ตามลำดับ

๔.๒ ความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมและรายด้าน แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ๓.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๔.ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒ – ๔.๖

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	\bar{X}	S.D.	ระดับการ พัฒนาวัด
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๓.๙๖	๐.๖๑	มาก
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	๓.๘๒	๐.๗๐	มาก
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๐๗	๐.๖๒	มาก
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๓.๗๒	๐.๗๕	มาก
ภาพรวม	๓.๘๙	๐.๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๘๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๐๗ ๒) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๙๖ ๓) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๘๒ ๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๗๒

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	\bar{X}	S.D.	ระดับการ พัฒนาวัด
๑. ศาสนสถาน มีความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่า น่าชื่นชม	๔.๑๐	๐.๗๙	มาก
๒. มีการพัฒนาและปรับปรุงศาสนสถานแบบประหยัดเรียบง่าย	๓.๙๑	๐.๘๑	มาก
๓. การสร้างศาสนสถาน มีความสอดคล้องต่อศิลปกรรม ไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่น	๔.๐๕	๐.๗๘	มาก
๔. ศาสนสถานมีความมั่นคง แข็งแรง และเหมาะสมกับ ประโยชน์ใช้สอย	๔.๒๕	๐.๖๙	มาก
๕. มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงศาสนสถาน สร้างสิ่งใหม่ ๆ ทันสมัยกับโลกยุคใหม่	๓.๙๗	๐.๘๙	มาก
๖. มีการอนุรักษ์ศาสนสถานเก่าแก่ให้คงไว้ เพื่อเป็น อนุสรณ์สถานของวัดและท้องถิ่น	๔.๐๖	๐.๙๑	มาก
๗. มีการจัดทำแผนผังภายในวัด โดยมีการจัดศาสนสถาน อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย	๓.๘๐	๐.๙๑	มาก
๘. ศาสนสถานลานวัดโดยรวม สะอาด ปราศจากขยะมูล ฝอย และสิ่งปฏิกูล	๓.๕๒	๑.๐๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๙๖	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๙๖ และเมื่อพิจารณาในรายข้อ ก็พบว่า ประเด็นที่มีระดับการพัฒนาสูงสุด คือ ศาสนสถานมีความมั่นคง แข็งแรง และเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๒๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๖๙ รองลงมาคือ ศาสนสถาน มีความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่า น่าชื่นชม มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๑๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๙ และที่มีระดับการพัฒนาน้อยที่สุด คือ ศาสนสถานลานวัดโดยรวม สะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๕๒ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๑.๐๐

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	\bar{X}	S.D.	ระดับการ พัฒนาวัด
๑. ส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดให้มีความรู้ ทั้งทางโลกและทางธรรม	๓.๙๖	๐.๘๒	มาก
๒. บุคลากรในวัดประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ตามหลักศาสนพิธี	๔.๐๖	๐.๗๘	มาก
๓. พระภิกษุ สามเณร มีความสามารถในการแสดงธรรม และสันทนาธรรม ได้เข้ากับยุคสมัย และเข้าใจง่าย	๓.๙๘	๐.๗๗	มาก
๔. พระภิกษุ สามเณร มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย ปฏิบัติ ได้เหมาะสม	๔.๐๔	๐.๘๖	มาก
๕. เจ้าหน้าที่ของวัดสามารถให้ข้อมูลต่างๆ และความรู้ โดยทั่วไปของวัดได้	๓.๘๐	๐.๘๓	มาก
๖. มีเจ้าหน้าที่ของทางวัด ช่วยอำนวยความสะดวกต่างๆ ตามสมควร	๓.๖๔	๐.๙๐	มาก
๗. เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด มีจำนวนมากเพียงพอ และ หมั่นดูแลทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ	๓.๓๔	๑.๑๓	ปานกลาง
๘. บุคลากรในวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทดี มีน้ำใจไมตรี ในการต้อนรับผู้ที่มาวัด	๓.๗๕	๐.๙๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๘๒	๐.๗๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๘๒ และเมื่อพิจารณาในรายข้อ ก็พบว่า ประเด็นที่มีระดับการพัฒนาสูงสุด คือ บุคลากรในวัดประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามหลักศาสนพิธี มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๐๖ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๘ รองลงมาคือ พระภิกษุ สามเณรมีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย ปฏิบัติได้เหมาะสม มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๐๔ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๖ และที่มีระดับการพัฒนาน้อยที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด มีจำนวนมากเพียงพอ และหมั่นดูแลทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๓๔ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๑.๑๓

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	\bar{X}	S.D.	ระดับการ พัฒนาวัด
๑. ดอกไม้ ฐาน เทียน มีความสะอาด สะอาด และมีบริการอย่าง เพียงพอ สะดวกในการเปลี่ยนนบุชชา	๔.๑๔	๐.๗๙	มาก
๒. มีการเปิดเสียงธรรมในวัด เช่น ธรรมะบรรยาย เพลง ธรรมะ บทสวดทำนองสรภัญญะ ฯลฯ เพื่อความสุขใจ	๓.๙๒	๐.๙๖	มาก
๓. มีการจัดทำบุญตักบาตร เวียนเทียน และแสดงธรรมในวัน สำคัญทางพระพุทธศาสนา	๔.๒๔	๐.๗๖	มาก
๔. สถานที่ไหว้พระ มีความสะดวกในการเข้าถึง และมี บริเวณในการกราบไหว้ที่เพียงพอ	๔.๒๘	๐.๗๔	มาก
๕. มีการจัดสถานที่รับศรัทธา เช่น ที่ถวายสังฆทาน เต็ม น้ำมันตะเกียง ตักบาตรพระประจำวัน ฯลฯ ได้ดี และ เหมาะสม	๔.๒๔	๐.๗๖	มาก
๖. มีสถานบริการบุญ เช่น ที่รับบริจาคเพื่อออกใบอนุโมทนา บัตร และ ตู้รับบริจาคต่าง ๆ	๔.๐๒	๐.๘๒	มาก
๗. จัดการอบรมปฏิบัติธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา และ ประชาชนโดยทั่วไปในรูปแบบต่างๆ เช่น ปฏิบัติกรรมฐาน การ เข้าค่ายคุณธรรม จัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ	๓.๘๒	๐.๙๒	มาก
๘. มีกิจกรรมอื่นๆ เช่น ให้อาหารปลา ล่องเรือ ชมสวน ผลไม้ ดุริยวิถีชีวิตชุมชน ฯลฯ	๓.๙๓	๐.๙๕	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๔.๐๗	๐.๖๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๐๗ และเมื่อพิจารณาในรายข้อ ก็พบว่า ประเด็นที่มีระดับการพัฒนาสูงสุด คือ สถานที่ไหว้พระมีความสะดวกในการเข้าถึงและมีบริเวณในการกราบไหว้ที่เพียงพอ มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๒๘ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๔ รองลงมาคือ มีการจัดทำบุญตักบาตร เวียนเทียนและแสดงธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

และ มีการจัดสถานที่รับศรัทธา เช่น ที่ถวายนั่งสมาธิ เต็มน้ำมนต์ตะเกียง ตักบาตรพระประจำวัน ฯลฯ ได้ดีและเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๒๔ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๖ และที่มีระดับการพัฒนาวัดน้อยที่สุด คือ จัดการอบรมปฏิบัติธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไปในรูปแบบต่างๆ เช่น ปฏิบัติกรรมฐาน การเข้าค่ายคุณธรรม จัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๘๒ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๒

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	\bar{X}	S.D.	ระดับการ พัฒนาวัด
๑. ในบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับเพื่อความสงบ ร่มรื่น และสวยงาม	๓.๕๗	๑.๐๘	มาก
๒. ภาพโดยรวมของวัดมีทัศนียภาพที่สวยงาม มีบรรยากาศ ที่สดชื่น น่านั่งนมัย	๓.๘๑	๐.๘๐	มาก
๓. มีการจัดตั้งถังรับขยะไว้ตามจุดต่างๆ ของวัดอย่าง เพียงพอ เพื่อความสะดวกในการรักษาความสะอาดใน บริเวณวัด	๓.๖๓	๐.๘๙	มาก
๔. จัดระเบียบที่วางรองเท้าไว้ชัดเจน และทำความสะอาด บริเวณที่เดินเท้าเปล่า ให้สะอาดเสมอ	๓.๔๕	๑.๐๓	ปานกลาง
๕. มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอต่อ จำนวนประชาชนที่มาวัด	๓.๙๐	๐.๘๓	มาก
๖. ที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถ ที่เพียงพอ สะดวก และมี ความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน	๔.๐๕	๐.๘๔	มาก
๗. มีห้องน้ำสะอาด เพียงพอ มีการแยกชาย - หญิง ไว้ ชัดเจนเป็นสัดส่วน	๓.๖๔	๑.๐๖	มาก
๘. มีการจัดระเบียบร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร เป็นระเบียบเรียบร้อย ขายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และ ถูกสุขลักษณะ	๓.๗๕	๐.๘๓	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	๓.๗๒	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๗๒ และเมื่อพิจารณาในรายข้อ ก็พบว่า ประเด็นที่มีระดับการพัฒนาสูงสุด คือ ที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถที่เพียงพอ สะดวก และมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๔.๐๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๔ รองลงมาคือ มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาวัด มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๘๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๓ และที่มีระดับการพัฒนาต่ำสุด คือ จัดระเบียบที่วางรองเท้าไว้ชัดเจน และทำความสะอาดบริเวณที่เดินเท้าเปล่า ให้สะอาดเสมอ มีค่าเฉลี่ย (\bar{X}) เท่ากับ ๓.๔๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๑.๐๓

๔.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ วุฒิการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด โดยแสดงการวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) การทดสอบค่าที (t - test) และการทดสอบค่าเอฟ (f - test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ดังตารางที่ ๔.๗ - ๔.๓๐

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ที่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ (n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	เพศ				t	Sig.
	ชาย (๑๗๕ คน)		หญิง (๒๒๕ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๓.๙๗	๐.๕๘๓	๓.๙๕	๐.๖๓๑	๐.๓๓๕	๐.๗๓๘
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	๓.๘๒	๐.๖๗๘	๓.๘๒	๐.๗๑๕	๐.๐๙๒	๐.๙๒๗
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๐๙	๐.๖๑๖	๔.๐๕	๐.๖๓๐	๐.๖๒๙	๐.๕๓๐
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๓.๗๘	๐.๗๔๐	๓.๖๘	๐.๗๖๐	๑.๓๒๓	๐.๑๘๗
รวม	๓.๙๒	๐.๕๘๙	๓.๘๗	๐.๖๑๔	๐.๖๘๖	๐.๔๙๓

จากตารางที่ ๔.๗ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามเพศ ระหว่างชายกับหญิง โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ที่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	อายุ								F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๘๙ คน)		๒๐-๔๐ ปี (๒๔๐ คน)		๔๑-๖๐ ปี (๖๖ คน)		๖๑ ปีขึ้นไป (๕ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๔.๑๖	๐.๕๖๘	๓.๙๐	๐.๕๙๘	๓.๘๙	๐.๖๕๗	๓.๙๕	๐.๖๑๐	๔.๔๕๒**	๐.๐๐๔
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร ในวัด	๔.๐๕	๐.๖๗๐	๓.๗๖	๐.๖๘๒	๓.๗๖	๐.๗๓๑	๓.๕๓	๐.๘๕๔	๔.๒๖๑**	๐.๐๐๖
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๒๐	๐.๖๘๒	๔.๐๕	๐.๖๐๔	๔.๐๑	๐.๕๘๕	๓.๗๘	๐.๗๕๒	๑.๙๗๑	๐.๑๑๘
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๔.๐๓	๐.๗๒๒	๓.๖๔	๐.๗๐๗	๓.๖๖	๐.๘๒๖	๓.๓๐	๑.๑๒๗	๖.๗๕๐**	๐.๐๐๐
รวม	๔.๑๑	๐.๖๐๘	๓.๘๔	๐.๕๗๕	๓.๘๓	๐.๖๓๐	๓.๖๔	๐.๗๕๕	๕.๑๗๓**	๐.๐๐๒

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เพื่อให้เห็นความแตกต่าง ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ตามตารางที่ ๔.๙ - ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๙ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ

(n=๔๐๐)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๔๐ ปี	๔๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๔.๑๑	๓.๘๔	๓.๘๓	๓.๖๔
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๑๑	-	๐.๒๗๒**	๐.๒๗๗**	๐.๔๗๐
๒๐ - ๔๐ ปี	๓.๘๔		-	๐.๐๐๕	๐.๑๙๘
๔๑ - ๖๐ ปี	๓.๘๓			-	๐.๑๙๓
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๖๔				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๙ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๒๐ - ๔๐ ปี และอายุ ๔๑ - ๖๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามอายุ

(n=๔๐๐)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๔๐ ปี	๔๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๔.๑๖	๓.๙๐	๓.๙๙	๓.๙๕
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๑๖	-	๐.๒๖๓**	๐.๒๗๑**	๐.๒๑๒
๒๐ - ๔๐ ปี	๓.๙๐		-	๐.๐๐๘	-๐.๐๕๒
๔๑ - ๖๐ ปี	๓.๙๙			-	-๐.๐๖๐
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๙๕				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๒๐ - ๔๐ ปี และอายุ ๔๑ - ๖๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามอายุ

(n=๔๐๐)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๔๐ ปี	๔๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๔.๐๕	๓.๗๖	๓.๗๖	๓.๕๓
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๐๕	-	๐.๒๘๗**	๐.๒๘๓**	๐.๕๒๑
๒๐ - ๔๐ ปี	๓.๗๖		-	-๐.๐๐๔	๐.๒๓๕
๔๑ - ๖๐ ปี	๓.๗๖			-	๐.๒๓๘
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๕๓				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๒๐ - ๔๐ ปี และอายุ ๔๑ - ๖๐ ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามอายุ

(n=๔๐๐)

อายุ	\bar{X}	อายุ			
		ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๒๐-๔๐ ปี	๔๑-๖๐ ปี	๖๑ ปีขึ้นไป
		๔.๐๓	๓.๖๔	๓.๖๖	๓.๓๐
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๔.๐๓	-	๐.๓๘๗**	๐.๓๖๒**	๐.๗๒๕***
๒๐ - ๔๐ ปี	๓.๖๔		-	๐.๐๒๔	๐.๓๖๓
๔๑ - ๖๐ ปี	๓.๖๖			-	-๐.๓๖๓
๖๑ ปีขึ้นไป	๓.๓๐				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ ๒๐ - ๔๐ ปี อายุ ๔๑ - ๖๐ ปี และ ๖๑ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ที่แตกต่างกัน
 ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามวุฒิ
 การศึกษา

(n=๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	วุฒิการศึกษา								F	Sig.
	ประถมศึกษา (๗๔ คน)		มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า (๑๘๑ คน)		อนุปริญญา/ เทียบเท่า (๔๖ คน)		ปริญญาตรี ขึ้นไป (๙๙ คน)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๔.๐๘	.๕๙๙	๔.๐๒	.๕๕๒	๔.๐๔	.๕๗๕	๓.๗๐	.๖๖๙	๘.๑๓๕**	.๐๐๐
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร ในวัด	๓.๙๗	.๗๓๓	๓.๘๘	.๖๕๓	๓.๘๓	.๗๑๙	๓.๕๙	.๖๙๖	๕.๓๗๒**	.๐๐๑
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๒๒	.๖๓๐	๔.๐๙	.๖๒๔	๔.๐๖	.๖๕๔	๓.๙๓	.๕๘๑	๓.๒๒๙*	.๐๒๒
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๓.๘๔	.๗๖๒	๓.๘๓	.๗๑๗	๓.๗๓	.๗๓๙	๓.๔๔	.๗๔๗	๗.๐๔๓**	.๐๐๐
รวม	๔.๐๓	.๖๑๗	๓.๙๖	.๕๖๘	๓.๙๑	.๖๐๒	๓.๖๖	.๖๐๓	๗.๐๐๒**	.๐๐๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เพื่อให้เห็นความแตกต่าง ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ตามตารางที่ ๔.๑๔ - ๔.๑๘

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษา

(n=๔๐๐)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา			
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	อนุปริญญา/ เทียบเท่า	ปริญญาตรี ขึ้นไป
		๔.๐๓	๓.๙๖	๓.๙๑	๓.๖๖
ประถมศึกษา	๔.๐๓	-	๐.๐๗๑	๐.๑๑๕	๐.๓๖๔**
มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	๓.๙๖		-	๐.๐๔๔	๐.๒๙๓**
อนุปริญญา/ เทียบเท่า	๓.๙๑			-	๐.๒๔๙**
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓.๖๖				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามวุฒิการศึกษา

(n=๔๐๐)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา			
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	อนุปริญญา/ เทียบเท่า	ปริญญาตรี ขึ้นไป
		๔.๐๘	๔.๐๒	๔.๐๔	๓.๗๐
ประถมศึกษา	๔.๐๘	-	๐.๐๖๑	๐.๐๔๕	๐.๓๗๙**
มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	๔.๐๒		-	๐.๐๑๖	๐.๓๑๙**
อนุปริญญา/ เทียบเท่า	๔.๐๔			-	๐.๓๓๕**
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓.๗๐				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษา

(n=๔๐๐)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา			
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	อนุปริญญา/ เทียบเท่า	ปริญญาตรี ขึ้นไป
		๓.๙๗	๓.๘๘	๓.๘๓	๓.๕๙
ประถมศึกษา	๓.๙๗	-	๐.๐๘๔	๐.๑๔๐	๐.๓๗๘**
มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	๓.๘๘		-	๐.๐๕๖	๐.๒๙๔**
อนุปริญญา/ เทียบเท่า	๓.๘๓			-	๐.๒๓๘
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓.๕๙				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษา

(n=๔๐๐)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา			
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	อนุปริญญา/ เทียบเท่า	ปริญญาตรี ขึ้นไป
		๔.๒๒	๔.๐๙	๔.๐๖	๓.๙๓
ประถมศึกษา	๔.๒๒	-	๐.๑๒๗	๐.๑๕๘	๐.๒๙๐*
มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	๔.๐๙		-	๐.๐๓๑	๐.๑๖๓*
อนุปริญญา/ เทียบเท่า	๔.๐๖			-	๐.๑๓๒
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓.๙๓				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามวุฒิการศึกษา

(n=๔๐๐)

วุฒิการศึกษา	\bar{X}	วุฒิการศึกษา			
		ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	อนุปริญญา/ เทียบเท่า	ปริญญาตรี ขึ้นไป
		๓.๘๔	๓.๘๓	๓.๗๓	๓.๔๔
ประถมศึกษา	๓.๘๔	-	๐.๐๑๒	๐.๑๑๖	๐.๔๐๙**
มัธยมศึกษา/ เทียบเท่า	๓.๘๓		-	๐.๑๐๔	๐.๓๙๗**
อนุปริญญา/ เทียบเท่า	๓.๗๓			-	๐.๒๙๓**
ปริญญาตรีขึ้นไป	๓.๔๔				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามวุฒิการศึกษา พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่ามีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับอนุปริญญา/เทียบเท่า มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ที่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอาชีพ

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	อาชีพ										F	Sig.
	ธุรกิจส่วนตัว		เกษตรกรกรม		รับจ้าง		รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ		อื่นๆ			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๓.๙๘	.๖๔๐	๓.๙๐	.๖๕๐	๓.๙๗	.๕๕๕	๓.๖๖	.๗๑๑	๔.๐๘	.๕๖๐	๔.๔๓๘**	๐.๐๐๒
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร ในวัด	๓.๘๐	.๗๘๑	๓.๗๖	.๗๕๐	๓.๘๖	.๖๒๑	๓.๕๑	.๗๓๒	๓.๙๕	.๖๗๔	๓.๗๑๑**	๐.๐๐๖
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๐๔	.๗๑๗	๔.๐๙	.๕๕๑	๔.๐๗	.๖๐๐	๓.๙๔	.๕๕๕	๔.๑๕	.๖๒๘	๑.๐๑๕	๐.๓๙๙
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๓.๕๙	.๘๔๔	๓.๘๘	.๗๘๕	๓.๗๓	.๖๖๐	๓.๔๖	.๘๑๘	๓.๙๒	.๗๑๓	๔.๔๒๙**	๐.๐๐๒
รวม	๓.๘๕	.๖๖๙	๓.๙๑	.๖๒๒	๓.๙๑	.๕๓๕	๓.๖๔	.๖๔๘	๔.๐๒	.๕๘๔	๓.๗๒๒**	๐.๐๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๙ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เพื่อให้เห็นความแตกต่าง ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ตามตารางที่ ๔.๒๐ – ๔.๒๓

ตารางที่ ๔.๒๐ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	\bar{X}	อาชีพ				
		ธุรกิจส่วนตัว	เกษตรกรรม	รับจ้าง	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	อื่นๆ
		๓.๘๕	๓.๙๑	๓.๙๑	๓.๖๔	๔.๐๒
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๘๕	-	-๐.๐๕๔	-๐.๐๕๔	๐.๒๑๑**	-๐.๑๖๙
เกษตรกรรม	๓.๙๑		-	๐.๐๐๐	๐.๒๖๕	-๐.๑๑๕
รับจ้าง	๓.๙๑			-	๐.๒๖๕**	-๐.๑๑๖
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๖๔				-	-๐.๓๘๐**
อื่นๆ	๔.๐๒					-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๐ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับจ้าง มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๑ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามอาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	\bar{X}	อาชีพ				
		ธุรกิจส่วนตัว	เกษตรกรรม	รับจ้าง	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	อื่นๆ
		๓.๙๘	๓.๙๐	๓.๙๗	๓.๖๖	๔.๐๘
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๙๘	-	๐.๐๗๙	๐.๐๑๓	๐.๓๒๔**	-๐.๐๙๖
เกษตรกรรม	๓.๙๐		-	-๐.๐๖๖	๐.๒๔๕	-๐.๑๗๕
รับจ้าง	๓.๙๗			-	๐.๓๑๑**	-๐.๑๐๘
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๖๖				-	-๐.๔๒๐**
อื่นๆ	๔.๐๘					-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๑ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามอาชีพ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับจ้าง มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๒ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามอาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	\bar{X}	อาชีพ				
		ธุรกิจส่วนตัว	เกษตรกรกรรม	รับจ้าง	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	อื่นๆ
		๓.๘๐	๓.๗๖	๓.๘๖	๓.๕๑	๓.๙๕
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๘๐	-	๐.๐๓๙	-๐.๐๕๔	๐.๒๙๓**	-๐.๑๔๔
เกษตรกรกรรม	๓.๗๖		-	-๐.๐๙๓	๐.๒๕๔	-๐.๑๙๓
รับจ้าง	๓.๘๖			-	๐.๓๔๖**	-๐.๐๙๑
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๕๑				-	-๐.๔๓๗**
อื่นๆ	๓.๙๕					-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๒ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามอาชีพ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับจ้าง มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๓ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามอาชีพ

(n=๔๐๐)

อาชีพ	\bar{X}	อาชีพ				
		ธุรกิจส่วนตัว	เกษตรกรรม	รับจ้าง	รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	อื่นๆ
		๓.๕๙	๓.๘๘	๓.๗๓	๓.๔๖	๓.๙๒
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๕๙	-	-๐.๒๘๙	-๐.๑๔๐	๐.๑๒๖	-๐.๓๓๓**
เกษตรกรรม	๓.๘๘		-	๐.๑๔๙	๐.๔๑๖**	-๐.๐๔๓
รับจ้าง	๓.๗๓			-	๐.๒๖๖**	-๐.๑๙๓**
รับราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	๓.๔๖				-	-๐.๔๕๙**
อื่นๆ	๓.๙๒					-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามอาชีพ พบว่าแตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับจ้าง มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ แต่น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ที่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๔ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามรายได้

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	รายได้								F	Sig.
	ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท		๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท		๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท		มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๔.๑๑	.๕๘๕	๓.๙๖	.๕๘๐	๓.๘๕	.๖๐๗	๓.๘๘	.๗๑๖	๒.๖๗๒*	๐.๐๔๗
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร ในวัด	๔.๐๔	.๖๕๒	๓.๘๓	.๖๘๕	๓.๗๑	.๖๗๙	๓.๖๗	.๗๗๖	๓.๙๔๒**	๐.๐๐๙
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๒๒	.๕๙๔	๔.๐๘	.๖๕๒	๓.๙๗	.๕๖๙	๓.๙๘	.๖๑๒	๒.๕๖๙	๐.๐๕๔
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๓.๘๙	.๘๒๖	๓.๗๖	.๗๒๓	๓.๖๓	.๖๘๕	๓.๔๙	.๗๙๔	๓.๕๖๒*	๐.๐๑๔
รวม	๔.๐๗	.๕๙๒	๓.๙๑	.๖๐๐	๓.๗๙	.๕๖๕	๓.๗๖	.๖๓๘	๓.๘๑๙**	๐.๐๑๐

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๔ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการพัฒนาบุคลากรหรือบุคลากรในวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

เพื่อให้เห็นความแตกต่าง ผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ตามวิธี LSD (Least Significant Difference) ดังผลการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ตามตารางที่ ๔.๒๕ - ๔.๒๘

ตารางที่ ๔.๒๕ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้

(n=๔๐๐)

รายได้	\bar{X}	รายได้			
		ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท
		๔.๐๗	๓.๙๑	๓.๗๙	๓.๗๖
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๔.๐๗	-	๐.๑๕๙	๐.๒๗๓**	๐.๓๑๐**
๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๑		-	๐.๑๑๔	๐.๑๕๒
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๙			-	๐.๐๓๗
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๖				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๕ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๖ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามรายได้

(n=๔๐๐)

รายได้	\bar{X}	รายได้			
		ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท
		๔.๑๑	๓.๙๖	๓.๘๕	๓.๘๘
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๔.๑๑	-	๐.๑๔๔	๐.๒๕๕*	๐.๒๓๑*
๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๙๖		-	๐.๑๑๒	๐.๐๘๗
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๕			-	-๐.๐๒๕
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๘				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จำแนกตามรายได้ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๗ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามรายได้

(n=๔๐๐)

รายได้	\bar{X}	รายได้			
		ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท
		๔.๐๔	๓.๘๓	๓.๗๑	๓.๖๗
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๔.๐๔	-	๐.๒๑๔**	๐.๓๒๘**	๐.๓๖๔**
๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๓		-	๐.๑๑๔	๐.๑๕๐
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๑			-	๐.๐๓๗
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๗				-

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๒๗ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จำแนกตามรายได้ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท ,๑๐,๐๐๑- ๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

ตารางที่ ๔.๒๘ แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามรายได้

(n=๔๐๐)

รายได้	\bar{X}	รายได้			
		ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท
		๓.๘๙	๓.๗๖	๓.๖๓	๓.๔๙
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๘๙	-	๐.๑๓๑	๐.๒๖๐*	๐.๔๐๓*
๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๖		-	๐.๑๒๙	๐.๒๗๒*
๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๓			-	๐.๑๔๔
มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๔๙				-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ของความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จำแนกตามรายได้ พบว่า แตกต่างกันดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท และมีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัดต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ที่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๙ แสดงการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด

(n = ๔๐๐)

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร	จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด								F	Sig.
	ครั้งแรก		๒ - ๕ ครั้ง		๖ - ๑๐ ครั้ง		มากกว่า ๑๐ ครั้ง			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	๔.๐๒	๐.๕๙๖	๓.๙๒	๐.๕๙๓	๔.๐๐	๐.๕๓๘	๓.๙๕	๐.๖๒๗	๐.๒๙๗	๐.๙๒๗
๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากร ในวัด	๓.๙๓	๐.๗๒๑	๓.๙๒	๐.๖๕๘	๓.๙๑	๐.๖๒๗	๓.๗๙	๐.๗๑๕	๐.๖๔๓	๐.๕๙๘
๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	๔.๑๖	๐.๖๗๖	๓.๙๖	๐.๕๙๒	๔.๒๑	๐.๔๗๙	๔.๐๗	๐.๖๓๘	๑.๔๘๐	๐.๒๑๙
๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	๓.๙๔	๐.๗๕๖	๓.๖๗	๐.๗๓๓	๓.๙๔	๐.๖๐๕	๓.๗๑	๐.๗๗๔	๐.๗๕๐	๐.๕๒๓
รวม	๓.๙๙	๐.๖๒๕	๓.๙๔	๐.๕๗๗	๓.๙๙	๐.๔๙๒	๓.๙๙	๐.๖๒๑	๐.๙๑๔	๐.๔๙๗

จากตารางที่ ๔.๒๙ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร จำแนกตามจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔.๓๐ สรุปโดยภาพรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร
โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๖

สถานภาพส่วนบุคคล	ผลการทดสอบสมมติฐาน							
	ด้านการพัฒนา ศาสนสถาน		ด้านการพัฒนา ศาสนบุคคลหรือบุคลากร ในวัด		ด้านการพัฒนา กิจกรรมภายในวัด		ด้านการพัฒนา สิ่งแวดล้อม	
	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน	ยอมรับ สมมติฐาน	ปฏิเสธ สมมติฐาน
๑. เพศ		✓		✓		✓		✓
๒. อายุ	✓		✓			✓	✓	
๓. วุฒิการศึกษา	✓		✓		✓		✓	
๔. อาชีพ	✓		✓			✓	✓	
๕. รายได้	✓		✓			✓	✓	
๖. จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด		✓		✓		✓		✓

ในจังหวัดสมุทรสาคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

จากการตอบแบบสอบถามประเภทปลายเปิดของกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวม ผู้วิจัยได้สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร ในแต่ละด้าน ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓๑ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ในด้านการพัฒนาศาสนสถาน

ด้านการพัฒนาศาสนสถาน	
ปัญหา – อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ความสะอาด	๑. ควรมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดมาก ๆ หรือ มีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดอยู่เป็นประจำ ในแต่ละสถานที่ของวัด หรือตามจุดต่าง ๆ เพื่อความสะอาดของวัดโดยรวม
๒. เรื่องมูลนกที่สกปรก	๒. ต้องหาวิธีป้องกัน เช่น ทาน้ำมัน หรือนำตะขாயมากันไว้ หรือ ทำให้นักไม่สามารถมาเกาะแล้วถ่ายมูลไว้ได้
๓. ศาสนสถาน (บางหลัง) แคบไป ไม่สะดวกกับการใช้สอย	๓. ขยาย หรือ จัดสถานที่ใหม่ให้กว้างขึ้น ให้เป็นระเบียบขึ้น หรือหากมีการสร้างใหม่ ควรมีการสร้างให้กว้าง หรือให้คำนึงถึงการใช้งานเป็นหลัก
๔. ทางสำหรับคนพิการ	๔. ทำทางสำหรับคนพิการ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้พิการได้มาทำบุญ ไหว้พระ ได้สะดวก
๕. แผนผังของวัดยังไม่ค่อยสะดวก เรียบร้อยเท่าที่ควร	๕. อาจเป็นเพราะการสร้างวัดมีการสร้างมาแต่เดิมเก่าก่อน ก็ควรมีการจัดวางแผนผังใหม่

ตารางที่ ๔.๓๒ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด

ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด	
ปัญหา – อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. เจ้าหน้าที่ของทางวัดมีน้อย	๑. ควรมีเจ้าหน้าที่ของทางวัดให้มากกว่านี้ เพื่อประจำในจุดต่างๆ ของวัดในการให้บริการแก่ประชาชนผู้มาเที่ยววัด
๒. เจ้าหน้าที่ของทางวัด แต่งกายไม่ค่อยเรียบร้อย	๒. ควรให้เจ้าหน้าที่ของทางวัด แต่งกายเป็นชุดฟอร์มของทางวัด หรือแต่งกายในชุดที่สุภาพ ไม่ควรแต่งชุดกางเกงขาสั้น เสื้อยืด แบบธรรมดา
๓. ไม่มีเจ้าหน้าที่ของทางวัดคอยให้คำแนะนำ หรือให้ข้อมูลข่าวสาร หรือประวัติความเป็นมาของวัด	๓. จัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลข่าวสาร หรือบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาเป็นไปของวัด กับประชาชนที่มาท่องเที่ยววัด

ตารางที่ ๔.๓๓ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด

ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด	
ปัญหา – อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ไม่ทราบเรื่องกิจกรรมในวัด	๑. ควรมีการประชาสัมพันธ์ หรือมีการประกาศ ให้มากกว่านี้
๒. ดอกไม้ที่ใช้ไหว้พระไม่ค่อยสด	๒. ต้องมีการเปลี่ยนดอกไม้ให้สดเสมอทุกวัน หรือวันเว้นวันก็ได้
๓. การจัดกิจกรรมไม่ตรงกับวันหยุด จึงไม่สะดวกในการมา	๓. ควรเลือกวันในการจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุด

ตารางที่ ๔.๓๔ แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัด เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม	
ปัญหา – อุปสรรค	ข้อเสนอแนะ
๑. ความสะอาด ขยะมูลฝอย	๑. ควรมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดให้มากกว่านี้ เพื่อจะได้ประจำอยู่ในจุดต่าง ๆ หรือศาลาต่าง ๆ ของวัด และควรมีถังขยะวางไว้ในที่ต่าง ๆ ของวัด ให้มากกว่านี้ เพื่อความสะดวกในการทิ้งขยะ และความเป็นระเบียบเรียบร้อย
๒. เรื่องมูลสุนัข	๒. ต้องหาวิธีป้องกัน หรือหาวิธีบริหารจัดการให้ชัดเจน เช่น จัดให้สุนัขอยู่เป็นที่เป็นทาง ในที่ของทางวัดจัดไว้ หรือมีเจ้าหน้าที่ของทางวัด คอยทำความสะอาด หรือคอยเก็บมูลสุนัข อยู่เป็นประจำ
๓. ต้นไม้มีน้อย ไม่ค่อยมีที่ร่มรื่น	๓. ควรมีการปลูกต้นไม้ให้มากกว่านี้ มีการจัดสวนย่อมน หรือสวนไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อให้มีความร่มรื่น ร่มเย็น หรือมีการจัดสวนสมุนไพร ไม้ในพุทธประวัติ หรือไม้มงคลต่าง ๆ ก็น่าจะดี
๔. ห้องน้ำ ห้องสุขา ค่อนข้างสกปรก	๔. ควรมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดอยู่เป็นประจำทุกวัน ถ้าในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุด ควรมีเจ้าหน้าที่เข้าไปทำความสะอาดบ่อยๆ เพราะว่าจะมีประชาชนที่มาเที่ยววัด เข้าไปใช้ห้องน้ำ ห้องสุขา เป็นจำนวนมาก

๔.๕ ผลการสัมภาษณ์ การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๕ รูป/๕ ท่าน ดังนี้

๑. พระสาครมุนี	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดสุทิวาตุวาราราม
๒. พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์	ตำแหน่ง	เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร
๓. พระครูวิสุทธีสิทธิคุณ	ตำแหน่ง	เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก
๔. พระครูธรรมรัต	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดนางสาว
๕. พระครูสิริสาครธรรม	ตำแหน่ง	เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ
๖. นายภูกิตชัย เกียรติอัมพร	ตำแหน่ง	ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร
๗. นางกัญจณา หินเมืองเก่า	ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการสำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร
๘. นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล	ตำแหน่ง	วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร
๙. นายประดิษฐ์ ่องอาจ	ตำแหน่ง	ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร
๑๐. อาจารย์ชูบ กล่อมจิตต์	ตำแหน่ง	ปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการสัมภาษณ์ สรุปได้ดังนี้

๑. การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

โดยภาพรวม การพัฒนาวัดด้านศาสนสถาน ปัจจุบันมีปัญหาอยู่ว่า พื้นที่ของวัดไม่สามารถขยายได้ มีสิ่งปลูกสร้างเดิมเต็มหมด ไม่สามารถที่จะหาแบบแปลนที่เหมาะสมได้ เพราะวัดมีการสร้างกันมาแต่เก่าก่อนแล้ว ขึ้นอยู่กับการบริหารของในแต่ละวัด^๑ และที่สำคัญก็คือกำลังของแต่ละวัดมีแตกต่างกัน วัดที่มีกำลังมาก ก็สามารถที่จะสร้างศาสนสถานได้ดี มีความสวยงาม ถ้าวัดมีกำลังน้อย ก็จะสามารถสร้างได้แต่พอสมควร ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานที่ของวัดด้วยว่าจะเหมาะกับการสร้างศาสนสถานในรูปแบบใด^๒ บางวัดสร้างกันใหญ่โต

^๑สัมภาษณ์ พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์ (ดิเรก ปิตินานโท), เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร, ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๒สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธีสิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธีโล), เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก, ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔.

แต่ผู้ที่จะดูแลรักษาให้เป็นถาวรวัตถุที่ใช้ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาบางวัดก็ละเลยในส่วนนี้ไป^๓ และปัจจุบันการสร้างศาสนสถานไม่ค่อยทรงความเป็นไทย ห่างจากศิลปวัฒนธรรมไทยขาดความสง่างาม^๔

ข้อเสนอแนะ ก็คือ การจะสร้างศาสนสถานต้องดูถึงสถานที่ หรือแบบแปลนของแต่ละวัด ว่ามีสถานที่อย่างไร และควรสร้างในสวนใดของวัดจึงจะเหมาะสม และถ้าสร้างแล้วจะมีการบริหารจัดการได้ดีไหม มีการทำความสะอาดได้ทั่วถึงไหม หรือเหมาะกับประโยชน์การใช้งานหรือไม่^๕ เพราะถ้าหากทำใหญ่โตมากเกินไป เกินความจำเป็นแล้ว ปัญหาที่ตามมา ก็คือ การบริหารในการดูแลรักษา การดูแลทำความสะอาดหรือทำมาแล้วไม่เกิดเป็นประโยชน์ได้เท่าที่ควร^๖ และควรมีการสร้างศาสนสถานตามสถาปัตยกรรมไทย เสนาสนะมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเป็นหลัก^๗ รวมถึงต้องมีการบริหารจัดการในการดูแลรักษาในศาสนสถานเก่าเดิมที่มีอยู่ ให้คงสภาพดีต่อไป เป็นมรดกตกทอดไปสู่ลูกหลาน^๘

๒. การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้ได้อย่างไร

โดยภาพรวม การพัฒนาวัดด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ปัญหาในเบื้องต้นคือ บุคลากรไม่สามารถที่จะถ่ายทอด หรือมีความสามารถไม่เพียงพอ อีกทั้งมีจำนวนบุคลากรน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริหารงาน^๙ และที่สำคัญวัดน่าจะมีความคอยให้คำแนะนำหรือให้ข้อมูลประวัติของวัด หรือคอยให้คำแนะนำในรูปแบบหรือขั้นตอนในการมาทำบุญที่วัด^{๑๐} ปัญหา

^๓สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ ่องอาจ, ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๔สัมภาษณ์ อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์, ประชาชนชาวบ้าน, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๕สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธสีโล), เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก, ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๖สัมภาษณ์ พระครูธรรมรัต (ธงชัย ชวนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดนางสาว, ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๗สัมภาษณ์ พระครูสิริสาครธรรม(จ่านงค์ คุณงโค),เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๘สัมภาษณ์ นางกัญญา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^๙สัมภาษณ์ พระครูสาครพัฒนารณ (ติเรก ปิติตานนโท), เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร, ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายภูกิตชัย เกียรติอัมพร, ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

เกี่ยวกับบุคลากรในวัดไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย แม้แต่พิธีกรแต่ละวัดก็มีการปฏิบัติศาสนพิธีที่แตกต่างกัน ปฏิบัติไปคนละทิศละทาง^{๑๑}

ข้อเสนอแนะ จัดการอบรมทั้งพระเณร ขรवास และพิธีกรในวัด ทั้งในเรื่องของพระธรรมวินัย กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ของทางคณะสงฆ์ และ กฎบ้านเมือง ทั้งศาสนพิธี ให้มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี^{๑๒} อีกทั้งต้องมีการร่วมมือกันของวัดกับชาวบ้าน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อที่จะได้ร่วมด้วยช่วยกันในการช่วยกันดูแลวัด มีการส่งเสริมให้พระเณรได้ศึกษาเล่าเรียน ให้เจ้าหน้าที่ของทางวัดได้รับการอบรมที่ดีและปฏิบัติได้ถูกต้อง มีการอบรมเป็นหลักสูตร เอาหลักสูตรที่มีความหลากหลาย ให้เกิดความรู้ความสามารถ อย่างน้อยก็ทำให้มีความรู้สึกตื่นตัวขึ้นมา วัดควรมีการปลูกฝังให้คนรอบวัดมีความรู้สึกที่ทุกคนมีวัดเป็นส่วนร่วมจิตใจ วัดเป็นของทุกๆ คน เพราะส่วนใหญ่บุคลากรในวัดก็เป็นคนรอบวัด ถ้าเราทำให้วัดกับชาวบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ก็ย่อมที่จะทำให้บุคลากรในวัด ได้คนดี คนมีความสามารถและร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลวัดต่อไป ทั้งเจ้าอาวาสก็ต้องมีความอ่อนโยนในบางอย่าง คือ ต้องมีทั้งพระเดชพระคุณให้พร้อมกันไป และอย่ามีอคติ เพราะหากมีอคติแล้วการปกครองก็ย่อมที่จะไม่ประสบความสำเร็จและย่อมทำให้การพัฒนาของบุคลากรในวัดไม่ประสบความสำเร็จ^{๑๓} ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ของทางวัด คอยช่วยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลต่างๆ กับผู้ที่เข้ามาวัด เพื่อจะได้ทราบรูปแบบ หรือขั้นตอนในการปฏิบัติในกิจกรรมของวัด หรืองานต่างๆ ได้^{๑๔}

๓. การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

โดยภาพรวม การพัฒนาวัดด้านกิจกรรมภายในวัด ปัญหาน่าจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละวัด เช่น บางวัดอาจมีความสนใจในการจัดกิจกรรมในวัดน้อย ก็ทำให้วัดนั้นดูเงียบไป ซึ่งน่าจะขึ้นอยู่กับตัวเจ้าอาวาสเป็นหลัก^{๑๕} ปัญหาก็ต้องขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของในแต่ละวัด ว่ามีการพัฒนาหรือบริหารจัดการกิจกรรมภายในวัดของตนเองได้แค่ไหน ซึ่งก็ต้องเป็นไปตามกำลังของวัดนั้นๆ เพราะแต่ละที่แต่ละวัด ความศรัทธาของ

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายประดิษฐ์ งามอาจ, ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๒}สัมภาษณ์ พระสาครมณี(ประสาธ สุชีโว), เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาสาราม, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๓}สัมภาษณ์ พระครูธรรมรัต (ธงชัย ชวนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดนางสาว, ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร, ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๕}สัมภาษณ์ พระสาครมณี (ประสาธ สุชีโว), เจ้าอาวาสวัดสุทธาวาสาราม, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ญาติโยมไม่เหมือนกัน บางที่ศรัทธาเจ้าอาวาส บางที่ศรัทธาพระพุทธรูป^{๑๖} และปัจจุบันบางวัดก็ไม่ทำกิจกรรมเท่าที่ควร ถ้าพูดเชิงปัญหา ต้องตั้งวัตถุประสงค์ขึ้นมาก่อนว่าต้องการให้ไปถึงจุดไหน พอตั้งเป้าหมายแล้วก็ค่อยจัดกิจกรรม จัดให้มีการอบรม ระดับรองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสให้มาก ที่สำคัญก็คือ ต้องได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าอาวาสเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ เช่น การไหว้พระ การเวียนเทียน การตักบาตร เป็นศรัทธาโดยตรงของญาติโยม เพราะเขามีศรัทธาในส่วนตรงนี้ก็กันอยู่แล้ว เพียงแต่เราก็ค่อยอำนวยความสะดวกให้^{๑๗}

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการพัฒนาถึงกิจกรรมงานของทางวัดให้ดี ต้องมีการพัฒนาเนื้อหาหรือจุดเด่นของวัดเพื่อเป็นสิ่งดึงดูดให้คนเข้ามาวัด^{๑๘} ทั้งสถานที่ไหว้พระ สถานที่รับศรัทธาโยม หรือกิจกรรมการเผยแพร่ต่างๆ ให้ดี มีกิจกรรมให้ความรู้ มีปายธรรมะ จัดนิทรรศการธรรมะ เปิดเสียงธรรม หรือเสียงตามสาย นำพาโยมสวดมนต์ ถ้อยศีล ฟังธรรมกัน จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตามกำลังของในแต่ละวัดที่จะทำ^{๑๙} และควรสร้างความตื่นตัว ด้วยการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ ให้รู้จักกันโดยทั่วว่ากิจกรรมแต่ละอย่างมีเมื่อไรอย่างไร เพราะบางคนอาจมีภาระกิจการงานจนอาจทำให้ลืมมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้

๔. การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

โดยภาพรวม การพัฒนาวัดด้านสิ่งแวดล้อม มีปัญหาสำหรับวัดที่ติดกับทะเลปากอ่าว มีปัญหาในด้านของสภาพดิน และน้ำเค็มที่ท่วมถึงในบางพื้นที่ ซึ่งสภาพดินไม่ค่อยเหมาะกับการปลูกต้นไม้ อีกทั้งบางครั้งน้ำเค็มก็มีการหนุนท่วมต้นไม้ ก็ทำให้ต้นไม้ตาย ซึ่งน่าจะเป็นปัญหา^{๒๐} และปัญหาเกี่ยวกับความร่มรื่น การปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงา ปัญหาเรื่องเกี่ยวกับต้นไม้ เช่น ต้องดูแลกัน ในการรดน้ำต้นไม้ ดูแลรักษาต้นไม้ และปัญหาของขยะมูลฝอย^{๒๑} บางวัดมีสถานที่ควรทำ แต่ไปทำอย่างอื่น บางทีกลายเป็นวัดที่เป็นธุรกิจมากเกินไป^{๒๒}

^{๑๖} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธสีโล), เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก, ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูสาครพิพัฒน์ (ดิเรก ปิตินานโท), เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร, ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรัสกุล, วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริสาครธรรม (จันทน์ คุณงุโค), เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธสีโล), เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก, ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริสาครธรรม (จันทน์ คุณงุโค), เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ, ๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๒} สัมภาษณ์ อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์, ปราชญ์ชาวบ้าน, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔.

และปัญหาเกี่ยวกับความสะอาดทั้งบริเวณวัด ห้องน้ำ ห้องสุขาต่างๆ สถานที่ในการจอดรถ ไม่เพียงพอ ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสที่จะมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการวัดอย่างไร

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาก็ควรจัดให้มีการอบรมบุคลากร โดยมุ่งไปที่เจ้าอาวาสเป็นหลัก ควรทำให้วัดมีการปลูกต้นไม้ให้มาก เพราะคำว่าอาราม ก็คือ ความร่มรื่น ร่มเย็น เป็นที่มาแล้วยินดี เพราะฉะนั้นวัดควรมีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาด มีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่ดี^{๒๓} ซึ่งบางที่พุทธพาณิชย์ก็เป็นเรื่องจำเป็น แต่ควรจัดโซนให้เป็นสัดส่วน และอีกส่วนโซนหนึ่งก็จัดให้เป็นโซนที่ร่มรื่น สงบร่มเย็น และมีการบริหารจัดการเรื่องความสะอาดให้ดี และ คำนึงถึงสถานที่ในการจอดรถ

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยทั่วไปการบริหารวัดในปัจจุบันไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เจ้าอาวาสแต่ละวัดมีความเห็นเป็นของตน ไม่เห็นความสำคัญที่จะพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นสิ่งที่น่าจะทำได้ที่สุด คือ มีการปลูกฝัง หรือให้การอบรมเจ้าอาวาสให้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งโดยตรงและทางอ้อม เพราะเมื่อประชาชนมาแล้วก็จะบำเพ็ญบุญสร้างกุศล อันจะเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดรายได้แฝง อันเกิดจากศรัทธา อันจะได้นำมาใช้ในการพัฒนาวัด ฉะนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวต้องมียอดประกอบ คือ ๑. สถานที่ดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนเป็นเบื้องต้น อันได้แก่ พระพุทธรูปหรือโบราณสถาน หากไม่มี ๒ อย่างนี้ ก็น่าจะเอาพระประธานในโบสถ์ก็ได้ เปิดโบสถ์ให้โยมมีโอกาสเข้ามาไหว้พระ ตั้งชื่อพระประธานให้เป็นมงคลนาม เมื่อมีสิ่งที่ดีสักการะของประชาชนแล้ว ๒. ฝึกอบรมบุคลากรให้รู้จักแนะนำผู้ที่เข้ามาในวัดให้รู้จักการบำเพ็ญกุศลในรูปแบบต่างๆ โดยสามารถที่สอดแทรกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าลงไปด้วย รู้จักในการทักทายต้อนรับ ในการช่วยแนะนำญาติโยมให้รู้จักประวัติและสถานที่^{๒๔} ๓. วัดต้องสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอยหรือเศษสิ่งปฏิกูลต่างๆ ๔. วัดต้องร่มรื่น คนมาแล้วรู้สึกร่มเย็น มีต้นไม้ให้ร่มเงาในการนั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร มีการสื่อถึงธรรมะในบางโอกาส นำพักผ่อนแล้วเวียนรมย์ มีความสะอาด มองตรงนั้นสะอาดตา ตรงนี้ก็ค่านั่ง มีหนังสือธรรมะให้อ่าน มีมุมธรรมะ มีการเปิดธรรมะเบาๆ ให้โยมได้ฟังเพื่อให้เกิดความสุขใจ ๕. การประพฤติปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ในวัด จะต้องมีการรักษายก

^{๒๓} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรัต (ธงชัย ชวนบุญโณ), เจ้าอาวาสวัดนางสาว, ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระครูสาครพิพัฒน์ภรณ์ (ดิเรก ปิตทานนท์), เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์โมศร, ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ที่ดี และมีการประพฤติปฏิบัติตัวให้เหมาะสมกับความเป็นพระ^{๒๕} ๖. บริเวณวัดควรมีบริเวณที่
 จอดรถ ให้สะดวกและได้รับความปลอดภัย ๗. ห้องน้ำห้องสุขาควรมีไว้รองรับให้พอเพียง โดย
 เฉพาะที่จอดรถกับห้องสุขาถือว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญ เพราะคนที่เดินทางสิ่ง
 สำคัญ คือ ที่จอดรถกับห้องสุขา สิ่งเหล่านี้เป็นประการสำคัญในการที่จะนำพาประชาชนให้มา
 วัด อันจะทำให้เกิดความซาบซึ้งในพระศาสนาได้ ก็จะทำให้พระศาสนาเกิดความยั่งยืน คนก็
 จะหันหน้าเข้าวัด^{๒๖} ๘. กิจกรรมการเชิญชวนให้คนเข้าวัดต้องมีการจัดกิจกรรมให้แปลก ใหม่
 ใหญ่ ดั่ง ซึ่งก็จะเป็นที่โดดเด่นและน่าสนใจ^{๒๗}

เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การมาปิดทอง ไหว้พระ ขอพร
 พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญสาธารณกุศล ถวายสังฆทาน เลี้ยงปลา ปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรมะ
 สวดมนต์ ถือบิณฑบาต ฟังธรรม ชมศิลปวัฒนธรรม^{๒๘} พร้อมทั้งการเข้าไปหาความสงบสุข กลับออกมา
 แล้วสบายใจ หรือแค่เข้าไปนั่งพักผ่อนก็สบายใจได้^{๒๙}

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระครูธรรมรัต (ธงชัย ชวนปญโญ), เจ้าอาวาสวัดนางสาว, ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระสาครมนี(ประสาธ สุธิโว), เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาตวราราม, ๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

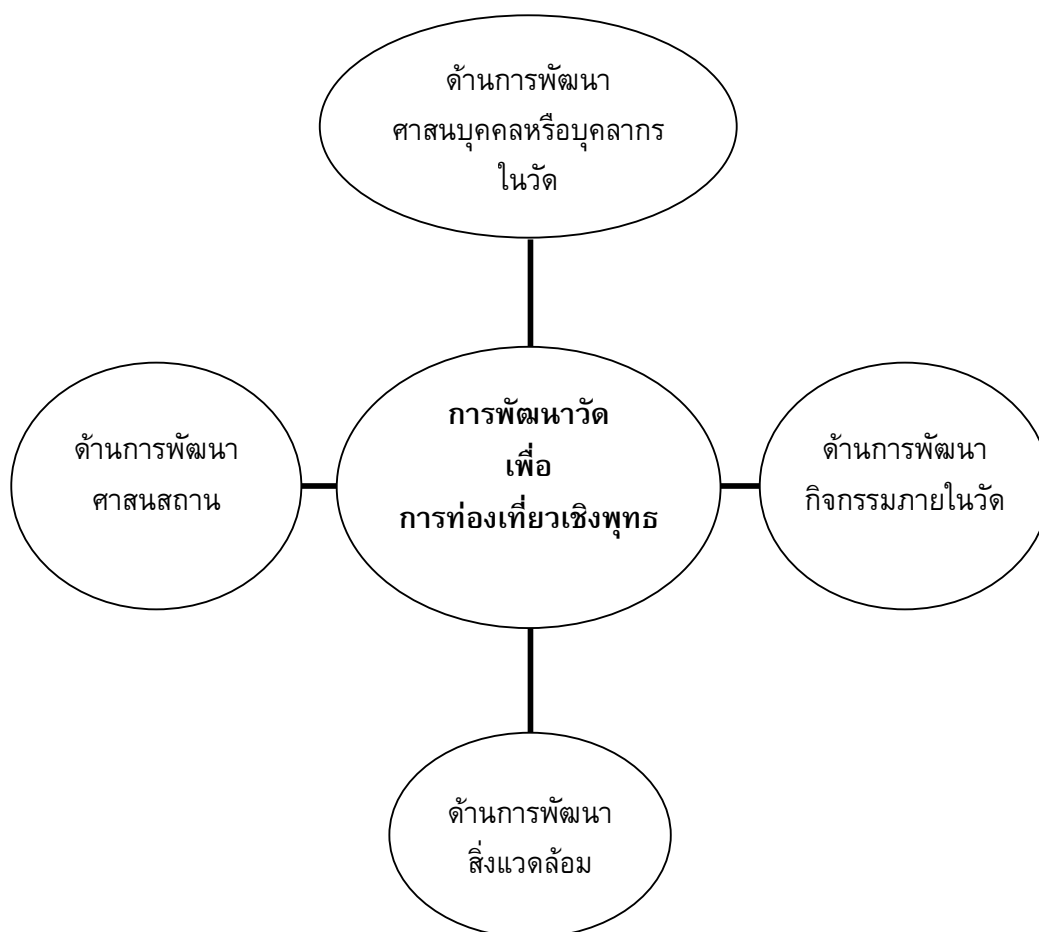
^{๒๗} สัมภาษณ์ นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร, ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูวิสุทธวิสุทธิคุณ(สัมฤทธิ์ วิสุทธสีโล), เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาส
 วัดโกรกกราก, ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางกัญจนา หินเมืองเก่า, ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
 สมุทรสาคร, ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา ผลงานทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ นำมารวบรวมเรียบเรียงไว้ในงานวิจัยเล่มนี้ และจากการที่ได้ทำการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ และลงพื้นที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการพัฒนาออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑.ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๒.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ๓.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๔.ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงด้านการพัฒนาศาสนสถาน

จากแผนภาพที่ ๔.๒ แสดงด้านการพัฒนาศาสนสถาน โดยวัดควรมีการบริหารจัดการ ดังนี้ ๑. วัดควรมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลทำความสะอาดเป็นประจำในจุดต่างๆ และมีเจ้าหน้าที่ดูแลบริหารจัดการในส่วนต่างๆ ของวัดอย่างเป็นระบบ ๒. มีการหาวิธีป้องกันในปัญหาเรื่องของการถ่ายมูลของนกที่ทำให้สกปรกเลอะเทอะ ๓. มีการจัดระเบียบสถานที่ให้กว้างขึ้นและเป็นระเบียบ ๔. ทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ทางเดิน ห้องน้ำ ๕. มีการวางแผนผังวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้มากขึ้น ๖. หากจะมีการสร้างศาสนสถานใหม่ ควรคำนึงถึงศิลปะความเป็นไทย

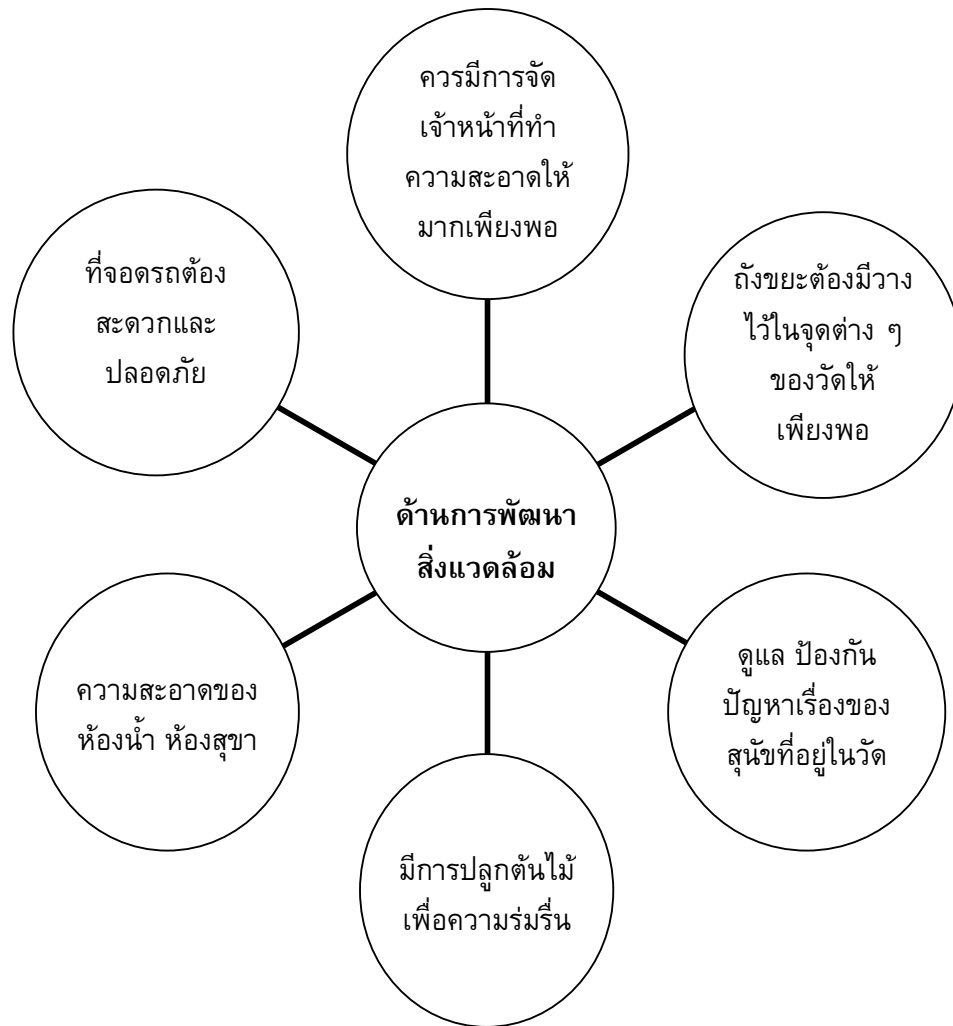
แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงการพัฒนาด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด

จากแผนภาพที่ ๔.๓ แสดงด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด โดยวัด ควรมีการบริหารจัดการ ดังนี้ ๑.วัดควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยประจำดูแลงานในจุดต่างๆ ของวัด อย่างเป็นระบบ ๒.เจ้าหน้าที่ของวัดควรมีการแต่งกายด้วยชุดฟอร์มของทางวัด หรือมีการแต่ง กายให้สุภาพเรียบร้อย ๓.ควรมีการจัดให้มีเจ้าหน้าที่ของวัดคอยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลต่างๆ ของวัด หรือบริเวณชุมชนได้ ๔.วัดควรมีการจัดอบรมพระภิกษุ สามเณร และเจ้าหน้าที่ของ ทางวัด ในหลักสูตรที่หลากหลาย เพื่อให้รอบรู้ และปฏิบัติได้ถูกต้อง ๕. มีการส่งเสริม การศึกษาให้แก่พระภิกษุ และสามเณร

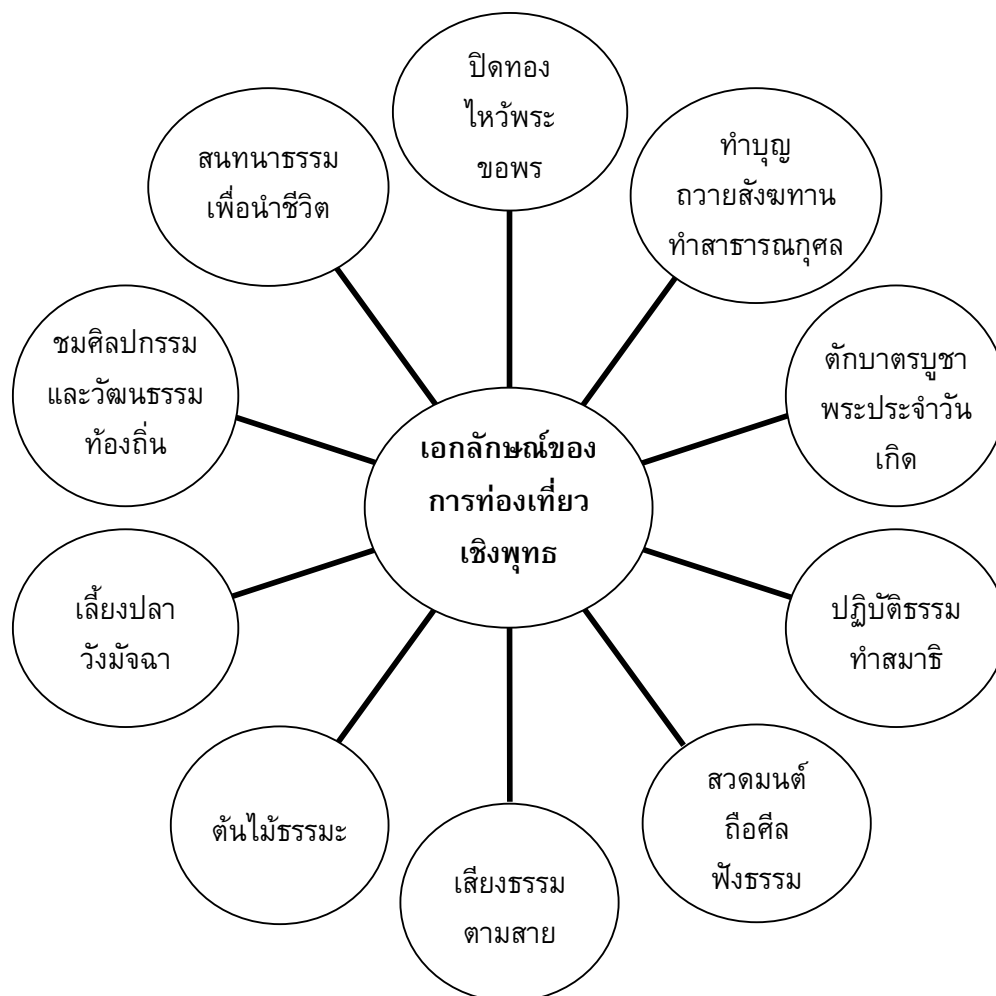
แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด

จากแผนภาพที่ ๔.๔ แสดงด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด โดยวัดควรมีการบริหารจัดการ ดังนี้ ๑.วัดหากมีการจัดกิจกรรมขึ้น ต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบทั่วถึง ๒.สถาจัดกิจกรรมควรคำนึงให้ตรงกับวันหยุดเป็นหลัก ๓.สถานที่ไหว้พระ และสถานที่รับศรัทธา ควรมีการจัดให้เหมาะสมและเป็นระเบียบเรียบร้อย ๔.ดอกไม้ที่ใช้ไหว้พระต้องมีความสดใหม่เสมอ ๕.วัดควรมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำ

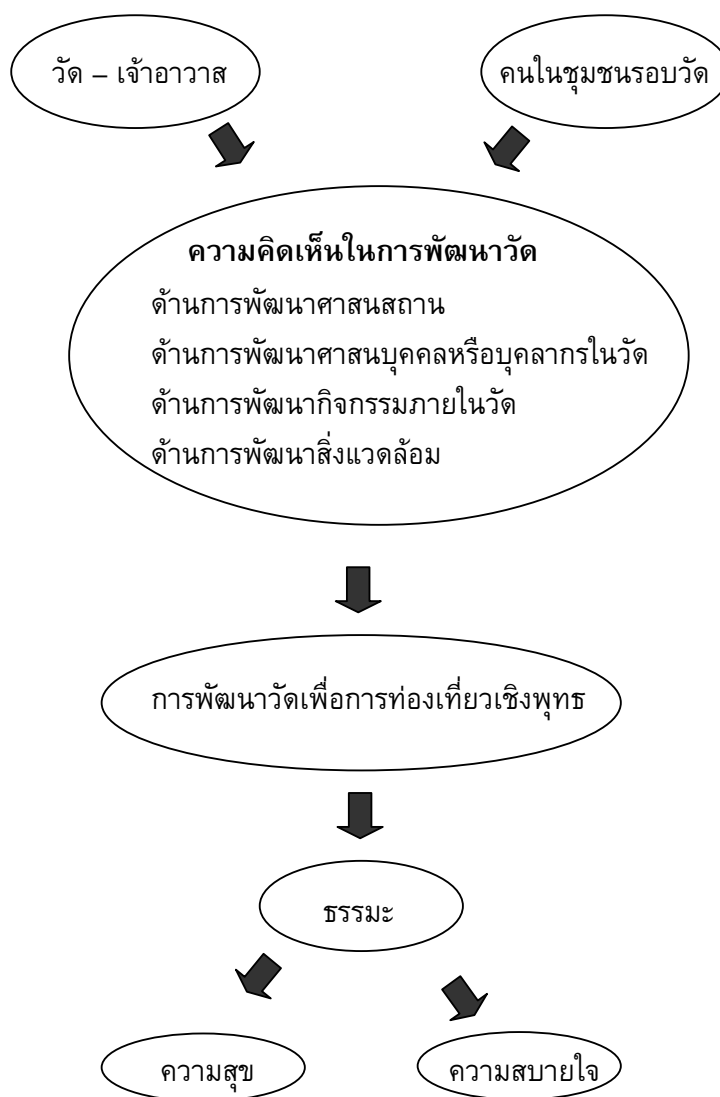
แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

จากแผนภาพที่ ๔.๕ แสดงด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยวัดควรมีการบริหารจัดการ ดังนี้ ๑.วัดต้องมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดให้มากเพียงพอ ในการดูแลทำความสะอาดวัด ๒.ต้องตั้งถังขยะไว้ในจุดต่างๆ ของวัดให้เพียงพอเพื่อการรักษาความสะอาด ๓.มีการดูแลและป้องกันในปัญหาเรื่องของสุนัขที่อยู่ในวัด เช่น การถ่ายมูลของสุนัข โรคพิษสุนัขบ้าฯ ๔.มีการปลูกต้นไม้ จัดสวนย่อมนไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อความสวยงาม ร่มรื่น ๕.ดูแลทำความสะอาดห้องน้ำ ห้องสุขา เป็นประจำ ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ๖.ที่จอดรถต้องมีความสะดวกและมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน

แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

จากแผนภาพที่ ๔.๖ แสดงถึงเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ซึ่งได้แสดงไว้หลายกิจกรรมด้วยกัน คือ ๑.การปิดทอง ไหว้พระ ขอพร ๒.ทำบุญ ถวายสังฆทาน และทำสาธารณกุศล ๓.ตักบาตรบูชาพระประจำวันเกิด ๔.ปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ ๕.สวดมนต์ ถือศีล ฟังธรรม ๖.เสี่ยงธรรมตามสาย ๗.ต้นไม้ธรรมะ ๘.เลี้ยงปลาหน้าวัด ว่างมัจฉา ๙.ชมศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ๑๐.สนทนาธรรมเพื่อนำชีวิต

แผนภาพที่ ๔.๗ แสดงองค์ความรู้จากการวิจัย

๑. การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น ต้องมีการนำจากเจ้าอาวาสเป็นหลัก และการร่วมมือของพระภิกษุและสามเณรในวัด ในการบริหารจัดการวัดเพื่อสามารถที่จะพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยตรงมีความมุ่งมั่น และมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน

๒. การพัฒนาดังกล่าวนั้น ต้องมีการร่วมมือร่วมใจจากชุมชนคนรอบวัด ในการที่จะได้ร่วมตัวช่วยกันพัฒนาวัด ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ วัดเป็นของทุกคน มีความรัก มีความหวงแหนในวัด มีการทำความเห็นให้ตรงกัน เมื่อทุกคนมีความเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ก็จะทำให้การบริหารจัดการพัฒนาวัดเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดี มีความสมัคสมานสามัคคีในการช่วยกันดูแลรักษาวัด ก็จะทำให้การพัฒนาวัดเป็นไปด้วยความสมบูรณ์

๓. เมื่อมีการร่วมมือกันระหว่างวัดกับชุมชนได้ดีพร้อมแล้ว ช่วยกันแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาวัด มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศาสนสถาน ด้านศาสนบุคคล หรือบุคลากรในวัด ด้านกิจกรรมภายในวัด และด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เหล่านี้จำเป็นต้องมีการพัฒนาแบบเป็นรูปธรรม พร้อมทั้งมีการบูรณาการให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป

๔. เมื่องานในด้านต่างๆ สามารถที่จะพัฒนาไปในทิศทางที่ดีแล้ว ก็ต้องคำนึงถึงการพัฒนาวัดที่มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว สามารถในการที่จะได้นำหลักธรรมเข้ามาสอดแทรกให้กับประชาชนที่มาวัดได้ ทำให้ประชาชนที่มีวัดแล้วได้หลักธรรมเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ได้รับความสุข ความสบายใจในการเข้ามาวัด เพื่อการไหว้พระบ้าง ทำสาธารณกุศลบ้าง ปฏิบัติธรรม ทำสมาธิบ้าง หรือเพื่อการมาท่องเที่ยวพักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงพุทธได้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนที่มาท่องเที่ยว วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน ๔๐๐ คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่และร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน คือ สถิติทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (f-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์วิเคราะห์สถิติสำเร็จรูป ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุปอภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นหญิง จำนวน ๒๒๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๒๕ และเป็นชาย จำนวน ๑๗๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๗๕

อายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๒๐-๔๐ ปี จำนวน ๒๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐ รองลงมาได้แก่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๕ มีอายุระหว่าง ๔๑-๖๐ ปี จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕๐ และมีอายุ ๖๑ ปี ขึ้นไป จำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๒๕ ตามลำดับ

วุฒิการศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา/เทียบเท่า จำนวน ๑๘๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒๕ รองลงมาได้แก่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน ๘๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๕ มีการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๐ และมีการศึกษาระดับอนุปริญญา/เทียบเท่า จำนวน ๔๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๐ ตามลำดับ

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง จำนวน ๑๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๗๕ รองลงมาได้แก่มืออาชีพอื่นๆ จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕๐ มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๐๐ มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐ และมีอาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๕ ตามลำดับ

รายได้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๙๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๕๐ รองลงมาได้แก่มืออาชีพได้ระหว่าง ๑๐,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๐๐ มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๗๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๕๐ และมีรายได้มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๐๐ ตามลำดับ

จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่มาเที่ยววัดมากกว่า ๑๐ ครั้ง จำนวน ๒๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๕๐ รองลงมาได้แก่มืออาชีพที่ ๒-๕ ครั้ง จำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๗๕ มาเที่ยววัดครั้งแรก จำนวน ๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๒๕ และมาเที่ยววัด ๖-๑๐ ครั้ง จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๐

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑.ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ๒. ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ๓.ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๖) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นแต่ละข้อคำถาม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๒) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๒) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นแต่ละข้อคำถาม พบว่า อยู่ในระดับมาก ๗ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ

๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นแต่ละข้อคำถาม พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ

๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒) เมื่อพิจารณาในรายประเด็นแต่ละข้อคำถาม พบว่า อยู่ในระดับมาก ๗ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑) เพศ ประชาชนที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๒) อายุ ประชาชนที่มีอายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓) วุฒิการศึกษา ประชาชนที่มีวุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔) อาชีพ ประชาชนที่มีอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕) รายได้ ประชาชนที่มีรายได้ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๖) จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ประชาชนที่มีจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม พบว่า ไม่แตกต่างกันอย่าง ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า ไม่แตกต่างกันในทุกด้าน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร สรุปได้ดังนี้

ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร พอสรุปได้ดังนี้

ปัญหา อุปสรรค

๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน มีปัญหาเรื่องความสะอาด มูลนกที่สกปรก ศาสนสถาน (บางหลัง) แคบไป ไม่สะดวกกับการใช้สอย ไม่มีทางสำหรับคนพิการ และแผนผังของวัดยังไม่ค่อยสะดวก เรียบร้อยเท่าที่ควร

๒) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด มีปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่ของทางวัดมีน้อย แต่งกายไม่เรียบร้อย และไม่มีเจ้าหน้าที่ของทางวัดคอยให้คำแนะนำ หรือให้ข้อมูลข่าวสาร หรือประวัติความเป็นมาของวัด

๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด มีปัญหาเรื่องไม่ทราบเรื่องกิจกรรมในวัด ดอกไม้ที่ใช้ไหว้พระไม่ค่อยสด และการจัดกิจกรรมไม่ตรงกับวันหยุด จึงไม่สะดวกในการมา

๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดลอม มีปัญหาเรื่องความสะอาด ขยะมูลฝอย มูลสุนัข ต้นไม้มีน้อย ไม่ค่อยมีที่ร่มรื่น ห้องน้ำ ห้องสุขา ค่อนข้างสกปรก

ข้อเสนอแนะ

๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ควรมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดมากๆ หรือ มีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดอยู่เป็นประจำในแต่ละสถานที่ของวัด หรือตามจุดต่าง ๆ เพื่อความสะอาดของวัดโดยรวม ต้องหาวิธีป้องกันไม่ให้นกถ่ายมูลให้สกปรก เช่น ทาน้ำมัน หรือนำตะขอยมาทากันไว้ ควรมีการขยาย หรือ จัดสถานที่ใหม่ให้กว้างขึ้น ให้เป็นระเบียบขึ้น หรือหากมีการสร้างใหม่ ควรมีการสร้างให้กว้าง หรือให้คำนึงถึงการใช้งานเป็นหลัก ทำทางสำหรับคนพิการ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้พิการได้มาทำบุญ อาจเป็นเพราะการสร้างวัดมีการสร้างมาแต่เดิมเก่าก่อน ก็ควรมีการจัดวางแผนผังใหม่

๒) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ควรมีเจ้าหน้าที่ของทางวัดให้มากกว่านี้ เพื่อประจำในจุดต่างๆ ของวัดในการให้บริการแก่ประชาชนผู้มาเที่ยววัด และเจ้าหน้าที่ของทางวัด ควรแต่งกายเป็นชุดฟอร์มของทางวัด หรือแต่งกายในชุดที่สุภาพ ไม่ควรแต่งชุดกางเกงขาสั้น เสื้อยืดแบบธรรมดา มีเจ้าหน้าที่คอยให้คำแนะนำ ให้ข้อมูลข่าวสาร หรือบอกเล่าถึงประวัติความเป็นมาเป็นไปของวัด กับประชาชนที่มาท่องเที่ยววัด

๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ต้องมีการเปลี่ยนดอกไม้ให้สดเสมอในทุกๆ วัน ควรมีการประกาศประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงการจัดกิจกรรมในวัด และควรเลือกวันในการจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุด

๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ควรมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดเพื่อจะได้ประจำอยู่ในจุดต่างๆ ของวัด และควรมีถังขยะวางไว้ในที่ต่างๆ ของวัด เพื่อความสะดวกในการทิ้งขยะ และความเป็นระเบียบเรียบร้อย หาวีธีป้องกัน หรือหาวิธีบริหารจัดการให้ชัดเจนในเรื่องของสุนัข เช่น จัดให้สุนัขอยู่เป็นที่เป็นที่ทาง หรือมีเจ้าหน้าที่ของทางวัด คอยทำความสะอาด หรือคอยเก็บมูลสุนัข อยู่เป็นประจำ ควรมีการปลูกต้นไม้ มีการจัดสวนย่อมน หรือสวนไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อให้มีความร่มรื่น ร่มเย็น หรือมีการจัดสวนสมุนไพร ไม้ในพุทธประวัติ หรือไม้มงคลต่าง ๆ ก็น่าจะดี ควรมีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดอยู่เป็นประจำทุกวัน ถ้าในวันเสาร์ อาทิตย์ หรือวันหยุด ควรมีเจ้าหน้าที่เข้าไปทำความสะอาดบ่อยๆ เพราะว่าจะมีประชาชนที่มาเที่ยววัด เข้าไปใช้ห้องน้ำ ห้องสุขา เป็นจำนวนมาก

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” ได้ข้อสรุปที่มีประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน จากผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศาสนสถานของวัดในจังหวัดสมุทรสาคร มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี มีการสร้างศาสนสถานที่มีความมั่นคง แข็งแรง เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย มีความความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่าน่าชื่นชม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า วัดได้พัฒนารูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นพระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชา วัดจึงได้กลายเป็นที่รวมของฝีมือเชิงช่างและมรดกทางวัฒนธรรมในการต่อมา ดังนั้น การมาเที่ยวชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทั้งด้านการพักผ่อน การแสวงหาความรู้ และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทุก

วัดได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุด พระสงฆ์ที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะเหล่านั้นเห็นว่า วัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมเนียมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุดโดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใด ๆ จากการสำรวจภาคสนาม พบว่า สิ่งที่วัดควรปรับปรุงมากที่สุด คือ การจัดทำเอกสารแนะนำวัด (ร้อยละ ๓๔) และปรับปรุงความสะอาดบริเวณวัด (ร้อยละ ๓๐) กรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุนและแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่สำคัญต่อไป^๑

๕.๒.๒ ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด จากผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัดของจังหวัดสมุทรสาคร มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี พระภิกษุ สามเณร มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย ปฏิบัติได้เหมาะสม บุคลากรในวัดประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามหลักศาสนพิธี ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **พระมหาอาคม ปญฺญโร (บุญยัง)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุตในเขตจังหวัดพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการบริหารและการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ด้านลักษณะของการพัฒนานั้นพบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทายและผู้นำชุมชน มีการพัฒนาด้านศาสนบุคคล /บุคลากร พบว่า เจ้าอาวาสวัดธรรมยุตนิทายมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เช่น การคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาบวชเรียน และการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณรสามารถอบรมสั่งสอนธรรมะแก่ชาวชุมชนฯ ในส่วนของผู้นำชุมชนมีการจัดระเบียบการบริหารและการปกครองแก่คณะกรรมกรชุมชนและประชาชนในชุมชนของตนเพิ่มเข้ามาด้วย^๒

๕.๒.๓ ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด จากผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการพัฒนากิจกรรมภายในวัดของจังหวัดสมุทรสาคร มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี เพราะวัดมีการจัดสถานที่ให้พระได้สะดวกในการเข้าถึง และมีบริเวณในการกราบไหว้ที่เพียงพอ มีการจัดทำบุญ

^๑พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง, “พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔).

^๒พระมหาอาคม ปญฺญโร (บุญยัง), “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๖).

ดักบาตร เวียนเทียน และแสดงธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการจัดสถานที่รับศรัทธา เช่น ที่ถวายเป็นสังฆทาน เติมน้ำมันตะเกียง ดักบาตรพระประจำวันฯ ได้ดี และเหมาะสม ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **อภิรักษ์ ไพบูลย์** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา ต.กำแพงเพชร อ.รัตภูมิ จ.สงขลา ผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาข้อมูลด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ศักยภาพด้านกิจกรรมและสิ่งดึงดูดใจ ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคาโดยชุมชนมีส่วนร่วม พบว่า ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกสมาธิ ศิล ปัญญา การบริหารสมาธิให้แก่ผู้ที่สนใจ จัดบรรยายธรรมะทางวิทยุชุมชน จัดเส้นทางท่องเที่ยวในชุมชนโดยให้วัดใหม่ทุ่งคาเป็นศูนย์กลาง ควรมีการรื้อฟื้นประเพณีเก่าๆ ที่ได้สูญหายไปแล้ว ควรประชาสัมพันธ์วัดใหม่ทุ่งคาให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว อีกทั้งควรมีการเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ โดยจัดทำเว็บไซต์ (website) เป็นของวัดใหม่ทุ่งคาโดยเฉพาะ จัดทำโบว์ชัวร์ (Brochure) หรือคู่มือท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว และในการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า องค์กรของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในชุมชน หน่วยงานราชการต่างๆ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใหม่ทุ่งคา มีความยินดี พร้อมที่จะช่วยเหลือและเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านของการบริหารจัดการและการปฏิบัติการ ^๓

๕.๒.๔ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาสิ่งแวดล้อมของวัดในจังหวัดสมุทรสาคร มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดี เพราะวัดมีการจัดที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถที่เพียงพอ สะดวก และมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน มีการจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาวัด ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ **บุษบา สิทธิการ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร ผลการวิจัยพบว่า ๑. ในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมาได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยเฉพาะเรื่องขยะและการจราจร ถือว่ามีการเปลี่ยนแปลงและมีความรุนแรงของปัญหามากที่สุด และต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านน้ำ อากาศ มลพิษ และเสียง ในทางลบ ความรุนแรงของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งต้องดำเนินการแก้ไขโดยเร็ว ๒. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างสาธารณูปโภค โดยเฉพาะการสร้างและขยายถนนศรีวิชัย การ

^๓อภิรักษ์ ไพบูลย์, “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา ต.กำแพงเพชร อ.รัตภูมิ จ.สงขลา”, รายงานการค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๑).

ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เป็นสาเหตุทำให้จำนวนนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่และจำนวนรถเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมของวัด ความเชื่อของคนเชียงใหม่ รวมทั้งการขากการจัดการที่มีประสิทธิภาพของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จอตรถ การจัดการขยะ น้ำเสีย ตลอดจนการจัดระเบียบในการขายสินค้า ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร” มีข้อเสนอแนะที่มาจากผลการวิจัย สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ด้านการพัฒนาศาสนสถาน มีข้อเสนอแนะ คือ ถ้าเป็นไปได้วัดควรมีการวางแบบแปลนแผนผังวัดใหม่ โดยให้วิศวกรที่มีความชำนาญในการวางผังวัด เพื่อการบริหารจัดการให้ศาสนสถานได้ถูกจัดวางอย่างเป็นสัดส่วน ควรมีการจัดทำโครงการหรือแผนการใช้จ่ายงบประมาณ เพื่อการพัฒนาศาสนสถานที่ยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการบูรณปฏิสังขรณ์ และการออกแบบเพื่อการสร้างใหม่ เสนอต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณ และประชาสัมพันธ์เพื่อรับการสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชนทั่วไป

๒) ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด มีข้อเสนอแนะคือ วัดควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศาสนบุคคล เพราะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นทุนมนุษย์ขององค์กรทางพระพุทธศาสนา ควรมีการจัดอบรมบุคลากรในวัด หรือส่งไปอบรมในที่ต่าง ๆ ให้มีความรู้ความสามารถ โดยการให้ทุนสนับสนุนการศึกษา หรือ ส่งไปศึกษาเล่าเรียนในด้านต่าง ๆ หรือด้านการบริหารจัดการวัดบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อจะได้นำความรู้ความสามารถมาบริหารวัดให้เจริญเติบโต รุ่งเรือง และอยู่ได้ในท่ามกลางยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้ง

๓) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด มีข้อเสนอแนะ คือ วัดควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือผู้ดูแลด้านการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดใน เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยมุ่งเน้นให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะวัด ชุมชน โรงเรียน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนกิจกรรมที่ดำเนินการมีอยู่เป็นประจำทุกวัน ก็ต้องมีการสร้างมาตรฐานให้ดีขึ้นต่อไป และมีความโดดเด่นเพื่อเป็นจุดดึงดูดความสนใจของผู้ที่มาวัด

๔) ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีข้อเสนอแนะ คือ วัดควรร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การ

^๕ บุษบา สิทธิการ, “การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร”, ปรินญาตศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , ๒๕๕๑).

พัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในบริเวณวัด หรือศาสนสถานที่สำคัญ เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี และเป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะที่ดีแก่ประชาชน ในการช่วยกันดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของวัด ทำให้เหมือนวัดเป็นของทุกๆ คน ทำให้เกิดจิตสำนึกในการรักวัดและสิ่งแวดล้อม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

- ๑) ควรมีการศึกษาในลักษณะกลุ่มตัวแปรตามเดียวกัน โดยขยายขอบข่ายของพื้นที่ในการทำวิจัยให้กว้างออกไปอีกหลายจังหวัดในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายในการบริหารจัดการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ
- ๒) ควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลายๆ ฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึก หลากหลายมุมมอง
- ๓) ควรมีการขยายขอบข่ายกลุ่มตัวแปรที่ศึกษา โดยเพิ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่ครอบคลุมยิ่งขึ้นในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. “การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว”, จุลสารการท่องเที่ยว. ฉบับปีที่

๑๘ เล่มที่ ๔ (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๔๒) : ๔๙ – ๕๒.

กุลวรา สุวรรณพิมล. หลักการมัคคุเทศก์. กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๔๘.

กองพุทธศาสนสถาน กรมการศาสนา. คู่มือการพัฒนาวัด อุทยานการศึกษาในวัด

ลานวัด ลานใจ ลานกีฬา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

_____ . วัดพัฒนา'๔๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.

_____ . วัดพัฒนา'๔๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓.

_____ . วัดพัฒนา'๔๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการประเมินมาตรฐานการ

พัฒนาวัด. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑.

_____ . วัดพัฒนา'๔๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติ, ๒๕๔๘.

_____ . วัดพัฒนา'๕๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติ, ๒๕๕๐.

_____ . วัดพัฒนา'๕๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา

แห่งชาติ, ๒๕๕๓.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การส่งเสริมสินค้าการท่องเที่ยวความสนใจพิเศษ.

กรุงเทพฯ : มปท, ๒๕๔๙.

_____ . คือถิ่นฐาน คือบ้านเรา อบต. กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.

กรุงเทพมหานคร : แพลนโมทีฟ, ๒๕๔๓.

คมสันต์ คันทัพพะไทย. ประวัติวัดนางสาว, ๒๕๕๒ (อัดสำเนา).

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. “วัดกับการท่องเที่ยว”, จุลสารการท่องเที่ยว. ฉบับปีที่ ๑๑ เล่มที่ ๓

(มกราคม ๒๕๓๕) : ๔๗ - ๔๘.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. วิถีไทย การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์

พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง , ๒๕๔๐.

ดุษฎี ชุมสาย, ม.ล. และ ญิบพันธ์ พรหมโยธี. ปฐมบทวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร :

ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.

จิตติยา สุวรรณชฎ. “สังคมวิทยา” ใน วิทยาศาสตร์สังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โอ

เดียนสโตร์, ๒๕๓๖.

_____ . การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔.

ประกอบ กระณสุตร. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.

ประดิษฐ์ ่องอาจ. ประวัติหลวงพ่อโต, ๒๕๓๒ (อัดสำเนา).

พระครูวิสุทธสีหิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธสีโล). อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระครูสาคร

กิตติคุณ(กมล คุณธมฺโม). นครปฐม : สำนักพิมพ์ระฆังทอง, ๒๕๔๘.

พระครูสิริสาครธรรม(จำนงค์ คุณงโค). หนังสืองานสมโภชวิหารจัตุรมุขและบำเพ็ญกุศล

คล้ายวันมรณภาพ ๕๒ ปี พระไพโรจน์วุฒาจารย์ (หลวงปู่รุ่ง ดิสุโร).

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่

๑๒. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

ยวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.

ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.

วิทยากร เชียงกุล. การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์ฉบับแกระ, ๒๕๒๗.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. “วัด : จำเป็นอย่างไรรจะต้องมีคู่มือพัฒนา”, **จูลสารการท่องเที่ยว**. ฉบับปีที่ ๗ เล่มที่ ๑ (มกราคม ๒๕๓๑) : ๗๔ – ๗๖.

ศุภลักษณ์ อัครางกูร. **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว**. ขอนแก่น : คลังนาเนาวิทยา, ๒๕๕๑.

ศิริ ฮามโพธิ์. **สังคมวิทยาการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๓.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.

อมร รักษาสัตย์ และ ชัดติยา กรรณสูต. **ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ**.

กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕.

(๒) วิทยานิพนธ์

กิติรัตน์ สีหพันธ์. “การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี และแนวทางการพัฒนา”. **งานวิจัยทุนสนับสนุนการวิจัยสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี**. สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, ๒๕๔๕.

กรณีย์ ถนอมกุล. “พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร”. **รายงานการศึกษาอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘.

ชาญณรงค์ หินเกิด. “บทบาทของพระสังฆาธิการกับการพัฒนาวัดในจังหวัดมหาสารคาม”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์, รศ. และคณะ. “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”. **รายงานการวิจัยทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

บุษบา สิทธิการ. “การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแหล่งท่องเที่ยววัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.

ปราโมทย์ แก้ววิเชียร. “ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมวัดโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๔๘.

พิชิต คำพลงาม. “พระสงฆ์กับการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาอำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ

เลย, ๒๕๔๙.

- พระครูนิทัศน์วรธรรม(สุพจน์ ปสาโท). “รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยกิจกรรม ๕ ส ของวัดท่าซุด
อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.**
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ๒๕๕๐.
- พระครูวีรญาณสุนทร (จรินทร์ ภาณวีโร). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา :
กรณีศึกษาวัดตากฟ้า อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูสุวรรณวรรการ (พิมพ์ทรัพย์ พุทธธำโณ). “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
ชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาบุญพิเชษฐ จันทรเมือง. “การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะ
รัตนโกสินทร์”. **ปริญญาโทวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.
- พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของ
ชุมชน”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.
- พระมหาภัทรภูวไนย ภาทภูรี (ยิ้มเกิด). “ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระ
ราชปัญญาเวที (ริต ริดเวที)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง. “พุทธศิลป์กับการท่องเที่ยว : ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์
พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต
วิทยาลัย :** มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๔.
- พระมหาวิชัย ยดิชโย. “การศึกษาการพัฒนาวัดนาคเป็นสำนักปฏิบัติธรรมในคัมภีร์
พระพุทธรศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระมหาอคม ปญญาโร (บุญยัง). “ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาวัด
เป็นศูนย์กลางชุมชน : กรณีศึกษาวัดธรรมยุต ในเขตจังหวัดพัทลุง”. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๖.**
- พระศักดิ์ดา วิสุทธิธำโณ (มรดา). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

- พระสุริยา สัมโร (ดวงปัญญา). "ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะ
สงฆ์สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว : กรณีศึกษาโรงเรียนมัธยมสงฆ์แขวง
สะหวันนะเขต". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา. "ท่องเที่ยวท่องเที่ยวธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัด
นครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต**, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- พระอวยชัย อินทร์เมือง. "ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน
ศึกษาเฉพาะกรณี : วัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. **วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๒.
- เพ็ญพรรณ โกมลมิตร. "ศึกษาระบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระศรี
รัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙.
- ภัทร์สุภา ลีลานภาพรรณ. "การท่องเที่ยวเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีแหล่งวัฒนธรรมใน
กรุงเทพมหานคร". **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- ยศ งามมูลแสน. "ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชนในเขต
เทศบาลนครขอนแก่น เขต ๓". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- วันชพร จันทรักษา. "ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการ
ท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัด
นครศรีธรรมราช". **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒.
- วรวิท บุญยะดาษ. "ภาวะผู้นำในการพัฒนาชุมชนของเจ้าอาวาส : กรณีศึกษาจังหวัดเลย".
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๐.
- วัฒนาพร สุญา. "แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษา ดอยตุง จังหวัดเชียงราย". **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๕.
- วันวิสาข์ ลำตระกุล. "กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาวัดไผ่ล้อม จังหวัดนครปฐม".
วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

- วิชาญา เมธีวรฉัตร. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียน
คีรีวงคีรีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- สกันธ์ ภูงามดี. “ การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตาม
โครงการท่องเที่ยวไหว้พระ ๙ วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ(ขสมก.)”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓.
- สกุณา ปิ่นงาม. “แนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพื่อให้สอดคล้องกับ
ความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น”. **สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓.
- สุจินณา พานิชกุล. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษากิจกรรมการสนทนา
ระหว่างพระสงฆ์กับนักท่องเที่ยว”. **ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.
- สุทธิพร รัตนธร ศรีทธา. “ศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธในทัศนะของพระธรรมปิฎก
(ป.อ. ปยุตโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- อนุกุล บุญรักษา. “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักภาวนา ๔ ของกองบัญชาการมณฑล
ทหารบกที่ ๓๑”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- อภิรักษ์ ไพบูลย์. “แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทวัด : กรณีศึกษา วัดใหม่ทุ่งคา
ต.กำแพงเพชร อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา”. **รายงานการค้นคว้าอิสระศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๑.
- อัญชลี สมใจ. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา” : กรณีศึกษาวัดโสธรวรารามวรวิหาร
จังหวัดฉะเชิงเทรา. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยนเรศวร,
๒๕๕๒.
- ไอศูรย์ อินทร์เพชร. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาคร
มุนี(แก้ว สุวณฺณโชโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย
: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

(๓) สัมภาษณ์

- พระสาครมุนี (ประสาธ สุธิโว). เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาตวราราม, สัมภาษณ์ ๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.
พระครูสาครพิพัฒน์ภรณ์ (ดิเรก ปิติตานนุโ). เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัด
หลักสี่ราษฎร์สโมสร, สัมภาษณ์ ๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

พระครูวิสุทธีสิทธิคุณ (สัมฤทธิ์ วิสุทธีสีโล). เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก,
สัมภาษณ์ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔.

พระครูสิริสาครธรรม (จำนงค์ คุณงุโศ). เจ้าอาวาสวัดท่ากระบือ, สัมภาษณ์ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๔.

พระครูธรรมรัต (ธงชัย ชวนปญโญ). เจ้าอาวาสวัดนางสาว, สัมภาษณ์ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔.

นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร. ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร, สัมภาษณ์ ๑๙ ตุลาคม
๒๕๕๔.

นางกัญจณา หินเมืองเก่า. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร,
สัมภาษณ์ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล. วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร, สัมภาษณ์ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

นายประดิษฐ์ ่องอาจ. ผู้ทรงคุณวุฒิกรมการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจังหวัดสมุทรสาคร,
สัมภาษณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔.

อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์. ประชาชนชาวบ้าน, สัมภาษณ์ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

Books

Batten, T. R. **Community and Their Development**. London : Oxford University Press,
1959.

Bhatia, A.K. **Tourism Development : Principle and Practices**. New Delhi : 2nd
Steering Publishers Private Limited, 1983.

Burkart, A.J. and Mcolik,S. **The Management of Tourism**. London : Cox & Wyman Ltd.,
1975.

Cronbach, Lee J. **Essentials of psychological testing**. 4th ed.. New York : Harper &
Row, 1971.

Davidson, Rob. **Tourism**. 2nd.ed. Singapore Longman : Group Limited, 1995.

Lea, J. **Tourism and Development in the Third World**. London : Richard Clays Ltd.,
1993.

ภาคผนวก ก.

การสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์	พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ เจ้าคณะตำบลโกรกกราก เจ้าอาวาสวัดโกรกกราก
ผู้สัมภาษณ์	พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก ผู้วิจัย
วันสัมภาษณ์	๑ ตุลาคม ๒๕๕๔
สถานที่สัมภาษณ์	วัดโกรกกราก ตำบลโกรกกราก อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สำหรับการพัฒนาในด้านนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละวัด และที่สำคัญก็คือกำลังของแต่ละวัดมีแตกต่างกัน วัดที่มีกำลังมาก ก็สามารถที่จะสร้างศาสนสถานได้ดี มีความสวยงาม ถ้าวัดมีกำลังน้อยก็จะสามารถสร้างได้แต่พอสมควร ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับสถานที่ของวัดด้วยว่าจะเหมาะกับการสร้างศาสนสถานในรูปแบบใด

ข้อเสนอแนะ ก็คือ การจะสร้างศาสนสถานต้องดูถึงสถานที่ของแต่ละวัด ว่ามีสถานที่อย่างไร และถ้าสร้างแล้วจะมีการบริหารจัดการได้ดีไหม มีการทำความสะอาดได้ทั่วถึงไหม หรือเหมาะกับประโยชน์ในการใช้งานหรือไม่

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การพัฒนาในด้านนี้ ต้องมีการร่วมมือกันของวัดกับชาวบ้าน และทำให้เกิดความรักความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อที่จะได้ร่วมด้วยช่วยกันในการช่วยกันดูแลวัด

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการปลูกฝังให้คนรอบวัด มีความรู้สึกที่ทุกคนมีวัดเป็นส่วนร่วมจิตใจ วัดเป็นของทุกๆ คน เพราะส่วนใหญ่บุคลากรในวัดก็เป็นคนรอบวัด ถ้าเราทำให้วัดกับชาวบ้านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ก็ย่อมที่จะทำให้บุคลากรในวัด ได้คนดี คนมาความสามารถและร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลวัดต่อไป

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ประชาชนมาร่วมกิจกรรมของวัดเป็นจำนวนมาก เช่น การมาเวียนเทียน มีประชาชนมาหลายพันคน ซึ่งก็อาจมีปัญหในเรื่องของสถานที่รอบโบสถ์อาจจะแคบไปบ้าง และปัญหาในการจัดกิจกรรมภายในวัด ก็ขึ้นอยู่กับกำลังของแต่ละวัด ว่ามีกำลังความสามารถของแต่ละวัดจะพัฒนาให้เป็นไป เพราะแต่ละที่แต่ละวัดความศรัทธาของญาติโยมไม่เหมือนกัน บางที่ศรัทธาเจ้าอาวาส บางที่ศรัทธาพระพุทธรูป ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการพัฒนาถึงกิจกรรมงานของทางวัดให้ดี ทั้งสถานที่ให้พระ สถานที่รับศรัทธาโยม หรือกิจกรรมการเผยแพร่ต่างๆ ให้ดีและเหมาะสม

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า มีปัญหาในด้านของสภาพดิน และน้ำเค็มที่ท่วมถึง ซึ่งสภาพดินไม่ค่อยเหมาะกับการปลูกต้นไม้ อีกทั้งบางครั้งน้ำเค็มก็มีการหนุนท่วมต้นไม้ ก็ทำให้ต้นไม้ตาย ซึ่งน่าจะเป็นปัญหา เพราะฉะนั้นการพัฒนาที่ดีต้องเป็นไปตามกาลเวลาด้วย เพราะในสมัยก่อนมาจนถึงสมัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น ทั้งที่ดินที่ต่ำกว่าถนน

ข้อเสนอแนะ วัดทุกวัดควรมีการปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่น เย็นสบาย นกกาาก็ได้อาศัย พยายามรักษาความสะอาด ทำให้อากาศน่ามาเป็นที่มาแล้วยินดี

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า วัดควรมีการพัฒนาปรับปรุงให้วัดร่มเย็น น่าพักผ่อนแล้วรีนรมย์ มีความสะอาด มองตรงนั้นสะอาดตา ตรงนี้ก็น่านั่ง หรือมาปฏิบัติธรรมก็จะเป็นการดี เพราะยังสามารถนำพาเด็กกลุ่มหลังให้ได้เข้าวัดด้วย ให้ช่วยการชักชวนโยมเข้ามาวัดกันอย่างน้อยก็ยังได้มาไหว้พระ ได้มาสวดมนต์ เข้าวัดฟังธรรม ได้มาสนทนาหลักธรรมกัน อย่างน้อยก็ยังได้เห็นพระธรรมคำสั่งสอนออกไปบ้าง

เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การได้มาไหว้พระ ทำบุญ ปฏิบัติธรรม ถือศีล ฟังธรรม เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูธรรมรัต เจ้าอาวาสวัดนางสาว
 ผู้สัมภาษณ์ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก ผู้วิจัย
 วันสัมภาษณ์ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๔
 สถานที่สัมภาษณ์ วัดนางสาว ตำบลท่าไม้ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูธรรมรัต ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สำหรับวัดโดยทั่วไปน่าจะมีปัญหาในเรื่องของกำลังทรัพย์ ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ปัญหาเกี่ยวกับดูแลรักษา และปัญหาในเรื่องของวัดกับชาวบ้านไม่เข้ากัน

ข้อเสนอแนะ ควรมีการคำนึงถึงการสร้างศาสนสถาน ให้เหมาะสมกับประโยชน์ในการใช้งาน เพราะถ้าหากทำใหญ่โตมากเกินไป เกินความจำเป็นแล้ว ปัญหาที่ตามมา ก็คือ การบริหารจัดการในการดูแลรักษา การดูแลทำความสะอาด หรือทำมาแล้วไม่เกิดเป็นประโยชน์ได้เท่าที่ควร

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูธรรมรัต ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การพัฒนาในด้านนี้ของวัดโดยทั่วไป อาจจะมีปัญหาบ้าง เช่น ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรในวัดไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย บางวัดอาจไม่อยู่ในโอวาทหรือไม่ค่อยเชื่อฟังกัน

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการพัฒนาโดยใช้หลักพระธรรมวินัยโดยตรงไปตรงมา มีความอ่อนโยนในบางอย่าง คือ ต้องมีทั้งพระเดชพระคุณให้พร้อมกันไป และอย่ามีอคติ เพราะหากมีอคติแล้วการปกครองก็ย่อมที่จะไม่ประสบความสำเร็จ และยอมทำให้การพัฒนาของบุคลากรในวัดไม่ประสบความสำเร็จ

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูธรรมรัต ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เกี่ยวกับด้านกิจกรรมในวัดนี้ ปัญหาที่ต้องขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของในแต่ละวัด ว่ามีการพัฒนาหรือบริหารจัดการกิจกรรมภายในวัดของตนเองได้แค่ไหน ซึ่งก็ต้องเป็นไปตามกำลังของวัดนั้นๆ

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการไหว้พระ สวดมนต์ ถวายเทียน ปฏิบัติธรรม ตามกำลังความสามารถของแต่ละวัดที่จะทำให้เป็นไป

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูธรรมรัต ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัญหาของวัดโดยทั่วไป น่าจะเกี่ยวกับความสะอาดทั้งบริเวณวัด ห้องน้ำ ห้องสุขาต่างๆ และปัญหาเกี่ยวกับความร่มรื่น การปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงา

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการปลูกต้นไม้ให้มาก เพราะคำว่าอาราม ก็คือ ความร่มรื่น ร่มเย็น เป็นที่มาแล้วยินดี เพราะฉะนั้นวัดควรมีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมให้มีความสะอาด มีความร่มรื่น มีบรรยากาศที่ดี

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

พระครูธรรมรัต ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สำหรับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวประการแรก คือ วัดต้องสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย หรือเศษสิ่งปฏิกูลต่างๆ ประการที่สอง คือ วัดต้องร่มรื่น คนมาแล้วรู้สึกร่มเย็น มีต้นไม้ให้ร่มเงาในการนั่งพักผ่อนหย่อนใจและประการที่สาม ก็คือการประพฤติปฏิบัติตัวของพระสงฆ์ในวัดจะต้องมีกิริยามารยาทที่ดี และมีการประพฤติปฏิบัติตัวให้เหมาะสมกับความเป็นพระ สามประการนี้เป็นสิ่งสำคัญ

เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การไหว้พระ ทำบุญ เลี้ยงปลา ทำสาธารณกุศล และเพื่อเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจในความสงบร่มรื่นของบริเวณวัด

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์	พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว รองเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร
ผู้สัมภาษณ์	พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก ผู้วิจัย
วันสัมภาษณ์	๔ ตุลาคม ๒๕๕๔
สถานที่สัมภาษณ์	วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันมีปัญหาอยู่ว่าพื้นที่ของวัดไม่สามารถขยายได้ มีสิ่งปลูกสร้างเดิมเต็มหมด ไม่สามารถที่จะหาแบบแปลนที่เหมาะสมได้ เพราะวัดมีการสร้างมาแต่เก่าก่อนแล้ว ถ้าตอนปกติก็จะดูเหมือนกว้าง แต่เวลามิงาน พื้นที่ก็จะถูกจัดสรรไปในส่วนต่างๆ ทั้งที่เป็นร้านค้าด้วย ที่จอดรถด้วย เพราะฉะนั้นปัญหาที่มีจริงๆ ก็คือ บริเวณพื้นที่ๆ มันขยายไม่ได้

ข้อเสนอแนะ ศาสนสถานในปัจจุบัน หากต้องการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวต้องมียอดมิ่งค์ประกอบ คือ สถานที่ต้องมีสิ่งดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนเป็นเบื้องต้น อันได้แก่ พระพุทธรูป หรือ โบราณสถาน หากไม่มี ๒ อย่างนี้ก็น่าจะเอาพระประธานในโบสถ์ก็ได้ เปิดโบสถ์ให้โยมมีโอกาสเข้ามาไหว้พระ ตั้งชื่อพระประธานให้เป็นมงคลนาม เมื่อมีสิ่งดึงดูดใจของประชาชนแล้ว ก็ให้เริ่มทำในด้านต่อไป

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บุคลากรไม่สามารถที่จะถ่ายทอดได้เท่าที่ควร และมีบุคลากรจำนวนน้อย จึงทำให้การที่จะสามารถพัฒนาให้เป็นบุคลากรที่จะเป็นตัวแทนหรือก่อให้เกิดประโยชน์ต่อศาสนสถานได้

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีการอบรมเป็นหลักสูตร เอาหลักสูตรที่มีความหลากหลาย ให้เกิดความรู้ความสามารถ ซึ่งการอบรมจะทำให้เป็นกิจลักษณะ อย่างน้อยก็ทำให้มีความรู้สึกตื่นตัวขึ้นมา ถือได้ว่าการอบรมเป็นเรื่องสำคัญ

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันบางวัดไม่ทำกิจกรรมเท่าที่ควร ถ้าพูดเชิงปัญหา ต้องตั้งวัตถุประสงค์ขึ้นมาก่อนว่าต้องการให้ไปถึงจุดไหน พอตั้งเป้าหมายแล้วก็ค่อยจัดกิจกรรม และส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมหรือสำนักพุทธฯหรือการคณะสงฆ์ ก็ขึ้นอยู่กับการจัดให้มีการอบรมนี้แหละ ระดับรองเจ้าอาวาส, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสให้มาก ที่สำคัญก็คือ ต้องได้รับความอนุเคราะห์จากเจ้าอาวาสเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ เช่น การไหว้พระ การเวียนเทียน การตักบาตร เป็นศรัทธาโดยตรงของญาติโยม เพราะเขามีศรัทธาในส่วนตรงนี้ก็ขึ้นอยู่กับแล้ว เพียงแต่เราก็ต้องคอยอำนวยความสะดวกให้

ข้อเสนอแนะ ควรสร้างความตื่นตัว ด้วยการจัดให้มีการประชาสัมพันธ์ ให้รู้กัน โดยทั่วว่ากิจกรรมแต่ละอย่างมีเมื่อไร เพราะบางคนอาจมีภาระกิจการงานจนอาจทำให้ลืมมาร่วมกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ได้

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสที่จะมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการ ในเรื่องของบริเวณวัดอย่างไร

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาก็ควรจัดให้มีการอบรมบุคลากร โดยมุ่งไปที่เจ้าอาวาสเป็นหลัก ถ้าเจ้าอาวาสไม่สามารถทำงานได้ หรือมีอายุมาก ก็ให้รองหรือผู้ช่วย แต่ต้องอาศัยเจ้าอาวาสเป็นแกนในการแนะนำให้จัดกิจกรรมต่างๆ โดยการสอดแทรกเข้าไปในการประชุมต่างๆ

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร**พระครูสาครพิพัฒนาภรณ์** ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โดยทั่วไปการบริหารวัดในปัจจุบันไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เจ้าอาวาสแต่ละวัดมีความเห็นเป็นของตน ไม่เห็นความสำคัญที่จะพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือบางวัดไม่เห็นความสำคัญ แล้วยังกลัวคนจะมาวัดเยอะ เพราะบางวัดกลัวเวลาเจ้าอาวาสไม่อยู่ คนมาวัดแล้วไม่มีใครดูแลจัดการให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้

เพราะฉะนั้นสิ่งที่น่าจะทำที่สุด คือ มีการปลูกฝัง หรือให้การอบรมเจ้าอาวาสให้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งโดยตรงและทางอ้อม เพราะเมื่อประชาชนมาแล้วก็จะบำเพ็ญบุญสร้างกุศล อันจะเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดรายได้แฝง อันเกิดจากศรัทธา อันจะได้นำมาใช้ในการพัฒนาวัด แต่ส่วนใหญ่ก็จะไม่ค่อยเห็นความสำคัญ ฉะนั้นต้องปลูกฝังให้แต่ละวัดตระหนักให้มากที่สุด

ฉะนั้น การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยวต้องมีองค์ประกอบคือ ๑. สถานที่ดึงดูดความสนใจของพุทธศาสนิกชนเป็นเบื้องต้น อันได้แก่ พระพุทธรูป หรือโบราณสถาน หากไม่มี ๒ อย่างนี้ ก็น่าจะเอาพระประธานในโบสถ์ก็ได้ เปิดโบสถ์ให้โยมมีโอกาสเข้ามาไหว้พระ ตั้งชื่อพระประธานให้เป็นมงคลนาม เมื่อมีสิ่งที่สักการะของประชาชนแล้ว ๒. ฝึกอบรมบุคลากรให้รู้จักแนะนำผู้ที่เข้ามาในวัดให้รู้จักการบำเพ็ญกุศลในรูปแบบต่างๆ โดยสามารถที่สอดแทรกคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าลงไปด้วย ๓. บริเวณวัดควรมีบริเวณที่จอดรถให้สะดวกและได้รับความปลอดภัย ๔. ห้องน้ำห้องสุขาควรมีไว้รองรับให้พอเพียง โดยเฉพาะที่จอดรถกับห้องสุขาถือว่าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สำคัญ เพราะคนที่เดินทาง สิ่งสำคัญ คือ ที่จอดรถกับห้องสุขา

เมื่อพัฒนาศาสนสถานหาสิ่งผูกใจแล้ว จัดให้บริเวณวัดมีที่จอดรถสะดวก มีห้องน้ำให้เพียงพอ จัดบุคลากรในการแนะนำเรื่องต่างๆ ให้เกิดความซาบซึ้งในพระศาสนาได้ ก็จะทำให้พระศาสนาเกิดความยั่งยืน คนก็จะหันหน้าเข้าวัด ทำให้วัดเป็นสถานที่ร่มเย็นเหมาะแก่การข่าวของพุทธศาสนิกชนโดยรวม

เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ การปิดทอง ไหว้พระ ขอพร ทำบุญกุศลต่างๆ ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และการมาเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์	พระสาครมุนี เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาตวราราม
ผู้สัมภาษณ์	พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก ผู้วิจัย
วันสัมภาษณ์	๘ ตุลาคม ๒๕๕๔
สถานที่สัมภาษณ์	วัดสุทธิวาตวราราม ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระสาครมุนี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สำหรับวัดโดยทั่วไปน่าจะมีปัญหาในเรื่องของปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินการต่างๆ ปัญหาของสิ่งก่อสร้างเดิมๆ ของวัดที่มีอยู่ก่อน และปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การดูแลรักษา

ข้อเสนอแนะ การบริหารจัดการในด้านศาสนสถาน ควรมีการคำนึงถึงสิ่งที่จะสร้าง ว่าทำเพื่ออะไร เหมาะกับประโยชน์ใช้สอยหรือไม่ แล้วถ้าสร้างแล้วจะมีการบริหารจัดการได้ดีหรือไม่ แล้วการบริหารจัดการกับศาสนสถานที่มีอยู่เดิมทำได้ดีหรือไม่

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระสาครมุนี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การพัฒนาในด้านนี้ของวัดโดยทั่วไป ควรมีการส่งเสริมให้พระเณรได้ศึกษาเล่าเรียน ให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนของวัดได้รับความรู้ความเข้าใจในหลักของพระพุทธศาสนา ให้เจ้าหน้าที่ของทางวัดได้รับการอบรม ในหลักสูตรต่างๆ หรือการประกอบศาสนพิธีที่ถูกต้อง เพื่อจะได้มีการปฏิบัติได้ถูกต้อง ทั้งควรให้รู้ถึงงานระเบียบ กติกา ของคณะสงฆ์โดยรวม

ข้อเสนอแนะ จัดการอบรมทั้งพระเณร ขรवासในวัด ทั้งในเรื่องของพระธรรมวินัย กฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ของทางคณะสงฆ์ และกฎบ้านเมือง ทั้งศาสนพิธี ให้มีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระสาครมุณี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ด้านกิจกรรมในวัดนี้ ปัญหาที่น่าจะขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละวัด ว่าเจ้าอาวาสจะมีทัศนคติ หรือมุมมอง ในการที่จะจัดกิจกรรมภายในวัดในลักษณะใด เช่น บางวัดอาจมีความสนใจในการจัดกิจกรรมในวัดน้อย ก็ทำให้วัดนั้นดูเงียบไป ซึ่งน่าจะขึ้นอยู่กับตัวเจ้าอาวาสเป็นหลัก

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการนำมาซึ่งความยินดีของประชาชนที่มาร่วมกิจกรรมของทางวัด อันจะก่อให้เกิดเป็นบุญเป็นกุศลต่อไป

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระสาครมุณี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัญหาของวัดโดยทั่วไป น่าจะเกี่ยวกับความสะอาดทั้งบริเวณวัด ห้องน้ำ ห้องสุขาต่างๆ สถานที่ในการจอดรถไม่เพียงพอ และปัญหาเกี่ยวกับความร่มรื่น การปลูกต้นไม้เพื่อให้ร่มเงา

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการปลูกต้นไม้ให้มาก เพื่อความร่มรื่นและทัศนียภาพที่สวยงาม มีการบริหารจัดการเรื่องความสะอาดให้ดี และ คำนึงถึงในเรื่องของสถานที่ในการจอดรถ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่วัดควรจะมี

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

พระสาครมุณี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สำหรับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว คือ วัดต้องมีความสะอาด ห้องน้ำห้องสุขาต้องสะอาด บริเวณวัดต้องมีความสะอาด มีต้นไม้เพื่อความร่มเย็น มีสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร บริเวณลานจอดรถสะดวกปลอดภัย มีการสื่อถึงธรรมะในบางโอกาส เพื่อเป็นการซึมซับไปในประชาชน เป็นการปลูกฝังความศรัทธาให้เกิดในจิตใจ และเป็นการนำมาซึ่งความสุขของประชาชนที่มาเข้าวัดโดยรวม

เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ก็คือ การมาทำบุญ ให้ท่าน รักษาศีล เจริญภาวนา ปฏิบัติธรรม ทำสมาธิ พร้อมทั้งชมศิลปวัฒนธรรมไทย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ พระครูสิริสาครธรรม เจ้าอาวาสวัดท่ากระบี้อ
 ผู้สัมภาษณ์ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก ผู้วิจัย
 วันสัมภาษณ์ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๔
 สถานที่สัมภาษณ์ วัดท่ากระบี้อ ตำบลบางยาง อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสิริสาครธรรม ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สำหรับการพัฒนาในด้านนี้ ก็มีปัญหาในด้านการดำเนินงาน เกี่ยวกับด้านจตุปัจจัยในการดำเนินการก่อสร้าง ระยะเวลาในการสร้าง และการบริหารจัดการของสถานที่ของวัด

ข้อเสนอแนะ ควรมีการสร้างศาสนสถานตามสถาปัตยกรรมไทย เสนาสนะมีเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ให้รู้ว่ามีกฎเกณฑ์ นี้วัดนะ โดยเน้นเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เป็นหลักในการสร้าง บริหารจัดการในการดูแลรักษาในศาสนสถานเก่าเดิมที่มีอยู่ ให้คงสภาพดีต่อไป

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสิริสาครธรรม ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การพัฒนาในด้านนี้ ก็ต้องมี การพัฒนาจิตใจ มีปัญหาบ้างอย่างตอนแรกมาด้วยความตั้งใจ พออยู่ไปความตั้งใจก็มีลดน้อยลงไปบ้าง แต่เราก็มีการอยู่ร่วมกันโดยระบบให้พี่ดูแลน้อง มีการอบรมให้รู้จักในชีวิตของความเป็นพระ ให้รู้จักในการใช้ธรรมะดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุ สามเณร ให้มีการศึกษาร่วมถึงมีการอบรม แนะนำ ถึงประกาศ กฏระเบียบ กติกาของคณะสงฆ์ กติกาของวัด พาบุคลากรในวัดเข้าร่วมประชุมบ้าง อบรมบ้าง แล้วก็ให้นำเรื่องราวต่างๆ มาบอกมาแนะนำกันต่อไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสิริสาครธรรม ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ส่วนมากโยมที่มาร่วมกิจกรรมของวัด ก็จะปฏิบัติตามกฎระเบียบของวัดกันดีอยู่แล้ว แต่บางทีในช่วงกลางคืน ก็อาจมีปัญหาบ้าง เกี่ยวกับกลุ่มวัยรุ่นในการมาทำสิ่งไม่ดีกัน เช่น ปัญหาด้านการมาฆ้องกันบ้าง ซึ่งก็พยายามทำให้หมดไป

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีกิจกรรมให้ความรู้ มีป้ายธรรมะ มีการจัดนิทรรศการธรรมะ มีการเปิดเสียงธรรม หรือเสียงตามสาย และนำพาโยมสวดมนต์ ถือศีล ฟังธรรมกัน

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

พระครูสิริสาครธรรม ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัญหาเรื่องเกี่ยวกับต้นไม้ ก็คือต้องดูแลกัน ในการรดน้ำต้นไม้ ดูแลรักษาต้นไม้ และปัญหาของขยะ ก็พยายามในการดูแลให้เรียบร้อย ให้มีความสะอาด

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการปลูกต้นไม้ให้ได้ร่มเงา ให้เกิดความร่มรื่น เป็นอารามมาแล้วร่มรื่น ร่มเย็น จะเป็นไม่มงคล ไม่ในพุทธประวัติ ไม่สมุนไพรมาก็ได้ เพื่อเป็นการศึกษาก็ได้ หรือเพื่อให้เป็นเกสัชทาน

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

พระครูสิริสาครธรรม ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า วัดควรมีการพัฒนาให้มีเสนาสนะที่เป็นสัปปายะ บริเวณวัดสะอาด มีที่สักการบูชา ให้ไหว้พระสวดมนต์ เป็นที่บำเพ็ญทาน มีบุคคลสัปปายะ ในการทักทายต้อนรับ ในการช่วยแนะนำญาติโยมให้รู้จักประวัติและสถานที่ มีหนังสือธรรมะให้อ่าน มีมุมธรรมะ มีการเปิดธรรมะเบา ๆ ให้โยมได้ฟัง เพื่อให้เกิดความสุขใจ

เอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ ความสงบร่มเย็น ความสุข ความสบายใจ และเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ อาจารย์ชูบ กล่อมจิตต์ ปราชญ์ชาวบ้าน
 ผู้สัมภาษณ์ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก ผู้วิจัย
 วันสัมภาษณ์ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๔
 สถานที่สัมภาษณ์ บ้าน ๘๐/๒ ม.๗ ตำบลหลักสาม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

อาจารย์ชูบ กล่อมจิตต์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันการสร้างศาสนสถานไม่ค่อยทรงความเป็นไทย ห่างจากศิลปวัฒนธรรมไทย ขาดความสง่างาม

ข้อเสนอแนะ ก็คือ ควรจัดศาสนสถานให้มีความสง่างาม สถานที่กราบไหว้พระควรมีความสะอาด ต้องให้มีเครื่องจุงใจ ทำศาสนสถานให้สะดวก สบาย สงบ เข้าไปแล้วสบายใจ เย็นสงบ สร้างเสนาสนะให้เป็นศิลปวัฒนธรรมไทย เพราะนักท่องเที่ยวที่มามากจะมาดูศาสนสถานที่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

อาจารย์ชูบ กล่อมจิตต์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ระเบียบแบบแผนในวัดเป็นเรื่องสำคัญ การวางตัวของพระ การนุ่งห่มต้องเรียบร้อย พระต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม

ข้อเสนอแนะ ควรมีการอบรมพระเณรและเจ้าหน้าที่ในวัดเป็นประจำ มีการปลูกฝังให้คนรอบวัด มีความรู้สึกรักวัด และมีวัดเป็นส่วนร่วมจิตใจ ร่วมด้วยช่วยกันในการดูแลรักษาวัด

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันนี้วัดมักจะเลิกทำบุญวันพระ ส่วนใหญ่ทำบุญวันพระแต่ในช่วงเช้าพรรษา บางวัดไม่ค่อยมีกิจกรรมในวัด จึงทำให้พระที่มาบวชแล้วอยู่ว่างๆ ไม่มีอะไรทำ จึงอยู่กันได้ไม่นาน

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการพัฒนาถึงกิจกรรมงานของทางวัดให้ดี ทั้งสถานที่ไหว้พระ สถานที่รับศรัทธาโยม มีการจัดกิจกรรมในวัด จัดให้มีการทำบุญในวันพระตลอดทั้งปี

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ความร่มรื่น ความสะอาด ความสงบ ภายในวัดเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีกัน บางวัดทำสถานที่ๆควรทำอย่างนี้ แต่ไม่ทำ ไปทำอย่างอื่น บางทีกลายเป็นวัดที่เป็นธุรกิจเกินไป จนลืมความร่มรื่น ความสงบไป

ข้อเสนอแนะ วัดทุกวัดควรมีการปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่น ความสงบร่มเย็น มีการรักษาความสะอาด ทำให้วัดเป็นอาราม

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ต้องทำให้วัดเป็นที่เจริญศรัทธา มีความสงบเป็นหลัก พัฒนากิจกรรมปฏิบัติสมาธิ ทำให้ญาติโยมที่มาวัดแล้วให้ได้ประโยชน์กลับไป ไม่ว่าจะป็นธรรมะ หรือความสุข ความสงบใจ

เอกลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ก็คือการมาเที่ยวชมดูความสวยงามและศิลปะแบบไทย และการมาทำบุญ ไหว้พระ ฉะนั้นควรมีการทำพุทธสถานให้เป็นเอกลักษณ์เดิมๆ ไม่ควรทำแบบใหม่ เพราะจะทำให้ห่างจากการเป็นพุทธสถานออกไปทุกที

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์	นายประดิษฐ์ ่องอาจ ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสาคร
ผู้สัมภาษณ์	พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก ผู้วิจัย
วันสัมภาษณ์	๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔
สถานที่สัมภาษณ์	วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ตำบลยกกระบัตร อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายประดิษฐ์ ่องอาจ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า วัดบางวัดสร้างศาสนสถานแล้วแต่ไม่ค่อยบำรุงรักษา บางที่สร้างกันใหญ่โตแต่ผู้ที่จะดูแลรักษาให้เป็นถาวรวัตถุที่ใช้ประโยชน์ในทางพระพุทธศาสนาบางวัดก็ละเลยในส่วนนี้ไป บางวัดสร้างศาสนสถานเยอะแต่ไม่เป็นระเบียบ

ข้อเสนอแนะ ก็คือ วัดที่จะสร้างถาวรวัตถุเพื่อให้ประชาชนได้มาพักผ่อนหย่อนใจ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ ควรสร้างเพื่อให้เกิดความเจริญศรัทธาของผู้ที่จะมาพบเห็น วัดไหนที่มีความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อย เราก็อยากจะไป ไปแล้วเกิดความสบายใจ บางวัดสร้างศาสนสถานเยอะแต่ไม่เป็นระเบียบ ควรมีการจัดรูปแบบของเสนาสนะในวัด ที่จะได้สร้างสรรคสิ่งที่จะเป็นเขตหน้าซุตาของทางพระพุทธศาสนา น่าภูมิใจ สมเป็นวัดวาอาราม เป็นที่อยู่อาศัย และเป็นวัดวาอาราม เป็นที่เจริญตาเจริญใจ เข้ามาแล้วร่มเย็น

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายประดิษฐ์ ่องอาจ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า พระกิตติ บุคลากรของวัดกิตติ ต้องมีความรู้ มีความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมแต่ละวัดมีการปฏิบัติศาสนพิธีที่แตกต่างกัน ต่างคนต่างวัดปฏิบัติไปคนละทิศละทาง

ข้อเสนอแนะ วัดเป็นแหล่งที่จะให้ความรู้ในด้านพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่เข้ามาในวัด เพราะฉะนั้น พระกิตติ บุคลากรของวัดกิตติ ต้องมีความรู้ มีความเข้าใจในหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนา เจ้าอาวาสควรมีความรู้ ทรงความรู้ ทรงธรรม มีความรู้อย่างน้อยนักธรรม ชั้นเอก หรือเป็นผู้ใฝ่ในการเรียนรู้ สามารถที่จะพูดคุยธรรมะหรือเรื่องราวต่างๆ ให้กับผู้ที่เข้ามาในวัดได้มีความรู้ความเข้าใจได้ คนที่เข้ามาวัดส่วนใหญ่ ปัจจุบันเข้าไม่ถึงวัด มาติดในเรื่องของหลายสิ่งหลายอย่างอยู่แถวนอกวัด ไม่ค่อยเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กัน เพราะฉะนั้นพระคุณเจ้าในแต่ละวัดควรมีความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานในการสอนคนที่เข้าวัด ได้มีความรู้ในหลักธรรมคำสอน เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตกลับไป ใครมีความทุกข์ใจมากคุยกับพระแล้วได้ความสบายใจกลับไป ถือว่าเป็นการพัฒนาศาสนบุคคลของวัด แม้แต่พิธีกร คนที่ช่วยดูแลวัดต่างๆ ก็ต้องมีการพัฒนา เพราะพิธีกรแต่ละวัดว่ากันไปคนละเรื่องละราว แตกต่างกันไป ไม่ได้มีการอบรมกัน ควรมีการอบรมผู้ที่ทำหน้าที่พิธีกรมาฝึกมาอบรมในเรื่องศาสนพิธีให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน มีรูปแบบเดียวกัน เพราะพิธีกรในแต่ละวัด ก็มีแบบที่แตกต่ากันไป ก็ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความสงสัย ว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิด เพราะฉะนั้น ควรให้มีการอบรมในส่วนของอำเภอ หรือจังหวัดก็ได้ สัปดาห์ ๓-๕ วันก็แล้วแต่จะจัดกัน

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายประดิษฐ์ ่องอาจ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า กิจกรรมที่ในแต่ละวัดจัด เช่น การไหว้พระ การถวายสังฆทาน บางวัดมีการกำหนดราคา ซึ่งก็อาจทำให้ญาติโยมเกิดความอึดอัดใจได้

ข้อเสนอแนะ อยากเน้นในเรื่องของการที่จะให้ผู้เข้ามาวัดแล้วมีศรัทธาที่ยืนยาว คือ มาแล้ว กลับไปแล้วอยากกลับมาอีก ในรูปแบบต่างๆ ที่นำเสนอต้องถูกต้อง ไม่เป็นการรบกวนญาติโยมมากเกินไป บางวัดมุ่งเน้นในเรื่องที่จะให้ญาติโยมทำบุญมากไป ควรที่จะให้เป็นไปตามกำลังศรัทธา บางวัดเรื่องดอกไม้ธูปเทียน ก็ตั้งราคา ไม่น่าจะเป็นอย่างนั้น เพราะจะทำให้ญาติโยมอึดอัดใจ ควรให้เป็นไปตามกำลังศรัทธา เพราะจะทำให้สะดวก และสบายใจ

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายประดิษฐ์ ่องอาจ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เรื่องของภูมิทัศน์ต่างๆ ไม่ค่อยเจริญตาเจริญใจเท่าที่ควร วัดไม่ค่อยสะอาดเรียบร้อยเท่าที่ควรจะเป็น ต้นไม้มีน้อยไม่ค่อยร่มรื่น

ข้อเสนอแนะ วัดต้องมีการบริหารจัดการในเรื่องของการปรับภูมิทัศน์ให้ดีขึ้น สถานที่ไม่ต้องใหญ่โต แต่จะต้องมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น โดยเฉพาะต้นไม้ ต้องมีการปลูกให้มาก ให้สมกับความเป็นอาราม คือ ความร่มรื่นร่มเย็น

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

นายประดิษฐ์ องอาจ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บริเวณหน้าวัด คนส่วนใหญ่มาไม่ได้ขึ้นวัด หน้าวัดต้องสะอาดเรียบร้อย มีภูมิทัศน์ มีสถานที่ให้นั่งพักผ่อนหย่อนใจ รับประทานอาหาร มีสถานที่ให้เลี้ยงปลา เป็นสิ่งที่วัดควรจะต้องดูแล และที่สำคัญคือ ห้องน้ำ เพราะญาติโยมที่มาส่วนใหญ่ต้องเข้าห้องน้ำ เพราะฉะนั้นห้องน้ำต้องสะอาด ไม่มีกลิ่น และในเรื่องของคนที่อยู่จุดต่างๆ อันนี้สำคัญ มารยาทของเจ้าหน้าที่บางแห่งพูดจาไม่ดี ไม่มีมนุษยสัมพันธ์กับคนที่มาวัด เจ้าอาวาสต้องคอยดูแล้วว่าในจุดต่างๆ นั้น มีการดูแลได้ดีหรือเปล่า โดยเฉพาะพระต้องมีสมณสาธูปที่นำเจริญศรัทธาน่าเลื่อมใส

เอกลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ก็คือ ธรรมะ คนที่มาเข้าวัดแล้วต้องได้ธรรมะกลับไป ได้ความรู้ ได้แนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งวัดก็จะเป็นแบบอย่างแนะนำให้โยมที่มาเข้าวัดได้ทำ หรือนำให้ญาติโยมได้รู้ ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นวิถีพุทธ ได้มีโอกาสมาแล้วก็ควรจะนำกลับไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร
 ผู้สัมภาษณ์ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสโกโก ผู้วิจัย
 วันสัมภาษณ์ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔
 สถานที่สัมภาษณ์ ศาลากลางจังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การร่วมมือกันในการดูแลศาสนสถานยังไม่ดีนัก การจัดศาสนสถานยังไม่เป็นสัดส่วนเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ ก็คือ การดูแลศาสนสถานควรมีการร่วมกันทุกๆฝ่าย ที่สำคัญคือชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม ต้องช่วยกันดูแล ยิ่งถ้ามีโบราณสถานยิ่งต้องช่วยกันดูแล ให้ศาสนสถานคงอยู่ มีคุณค่า สืบต่อไป

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บุคลากรในวัดต้องมีการศึกษาให้มีความรู้ในเรื่องต่างๆ ของวัด ซึ่งบุคลากรในแต่ละวัดอาจมีจำนวนน้อย จึงทำให้ไม่เพียงพอต่อความน่าจะเป็น

ข้อเสนอแนะ บุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องมีการพัฒนา เช่น พระสงฆ์ที่อยู่ในวัดจะต้องมีความเข้าใจ มีความรู้ สามารถที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้กับคนที่เข้ามาวัดได้ รู้ว่าในวัดมีอะไรดีบ้าง เช่น สถานที่ โบราณวัตถุ หรือประวัติของวัดมีความพิเศษอย่างไร และพระต้องสามารถปฏิบัติธรรมเป็นต้นแบบ ให้คนที่เข้ามาได้รู้สึกว่าได้พบพระจริงๆ เป็นที่พึงพอใจได้ สามารถบรรยายธรรมให้คนที่เข้ามาวัด ได้เข้าใจในหลักธรรม และต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคมด้วย

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า กิจกรรมที่ทางวัดทำ โดยปกติทั่วไปก็คืออยู่ แต่ถ้าจะต้องการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว วัดจะต้องมีการพัฒนากิจกรรม ให้โดดเด่นมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ ต้องมีการพัฒนาเนื้อหาหรือจุดเด่นของวัดเพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดคนให้ เข้ามาวัด ไม่ใช่เป็นกิจกรรมโดยปกติทั่วไป คือเราต้องรู้ก่อนว่าในวัดเรามีอะไรเด่น ไม่ใช่ เฉพาะในวัดอย่างเดียว ต้องในชุมชนรอบวัดว่ามีอะไรเด่น หรือในตำบลมีอะไรเด่น มีเส้นทาง ในการไปท่องเที่ยวต่อ ดูว่าในชุมชนมีอะไรที่เป็นจุดเด่น มีเรื่องราวอะไรหรือไม่ มีการแสดง อะไรหรือไม่ หัตถกรรม สิ่งประดิษฐ์มีอะไร ก็นำมาแสดง เป็นตลาดชุมชน ตลาดภูมิปัญญา นำมารวมกันทำเป็นจุดขายร่วมกัน

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มี ปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ต้นไม้ไม่ค่อย ไม้ค่อย มีความร่มเย็น และเกี่ยวกับเรื่องของความสะอาดในบริเวณวัด

ข้อเสนอแนะ อยากให้วัดมีต้นไม้เยอะๆ ต้องการความสงบ ร่มเย็น ต้นไม้มีการ ติดติดธรรมชาติได้ คนมานั่งได้เรียนรู้ธรรมะไปในตัว ให้ทำวัดให้ร่มรื่น ให้เงียบสงบ พอคนเข้ามา แล้วชื่นใจ บางทีพุทธพาณิชย์ก็เป็นเรื่องจำเป็น แต่ควรจัดโซนให้เป็นสัดส่วน และอีก ส่วนโซนหนึ่งก็จัดให้เป็นโซนที่ร่มรื่น สงบร่มเย็น

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยว เชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ท่านเจ้าอาวาสและ พระทุกรูปในวัดต้องร่วมกันพัฒนาวัดในเรื่องของสถานที่ให้พร้อมก่อน ต้องรวบรวมองค์ความรู้ หรือเนื้อหาในวัดของเราให้เป็นระบบ มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับวัดของเรา ว่ามีจุดเด่นอะไร เพื่อที่จะเชิญชวนให้คนเข้ามา กิจกรรมปฏิบัติธรรมก็เป็นที่สนใจของคนในสมัยนี้มาก เพราะ นอกจากจะทำให้วัดสะอาด สงบร่มเย็นแล้ว ก็ต้องมีกิจกรรมปฏิบัติธรรม ที่สามารถทำให้คน เข้าวัด เปิดวัดอย่างต่อเนื่อง ใครมาตอนไหนก็ได้ไหว้พระ เพราะข้างนอกจะร้อนยังไง แต่ข้าง ในโบสถ์จะเย็น สงบตลอด

เอกลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ก็คือมาเที่ยวแล้วต้องได้ปฏิบัติธรรมด้วย ไม่ใช่ มาดูอย่างเดียว ต้องหากิจกรรมเป็นเชิงปฏิบัติธรรมให้เขาด้วย ให้ได้เรียนรู้หลักธรรมไปด้วย ถึงจะเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ได้มาไหว้พระ ได้มารับศีลรับพร ได้รับธรรมะกลับไป มีการจัดธรรมะสัญจร เป็นเส้นทางไหว้พระ พอแวะวัดก็มีชุมชนนำสินค้าชุมชนออกมาขาย

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์	นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสมุทรสาคร
ผู้สัมภาษณ์	พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก ผู้วิจัย
วันสัมภาษณ์	๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔
สถานที่สัมภาษณ์	ศาลากลางจังหวัดสมุทรสาคร

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า สร้างศาสนสถานใหม่แล้วไม่ค่อยดูแลศาสนสถานเก่า ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ยังไม่มีเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ ก็คือ ควรมีการดูแลรักษาศาสนสถานของเก่าที่เป็นมรดกตกทอดมาให้อยู่ดี เช่นว่าวัดนี้มีความสำคัญอย่างไร มีอะไรเป็นสิ่งสำคัญของวัด เพื่อเป็นการสืบทอดไปสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน ต่อไป ให้ช่วยกันดูแลรักษาวัด

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การอบรมบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจ และนำไปใช้ในการพัฒนาวัดได้

ข้อเสนอแนะ ในส่วนของสำนักพุทธฯมีการถวายความรู้ในส่วนของการประชุมพระสังฆาธิการในระดับจังหวัด หรืออำเภอ ก็ได้มีการแนะนำไปก็ได้รับการรับฟัง และนำไปปฏิบัติอยู่ ในเรื่องของไวยาวัจกรก็มีการจัดอบรมในทุกปี ซึ่งก็เป็นประโยชน์ในการที่จะได้นำไปปรับใช้ในงานของวัดต่างๆ

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การกระตุ้นให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมยังมีน้อยอยู่ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนกับวัดในบางที่ ยังไม่สมบูรณ์นัก

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนวันสำคัญอื่นๆ ของวัด เช่น วันก่อตั้งวัด ฯ แล้วแต่ความเห็นชอบของเจ้าอาวาส และวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันปีใหม่ สงกรานต์ คิดว่าปัจจุบันนี้วัดก็ทำอยู่ แต่การกระตุ้นให้การกระทำตราบนี้ยังน้อยอยู่ ถ้าจะกระตุ้นให้การกระทำตราบนี้ให้มากขึ้นก็จะเกี่ยวพันหลายด้าน เช่น ตัวเจ้าอาวาสยังมีกำลังใหม่ ไวยาวัจกรและชาวบ้านมีความศรัทธาเลื่อมใสกับวัดกับเจ้าอาวาสกับความผูกพันเดิมๆ ถ้ามีความสัมพันธ์คิดว่ากิจกรรมทำไม่ยาก เจ้าอาวาสต้องเป็นหลักต้องอาศัยความศรัทธา คือ ตัวเราสมกับได้รับความศรัทธาใหม่ ถ้าวัดดีคนก็จะเข้ามาด้วยความศรัทธา แต่ถ้าวัดธรรมดาไม่มีอะไรที่จะเรียกร้องความสนใจได้เลยความศรัทธาก็ไม่เกิด ขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสคิดอย่างไร มีวิสัยทัศน์อย่างไร

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เจ้าอาวาสต้องมีการบริหารจัดการในส่วนต่างๆ ของวัดให้ดี ทั้งความสะอาด ภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

ข้อเสนอแนะ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัดก็ต้องขึ้นอยู่กับเจ้าอาวาสว่าคิดจะทำไหม เปิดโลกทัศน์ให้กว้าง มีการโน้มน้าวจิตใจของคนให้คิดจะทำร่วมกัน อยู่ที่ความพร้อมของเจ้าอาวาส และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

นางกัญฐณา หินเมืองเก่า ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การพัฒนาวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวสามารถทำได้ทุกวัด แต่ว่าวัดมีความพร้อมไหม มันเกิดจากเจ้าอาวาส จากชุมชน ไวยาวัจกร เกิดจากการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนนั้น ถ้ามีความสัมพันธ์กันเมื่อไรมันก็ทำได้

เอกลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ก็คือ การไหว้พระ การปฏิบัติธรรม เข้าไปแล้วมีความรู้สึกมรณ ร่มเย็น สงบจิตใจ มีความสบายใจ เข้าไปแล้วมีความสุข กลับออกมาแล้วสบายใจ แค่เข้าไปนั่งพักผ่อนก็สบายใจได้

สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร
 ผู้สัมภาษณ์ พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก ผู้วิจัย
 วันสัมภาษณ์ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๔
 สถานที่สัมภาษณ์ บ้าน จังหวัดสมุทรสงคราม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ปัจจุบันแต่ละวัดมีกลยุทธ์ที่ใช้ดึงดูดให้คนเข้าวัดมากขึ้น เช่น การสร้างหลวงพ่องค์ใหญ่ สร้างสิ่งก่อสร้างใหญ่ๆ แต่มันเหมือนเป็นการมอมเมาให้คนไปหลงในเรื่องของวัตถุมากกว่าจิตใจ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบในสมัยโบราณมักเน้นการปฏิบัติตน กรรณฐาน เป็นจุดเน้นให้คนเข้าวัด

ข้อเสนอแนะ ก็คือ ควรรักษาศาสนสถานเก่าให้คงไว้ และต้องได้รับความร่วมมือจากหลายส่วนด้วยกัน เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ผู้นำชุมชน หรือ ผู้นำท้องถิ่นหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องเห็นความสำคัญมีความเข้าใจในการทำนุบำรุง ในเรื่องของการส่งบุตรหลานเข้ามาบวช และในเรื่องของการเผยแผ่ของพระสงฆ์ มีการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากขึ้น และปัญหาในเรื่องของการที่วัดไม่มีคนคอยให้คำแนะนำกับคนที่เข้ามาเที่ยววัด คอยให้ข้อมูลหรือประวัติความเป็นมาของวัดและท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ ควรจัดให้มีมัคคุเทศก์ หรือผู้ที่จะแนะนำถึงประวัติความเป็นมาของสถานที่ คอยให้คำแนะนำในการทำบุญ หรือประกอบพิธีกรรมของทางวัด คอยแนะนำว่า มาวัดแล้วควรจะทำอะไรแต่ละจุดๆ หรือแนะนำถึงความเป็นมาของท้องถิ่นชุมชน

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายฐกิตชัย เกียรติอัมพร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การจัดกิจกรรมของวัด ยังไม่โดดเด่นมากนัก ไม่มีผู้ที่จะคอยแนะนำในการทำกิจกรรมต่างๆ ของวัด เช่น คนคอยแนะนำในรูปแบบขั้นตอนในการทำบุญในวัด

ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ควรมีคนแนะนำในการทำกิจกรรมของวัด ว่ามีรูปแบบหรือขั้นตอนอย่างไร เพราะบางคนอาจไม่ทราบว่าสิ่งที่เข้ามาวัดนั้นมีอะไรให้ทำหรือมีอะไรให้ดูบ้าง นอกจากการมาทำบุญไหว้พระ ควรมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวประเภท วัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางน้ำ เช่น การทอดผ้าป่าทางน้ำฯ ทำกิจกรรมย้อนยุค วัดควรมีการดึงเอาเยาวชนเข้ามาร่วมกิจกรรมของทางวัด เช่น การบรรพชาสามเณร การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นรุ่นๆ ไป เดียวก็จะมีกรบอกต่อๆ กันไป เพราะการพัฒนาคนต้องใช้เวลา

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

นายฐกิตชัย เกียรติอัมพร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในเรื่องของความสะดวกและภูมิทัศน์ของวัด ยังไม่ดีเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ การพัฒนาต้องได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ในเรื่องของห้องน้ำ ที่จอดรถ การจัดตั้งร้านค้า รวมทั้งสิ่งที่ทางวัดจะเปิดตัวให้ผู้สนใจเข้าชม

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

นายฐกิตชัย เกียรติอัมพร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ควรมีการพัฒนาให้ครบองค์ประกอบการท่องเที่ยว คือ แหล่งท่องเที่ยวต้องเป็นสถานที่ๆ ได้รับความนิยม เช่น มีการสร้างถาวรวัตถุ กิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องมีการจัดให้แปลก ใหม่ ใหญ่ ดึง มีห้องน้ำสะอาด ที่จอดรถที่สะดวกและปลอดภัย การจัดตั้งร้านค้า รวมทั้งสิ่งที่ทางวัดจะเปิดตัวให้ผู้สนใจเข้าชม เช่น พระ โบสถ์ ต้องมีป้ายแนะนำในจุดต่างๆ ให้ผู้สนใจเข้าไปชม ต้องมีเรื่องเล่าที่น่าสนใจ ต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเล่าเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นหรือประวัติต่างๆ มีการแบ่งกลุ่มกันดูแล เช่น ส่วนนี้เป็นของคณะนี้ ส่วนนี้เป็นของคณะนี้ แต่วัดจะต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน พัฒนาร้านค้าร้านอาหาร สินค้าทางการเกษตร สินค้าชุมชนท้องถิ่น ให้โดดเด่น ต้องมีการจัดกิจกรรมให้เชื่อมโยงต่อจากการมาวัด เช่น ล่องเรือชมวิถีชีวิตชุมชน เที่ยวสวนเกษตร ฯ

เอกลักษณ์การท่องเที่ยวเชิงพุทธ ก็คือ การท่องเที่ยววัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม มีการทำบุญไหว้พระ การเข้าวัดถือศีล ฟังธรรม ชมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ

ภาคผนวก ข.

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยและแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
ในจังหวัดสมุทรสาคร

คำชี้แจง

แบบสอบถามเพื่อการวิจัยฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สำหรับเป็นข้อมูลและแนวทางแก่ผู้วิจัย เพื่อใช้ในการวางแผน พัฒนาและปรับปรุงในการพัฒนาวัดให้มีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น

ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลรายฉบับนี้เป็นความลับ และใช้เพื่อประโยชน์เฉพาะการวิจัยนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อท่านหรือหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับการอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณและขออนุโมทนามา ณ โอกาสนี้

พระสมุห์อนรรักษ์ ชีรสกุโก
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

ข้อมูลทั่วไป

๑. เพศ ชาย หญิง
๒. อายุ ต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒๐ - ๔๐ ปี
 ๔๑ - ๖๐ ปี ๖๑ ปี ขึ้นไป
๓. วุฒิการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา / เทียบเท่า
 อนุปริญญา / เทียบเท่า ปริญญาตรีขึ้นไป
๔. อาชีพ ธุรกิจส่วนตัว เกษตรกรรม
 รับจ้าง รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ
 อื่น ๆ
๕. รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท
 ๑๐,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท มากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท
๖. จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ครั้งแรก ๒ - ๕ ครั้ง
 ๖ - ๑๐ ครั้ง มากกว่า ๑๐ ครั้ง

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชน ที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการ
ท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสมุทรสาคร

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาวัดเพื่อการ
ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ท่านมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาของวัดอยู่ในระดับใด ที่ตรงกับสภาพ
ความเป็นจริง

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการพัฒนาศาสนสถาน						
๑.	ศาสนสถาน มีความเรียบร้อย สวยงาม มี คุณค่าน่าชื่นชม					
๒.	มีการพัฒนา และปรับปรุงศาสนสถาน แบบประหยัดเรียบง่าย					
๓.	การสร้างศาสนสถาน มีความสอดคล้องต่อ ศิลปกรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่น					
๔.	ศาสนสถานมีความมั่นคง แข็งแรง และเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย					
๕.	มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงศาสนสถาน สร้างสิ่งใหม่ ๆ ทันสมัย กับโลกยุคใหม่					
๖.	มีการอนุรักษ์ศาสนสถานเก่าแก่ให้คงไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานของวัดและท้องถิ่น					
๗.	มีการจัดทำแผนผังภายในวัด โดยมีการจัด ศาสนสถานอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย					
๘.	ศาสนสถานลานวัดโดยรวม สะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล					

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด					
๙.	ส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม					
๑๐.	บุคลากรในวัด ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ อย่างถูกต้อง ตามหลักศาสนพิธี					
๑๑.	พระภิกษุ สามเณร มีความสามารถในการ แสดงธรรมและสนทนาธรรม ได้เข้ากับยุค สมัย และเข้าใจง่าย					
๑๒.	พระภิกษุ สามเณร มีกิริยามารยาทที่ เรียบร้อย ปฏิบัติได้เหมาะสม					
๑๓.	เจ้าหน้าที่ของวัดสามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ และ ความรู้โดยทั่วไปของวัดได้					
๑๔.	มีเจ้าหน้าที่ของทางวัด ช่วยอำนวยความสะดวก ต่าง ๆ ตามสมควร					
๑๕.	เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด มีจำนวนมาก เพียงพอ และหมั่นดูแลทำความสะอาดอย่าง สม่ำเสมอ					
๑๖.	บุคลากรในวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทดี มีน้ำใจไมตรีในการต้อนรับผู้ที่มาวัด					

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด						
๑๗.	ดอกไม้ รูป เทียน มีความสด สะอาด และมีบริการอย่างเพียงพอ สะดวกในการเปลี่ยนบูชา					
๑๘.	มีการเปิดเสียงธรรมในวัด เช่น ธรรมะบรรยาย เพลงธรรมะ บทสวดทำนองสรภัญญะ ฯลฯ เพื่อความสนใจ					
๑๙.	มีการจัดทำบุญตักบาตร เวียนเทียน และแสดงธรรม ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๒๐.	สถานที่ไหว้พระ มีความสะดวกในการเข้าถึง และมีบริเวณในการกราบไหว้ที่เพียงพอ					
๒๑.	มีการจัดสถานที่รับศรัทธา เช่น ที่ถวายสังฆทาน เต็มน้ำมันตะเกียง ตักบาตรพระประจำวัน ฯลฯ ได้ดี และเหมาะสม					
๒๒.	มีสถานบริการบุญ เช่น ที่รับบริจาคเพื่อออกใบอนุโมทนาบัตร และ ตู้รับบริจาคต่าง ๆ					
๒๓.	จัดการอบรมปฏิบัติธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปฏิบัติกรรมฐาน การเข้าค่ายคุณธรรม จัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ					
๒๔.	มีกิจกรรมอื่นๆ เช่น ให้อาหารปลา ส่องเรือ ชมสวนผลไม้ ดูวิถีชีวิตชุมชน ฯลฯ					

ข้อ	การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
		๕	๔	๓	๒	๑
	ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม					
๒๕.	ในบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ เพื่อความสงบ ร่มรื่น และสวยงาม					
๒๖.	ภาพโดยรวมของวัด มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีบรรยากาศที่สดชื่น น่ารื่นรมย์					
๒๗.	มีการจัดตั้งถังรับขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ของวัด อย่างเพียงพอ เพื่อความสะดวกในการรักษา ความสะอาดในบริเวณวัด					
๒๘.	จัดระเบียบที่วางรองเท้าไว้ชัดเจน และทำความสะอาดบริเวณที่เดินเท้าเปล่า ให้สะอาดเสมอ					
๒๙.	มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ อย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาวัด					
๓๐.	ที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถ ที่เพียงพอ สะดวก และมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน					
๓๑.	มีห้องน้ำสะอาด เพียงพอ มีการแยกชาย - หญิง ไว้ชัดเจน เป็นสัดส่วน					
๓๒.	มีการจัดระเบียบร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร เป็นระเบียบเรียบร้อย ขายสินค้า ในราคาที่เป็นธรรม และถูกสุขลักษณะ					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อ
การท่องเที่ยวเชิงพุทธ

๓.๑ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓.๒ ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓.๓ ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

๓.๔ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ปัญหา อุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะ.....

.....

ขอขอบคุณและขออนุโมทนาทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามการวิจัยครั้งนี้

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว
ในจังหวัดสมุทรสาคร

.....

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

สัมภาษณ์ เจ้าอาวาส หรือ รองเจ้าอาวาส ของวัดที่ได้ทำการวิจัย และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์

สถานที่

ส่วนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๑. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนสถาน” มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

๒. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

๓. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านกิจกรรมภายในวัด” มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

๔. ท่านคิดว่าการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ “ด้านสิ่งแวดล้อม” มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาวัดในด้านนี้อย่างไร

๕. ท่านมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธอย่างไรบ้าง และเอกลักษณ์ของการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรเป็นอย่างไร

ผลการหาดัชนีสอดคล้อง (IOC) แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษา
วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการพัฒนาศาสนสถาน								
๑.	ศาสนสถาน มีความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่าน่าชื่นชม	+๑	๐	+๑	+๑	-๑	๒	๐.๔	แก้ไข
๒.	มีการพัฒนา และปรับปรุงศาสนสถานแบบประหยัดเรียบง่าย	+๑	๐	+๑	๐	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๓.	การสร้างศาสนสถาน มีความสอดคล้องต่อศิลปกรรมไทย และวัฒนธรรมท้องถิ่น	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๔.	ศาสนสถานมีความมั่นคง แข็งแรง และเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย	+๑	๐	+๑	๐	+๑	๓	๐.๖	ใช้ได้
๕.	มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงศาสนสถาน สร้างสิ่งใหม่ ๆ ทันสมัย กับโลกยุคใหม่	+๑	๐	+๑	+๑	-๑	๒	๐.๔	แก้ไข
๖.	มีการอนุรักษ์ศาสนสถานเก่าแก่ให้คงไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานของวัดและท้องถิ่น	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๗.	มีการจัดทำแผนผังภายในวัด โดยมีการจัดศาสนสถานอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	ใช้ได้
๘.	ศาสนสถานลานวัดโดยรวม สะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด								
๙.	ส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๐.	บุคลากรในวัด ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ตามหลักศาสนพิธี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๑.	พระภิกษุ สามเณร มีความสามารถในการแสดงธรรมและสนทนาธรรม ได้เข้ากับยุคสมัย และเข้าใจง่าย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒.	พระภิกษุ สามเณร มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อย ปฏิบัติได้เหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๓.	เจ้าหน้าที่ของวัดสามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ และความรู้โดยทั่วไปของวัดได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๔.	มีเจ้าหน้าที่ของทางวัด ช่วยอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามสมควร	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕.	เจ้าหน้าที่ทำความสะอาด มีจำนวนมาก เพียงพอ และหมั่นดูแลทำความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖.	บุคลากรในวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทดี มีน้ำใจไมตรีในการต้อนรับผู้ที่มาวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด								
๑๗.	ดอกไม้ รูป เทียน มีความสด สะอาด และมีบริการอย่างเพียงพอ สะดวกในการเปลี่ยนบูชา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘.	มีการเปิดเสียงธรรมในวัด เช่น ธรรมะ บรรยาย เพลงธรรมะ บทสวดทำนอง สรรภัญญะ ฯลฯ เพื่อความสบายใจ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙.	มีการจัดทำบุญตักบาตร เวียนเทียน และแสดงธรรม ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐.	สถานที่ไหว้พระ มีความสะดวกในการเข้าถึง และมีบริเวณในการกราบไหว้ที่เพียงพอ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๑.	มีการจัดสถานที่รับศรัทธา เช่น ที่ถวายสังฆทานเติมน้ำมันตะเกียง ตักบาตรพระประจำวัน ฯลฯ ได้ดี และเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๒.	มีสถานบริการบุญ เช่น ที่รับบริจาคเพื่อออกใบอนุโมทนาบัตร และ ตั๋วรับบริจาคต่าง ๆ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓.	จัดการอบรมปฏิบัติธรรมแก่นักเรียน นักศึกษา และประชาชนโดยทั่วไป ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปฏิบัติกรรมฐาน การเข้าค่ายคุณธรรม จัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา ฯลฯ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๔.	มีกิจกรรมอื่น ๆ เช่น ให้อาหารปลา ล่องเรือ ชมสวนผลไม้ คู่วิถีชีวิตชุมชน ฯลฯ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
	ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม								
๒๕.	ในบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ เพื่อความสงบ ร่มรื่น และสวยงาม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖.	ภาพโดยรวมของวัด มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีบรรยากาศที่สดชื่น น่านั่งนรมย์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗.	มีการจัดตั้งถังรับขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ ของวัด อย่างเพียงพอ เพื่อความสะดวกในการรักษาความสะอาดในบริเวณวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๘.	จัดระเบียบที่วางรองเท้าไว้ชัดเจน และทำความสะอาดบริเวณที่เดินเท้าเปล่า ให้สะอาดเสมอ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙.	มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจ อย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาวัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐.	ที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถ ที่เพียงพอ และมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๑.	มีห้องน้ำสะอาด เพียงพอ มีการแยกชาย - หญิง ไว้ชัดเจน เป็นสัดส่วน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๒.	มีการจัดระเบียบร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร เป็นระเบียบเรียบร้อย ขายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และถูกสุขลักษณะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้
		ผลรวมดัชนีความสอดคล้อง						๐.๙๑๘	ใช้ได้

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
V1	134.5667	191.7023	.5864	.9487
V2	134.6000	190.5241	.6042	.9486
V3	134.5000	191.7069	.6495	.9484
V4	134.4000	193.4207	.5547	.9490
V5	134.8333	191.1782	.5376	.9491
V6	134.5000	195.9138	.3794	.9502
V7	134.6000	192.5241	.6000	.9487
V8	134.9000	188.4379	.6228	.9484
V9	134.5667	194.0471	.4490	.9498
V10	134.8667	188.4644	.6482	.9482
V11	134.8333	187.9368	.7077	.9477
V12	134.9333	189.5816	.5464	.9492
V13	134.8333	184.1437	.7222	.9475
V14	134.9000	185.1276	.6393	.9484
V15	135.1000	184.7138	.7516	.9472
V16	134.9333	183.0299	.7380	.9473
V17	134.7000	188.0103	.5869	.9488
V18	134.6333	191.8264	.5865	.9487
V19	134.4000	194.1793	.5776	.9490
V20	134.4667	193.8437	.5145	.9493
V21	134.5333	191.7747	.5813	.9488
V22	134.7000	186.6310	.8441	.9467
V23	134.5000	188.6034	.7707	.9474
V24	134.8000	187.9586	.5784	.9489
V25	134.5667	194.8747	.4009	.9501
V26	134.4333	195.5644	.4662	.9496
V27	134.7333	188.9609	.5823	.9488
V28	135.0333	189.8954	.4855	.9499
V29	134.6333	188.7230	.6567	.9481
V30	134.5333	194.9471	.5002	.9494
V31	134.6333	190.9299	.5859	.9487
V32	134.8667	186.1885	.7173	.9475

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 32

Alpha = .9502

Handwritten signature

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือในการทำวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปริมาณรักษ์, รศ.ดร.

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๓๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ศาสตราจารย์
อนุสรณ์ ธีรสุโก
๒๔ ส.ค. ๕๔.

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ธัชชนันท์ อิศรเดช

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อธิสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ตรวจ/แก้ไขเรียบร้อยแล้ว

 ๒๖/๘/๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อ.ดร.ประสิทธิ์/ผ

21 ส.ค. 54

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาโยตะ ปยุตโต

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีร์สกโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ม.ร.ว.ค.ว.
๒๖/๘/๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๒๕

วันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์ วันชัย สุขตาม

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสุโก รักษาระจำตวันนิต ๕๓๓๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวใน จังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินการตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่ง ว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๓๗๖๐/๒๖๖

๑๗๕๖.๕๔

ภาคผนวก ง.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๔ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
กราบนมัสการ พระเดชพระคุณ พระพิพัฒนวิริยาภรณ์ เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล
เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ ฉายา อีรสกุโ ภหฺสปรจจำตฺวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๔
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ :
กรณีศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มานมัสการหลวงพ่
วัดไร่ขิง จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการ
เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์
ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากพระเดช
พระคุณด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุเคราะห์
พระพิพัฒนวิริยาภรณ์
เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล
วัดไร่ขิง
ผู้ประสานงาน

นายอานนท์ นรมมาตร โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (แบบสอบถาม)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๑๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบหม้สการ พระสาครมนี เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาตวราราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัด
ของพระเดชพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณา
อนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบหม้สการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๑๙๑๑.๑
๑๙.๑๑.๑๑
๑.๑.๑๑๑

ขอหม้สการด้วยความเคารพอย่างสูง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมมาตร
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสาครพัฒนารณณ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๕๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัด
ของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อนุรักษ์
๒๑
๒๓๐.๕๕

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมมาตร
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ เจ้าคณะตำบลไทรกกราก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัด
ของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุรักษ์
พระครูวิสุทธิสิทธิคุณ

๑๓-๙-๕๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมাত্রี
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

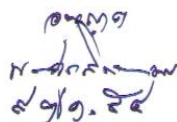
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิริสาครธรรม เจ้าอาวาสวัดท่ากระเปือย
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัด
ของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๙/๑๑.๕๕

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๕๑๙๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธรรมรัต เจ้าอาวาสวัดนางสาว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกุลโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๕๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนที่มาท่องเที่ยวในวัด
ของพระคุณท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิต
ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนุรักษ์
ธรรมาวุธ
๒๙.๙.๕๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตรี
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ภาคผนวก จ.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กรรบานมัสการ พระสาครมุนี เจ้าอาวาสวัดสุทธิวาตวราราม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกุลโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระเดชพระคุณท่าน จึงขอ
ความอนุเคราะห์จากพระเดชพระคุณท่าน เพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

วิเศษ อีรสกุลโก
ธ.ก.วิเศษ
8.๙.๑.54.

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมมาตร
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสาครพิพัฒนภรณ์ เจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๓๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมตรี
โทร. ๐๘๔-๒๒๔-๔๑๔๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูวิสุทธิลีทิตฺตคุณ เจ้าคณะตำบลโกรกกราก
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ ฮีรสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

อนันต์ นรมานนท์
พระครูวิสุทธิลีทิตฺตคุณ
๑ - ๓ - ๓ - ๕๕

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอนันต์ นรมานนท์
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสิริสาครธรรม เจ้าอาวาสวัดท่ากระเบือ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๓๓๕๐๕๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ร.น.ส.อนุรักษ์
ท.ก.อ.อ.อ.
๓/๒๗.๕๔

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/ ๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูธรรมรัต เจ้าอาวาสวัดนางสาว
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๓๓๕๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากพระคุณท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากพระคุณท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการ
วิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก
พระคุณท่านด้วยดี และขอกราบขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

สมณะคุณ
ธช/ธรรมวิ.
2 ต.ค. 54

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอนันต์ นรมมาตร
โทร. ๐๘๙-๒๒๙๔-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายฐกัตชัย เกียรติอัมพร ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสมุทรสาคร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ศิษย์เอก มจร ๗๖๔
เกียรติกัตชัย ฐก.รค.
อ.อ.อ.อ.อ.

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

อ.อ.อ.อ.อ.
อ.อ.อ.อ.อ.

ผู้ประสานงาน

นายอานนท์ นรมาตร์

โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางกัญญา หินเมืองเก่า ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดสมุทรสาคร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อธิสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กัญญา หินเมืองเก่า
๒๕๕๔
๒๕ ๙ ๕๔

ขอแสดงความนับถือ

ดร.สุรพล สุธะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุธะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๕๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อธิสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๓๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พิมพ์กาญจน์
ชัยจิตรสกุล

(นางพิมพ์กาญจน์ ชัยจิตรสกุล)

วัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร

ผู้ประสานงาน ๑๕ ๓.๑๕๕

นายอานนท์ นรมาตรี

โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายประดิษฐ์ อดอง ผู้ทรงคุณวุฒิกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
จังหวัดสมุทรสาคร
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อธิสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช
สมเด็จพระสังฆราช
๑๕.๙.๕๔

ขอแสดงความนับถือ

สุรพล สุยะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมมาตร
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๒๙ กันยายน ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน อาจารย์ชูป กล่อมจิตต์ ประชาญ์ชาวบ้าน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระสมุห์อนุรักษ์ อีรสกุโก รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๙ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธ : กรณีศึกษาวัดที่
เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสมุทรสาคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จาก
ท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็น
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบพระคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

105๗ (ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๓๐)
ขอขาน ก.ล.๐๓๑๕๖
104.๑54

ขอแสดงความนับถือ

สุพล สุยะพรหม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพล สุยะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมাত্র
โทร. ๐๘๙-๒๒๙-๔๑๙๔

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระสมุห์อนุรักษ์ ธีรสกุโก (ช้างเมือง)
- เกิด : ๖ เมษายน ๒๕๒๑
- สถานที่เกิด : จังหวัดสมุทรสาคร
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ๑๗ หมู่ ๒ ตำบลยกกระบัตร
อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๑๒๐
- การศึกษา : จบมัธยมศึกษาชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร
จบปริญญาตรี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสยาม กรุงเทพฯ
- ตำแหน่งหน้าที่ : ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร
เลขานุการเจ้าคณะอำเภอบ้านแพ้ว

